

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعلاء انت مني بمنزلة هارون من موسى الا انه لا نبي بعدي مشفق عليه

له ای من اقتسامه فعلی بجهت ۱۲ مراقاة ۱۲

کتاب کلاه کلاه واه احمد التریز
من موی وعلی موی

از تصانیف مولی محمد ابوالحسن مصنف فیض الباری شرح اردو صحیح البخاری نسخ رضوی مسیحی به

۱۳۱۰
مکاتیب رضوی

مجموعه دو کتاب است تصنیف امام ابو عبد الرحمن احمد بن اشعوب صاحب السنن الشافعی سنه ۲۰۳

۱۸۹۲
مکاتیب رضوی

بقرایش خام اهل الفقیر المدع عن المدعنه ومن الدیه زرقه ایماناً کلاماً وازرقاً وادماً

مطبع محمد واه ابو مطبوع

تفسیر حدیث غزوات صحیح بخاری
علاء الدین
مجموعه دو کتاب
نسخات در شهر تبریز
مکان بازار دوکان
نسخات در شهر تبریز
مکان بازار دوکان
نسخات در شهر تبریز
مکان بازار دوکان

کتابی را که محفوظ است

135261

احوال امام نسائی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مختصر حال امام نسائی کا یہ ہے کہ نام انکا ابو عبد الرحمن احمد بن شعیب بن سنان نسائی ہے اپنے زمانے کے مقتدا اور پیشوا تھے اور حدیث کو بڑے امام اور حافظ تھے اور نہایت ثقہ اور ثبت تھے۔ دو سو پندرہ ہجری میں مقام نسائی میں کہ ایک شہر ہے ملک خراسان میں پیدا ہوئے۔ خراسان، ہرات، عراق اور حجاز اور شام اور مصر وغیرہ شہروں کو علماء سے حدیث حاصل کی اور بہت لوگوں نے اُن سے علم سیکھا پہلے مصر میں رہتے تھے۔ پھر اخیر عمر میں دمشق میں جا رہے وہاں لوگوں نے پوچھا کہ آپ معاویہ کے حقیقین کیا کہتے ہیں اور انکی فضیلت میں کیا چیز وارد ہوئی ہے کہا کہ میں اسکی فضیلت میں اسکی حدیث نہیں جانتا لاکشبعہ اللہ بطنہ یعنی خدا اسکا پیٹ نہ پھرے۔ سو لوگوں نے اسکی نہایت بے عزتی کی اور اسکو ایسا پیٹا کہ سجدے باہر نکال دیا۔ پھر اسی مار کے سبب بیمار ہوئے اور کہا کہ مجھکو کے کی طرف اٹھالیں پلو سو لوگ اسکو کے کی طرف اٹھائے گئے۔ سو اسی بیماری سے کے میں انتقال کیا وفات انکی ماہ شعبان میں ۲۴۰ ہجری میں تھی اور قبر انکی صفا اور مروہ کے درمیان ہے انکی تالیف سے بہت کتابیں ہیں از انجملہ منن نسائی ہے کہ حدیث میں بڑی معتبر کتاب ہے اور از انجملہ خصائص علمی مرصعہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کی فضائل میں ہے کہ انکی تہذیب الکمال و شجرة اللمعات و درنیات لایعیان وغیرہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ اِمَّا بَعْدُ فَحَمْدُ صَلَاةِ كَيْفَ وَاصِح رَحْمَةً
 سَنَنْ لَمْ نَحْتَضِرْ عَلَى رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ كَيْفَ فَضَائِلُ اَوْرَسَاتُ بَيْنَ كَيْفَ كِتَابُ تَالِيْفَتِ كَيْفَ اَوْرَسَاتُ
 تَامُ كِتَابُ خَصَائِصُ عَلِيٍّ رَكِبَ لَيْكِنَ چُونَكُو كِتَابُ عَرَبِيٍّ مِيْنُ هُوَ اَوْرَسَاتُ اَكْبَرُ اَوْرَسَاتُ
 سَبْحِنَا شَكْلُ هُوَ اَسْلِيْبُ جَنَابِ فَيْضِ بَابِ مَوْلَايِ فَقِيْرِ اللهِ صَاحِبِ تَاجِرِ كِتَابِ لَمْ نَحْتَضِرْ فَرْمَايشِ كَيْفَ
 اَكْرَسُ كِتَابُ كَارُوْرُ زَبَانِ مِيْنُ تَرْجَمَةُ هُوَ جَاوَدُ تَوْفِيْقُ تَامُ اَوْرَسَاتُ عَامُ هُوَ لَهْنَدَا صَبِيْحَةُ نَائِيْشِ
 جَنَابِ مَوْصُوْفِ كَيْفَ اَسْ كِتَابُ خَصَائِصُ نَسَائِيٍّ كَا تَرْجَمَةُ كَيْفَ اَيَا خَدَا مَوْتَعَالِيٍّ اَسْ سَبِيْحَةُ مَلَاوَنُ
 كُو فَاكُوْرُ هُوَ چَاوَدُ اَمِيْنُ تَمَّ اَمِيْنُ - اَوْرَسَاتُ چَاوَدُ هُوَ كَيْفَ حَضْرَتِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ كَيْفَ
 فَضَائِلُ بِيْهْتُ بِيْشْمَارُ اَوْرَسَاتُ مِيْنُ اَوْرَسَاتُ اَنْكِي حَدِيْثُ كَيْفَ كِتَابُوْنُ مِيْنُ مَذْكُوْرِيْنُ زَبَاوَدُ
 مِيْنُ بِنِيْتِ مَنَاقِبِ اَوْرَسَاتُ كَيْفَ - اِمَامِ نَسَائِيٍّ لَمْ نَحْتَضِرْ عَلِيٍّ كَيْفَ نَمَازُ كَابِيَا
 حَدِيْثُ اَخْبَرْنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنِّيِّ قَالَ اَنْبَاْنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ اَلْحَنِيَّ ابْنَ الْمَهْدِيِّ قَالَ
 حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلْمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ قَالَ سَمِعْتُ حِيَةَ الْعُرَنِيَّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيًّا كَرَّمَ
 اللهُ وَجْهَهُ يَقُوْلُ اَنَا اَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرْجَمَةُ
 اِمَامِ نَسَائِيٍّ لَمْ نَحْتَضِرْ هُوَ كَيْفَ خَبْرُوِيٍّ هُوَ كَيْفَ مُحَمَّدُ بْنُ مُثَنِّيٍّ لَمْ نَحْتَضِرْ اُسْنَةُ كَيْفَ خَبْرُوِيٍّ هُوَ كَيْفَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لَيْعِيْنُ اَبْنُ هَمْدَانَ
 لَمْ نَحْتَضِرْ كَيْفَ حَدِيْثُ بِيَاْنِ كَيْفَ شُعْبَةُ لَمْ نَحْتَضِرْ اَوْرَسَاتُ كَيْفَ سَلْمَةُ بْنُ كَهَيْلٍ لَمْ نَحْتَضِرْ اُسْنَةُ كَيْفَ خَبْرُوِيٍّ
 حِيَةَ عُرَنِيٍّ لَمْ نَحْتَضِرْ اُسْنَةُ كَيْفَ عَلِيٍّ لَمْ نَحْتَضِرْ اُسْنَةُ كَيْفَ خَبْرُوِيٍّ هُوَ كَيْفَ خَبْرُوِيٍّ هُوَ كَيْفَ خَبْرُوِيٍّ
 اَسْلَمُ لَمْ نَحْتَضِرْ اَسْلَمُ لَمْ نَحْتَضِرْ اَسْلَمُ لَمْ نَحْتَضِرْ اَسْلَمُ لَمْ نَحْتَضِرْ اَسْلَمُ لَمْ نَحْتَضِرْ اَسْلَمُ لَمْ نَحْتَضِرْ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ أَخْبَانَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ أَخْبَانَا شُعْبَةَ عَنْ
 عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَوْلَّ مَنْ صَلَّى مَعَ
 النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَأْسِهِ تَرْجَمَ خَبْرِي بِكَوْمِ مُحَمَّدِ بْنِ مِثْقَلِ بْنِ مُثَنَّى نِ
 عَبْدِ الرَّحْمَنِ نِ أَسْنَى كَهَا خَبْرِي بِكَوْمِ شُعْبَةَ نِ أَسْنَى رَوَايَاتُ كِي عَمْرٍو بْنِ مَرْثَةَ سِ أَسْنَى اِبْنِ حَمْزَةَ سِ
 اَسْنَى زَيْدِ بْنِ اَرْمِ سِ كَهَا كِهْ جِسْ نِ سِ پِهْلِ حَضْرَتِ صَلَّيْ اَللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِهْ سَاْتَه نَمَازِ پُرْ هِي وَهْ عَلِي
 بِنِ اِسْ حَدِيْثِ كِهْ نَاقِلِيْنَ كِهْ اَخْتِلَافِ كَا بَيَانِ حَدِيْثِ اَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ
 ابْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ غُنْدَرِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو
 ابْنِ مَرْثَةَ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَوْلَّ مَنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى بِنِ ابْنِ طَالِبٍ تَرْجَمَ اِمَامِ شَايِ نِ كِهْ كَهَا كِهْ خَبْرِي بِكَوْمِ مُحَمَّدِ بْنِ مِثْقَلِ
 بِنِ اِسْ كَهَا حَدِيْثِ بَيَانِ كِي هِمِ سِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ نِ اَسْنَى رَوَايَاتُ كِي غُنْدَرِ سِ اَسْنَى كَهَا
 حَدِيْثِ بَيَانِ كِي هِمِ سِ شُعْبَةَ نِ اَسْنَى رَوَايَاتُ كِي عَمْرٍو بْنِ مَرْثَةَ سِ اَسْنَى اِبْنِ حَمْزَةَ سِ اَسْنَى زَيْدِ بْنِ
 اَرْمِ سِ كَهَا كِهْ جِسْ پِهْلِ حَضْرَتِ صَلَّيْ اَللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِهْ سَاْتَه اِيْمَانِ لَ اِيَا وَهْ عَلِي رَضِيَ بِنِ حَدِيْثِ
 اَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ اِدْرِيسَ قَالَ سَمِعْتُ اَبَا حَمْرَةَ مَوْكِي
 اَهْ نَصَارٍ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ اَرْقَمٍ يَقُوْلُ اَوْلَّ مَنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ عَلَى رَأْسِهِ وَفَدَّقَ قَالَ فِي مَوْضِعٍ اٰخَرَ اَسْلَمَ عَلِيٌّ رَضِيَ تَرْجَمَ خَبْرِي بِكَوْمِ عَبْدِ اَللهِ بْنِ عَبْدِ
 اَسْنَى كَهَا حَدِيْثِ بَيَانِ كِي هِمِ سِ اِبْنِ اُوْرِيْسِ نِ اَسْنَى كَهَا سَنَايِنِ اَبَا حَمْزَةَ غُلَامِ اَزَادِشْدَه اَنصَارِ
 كَهَا سَنَايِنِ زَيْدِ بْنِ اَرْقَمِ كِهْ تَرَكِ جِسْ نِ سِ پِهْلِ حَضْرَتِ صَلَّيْ اَللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِهْ سَاْتَه نَمَازِ
 پُرْ هِي وَهْ حَضْرَتِ عَلِي رَضِيَ بِنِ اُوْرِ دَوْسَرِي جِهْمِ بِنِ كَهَا كِهْ جِسْ پِهْلِ حَضْرَتِ صَلَّيْ اَللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 كِهْ سَاْتَه اِيْمَانِ لَ اِيَا وَهْ عَلِي رَضِيَ بِنِ حَدِيْثِ اَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اَللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ
 حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ خَثِمَةَ عَنِ اَسَدِ بْنِ عُبَيْدَةَ اَلْبَجَلِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَفِيْفٍ عَنِ عَفِيْفِ
 قَالَ جِئْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ اِلَى مَكَّةَ فَذَرْتُ عَلِيَّ اَلْعَبَّاسِيَّ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَلَ مَا
 اَرْتَفَعَتِ الشَّمْسُ وَحَلَقَتْ فِي السَّمَاءِ وَاَنَا اَنْظُرُ اِلَى الْكَعْبَةِ اِقْبَلَ سَابِقًا فَرَمِي بِبَصْرِه
 اِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ الْكَعْبَةَ فَقَامَ مُسْتَقْبِلَهَا فَلَمَّا بَلَيْتُ حَتَّى جَاءَ غُلَامٌ فَقَامَ عَنْ

بِمِثْلِهِ فَلَمَّا بَلَغَتْ حَتَّى جَاءَتْ امْرَأَةً فَقَامَتْ حَلَقَهَا فَرَفَعَهَا فَفَرَّغَ الشَّابُّ فَرَفَعَهُ الْغُلَامُ وَالْمَرَأَةُ
 فَرَفَعَهُ الشَّابُّ فَرَفَعَهُ الْغُلَامُ وَالْمَرَأَةُ فَفَرَّغَ الشَّابُّ فَفَرَفَعَهُ الْغُلَامُ فَفَرَّغَتْ يَابَعَتَا
 امْرُؤَ عَظِيمٍ فَقَالَ تَدْرِي مَنْ هَذَا الشَّابُّ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ
 الْمُطَّلِبِ هَذَا ابْنُ أُخْتِي هَلْ تَدْرِي مَنْ هَذَا الْغُلَامُ فَقُلْتُ لَا فَقَالَ هَذَا عَلِيُّ
 ابْنُ أَبِي طَالِبٍ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ هَذَا ابْنُ أُخْتِي هَلْ تَدْرِي مَنْ هَذِهِ الْمَرَأَةُ الَّتِي
 خَلَفَهَا فَقُلْتُ لَا قَالَ هَذِهِ خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ زَوْجَةُ ابْنِ أُخْتِي هَذَا
 حَدَّثَنِي أَنَّ رَبِّي رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِهَذَا الدِّينِ الَّذِي هُوَ عَلَيْكَ
 وَاللَّهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ كُلِّهَا أَحَدٌ عَلَى هَذَا الدِّينِ عَيْدٌ هُوَ كَأَنَّ الشَّلَاثَةَ تَزْحَمُ خَيْرٌ
 رِي بِمَوْلَى مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَوْسِيِّ قَالَ هُوَ سَيِّدُ بَنِي خَنِيسٍ
 اِسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَوْسِيِّ قَالَ هُوَ سَيِّدُ بَنِي خَنِيسٍ
 فَهَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَهَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَوْسِيِّ
 وَهَذَا أَبُو طَالِبٍ وَهَذَا خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ زَوْجَةُ ابْنِ أُخْتِي هَذَا
 حَدَّثَنِي أَنَّ رَبِّي رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِهَذَا الدِّينِ الَّذِي هُوَ عَلَيْكَ
 وَاللَّهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ كُلِّهَا أَحَدٌ عَلَى هَذَا الدِّينِ عَيْدٌ هُوَ كَأَنَّ الشَّلَاثَةَ تَزْحَمُ خَيْرٌ
 رِي بِمَوْلَى مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَوْسِيِّ قَالَ هُوَ سَيِّدُ بَنِي خَنِيسٍ
 اِسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَوْسِيِّ قَالَ هُوَ سَيِّدُ بَنِي خَنِيسٍ
 فَهَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَهَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَوْسِيِّ
 وَهَذَا أَبُو طَالِبٍ وَهَذَا خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ زَوْجَةُ ابْنِ أُخْتِي هَذَا

رسول الله صلى الله عليه وسلم

Marfat.com

سوا کوئی اس دین پر نہیں و اس حدیث سے معلوم ہوا کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ سے پہلے اسلام میں جب مقدم
ہیں کہ وہ سب پہلے اسلام لائے کہ اس وقت خدیجہ رضی اللہ عنہا کے سوا کوئی آدمی مسلمان نہ ہوا تھا۔

حدیث اَبَانَا اَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّهَاقِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَوْسَى قَالَ
حَدَّثَنَا الْعَلَاءُ بْنُ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ مِهَالٍ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عِبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ عَلِيُّ رَضِيَ
اَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَآخُو رَسُولِهِ وَاَنَا الصِّدِّيقُ الْاَكْبَرُ لَا يَقُولُ ذَلِكَ بَعْدِي اِلَّا كَاذِبٌ
صَلَّيْتُ قَبْلَ النَّاسِ سَبْعَ سِنِينَ ترجمہ خردی ہوا احمد بن سلیمان زنادوسی نے اُسے کہا حدیث
بیان کی ہے عبد اللہ بن موسی نے اُسے کہا حدیث بیان کی ہے علاء بن صالح نے منہال
بن عمرو سے اُسے روایت کی عباد بن عبد اللہ سے کہا کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے فرمایا کہ میں اللہ کا بندہ
ہوں اور اُس کے رسول کا بھائی ہوں اور میں صدیق اکبر ہوں میرے بعد کوئی یہ بات نہ کہو گا
مگر جو ٹائپ نے سات برس لوگوں سے پہلے نماز پڑھی و اس حدیث سے بھی معلوم ہوا کہ حضرت
علی رضی اللہ عنہ سے مقدم ہیں کہ سات برس لوگوں سے پہلے اسلام لائے اور نماز پڑھی۔

کہ یہ حدیث صحیح ہے۔ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سے

حضرت علی کی عبادت کا بیان

حدیث اَبَانَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ الْكُوفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا ابُو فُضَيْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْاَصْلَحُ عَنْ
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهَدَيْلِ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ قَالَ مَا اعْرِفُ احَدًا مِنْ هَذِهِ الْاُمَّةِ عَبْدًا لِلَّهِ
تَعَالَى بَعْدَ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمِيرِي عَبْدُ اللَّهِ قَبْلَ اَنْ يَّعْبُدَهُ احَدٌ مِنْ هَذِهِ
الْاُمَّةِ سَبْعَ سِنِينَ ترجمہ خردی ہوا علی بن منذر کوفی نے اُسے کہا حدیث کی ہے ابو فضیل
اُسے کہا حدیث بیان کی ہے اصح نے اُسے روایت کی عبد اللہ بن ابی ہذیل سے کہ حضرت علی رضی
لہ عنہ نے فرمایا کہ میں نبی صلی اللہ علیہ وسلم کے بعد اپنے سوا اس امت میں کسی کو نہیں جانتا کہ میرے برابر خدا کی
عبادت کی ہو کہ میں نے اللہ کی نوبت سے عبادت کی پہلے اس سے کہ عبادت کرے اس کی کوئی اس امت میں سے

ابن فضل

نہی تھا

حضرت علی رضی اللہ عنہ کے مرتبے کا بیان

حدیث اَحْمَدُ بْنُ هِلَالٍ بْنُ بَشِيرٍ الْبَصْرِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنِي
مَوْسَى بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي مَهَاجِرُ بْنُ سَمَلَةَ عَنْ غَائِثَةَ بِنْتِ سَعْدِ رَضِيَ قَالَتْ
سَمِعْتُ اَبِي يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْحُجْفَةِ وَاخَذَ بِيَدِي

سما

فخطب فحمد الله وأثنى عليه ثم قال أيها الناس إني وليكم قالوا صدقت
 يا رسول الله ثم أخذ بيد علي فرفعهما فقال هذا وليي والمؤجبي عني وإن
 الله موالي من وآله ومعاذ من عداه ترجمہ خبر دی مجھ کو ہمال بن بشیر بصری نے
 اُسے کہا حدیث بیان کی ہے محمد بن خالد نے اُسے کہا حدیث بیان کی ہے مجھ سے
 بن یعقوب نے اُسے کہا حدیث بیان کی ہے مجھ سے ہاجر بن مسلم نے اُسے روایت کی عائشہ
 بنت سعد نے اُسے کہا سنائے اپنے باب کو کہتا تھا سنائے حضرت صلعم سے جحفہ (ایک لکھ
 کا نام ہے دو میل مکہ سے) کے دن سنا اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رض کا ہاتھ پکڑا سو
 خدا کی تعریف اور ثنا کی پھر فرمایا کہ اے لوگو میں تمہارا دوست ہوں لوگوں نے عرض کی کہ یا حضرت
 آپ نے پھر فرمایا پھر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی کا ہاتھ پکڑ کر اٹھایا اور فرمایا کہ یہ میرا
 دوست ہے اور میری طرف سے احکام الہی پہنچانے والا ہے سو جو علی کو دوست رہے
 اسکو اللہ دوست رکھتا ہے اور جو اسکو دشمن رکھے اللہ اسکو دشمن رکھتا ہے حدیث
 أخبرنا زكريا بن يحيى قال حدثنا الحسين بن حماد قال أبا ناسم بن عبد
 الملك عن عيسى بن عمرو عن الشدي عن أنس بن مالك رضي الله عن النبي صلى
 الله عليه وسلم كان عند طائر فقال اللهم إني بأحب خلقك يا كل معي
 هذا الطائر فجاء أبو بكر وجاء عمر ثم جاء علي فأذن له ترجمہ خبر دی
 مجھ کو زکریا بن یحیی نے اُسے کہا حدیث بیان کی ہے حسین بن حماد نے اُسے کہا خبر دی
 مجھ کو مسہر بن عبد الملک نے اُسے روایت کی علی بن عمر نے اُسے روایت کی اوس نے
 انس سے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے پاس ایک جانور زندہ بہونا ہوا یا پکا ہوا تھا سو حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا یعنی دعا کی کہ الہی لا میر پاس وہ شخص کہ مجھ کو بہت پیارا ہو سب
 خلقت سو کہ وہ میرے ساتھ یہ جانور کہا دو سو پہلے حضرت ابو بکر نے اُسے پھر حضرت عمر نے اُسے
 پھر حضرت علی رض آکر سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رض کو اُسے کو لیے اذن دیا یعنی پہلے
 دو نو صاحبوں کو اذن آئے کا اذن نہ دیا شاید وہ پٹ گئے ہونگے ف اسی ریت سے معلوم ہوا
 کہ حضرت علی رض خدا کے نزدیک سب خلق سے پیارا ہے لیکن مراد تمام خلق علی العموم نہیں

اس لیے کہ محبوب سب خلق سے حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میں بلکہ مراد اس کے محبوب ہونا انکا بعض
 وجہ سے اور افضلیت باعتبار شرط ثواب کی منافات نہیں رکھتی اور ایک حدیث میں
 آیا ہے ما طلعت الشمس علی خیر من عمر اور مسند افضلیت کا طنی ہے پس شکی کرنے کی
 کو ضرورت نہیں حدیث ابنا نافع ثیبہ بن سعید البکری و ہشام بن عمار الدمشقی
 قال حدیثنا حاتم عن بکیر بن صمیر عن عامر بن سعد بن وقاص عن ابیہ قال
 امر معاویہ سعدا فقال ما يمنعک ان تسب ابا تراب فقال اما ما ذكرت فکنا
 قالہن کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فلن اسبہ لان تکون لی واحدا
 منہن احب الی من حرم النعم سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول
 کہ وقد خلقنی فی بعض معاریفہ فقال کہ علی یا رسول اللہ اکتلفنی مع النساء و
 الصبیان فقال کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اما رضی ان تکون منی کما
 من موسی الا انہ لا نبی بعدی و سمعنا یقول یوم خیر لا عظیم الزایة
 رجلا یحب اللہ تعالیٰ ورسولہ و یحب اللہ ورسولہ فکنا و لکنا لہا فقال ادعوا
 لی علیا فاتی بامرک فبصق فی عینہ و دفع للزایت الیہ و اما نزلت اما یرید اللہ لیدھب
 عنکم الرجس اهل البیت و یطہرکم تطہیرا اعداد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلیہ و اطہرہ و حسنہ
 و حسینا فقال اللهم ہوی الی اہلیہ و ترجمہ خبری کہ کو قتیبہ بن سعید بخنی اور ہشام بن عمار
 و شقی نے انہوں نے کہا حدیث بیان کی ہے عامر بن بکیر بن صمیر نے اسے روایت کی عامر بن
 سعد بن وقاص سے اپنے باپ سے کہ معاویہ نے اس سے کہا کہ تو علی کو برا کیوں نہیں کہتا
 اور گالی کیوں نہیں دیتا اسکو سعد نے کہا کہ جب تک مجھ وہ میں بائیں یا دہیں جو رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم نے حضرت علی کے حق میں فرمائی میں تو انکو برا کہی برا نہیں کہو گا البتہ او نہیں کے ایک چیز
 کا حاصل ہونا محبوب ہے مجھ کو سب سے میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا کہ علی نے
 کو فرماتے تھے اس حال میں کہ انکو بعض جگہوں میں اپنا خلیفہ کیا تھا سو علی نے اپنے عرض کی
 کہ یا حضرت کیا آپ مجھ کو عورتوں اور لڑکوں میں خلیفہ کرتے ہیں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
 فرمایا کہ کیا خوش نہیں اسے کہ ہوز بہتر امیر سے نزدیک جیسے نارون کا رتہ سو سے علی السلام

لا نبی بعدہ

فاتی بامرک

نزدیک تھا مگر تافرق ہے کہ میرے بعد نبوت نہیں اور میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا
 کہ جنگ خیبر کے دن فرماتے تھے کہ مقررین کل نشان دو نکائیں مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا
 ہو اور خدا اور رسول اور سکو دوست رکھتے ہیں یعنی علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ کو سوچنے اسکے لیے ہاتھ دراز
 کیے یعنی ہر ایک شخص اسکا امیدوار تھا کہ یہ دولت مجھ کو نصیب ہو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
 فرمایا کہ علی رضی اللہ عنہ کو بلاؤ سو علی رضی اللہ عنہ آئے اس حال میں کہ انکی آنکھیں دیکھتی تھیں سو حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم نے اپنی لب مبارک انکی آنکھ پر لگائی اور اسی وقت انکو صحت ہو گئی پھر حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے انکو نشان دیا اور جب یہ آیت اتری کہ سو اسکے نہیں کہ ارادہ کرتا ہے اللہ
 یہ کہ دور کرے تم سے ناپاکی گناہوں کی اسے اہمیت نبوت اور پاک کر تو مکو پاک کرنا تو حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ اور فاطمہ رضی اللہ عنہا اور حسن اور حسین کو بلایا اور فرمایا کہ ابھی یہ میں میرے اہل
 بیت و اس حدیث سے حضرت علی رضی اللہ عنہ کی کمال فضیلت ثابت ہوئی اور یہ بھی ثابت ہوا کہ وہ
 خلافت کے ریاست بنیک کہتے تھے کہ اگر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے بعد صحابہ
 کرام انکی ہاتھ پر بیعت کرتی تو بنیک وہ اسکے لائق تھے لیکن چونکہ سب صحابہ در انصار کا اتفاق
 خلافت کی صدیق کے ہاتھ پر واقع ہوئی تو خلیفہ برحق حضرت ابو بکر سو کہتے تھے کہ حضرت
 فرمایا میری امت گمراہی پر اتفاق کرے اور اس حدیث سے یہ بھی ثابت ہوا کہ معاویہ حضرت علی رضی اللہ عنہ کو برا کہتے
 تھے بلکہ لوگوں کو بھی انکے برا کہنے کی ترغیب دیتے تھے اور یہ اذن خطا اجتنابی
 ہے کہ اوہوں نے اپنے خیال میں حضرت علی رضی اللہ عنہ کو خطا پر سمجھ رکھا ہوا
 ورنہ اصل میں حق حضرت علی رضی اللہ عنہ کے موافق تھا لیکن مجتہد کو خطا اجتنابی
 میں بھی ایک ثواب ملتا ہے **حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَرِيٍّ عَنْ يُونُسَ بْنِ مُحَمَّدٍ**
الطَّرْسُوسِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍَا قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ عَنْ مَوْسَى الصَّغِيرِ
عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ عَزَّ سَعْدِ رَضِيَ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا فَتَقَصَّ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ
فَقُلْتُ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ لَهُ خِصَالًا ثَلَاثًا لَأَنْ
تَكُونَ لِي وَاحِدَةً مِنْهُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّهُ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ
هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا بَنِي بَعْدَهُ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لَا عَطِيقَ الرَّايَةِ عَدَا

رَجُلًا يَحِبُّ اللَّهَ وَمَوْلَاهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولَهُ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ
 فَعَلَى مَوْلَاهُ ترجمہ خبر دی ہکو ترمی بن یونس بن محمد طرسوسی نے اسے کہا حدیث بیان کی ہم
 ابو عثمان نے اسے کہا حدیث بیان کی ہم سے عبد السلام نے اسے روایت کی سولے صغیر سے
 اسے عبد الرحمن بن سابط سے اسے سعد بن سے کہ میں بیٹھا تھا سولہ گون حضرت علی رضی
 طعن کیا میں نے کہا میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہے فرماتے ہو کہ علی بن ابی طالب
 البتہ اوہین سے ایک حاصل ہونا مجھ کو محبوب تر ہے سرخ اونٹوں سے میں نے حضرت صلی
 علیہ وسلم سے سنا ہے فرماتے ہو کہ او سکا رتبہ میرے نزدیک ایسا ہے جیسے ہارون کا رتبہ موسیٰ
 کے نزدیک تھا مگر تافرق ہے کہ میرے بعد کوئی پیغمبر نہیں ہوگا اور میں نے حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم سے سنا ہے فرماتے ہو کہ مقررین کل نشان دونگا اس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست
 رکھتا ہے اور خدا اور رسول اس کو دوست رکھتے ہیں اور میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے
 سنا ہے فرماتے ہو کہ جبکامین والی اور دوست ہوں اسکا علی بنی والی اور دوست ہوں
 اس حدیث میں مولیٰ کا لفظ واقع ہوا ہے یعنی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا ہے کہ جس کا
 میں مولیٰ ہوں اسکا علی بھی مولیٰ ہے اور مولے کے معنی والی اور دوست دونوں آوی ہیں
 اور اس حدیث میں دونوں معنی لینے درست ہیں پس اگر اس حدیث کو یہ معنی کیے جاویں کہ جبکام
 میں والی ہوں اسکا علی بھی والی ہے تو یہ بھی درست ہیں اور اگر یہ معنی کیے جاویں کہ جبکام
 میں دوست ہوں اسکا علی بھی دوست ہو تو بھی درست ہیں لیکن پہلے معنی لینے اولیٰ ہیں
 اسلئے کہ یہ تقدیر ثانی تخصیص کی کوئی وجہ نہیں مگر یہ کہ کہا جاوے کہ مراد یہ ہے کہ جو مجھ کو دوست
 رکھتا ہو سولہ کو بھی دوست رکھے واللہ اعلم بالصواب حدیث اخبرنی رگرتا
 ابی یحییٰ السجستانی قال حدثنا نصر بن علی قال انبأنا عبد اللہ بن داؤد عن
 عبد الواحد بن ایمن عن ابیہ ان سعد ارض قال قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 لا دفعت الرازیالی رجل یحب اللہ ورسولہ وحب اللہ ورسولہ یفہم علی یدیکہ
 فاستشرت لها اصحابہ فدفع الی علی ترجمہ سعد بن سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم نے فرمایا کہ مقررین نشان دونگا اس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور

خدا اور رسول اوسکو دوست کہتے ہیں جسکے ہاتھ پر خدا فتح کریگا سوا صحابہ کے اسکے لیے گردنیں
 بند کیں یعنی ہر ایک شخص اسکا امید وار ہو اوسو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے وہ نشان علی
 کو دیا حدیث حدیثنا احمد بن سلیمان الرضاوی قال حدثنا عبد اللہ قال اننا کان الرضا
 ابن ابی لیلی عن الحکم والینہال عن عبد الرحمن بن ابی لیلی عن ابیہ انا قال لعلی
 وکان یمیر معہ ان الناس قد انکروا منک انک تخرج فی البرد فی البلاء وخرج ان تخرج
 فی الحرج فی الخشب والشرب الغلیظ قال اولم تکن معنا یحیی بن یزید قال بلی قال فان
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعث ابابکر وعقد لہ الرایۃ فرجع وبعث عمر
 وعقد لہ لواء فرجع بالناس فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا عین الراۃ
 رجلا یمیت اللہ وسوۃ وحبہ اللہ ورسوۃ کرا لیس یفرار فارسل الی وانا
 ارمم فقلت اتی ارمم فقلت عینی وقال اللہم اذی الحرج والبرد قال
 فما وجدت حرا بعد ذلک ولا بردا ترجمہ ابی یعلیٰ رضی سے روایت ہے کہ وہ حضرت
 علی رضی کے ساتھ جاتے تھے یعنی سفر میں سوائے حضرت علی رضی سے کہا کہ لوگ تعجب کرتے ہیں
 آپ سے اس پر کہ آپ سردی میں پہلے کپڑوں میں نکلے تھے اور گرمی میں روئی کے کپڑوں اور مو
 کپڑوں میں نکلے ہوئے ہیں آپ کو سردی لگتی ہے نہ گرمی فرمایا کیا تو جنگ خیمہ میں ہمارے ساتھ
 نہیں تھا اوسنے کہا کیوں نہیں کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے (پہلے) ابوبکر کو نشان
 دیکر بھیجا سو وہ پہر آئے اور قلعہ فتح ہوا پہر عمرہ کو نشان دیکر بھیجا سو وہ بھی لوگوں کے ساتھ
 پہر آئے یعنی اور قلعہ فتح ہوا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ مقررین نشان دو
 اس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول اوسکو دوست رکھتے ہیں
 بہت حاکم کرنے والا ہے بہا گئے والا نہیں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے کوئی آدمی میرے
 پاس بھیجا اور میری آنکھ میں آئی ہتھین سے عرض کی کہ میری آنکھ میں دکھتی ہیں سو آج
 لب مبارک میری آنکھ پر لگائی اور فرمایا یعنی دعا کی کہ الہی بچا اوسکو ایزد گرمی اور سردی
 سول بعد اس دعا کے نہ تو سمجھو کہ کسی گرمی معلوم ہوئی اور نہ سردی ف اس حدیث سے بھی حضرت
 علی رضی کی کمال فصیلت ثابت ہوئی کہ نہ اونکو گرمی لگتی تھی اور نہ سردی اور یہ ایسی فصیلت

کہ انکے سوا کسی کو حاصل نہیں ہوئی حدیث ابننا محمد بن عبد بن حرب المرزئی قال
 ابننا معاذ بن خالد قال ابننا الحسین بن واقد عن عبد اللہ بن بریدہ قال سمعت
 ابی بریدہ رضی يقول حاصرا خبیرا واخذ اللواء ابو بکر فکلم یقیمہ لہ واخذہ من
 الغد عمر فانصرف ولم یقیمہ لہ واصاب الناس یومئذ شدة وجہک فقال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انی دافع لوانی غدا الی رجل یحب اللہ ورسولہ
 ویحبہ اللہ ورسولہ ولا یرجع حتی یقیمہ لہ ویتما طیبہ انفسنا ان الغد غدا فلما
 اصبح رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صلی الغداة ثم قام قاعا ودعا باللواء و
 الناس علی مصافحہم فمامنا انسان لہ منزلة عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ و
 سلم الا وهو یرجوا ان ینکون صاحب اللواء فدعا علی بن ابی طالب وهو امر
 فقل فی عینہ ومسح عنہ ودفع الیہ اللواء وفتح اللہ علیہ وقال انا فیمن یطاق
 لھا ترجمہ بریدہ رضی سے روایت ہے کہ ہم نے خبیر کو گھیرا اور ابو بکر رضی نے نشان لیا سونکے ہاتھ
 پر فتح نہ ہوئی سوا گئے دن عمر رضی نے نشان لیا سو پیر اور انکے ہاتھ پر بھی فتح نہ ہوئی اور اوس دن لوگوں
 کو نہایت تکلیف پہونچی سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ مقررین کل نشان دو لگا اور
 مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول اوس کو دوست رکھتے ہیں نہ پیر لگا
 یہاں تک کہ اسکے ہاتھ پر خدا فتح کر لگا سو ہم نے خوشی سے رات کاٹی کہ کل فتح ہوگی اور جب صبح ہوئے
 تو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فجر کی نماز پڑھی پھر کھڑے ہوئے اور نشان منگایا اور لوگ اپنی
 صفوں میں بیٹھے تو سو ہم میں سے کوئی ایسا آدمی نہ تھا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے نزدیک
 اوس کا کچھ مرتبہ ہو سکے کہ امیدوار تھا کہ اوس کو نشان ملے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی
 کو بلایا اور انکی آنکھ میں آبی بتین سولب مبارک انکی آنکھ پر لگائی اور مسح کیا اور انکو نشان دیا اور
 خدا نے انکے ہاتھ پر فتح دی ہر یہ حدیث کو راوی نے کہا کہ میں بھی ان لوگوں میں سے تھا جو نشان کے
 امیدوار تھے حدیث ابننا محمد بن بشار بن عبد اربصری قال حد ثنا محمد
 بن جعفر قال حد ثنا عوف عن مہمون ابی عبد اللہ ان عبد اللہ بن بریدہ
 حد ثنا عن ابیہ بریدہ الا سلمی قال لثما کان خبیر برزل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

النواء

دفعوا الخیر بن یمن یظن انہ

كَحَضْرَةِ اَهْلِ خَيْبَرَ اعطى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللِّوَاءَ فَنَهَضَ مَعَهُ مَنْ نَهَضَ بِحَمَلِهِ
 مِنَ النَّاسِ فَلَقُوا اَهْلَ خَيْبَرَ فَانْكَشَفَ عُمَرُ وَاَصْحَابُهُ فَرَجَعُوا اِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُعْطِينَ اللِّوَاءَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
 وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ تَبَادَرَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فَدَعَا عَلِيًّا وَهُوَ
 ارْتِدًا فَنَقَلَ فِي عَيْنَيْهِ وَنَهَضَ مَعَهُ مِنَ النَّاسِ مَنْ نَهَضَ فَنَقِيَ اَهْلَ خَيْبَرَ فَاِذَا
 مِنْ حَبَابٍ يَرْتَجِرُ وَهُوَ يَقُولُ قَدْ عَلِمْتُ خَيْبَرَ اِنِّي مُرْحَبٌ + شَاكِي السَّلَاحِ بَطْلٌ
 مُجَرَّبٌ + اَطْعَنُ اَحْيَانًا وَجِيئًا اَضْرِبُ + اِذَا اللَّيْوَةُ اَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ + فَاخْتَلَفَ
 هُوَ وَعَلِيٌّ صَرْبَتَيْنِ فَضْرِبَهُ عَلِيٌّ عَلَى شَاقِّهِ حَتَّى عَضَّ الشِّيفُ مِنْهَا الْبَيْضَ وَ
 اَنْتَهَى رَاسُهُ وَسَمِعَ اَهْلَ الْعَسْكَرِ صَوْتَ ضَرْبَتِهِ فَمَا تَمَّ اَحَدٌ مِنَ النَّاسِ مَعَهُ حَتَّى
 حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ لَهُ وَلَوْ تَرَجَمَ بِرَبِيذِ اسْمَلِي مِنْ رِوَايَتِهِ كَرِبَ خَيْبَرَ هُوَ اَتَوْحَضَتْ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اهل خيبر پائس اترے اور عمر نے کونشان دیا اور کچھ لوگ اُنکے ساتھ کہڑے ہوئے
 یعنی واسطی لڑائی کے سوا اہل خيبر سے ملے سو حضرت عمر نے اور اُنکے ساتھی ظاہر ہوئے یعنی پیچھے
 اور حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کی طرف پھرتے سو حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ البتہ
 میں دزدگان نشان اُس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول اوسکو
 دوست رکھتے ہیں سو جب گلادن ہوا تو حضرت ابو بکر اور عمر نے جلدی کی یعنی حضرت
 صلے اللہ علیہ وسلم پائس اُس امید سے کہ اُنکو نشان ملے سو حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے علی رض کو
 بلایا اور اُنکی آنکھیں دکھتی تھیں سولب مبارک اُنکی آنکھ پر لگائی اور کچھ لوگ اُنکے ساتھ کہڑے
 ہوئے اور اہل خيبر سے مقابلہ کیا پس اچانک انہیں مرحب (ایک پہلوان کا نام ہے کہ خيبر میں
 رہتا تھا) کہ اپنی شجاعت کے شعر پڑھتا تھا اور کہتا کہ خيبر والے جانتے ہیں کہ میں مرحب ہوں
 یعنی مجھکو سب جانتے ہیں پننے والا ہتھیار لڑائی کے اور پہلوان تجربہ کار ہوں کہی میری
 مارتا ہوں اور کہی تلوار مارتا ہوں جیکہ شیر جوش سے میرے سامنے آتے ہیں پس مرحب
 اور علی رض آپس میں لڑنے لگے سو حضرت علی رض نے اوسکو سر پھاڑا ماری یہاں تک کہ تلوار
 خود کاٹ کر اُسکے سر پہ پونچے اور لشکر کے اسکی آواز سننی پس پھلے لوگ صحیح البياض

ابھی علی رضی اللہ عنہ سے پہنچے تھے کہ خدا نے حضرت علی رضی اللہ عنہ کو فتح دی وہ صحیح مسلم میں ہے کہ جب
 مرجئی یہ شعر پڑھے تو اس وقت حضرت علی رضی اللہ عنہ نے اس کے مقابلے میں یہ شعر پڑھا ہے انا اللہ
 سمعتی امی حیدرہ ۴ کلیت غابات کر یہ المنظرہ یعنی میں وہ ہوں کہ میری ماں کا
 میرا نام حیدر رکھا کہ جنگل کے شجر کی طرح میری شکل سیت ناک ہے۔ اور ایک روایت میں اتنا لفظ
 زیادہ آیا ہے کہ جنگ خیر کے دن حضرت علی رضی اللہ عنہ کی ڈال ٹوٹ گئی تو حضرت علی رضی اللہ عنہ کی ڈال
 کے بدلے دروازہ کا ایک کواڑ ہاتھ میں لیا اور اس سے لڑے یہی ہاتھ کہ خدا تعالیٰ نے
 فتح دی ہے وہ کواڑ پہنکدیا راوی کہتا ہے کہ اسکے بعد ہم اہل اہم اہم اہم اہم اسکولٹ نہ سکے چہ جائے
 کہ اسکو اٹھاسکیں اس حدیث سے حضرت علی رضی اللہ عنہ کی کہاں شجاعت ثابت ہوئی حدیث
 اَنْبَاكَ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الزُّهْرِيُّ عَنْ ابْنِ حَارِثٍ
 قَالَ اخْبَرَنِي سَهْلُ بْنُ سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ خَيْرِ
 لَاعُطِينَ هَذِهِ الرَّأْيَةَ عِنْدَ رَجُلٍ يَقَعُّ اللهُ عَلَيْهِ يَحِبُّ اللهُ وَرَسُولَهُ وَحِبَّهُ اللهُ وَ
 رَسُولَهُ فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلَّمَهُمْ رَجُلٌ
 أَنْ يُعْطَى فَقَالَ ابْنُ عَلِيٍّ بِنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ قَالَ فَارْسَلْ
 إِلَيْهِ فَإِنِّي بِهِ فَبَصَقَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عَيْنَيْهِ وَدَعَا لَهُ فَبَرَأَ كَمَا
 كُنْ يَكُنُّ بِهِ وَجَعٌ فَأَعْطَاهُ الرَّأْيَةَ فَقَالَ عَلِيُّ يَا رَسُولَ اللهِ أَقَاتِلْهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا
 فَقَالَ اغْدُ عَلَيَّ رِسَالِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ
 بِمَا يَحِبُّ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللهِ تَعَالَى فَوَلَّى اللهُ أَنْ يُضِدِّيَ اللهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا
 خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ ثُمَّ جَمَعَهُمْ سَهْلُ بْنُ سَعِيدٍ مِنْ رِوَايَتِهِ أَنَّ حَضْرَتَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 نے جنگ خیر کے دن فرمایا کہ البتہ میں کل یہ نشان دوں گا اس مرد کو اسکے ہاتھ پر خدا فتح کرے گا۔
 وہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول اسکو دوست رکھتے ہیں سو جب صحیح
 ہوئی تو لوگ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم پاس آئے ہر ایک شخص امیدوار تھا کہ اسکو نشان
 ملے سو حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ علی رضی اللہ عنہ کہان میں لوگوں کو عرض کی کہ یا حضرت
 انکی آنکھ میں آگیا میں فرمایا کسی کو اسکے پاس پہنچو سو وہ لانے لگے سو حضرت صلے اللہ علیہ وسلم

انفلک

انفلک

بمبارک انکی آنکھ پر لگائی اور اسکے لیے دعا کی پس تندرست ہو کر علی رضی اللہ عنہ کی آنکھوں کی بیماری
 دیا کہ نہ تھا انکو کچھ درد یعنی گویا کہ یہی اسی نہ تھیں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے انکو نشان دیا
 سو علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ یا حضرت لڑوں میں اُسے یہاں تک کہ ہوں وہ مانند ہماری یعنی مسلمان ہوں
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا جا اور گزرا اپنی نرمی پر یعنی آہستگی سے یہاں تک کہ اترے
 تو انکی زمین میں پیر گیا انکو طرف اسلام کی یعنی اول اور خبر دو انکو ساتھ اسپیڑ کے کہ واجب ہے
 اپنی حق خدا سے اسلام میں پس اگر انکا کرین اسلام سے تو طلب کر اُسے جزیرہ والا لڑاؤ نے
 یہاں تک کہ مسلمان ہوں حقیقۃً یا حکماً یعنی جزیرہ دنیا قبول کرین پس قسم خدا کی یہ کہ ہر ایت کرے
 خدا و تعالیٰ بسبب تیرے ایک مرد کو بہتر ہے اس سے کہ ہوں تیرے لیے چار پائے اور اونٹ ستر

ذکر اختلاف الفاظ الناقضین بخبر الی ہریرہ فی ذلک

اس باب میں الی ہریرہ کی حدیث کسی طریق پر آئی ہے حدیث ابنا ابوالحسین
 احمد بن سلیمان الرھاوی قال حدیثنا یعلی بن عبید قال حدیثنا یزید بن کيسان عن
 ابی حازم عن ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا دفعن الرأیة
 الیوم الی رجل یحب اللہ ورسولہ وحب اللہ ورسولہ فتناول کھا القوم فقال ی
 علی بن ابی طالب فقالوا ایشکلی عینی قال فبزع بنی اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کفیہ
 وسمی بہا عینی علی ودفع الیہ الرأیة ففتن اللہ تعالیٰ علی یدیکہ ترجمہ الی ہریرہ
 روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ البتہ میں آج نشان دوں گا اُس مرد کو کہ خدا اور رسول
 کو دوست کہتا ہو اور خدا اور رسول اُسکو دوست رکھتے ہوں سو لوگوں نے اسکے لیے ہاتھ دراز کیے
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ علی رضی اللہ عنہ کہان میں لوگوں نے عرض کی کہ انکی آنکھیں آئی ہیں
 سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنی دو نو ہتھیلیوں میں تھوکا اور علی رضی اللہ عنہ کی آنکھ پر لب لگائی اور
 انکو نشان دیا سو خدا نے اسکے ہاتھ پر فتح کیا یعنی خبر کو فنا یہ حدیث الی ہریرہ رضی اللہ عنہ سے الی حازم
 نے روایت کی ہے۔ حدیث ابنا قتیبہ بن سعید قال اخبرنا یعقوب عن
 سہیل عن ابیہ عن ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال یوم حیدر
 لا عطین ہذیہ الرأیة رجلاً یحب اللہ ورسولہ وحب اللہ ورسولہ یفتن اللہ علیہ

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَطَّابِ مَا أَحْبَبْتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا وَقَالَ امْشِ وَلَا تَلْتَفِتْ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَيْكَ فَسَارَ عَلِيٌّ ثُمَّ وَقَفَ فَصَرَخَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَى مَاذَا أَقَاتِلُ النَّاسَ قَالَ قَاتِلْهُمْ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ مُحَمَّدًا أَرْسُولُ اللَّهِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ مَنَعُوا مِنْكَ دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَا يَجُفُّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ تَرْجَمَهُ ابْنُ بَرِيْرَةَ

روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے جنگ خیبر کے دن فرمایا کہ البتہ میں یہ نشان دوں گا اس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول کو دوست رکھتے ہیں اسکے ہاتھ پر خدا فتح کریگا حضرت عمر رضی اللہ عنہ نے کہا کہ میں نے حکومت نہیں چاہی مگر اس دن سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علیؑ کو لکھا یا اور اسکو نشان دیا اور فرمایا یا اور نہ پہر یہاں تک کہ خدا تمہو کو فتح دے سو حضرت علیؑ نے چلے پہر کہہ رہے ہو اور پکارا کہ یا حضرت کیسی چیز پر لڑوں فرمایا لا اونسے یہاں تک کہ گواہی دین اسکی کہ خدا کے سوا کوئی لائق عبادت کے نہیں اور مقرر محمد اللہ کے رسول ہیں سو حیا و نہون نے یہ کلمہ تو اپنا جان مال تجھے بچایا مگر دین کی حق تلفی کا بدلہ ہے اور انکا حساب اگے ذمے یہ خوف یعنی جب آدمی مسلمان ہو اور کلمہ پڑھتا تو اسکا جان مال لینا حرام ہے لیکن اگر ناحق خون کریگا تو اسکے بدلے مارا جاویگا اور اگر وہ خوف سے ظاہر میں مسلمان ہو اور دل میں کافر رہتا تو اسکا خدا حساب کریگا دلون کے حال دریافت کرنے کا عالم کو حکم نہیں اور یہ حدیث ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ سے ابی صالح نے روایت کی ہے حَدِيثُ ابْنِ اَسْحَاقَ بْنِ اِبْرَاهِيْمَ بْنِ دَاهُوْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سَهِيْلٍ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا عَطِيْرَةَ الرَّايَةِ غَدًا اِرْحَلْنَا حَيْثُ اللهُ وَرَسُولُهُ وَحَيْثُ اللهُ وَرَسُولُهُ يَفْعَمُ اللهُ عَلَيْهِمْ قَالَ عُمَرُ فَمَا اَجَبْتُمْ الْاِمَارَةَ قَطُّ اِلَّا يَوْمَئِذٍ قَالَ فَاَسْتَشِرْتُ لَهَا فَدَعَا عَلِيًّا فَبَعَثَهُ ثُمَّ قَالَ اذْهَبْ فَقَاتِلْ حَتَّى يَفْعَمَ اللهُ عَلَيْكَ وَلَا تَلْتَفِتْ قَالَ فَمَشَى مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ وَقَفَ وَكَمْ يَلْتَفِتُ فَقَالَ عَلَى مَاذَا أَقَاتِلُ النَّاسَ قَالَ قَاتِلْهُمْ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ مُحَمَّدًا أَرْسُولُ اللَّهِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ مَنَعُوا دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَا يَجُفُّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ تَرْجَمَهُ ابْنُ بَرِيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

ما بال نزل ہوگا تو اسکی ال یا جاوگا

شامرفنا

فرمایا البتہ میں کل نشان روزگاس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول کو
دوست کہتے ہیں خدا کے ہاتھ پر فتح کریگا اور نہ لے کہا کہ میں نے کبھی حکومت نہیں چاہی
مگر اوس دن سو لوگوں نے اُسکے لیے گردن بند کی یعنی ہر ایک نے خواہش کی کہ ہکوٹے سو حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم نے علی کو بلایا اور اوسکو بھیجا یعنی نشان دیا پھر فرمایا کہ جا اور لڑا یہاں تک کہ
خدا تیرے ہاتھ پر فتح کرے اور نہ پھر اوس نے کہا سو حضرت علی رضی اللہ عنہ دوڑ گئے پھر کہہ کر ہوئے
اور پیچھے کی طرف نہ پھرے سو عرض کی کہ یا حضرت کس چیز پر لوگوں سے لڑوں فرمایا لڑا کہ نہیں
یہاں تک کہ گواہی دین اسکی کہ نہیں رائق بندگی کے کوئی سوا اور خدا کے اور بیشک محمد رسول
اللہ کہ میں سو جب انہوں نے یہ کلمہ پڑھا تو اپنا جان مال بچا یا گردن کی حق تلفی کا بدلہ ہے اور
انکا حساب خدا کے ذمہ پر ہے **ف** یہ حدیث بھی ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ سے ابی صالح نے روایت
کی ہے **حَدَّثَنَا أَبُو نَافِعٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ الْمَخْزُومِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا**
أَبُو الْهَاشِمِ الْمَخْزُومِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا رُهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا سُوَيْلٌ بْنُ أَبِي صَالِحٍ عَنِ
أَبِيهِ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ
لَا دَفْعَ الرَّايَةَ إِلَى رَجُلٍ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَدَسُؤُهُ لِيَفْتَهُ اللَّهُ
عَلَيْهِ قَالَ عُمَرُ فَمَا أَحْبَبْتُ الْإِمَارَةَ قَطُّ إِلَّا يَوْمَئِذٍ فَمَا دَفَعَهَا إِلَيَّ عَنِّي وَقَالَ
قَاتِلْ وَلَا تَلْتَفِتْ فَسَارَ قَرِيْبًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَى مَا أَقَاتِلُ قَالَ عَلَى أَنْ يَشْهَدَ فَوَ
أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ عَصَمُوا دِمَاءَهُمْ
وَأَمْوَالَهُمْ مَنِيَّ إِلَّا بِحَبِّهَا وَصَابِئُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَرْجُمَهُ أَبُو هُرَيْرَةَ سے روایت ہے کہ حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم نے خیر کے دن فرمایا کہ البتہ میں نشان روزگاس مرد کو کہ خدا اور رسول کو
دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول کو دوست کہتے ہیں خدا کے ہاتھ پر فتح کریگا اور نہ لے
کہا کہ میں نے کبھی حکومت نہیں چاہی مگر اوس دن سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ کو
نشان دیا اور فرمایا لڑا اور نہ پھر سو حضرت علی رضی اللہ عنہ دوڑ گئے پھر کہا کہ یا حضرت کس چیز پر لوگوں
کو لڑوں فرمایا اس پر کہ گواہی دین کہ خدا کے سوا کوئی لائق بندگی کے نہیں اور بیشک محمد اللہ کے
رسول ہیں سو جب انہوں نے یہ کلمہ پڑھا تو اپنا جان مال بچا یا گردن سلام کی حق تلفی کا بدلہ ہے اور

بہر
بہر
بہر

انکا حساب خدا کے ذمہ ہے **ف** یہ حدیث بھی ابی ہریرہ رضی عنہ سے ابی صالح نے روایت کی ہے
لیکن پہلے طریق میں سہیل سے یعقوب نے روایت کی ہے اور دوسرے سہیل سے جریر نے روایت
کی اور تیسرے میں اوس سے ورنے روایت کی **ذکر خبر عمران بن حصین**
فی ذلک یعنی عمران بن حصین کہی اس باب میں وایت آئی ہے **حدیث**
انبا نا عباس بن عبد العظیم العنبری قال حدثنا عمر بن عبد الوہاب قال
حدثنا معمر بن سلیمان عن ابيه عن منصور عن زبني عن عمران بن حصين
ان النبي صلى الله عليه وسلم قال لا عطين الراية رجلا يحب الله ورسوله
او قال يحب الله ورسوله فدعا عليا وهو امر مد ففتح الله على يده ثم
عمران بن حصين سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ الفتح میں نشان دوں گا
اس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے یا فرمایا کہ خدا اور رسول اور سکو دوست رکھتا ہے
سو علی رضی اللہ عنہ کو بلایا اور انکی آنکھ میں آنی تہین سو خدا نے انکی ہاتھ پر فتوحی **ذکر خبر**
الحسين بن علي رضي الله عنهما عن ابي بصير **صلى الله عليه وسلم**
في ذلك وان جبرئيل يقاتل عن يمينه وميكائيل عن يساره
یعنی حسن بن علی رضی عنہ بھی اس باب میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے حدیث روایت کی
ہے اور اس باب میں کہ جبرائیل انکی داہنی طرف لڑتے تھے اور میکائیل انکی بائیں طرف
حدثنا اسحاق بن ابراهيم بن راهويه قال حدثنا النضر بن شميل قال حدثنا
يونس عن ابي اسحاق عن هبيرة بن مريم قال خرج اينا الحسن بن علي سلام
الله عليهما وعليه عمارة سوداء فقال لقد كان فيكم بالامس رجل ما سبقه
الاولون ولا يدركه الاخرن وان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا عطين
الراية احد رجلا يحب الله ورسوله ويحبه الله ورسوله ويقايل جبرئيل عن
يمينه وميكائيل عن يساره ثم قال لا يوديني رايته حتى يفتح الله تعالى عليه
ما ترك دينارا ولا درهما الا سبع مائة درهمما اخذها عياله من عكاته كان
اراد ان يبتاع بها خادما فله ثم هبيرة بن مريم سے روایت ہو کہ حسن بن علی

ن
لا يرد
ن
تسع مائة

ہماری طرف نکلے اور اپنی سیاہ عامہ تہا سو کہا کہ کل تم سے پہلے ایک مرد تھا کہ نہ پہلے لوگ اس سے
 بڑھے اور نہ پچھلے اسکو پاؤنگے اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ البتہ میں نشان ہو گیا
 اس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور خدا اور رسول اسکو دوست کہتے ہیں اور
 جبرئیل اسکے واسطے لائے ہیں اور میکائیل اسکے بائیں پہر فرمایا کہ نہ پہر گیا یہاں تک کہ خدا اسکے
 ہاتھ پر فتح کرے گا اور سے کوئی دینار چھوڑی اور نہ درہم گرسات سو درہم کہ اسکے عیال نے
 لیا تھا حضرت علی رضی کی بخشش سے کہ ارادہ کیا تھا یہ کہ خریدیں ساتھ اسکے خادم و سبط
 اہل اپنے کو ذکر قول لیبی صلی اللہ علیہ وسلم لعلی ان اللہ
 عز وجل لا یخزیہ ابدًا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ
 خدا تعالیٰ علی رضی کو کبھی خوار نہ کرے گا حدیث ابن ماجہ بن النبی قال حدیثی
 یحیی بن سلیم قال حدیثنا عمر بن میمون قال حدیثنا الوضاع وهو ابو
 عوانہ قال حدیثنا یحیی بن عوف قال انی لجالس الی ابن العباس رضی اللہ
 عنہما فاتاہ یسعہ رھط فقالوا امان ان تقوم معنا واما ان تخلون بھو کاء و
 هو یومئذ صیحہ قبل ان یعمی قال انما اقوم معکم فتحد ثوا فلا ادری ما
 قالوا فجاء وهو یفرض توبہ و یقول ان و تفت یقعون فی رجل لہ عذ
 و قعوا فی رجل قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یبعثن رجلاً یحب
 اللہ و رسوله و یحبہ اللہ و رسوله لا یخزیہ اللہ ابدًا افاشرف من استشرف
 فقال ابن علی قیل ہو فی الریح یطحن قال و ما کان احدکم لیطحن من قبلہ
 فدعاہ و ہوا رمد ما کان ان یبصر فنفت فی عینہ ثم ہذا الراية ثلثا
 فدفعہا الیہ فجاء بصفیة بنت حی و بعث ابا بکر بسورة التوبة و بعث
 علیاً خلفہ فاخذ ہامنه و قال لا یدہب یصا الی رجل من اهل بیتی ہومی
 و انا منہ و دعاء رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الحسن و الحسین و علینا
 و فاطمہ فمد علیہم توباً فقال اللهم هؤلاء اهل بیتی و خاصیتی فاذهب
 عنهم الرجس و تطہرہم تطہیراً و کان اول من اسلم من الناس بعد خدیج

وَلَيْسَ ثَوْبَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُ نَبِيُّ اللَّهِ فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ يَا نَبِيَّ
 اللَّهُ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ رِضَانَ النَّبِيُّ قَدْ ذَهَبَ نَحْوُ بَيْتِ مَيْمُونٍ فَاتَّبَعَهُ فَدَخَلَ مَعَهُ الْعَارِ
 فَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَرْمُونَ عَلِيًّا حَتَّى أَصْبَحَ وَخَرَجَ بِالنَّاسِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَقَالَ
 عَلَيْهِ أَخْرَجَ مَعَكَ فَقَالَ لَا فَبَكَ فَقَالَ أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ
 بْنِ مُوسَى إِلَّا أَنَّكَ لَسْتَ بِنَبِيِّ شَقَرًا قَالَ أَنْتَ خَلِيفَتِي يَعْنِي فِي كُلِّ مَوْزِعٍ مِنْ
 بَعْدِي قَالَ وَسَدَّ أَبْوَابَ الْمَسْجِدِ غَيْرَ بَابِ عَلِيٍّ قَالَ وَكَانَ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ
 وَهُوَ جُنْبٌ وَهُوَ طَرِيقُهُ وَلَيْسَ لَهُ طَرِيقٌ غَيْرُهُ وَقَالَ مَنْ كُنْتُ وَليِّكَ فَعَلَى
 وَليِّكَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَخْبَرَنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْقُرْآنِ أَنَّهُ قَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ
 أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ فَهَلْ حَدَّثْنَا بَعْدَ أَنْ سَخَطَ عَلَيْهِمْ قَالَ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعُمَرَ حِينَ قَالَ إِنَّكَ لِي فَلَاصِرَبَ عُنُقَهُ يَعْنِي حَاطِبًا فَقَالَ
 وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ قَدْ أَظْلَعَكَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ قَالَ أَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ عَفَرْتُ
 لَكُمْ كَرِّمَهُ كَيْفَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ رَضِيَ عَنْهُ

پاس آئے اور کہا کہ یا تو ہمارے ساتھ کہڑا ہو اور یا خالی کرے تو ہم کو ان لوگوں سے اور ابن
 عباس سے اور سوقت نذرست تو اندھے ہونے سے عیب لے کہا کہ میں تمہارے ساتھ کہڑا ہوتا ہوں
 آپس میں بات چیت کرتے رہیں نہیں جانتا کہ کیا کہتے ہیں سو ابن عباس نے آئے اسماعیل
 میں کہ اپنا کہڑا جھاڑتے تھے اور کہتے تھے اُن اور فق (یہ کلمہ تنگدلی اور زجر کے وقت کہتے
 ہیں) یعنی انکی کلام سے تنگدل ہوئی اور کہتے تھے کہ ایسے مرد کی بد گوئی کرے میں کہ وہ عزت و
 ہے ایسے مرد کے حکمتین طعن کرتے ہیں کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اسکے حقیر فرمایا
 کہ البتہ میں بھیونگا ایسے مرد کو کہ خدا اور رسل کو دوست کہتا ہے اور خدا اور رسول اسکو
 دوست رکھتے ہیں خدا اسکو کبھی ذلیل کرے گا سو گردن بلند کی جسے گردن بلند کی سو حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ علی رضہ کہاں ہیں لوگوں نے عرض کی کہ جلی میں گھوڑے کا
 دانہ دلتے ہیں فرمایا کہ تم میں ایسا کوئی نہ تھا کہ اسکا دانہ دلتا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 نے اسکو بلایا تو انکی انکھیں آئی ہتھین دیکھتے تھے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے لب

اللہ

علیؑ پر لگائی پیرستان ہلایا بنین بار پیر وہ اسکو دیا پس صفیہ بنت حبیبہؓ سے لائے
 اور حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے ابو بکرؓ کو سورہ توبہ کے ساتھ بھیجا اور علیؑ کو اسکے پیچھے
 بھیجا سو علیؑ نے وہ سورہ اس کے لیے اور فرمایا کہ نہ لیا وے اسکو مگر کوئی مرد اہل بیت سے
 نہ وہ مجھ سے نہ اہل بیت اس کے اور حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے حسن اور حسین اور علیؑ اور فاطمہؑ
 کو بلایا اور انہیں کپڑا پہلایا یا سو کہا کہ اتنی میرے یہ اہل بیت ہیں اور کپڑے خاص قریشی ہیں سو دو
 رائے ناپاکی اور پاک کرانگو پاک کرنا اور خدیجہؓ کے بعد علیؑ رضی اللہ عنہ کے پہلے اسلام لائے
 اور علیؑ نے حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کا کپڑا پہنا سو کفار نے کہا کہ وہ پیغمبر ہیں اور حضرت
 ابو بکرؓ آئے اور کہا کہ اسے نبی اللہ کے لیے پیغمبر کے کپڑے دیکھ کر یہ بول گئے اور علیؑ کو
 پیغمبر کہا گیا علیؑ نے کہا کہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کو میں میںوں کی طرف گئے سو ابو بکرؓ
 حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے پیچھے گئے اور ان کے ساتھ غار میں داخل ہوئے سو مشرکین
 حضرت علیؑ کو تیر مارنے تہی ہانٹک کہ صبح ہوئی اور حضرت صلے اللہ علیہ وسلم جنگ جمل
 میں لوگوں کے ساتھ نکلے سو علیؑ نے کہا کہ میں بھی آپ کے ساتھ چلتا ہوں حضرت صلے
 اللہ علیہ وسلم نے فرمایا نہ سو علیؑ نے روضے لگے فرمایا کہ کیا تو خوش نہیں اس کے کہ ہوتے تیر تیر تیر تیر
 جیسے اردن کا رتبہ موسیٰ علیہ السلام کے نزدیک تھا مگر اتنا فرق ہے کہ تو نبی نہیں پیر فرمایا تو میرا
 غلیب ہے یعنی بیچ ہر ایمان دار کے پیچھے میرے اور کہا کہ بند کیے گئے دروازے مسجد کے سوا
 دروازے علیؑ کے یعنی بعض صحابہ کے دروازے مسجد نبوی میں تھے حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے
 فرمایا کہ دروازے مسجد کے طرف سے نہ کہ دو تاکہ کوئی عورت جائزہ اور مرد عینی مسجد میں ان دروازوں
 نہ آویں مگر دروازہ علیؑ کا کہلا رہا ہے اور حضرت علیؑ مسجد میں داخل ہوتے تھے تو اس حال میں کہ جنبی
 ہوتے اور ان کے آنے جانے کی راہ مسجد میں کھتی اسکے سوا اگلی کوئی راہ نہ تھی اور حضرت صلے
 اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جب کاسمین دوست ہوں اسکا علیؑ بھی دوست ہو ابن عباسؓ نے کہا
 کہ ہکو اللہ تعالیٰ نے قرآن میں خبر دی کہ خدا تعالیٰ اصحاب شجرہ سے راضی ہوا اور اصحاب
 شجرہ وہ ہیں جنہوں نے درخت کیکر کے تلے حضرت صلے اللہ علیہ وسلم سے جہاد و پیمبری کی تھی
 حضرت علیؑ بھی انہیں میں سے ہیں) پس کیا حدیث بیان کی ہم سے کسی نے بعد اسکے کہ خدا

ایزنا رضی ہو اور اسی نے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے عمر رضی سے فرمایا جبکہ اس نے کہا کہ میرا
اجازت ہوتا کہ میں صا طب کی گردن ماروں سو فرمایا کہ اس کے خطاب کو بیٹے سمجھو کیا معلوم ہے
نشاہد خدا اس جنگ رولے گروہ پر البتہ آگاہ ہو چکا سو اس نے فرمایا کہ تم کرو جو تمہارا جی چاہے
میں تمکو مقرر بخش چکا **ف** اس حدیث سے معلوم ہوا کہ حضرت علی رضی کے حقین طعن کرنا ہرگز
درست نہیں کہ وہ بد رولے گروہ میں سے ہیں اور خدا نے انکو بخش دیا ہے **ذکر قول**
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَغْفُورٌ لَكَ حَضْرَتِ

صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان جو علی رضی کے حقین فرمائی کہ خدا تمکو بخش چکا۔

حَدِيثُ أَخْبَرَنِي هَارُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَمَّالُ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ

ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُبَيْرِ الْأَسَدِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ صَالِحٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ

مَرْثَدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا

أَعْلَمُكُمْ كَلِمَاتٍ إِذَا قُلْتَهُنَّ غُفِرَ لَكَ مَعَهُ أَنَّهُ مَغْفُورٌ لَكَ تَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ

الْكَرِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَالْأَرْضِينَ

السَّبْعِ وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ترجمہ علی رضی سے روایت ہو کہ حضرت

صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ کیا میں تمکو وہ کلمے نہ بتلاؤں کہ جب تم انکو کہو تو میری مغفرت ہو جاوے

باوجودیکہ خدا تمکو بخش چکا وہ کلمے یہ ہیں لا الہ الا اللہ سے آخر تک یعنی نہیں لائق بندگی

کے کوئی سوا خدا کے کہ حکم کرنے والا اور بخشش کرنے والا ہے نہیں لائق بندگی کے کوئی سوا

خدا کے کہ بلند اور بزرگ ہو پاک ہے رب ساتون آسمان اور ساتون زمینوں کا اور رب بے تخت کا

سب تعریف واسطے اللہ کے جو جو پالنے والا ہے جہانوں کا **ف** اس حدیث سے معلوم ہوا

کہ خدا حضرت علی رضی کے سب گناہ بخش چکا ہے **ذکر اختلاف علی بن ابی**

إِسْحَاقَ فِي هَذِهِ الْحَدِيثِ ابی اسحاق پر اختلاف کا بیان اس حدیث میں

حَدِيثُ أَنبَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ حَكِيمٍ الْكُوفِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ قَالَ

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ وَهَبٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ عَنْ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ سَلَمَةَ عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ يَا عَلِيُّ أَلَا أَعْلَمُكُمْ

ن
ب
س

اللہ یغفر

حَیَاتِ اِنْ اَنْتَ قُلْتَهُنَّ غُفِرَ لَكَ مَعَّ اَنْتَ مَغْفُورٌ لَكَ تَقُولُ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ترجمہ حضرت علی رضی سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا اے علی کیا میں تجھ کو
یہ کلمے نہ بتلاؤں کہ اگر تو انکو کہے تو تیری مغفرت ہو جاوے گا باوجودیکہ تیری مغفرت ہو چکی
ہے تو لا الہ الا اللہ الخ یعنی نہیں لائق بندگی کے کوئی سوا خدا کے کہ حلیم اور کریم ہے نہیں
وہی لائق بندگی کے سوا خدا کے کہ بلند اور بزرگ ہے پاک ہے رب ساتوں آسمان اور رب
برسوخت کا سب سے بڑا واسطے اللہ کے جو رب ہے سارے جہان کا **ف** یہ حدیث ابی سعید
سے علی بن صالح نے روایت کی **وحدیث** اَخْبَرَنِي صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو الْحَمِصِيُّ
قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عُمَرَ بْنِ مَرْثَدَةَ
عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَلِمَاتُ الْفَرَجِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ
الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبِّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ترجمہ حضرت علی رضی سے روایت ہے کہ کشائش
کے کلمے یہ ہیں لا الہ الا اللہ الخ یعنی نہیں کوئی لائق بندگی کے سوا خدا کے کہ بلند اور بزرگ
نہیں کوئی لائق بندگی کے سوا خدا کے کہ حلیم اور کریم ہے پاک ہے رب ساتوں آسمان کا
اور رب برسوخت کا سب سے بڑا تعریف ہے اللہ کو جو صاحب ہے سارے جہان کا ذکر کلمات
الْفَرَجِ لِعَلِيٍّ زَيْدِ طَالِبِ كَرَمِ اللهِ وَجْهَهُ حضرت علی رضی کے لیے کشائش
کے کلمے فرمانے کا بیان **حدیث** اَبَانَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ
مُحَلِّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هُوَيْرِ بْنِ صَالِحِ بْنِ حِجِّي عَزَى ابْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ عَنْ عُمَرَ
ابْنِ مَرْثَدَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ سَلْمَةَ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
سَلَّمَ قَالَ يَا عَلِيُّ اَلَا اَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ اِذَا اَنْتَ قُلْتَهُنَّ غُفِرَتْ ذُنُوبُكَ وَاِنْ كَانَتْ
مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ترجمہ حضرت علی رضی سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ اے
علی کیا میں تجھ کو وہ کلمے نہ سکھاؤں کہ جب انکو پڑھے تو تیرے گناہ بخشے جاویں اگرچہ ہوں

مانند جہاگ دریا کی یعنی اگرچہ پیشا پھون فرمایا سبحان اللہ رب السموات السبع ورب العرش
العظیم الحمد لله رب العالمین اور معنی اسکے وہی ہیں جو اوپر گزرے حدیث ابن ابی
احمد بن عثمان ابن حکیم قال حدثنا غسان قال حدثنا إسرائيل قال حدثنا ابی
اسحاق عن عبد الرحمن بن ابی لیلی عن علی رضی عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم نحو
یعنی نحو حدیث خالد بن محمد حضرت علی سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
فرمایا مثل اسکے یعنی مانند حدیث خالد کی کہ مذکور ہوئی حدیث ابن ابی علی بن عبید
المذہر قال حدثنا خلف بن ہشام قال حدثنا إسرائيل قال حدثنا ابی اسحاق
عن عبد الرحمن بن ابی لیلی عن علی رضی عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الا
اعلمت کلمات اذا قلتم غفر لک علی انہ مغفور لک لا الہ الا اللہ العلی العظیم
لا الہ الا اللہ العظیم الکریم سبحان اللہ رب العرش العظیم الحمد لله رب العالمین
ترجمہ علی سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ کیا میں تمہکو وہ کلمے بتلاؤں
کہ جب تو انکو کہے تو تیری مغفرت ہو جاوے اور جو دیکھ تیری مغفرت ہو چکی ہے (وہ کلمے ہیں)
ہنیں کوئی لائق بندگی کے سوا اور خدا کے کہ بلند اور بزرگ ہو نہیں کوئی لائق بندگی کے
سوا اور خدا کے کہ حلیم اور کریم ہے پاک ہو رب تخت بڑا کا سبحان اللہ کو ہے جو صاحب
سارے جہان کا حکمیت ابن ابی الحسن بن حرث قال انبانا الفضل بن موسی
عن الحسن بن بن واقد عن ابی اسحاق عن الحارث عن علی رضی عن النبی صلی
اللہ علیہ وسلم الا اعلمت دعاء اذا دعوت بہ غفر لک وکان مغفور لک
قلت بلی قال لا الہ الا اللہ العظیم لا الہ الا اللہ الکریم سبحان رب
السموات السبع رب العرش العظیم قال ابو عبد الرحمن و ابو اسحاق لم یسمع من
الحارث الا اربعة احادیث لیس ہذا واما اخرجناہ لمخالفہ الحسن بن واقد
و اسرائیل و یعلی بن صالح و الحارث الاعور لیس بذلک فی الحدیث و عاصم
ابن حمزہ اصحہ ترجمہ علی سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ کیا میں
تمہکو وہ دعا بتلاؤں کہ جب اس کے ساتھ دعا کرے تو تیری مغفرت ہو جاوے حال تکبیر کی

ابن ابی اسحاق عن علی بن محمد بن علی الصبغی قال اخبرنا خلف بن یحیی

ذکرت مغفورا
ذکر الکریم سبحان اللہ رب العرش العظیم

مغفرت ہو چکی ہے یعنی کہا کیوں نہیں فرمایا وہ دعا یہ ہے کہ نہیں کوئی لائق بندگی کے سوا
 خدا کے کہ بند اور بزرگ ہو نہیں کوئی لائق بندگی کے سوا و خدا کے کہ علیم اور کریم ہے پاک
 ہے رب ساتون آسمان کا اور رب تحت بڑے کا امام نسانی نے کہا کہ ابو اسحاق نے عمارت
 سے کچھ نہیں سنا مگر چار حدیثیں اور یہ حدیث انہیں سے نہیں اور سوا اسکے نہیں کہ روایت
 کی ہے یہ حدیث واسطے مخالفت حسین بن واقد اور اسرائیل اور علی بن صالح کی اور
 عمارت انور حدیث میں بہتر نہیں اور عاصم بن خمرہ انور سے زیادہ معتبر ہے۔ ذکر
قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ اُمْتُحَنَ اللَّهُ قَلْبِي بِالْاِيْمَانِ
 یعنی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ خدا نے علیؑ کے دل کی آزمائش
 کی ساتھ ایمان کے حال میں ابنا ابوجعفر محمد بن عبد الباریک النخعي
 قَالَ حَدَّثَنَا الْاَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ اَنَا نَاشِرِيكَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ رِبْعِيِّ عَنْ عَلِيٍّ
 قَالَ جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اُنَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ فَقَالُوا يَا مُحَمَّدُ اِنَّا جَبِرْنَا
 وَحَلَفْنَاكَ وَاِنَّ اُنَاسًا مِنْ عِمِّيْدٍ نَاقِدٌ اَتَوْكَ لَيْسَ فِيهِمْ رَغْبَةٌ فِي الدِّيْنِ
 وَلَا رَغْبَةٌ فِي الْفِقْهِ اِنَّمَا فَرُّوْا مِنْ جِنَابِنَا وَاَمْوَالِنَا وَاَمْوَالُهُمْ
 اِلَيْنَا فَقَالَ لَا بِيْ بَكْرٍ مَا تَقُولُ فَقَالَ صَدَقُوا اِنَّهُمْ جَبِرَانُكَ وَحَلَفَاؤُكَ فَتَغَيَّرَ
 وَجْهُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ لِعُمَرَ مَا تَقُولُ فَقَالَ صَدَقُوا اِنَّهُمْ
 جَبِرَانُكَ وَحَلَفَاؤُكَ فَتَغَيَّرَ وَجْهُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ يَا مَعْشَرَ
 قُرَيْشٍ وَاللَّهِ لَيُبْعَثَنَّ اللهُ عَلَيْكُمْ رَجُلًا مِنْكُمْ قَدْ اُمْتُحَنَ اللهُ قَلْبَهُ بِالْاِيْمَانِ فَلْيُظَاهِرْ
 عَلَى الدِّيْنِ اَوْ يَضْرِبْ بَعْضَكُمْ قَالَ اَبُو بَكْرٍ اَنَا هُوَ يَا رَسُوْلَ اللهِ قَالَ وَلا كُنْ هُوَ
 الَّذِي يَخْتَصُّ النَّعْلَ وَكَانَ اَعْطَى عَلِيًّا نَعْلَهُ يَخْتَصُّهَا ثُمَّ جَمَعَ حَضْرَتِ عَلِيٍّ رَضِيَ
 رَوَايَتُ هُوَ كَمَا كَمَا لَوْ كَمَا قُرَيْشٍ كَمَا حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پَسِ اُسْے اور کہنے لگے کہ ابو محمد ہم سب
 ہمسائے اور ہم قسم ہیں اور ہمارے پو غلام تیرے پاس پہاگ آئے ہیں کہ نہ انکو دین کی پوجت ہے
 اور نہ علم کی بکو وہ صرف ہماری زمین اور مال کی خدمت کو پہاگ ہیں یعنی تاکر خدمت اور محنت
 سوا پانکو ہماری طرف پھیرے کیجئے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ابو بکرؓ کو فرمایا کہ تم اس

بیخبر
 وہ اس وقت تک کہ رسول اللہ
 کا ہوا
 وہ اس وقت تک کہ رسول اللہ
 کا ہوا

معاملہ میں کیا کہتے ہو ابو بکرؓ نے کہا کہ سچ کہتے ہیں کہ وہ بیشک آپ کے ہمساہی اور ہم قسم ہیں
 سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا چہرہ متغیر ہوا یعنی آپ سخت ناراض ہو کر پھر عمرؓ سے فرمایا
 کہ تم کیا کہتے ہو عمرؓ نے کہا کہ سچ کہتے ہیں کہ وہ بیشک آپ کے ہمساہی اور ہم قسم ہیں سو آپ
 اس سے بھی ناراض ہوئے پھر فرمایا اسے کہ وہ قریش کے قسم خدا کی مقرر میں بلکہ چون گانم
 پر ایک مرد کو تم میں سے کہ اسٹحان کیا سے اللہ نے اس کے دل کو ساتھ ایمان کے کہ البتہ پاریگا
 نکو دین پر پایا ریگا بعض تمہارے کو ابو بکرؓ نے کہا کہ حضرت وہ میں فرمایا نہیں عمرؓ نے
 کہا کہ وہ میں ہوں فرمایا نہیں لیکن وہ شخص وہ ہے کہ جو تیری سیما ہے اور حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم نے اپنا جوتا پینے کے لیے علیؓ کو دیا تھا وہ اس حدیث سے حضرت علیؓ کی اسی
 فضیلت ہوئی کہ خدا نے اس کے دل کے ایمان کے ساتھ آزمائش کی اور یہ بھی معلوم ہوا کہ ہوتا
 خیریت نہیں ذکر قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ
 سیدتی قلبک و یثبت لسانک حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث
 کا بیان کہ خدا تیرے دل کو ہدایت کریگا اور تیری زبان کو ثابت رکھیگا یعنی علیؓ کو فرمایا
 حدیث ابن ابی جعفر عن عمر بن عبد العاصی قال حدیثی یحییٰ قال
 حدیثنا الاعمش قال حدیثنا عمر بن عبد العاصی عن ابی الخضر عن علیؓ قال لیس فی
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اری الیمن و اناساب حدیث الحسن قال ان اللہ
 سیدتی قلبک و یثبت لسانک فما شکلت فی قصایہ بین اثبتین زجرہ حضرت علیؓ
 سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے مجھ کو یمن کی طرف بھیجا اور میں جوان نو عمر تھا
 سو مجھے عرض کی کہ یا حضرت آپ مجھ کو ان لوگوں کی طرف بھیجے ہیں کہ انہیں بوڑھے صاحب
 عقل ہونگے اور میں جوان نو عمر ہوں یعنی میں انہیں کس طرح حکم کرونگا ایسا نہ ہو کہ مجھے خطا
 ہو جاوے فرمایا مقرر خدا تیرے دل کو ہدایت کریگا یعنی حق تیرے دل میں ڈالے گا اور
 تیری زبان کو ثابت رکھے گا کہ کسی بات میں لغزش نہ کرے اور بھول چوک کو محفوظ رکھے علیؓ
 نے کہا کہ مجھ کو کبھی کسی دو آدمی کے جھگڑے میں شک نہیں ہوا جو فیصلہ کیا سو حق کیا۔
 ذکر اختلاف الناقلین لہذا الخابر یعنی حدیث کی طریق سے آئی

قال ما شکلت فی حدیث اقصیٰ بین اثبتین

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ لَمْ يَأْتِ بِشَيْءٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ

حضرت علی رضی اللہ عنہ سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے مجھ کو یمن کی طرف بھیجا سو میں نے عرض کیا کہ آپ مجھ کو ان لوگوں کی طرف بھیجے ہیں کہ وہ مجھ سے بڑی عمر والے ہیں سو میں انہیں کس طرح حکم کروں گا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ خدا تیرے دل کو ہدایت کریگا اور تیری زبان کو تابوت رکھو گا علی رضی اللہ عنہ نے کہا سو میں کہی کسی حکم نہیں تھا کہ حدیث ابنا نا محمد بن

المثنی قال حدثنا ابو جریج قال حدثنا الاعمش عن عمرو بن مَرْثَدَةَ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ

ابن مَرْثَدَةَ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ لَخَبَرَنِي مَنْ سَمِعَ عَلِيًّا وَابْنَ الْبَخْتَرِيَّ لَمْ يَسْمَعْ مِنْ عَلِيٍّ هَذَا تَرْجَمَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ

بہت

سوائے آپ نے اپنا ہاتھ میرے سینے میں مارا اور دعا کی کہ الہی اسکے دل کو ہدایت کر اور اسکی زبان کو قائم رکھ سو مجھ کو بھی کسی جگہ سے میں شک نہیں ہوا یہاں تک کہ میں اپنے جگہ میں بیٹھا۔ امام نسائی نے کہا کہ یہ حدیث شعبہ نے عمرو بن مرہ سے روایت کی ہے اسنے ابی البختری سے اسنے کہا خبر دی مجھ کو جسنے علی رضی اللہ عنہ سے سنا اور ابی البختری نے یہ حدیث علی رضی اللہ عنہ سے نہیں سنے حدیث ابنا نا احمد بن سلیمان الرہاوی

قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَدَمَ قَالَ حَدَّثَنَا شَرِيكٌ عَنْ سَمَائِكَ بْنِ حَرْبٍ عَنْ حَنْشِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِ أَسْنَمٍ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ حَرْبِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَدَةَ

اَنَا شَابِكُ نَقَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَبَعْتَنِي وَأَنَا شَابِكٌ إِلَى قَوْمٍ ذَوِي أَسْنَانٍ لَا قِضِي بَيْنَهُمْ
 وَلَا عِلْمَ لِي بِالْقَضَاءِ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ سَيُهْدِي قَلْبَكَ وَ
 يَتَّبِعُ لِسَانَكَ يَا عَلِيُّ إِذَا حَلَسَ إِلَيْكَ الْخَصْمَانِ فَلَا تَقْضِي بَيْنَهُمَا حَتَّى تَسْمَعَ
 مِنَ الْأَخْرَجِ كَمَا تَسْمَعُ مِنَ الْأَوَّلِ فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَبَيَّنَ لَكَ الْقَضَاءُ
 قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَمَا أَشْكَلَ عَلَيَّ قَضَاءٌ بَعْدُ ثُمَّ حَمِمَ عَلِيُّ مِنْهُ رَوَيْتُ هَكَذَا
 فَحَضَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِيْلَ الْيَمِينِ فِي طَرَفِ بَيْتِهَا وَأُرْمِينِ نَوْجَوَانَ تَهَا سَوْمِي
 عَرْضِ كِي كِي حَضَرَ أَيْ مَجْهُوِكِي بَيْتِي هُنَّ وَأُرْمِينِ نَوْجَوَانَ أَنْ لَوْ كُونِ كِي طَرَفِ كَرُوهُ
 بَرِي عَمْرُو لَمْ هُنَّ تَا كِي مِينِ أُنَيْنِ عَدَالَتِ كَرُونِ أَوْرِ مَجْهُوِكِي عَدَالَتِ كَرِنِ كَا عِلْمِ نِهِنِ سَوْ حَضَرَ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِيْ اِيْنَا تَاهِي مِيْرِي سِيْنِي بِرِي كِهَا بِرِي فَرِيَا كِي مَقْرَرِ خَدَا بِرِي كِي دَلِ كَوْنِي
 كَرِي كَا أَوْرِي تِيرِي زَبَانِ كَوْنَا بِتِ رَكِي كَا اِي عَلِي بِبِ دُو جَهْ كَرِنِ دَلِ لِي تِيْرِي پَارِ اُورِي
 نَوْزِ حَكْمِ كَرِ مِيَانِ اُنْكِي يِهَانِكِ كَرِنِي تُو كَلَامِ دُو كِي كِي جِي كَرِنِي تُوْنِي كَلَامِ
 يِلِي كِي يِي جِي تُوْنِي اِي سَا كِيَا تُو مَجْهُوِكِي حَقِ بَاتِ مَعْلُومِ هُو جَا دِي كِي عَلِي رَمِيْنِي كِهَا كَرِ بَعْدُ
 مَجْهُوِكِي كِي جِي كَرِنِي مِينِ شَبَهِنِي هُو اِلْاِخْتِلَافِ عَلِي اِي اِسْمِ فِي
 هَذَا الْحَدِيثِ اِسْمِي بِيْنِي اِلِي اِسْمِي بِمُخْتَلَفِ هُوْنِي كَا بِيَانِ حَدِيثِ اِنْبَانَا
 اَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ قَالَ حَدَّثَنَا اِسْرَائِيلُ عَنْ اِبْنِ اِسْحَاقَ
 عَنْ حَارِثَةَ بْنِ مَضْرِبٍ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى
 الْيَمَنِ فَقُلْتُ إِنَّكَ تَبَعْتَنِي إِلَى قَوْمٍ أَسْنَانٌ مِثِّي لَا قِضِي بَيْنَهُمْ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ سَيُهْدِي
 قَلْبَكَ وَيَتَّبِعُ لِسَانَكَ رَوَاهُ شَيْبَانُ عَنْ اِبْنِ اِسْحَاقَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْشَلَةَ عَنْ عَلِيٍّ
 ثُمَّ حَمِمَ عَلِيُّ مِنْهُ رَوَيْتُ هَكَذَا فَحَضَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِيْلَ الْيَمِينِ فِي طَرَفِ بَيْتِهَا وَأُرْمِينِ نَوْجَوَانَ تَهَا سَوْمِي
 كَا اِرَادِهِ كِيَا سَوْ مِيْعِي عَرْضِ كِي كِي اِي مَجْهُوِكِي اِسْمِ تُوْمِ كِي طَرَفِ بَيْتِي هُنَّ كَرُوهُ بَرِي عَمْرُو لَمْ
 هُنَّ تَا كِي مِينِ اُنَيْنِ حَكْمِ كَرُونِ سَوْ فَرِيَا كِي خَدَا بِرِي دَلِ كَوْنَا بِتِ رَكِي كَا اِي تِيرِي زَبَانِ كَوْنَا بِتِ
 رَكِي كَا رَوَيْتِ كِي يِهْ حَدِيثِ شَيْبَانِ نِيْ اِبْنِ اِسْحَاقَ سِيْ اُسْمِي عَمْرُو بِنِ حَنْشَلَةَ سِيْ اُسْمِ حَضَرَ
 عَلِيٍّ سِيْ حَدِيثِ اَخْبَرَنِي الْوَعْبَدِيُّ الرَّحْمَنُ زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ

ن
سجعت
تبدی

عن

حَدَّثَنَا قَالَ حَدَّثَنَا مَعْبُودُ بْنُ هِشَامٍ عَنْ شَيْبَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ
 عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ
 اللَّهِ إِنَّكَ تَبْعَتُنِي إِلَى شَيْخٍ ذِي أَسْنَانٍ وَإِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَجِدَ قَالَ إِنَّ
 اللَّهَ سَيُنَبِّئُ لِسَانَكَ وَيَهْدِي قَلْبَكَ ثُمَّ جِئْتُ عَلَى رَأْسِ رَمْلٍ مِنْ رِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ فَجِئْتُ
 عَلَى طَرَفٍ يَسْمَعُ مِنْ أَوْرَمِينَ ذُرْتَاهُونَ كُنُوا بِكُونِهِمْ بَنُونَ يَعْنِي حَقَّ بَابُ زِيَارَتِهِ فَرَأَيْتُ
 لَفْظًا تَمْرِي زَبَانٍ كَوْنًا بِتَرْكِيهِمْ أَوْ تَمْرِي دَلَّ كَوْنَهُمْ بِتَرْكِيهِمْ ذِكْرُ قَوْلِ النَّبِيِّ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْرٌ بِسَدِّ هَذِهِ الْأَبْوَابِ إِلَّا بَابَ غَيْرِ
 عَلِيٍّ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِي اس حدیث کا بیان کہ جبکہ حکم ہوا ان دروازوں کے بند
 کرنا سوا محمد اور علی رضی کے حدیث ابن ابی عمیر بن بشار بن عبد البصری
 قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفُ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ
 بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ قَالَ كَانَ لِنَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ لَيْلِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ
 أَبْوَابٌ شَارِعَتْ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُدُّوا هَذِهِ
 الْأَبْوَابَ إِلَّا بَابَ عَلِيٍّ فَتَكَلَّمُوا فِي ذَلِكَ أَنَا فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
 وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدُ فَإِنِّي أَمْرٌ بِسَدِّ هَذِهِ الْأَبْوَابِ
 غَيْرَ بَابِ عَلِيٍّ فَقَالَ فِيهِ قَائِلٌ وَاللَّهِ مَا سَدَّ دُتَّهُ وَلَا فَتَحَتْهُ وَإِلَكُنْ أَمْرٌ بِسَدِّ
 فَاتَّبَعْتُهُ ثُمَّ جِئْتُ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ رَوَيْتُ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ الْكُوفَةِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْوَلِيدِ
 نَبِيَّ مِينَ تَخَفَ كَرَاهِيَةَ الْيَمَنِ سَأَلَ جَاءَتْهُ سَوْحُ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ فِيهَا كَرَاهِيَةً
 فِي رِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ مَسْجِدِ سَوْحِ رِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ عَلِيٍّ نَزَلَ فِيهِ كَرَاهِيَةً بَعْضُ لَوْ كُونِ نَزَلَ فِيهِ
 كَلَامِ كِي يَعْنِي عَلِيٍّ رَضِيَ كَا رِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ مَسْجِدِ سَوْحِ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرَاهِيَةً
 يَعْنِي وَسَطِ خُطْبِهِ كِي سَوْحِ كِي تَعْرِيفِ أَوْ تَمْرِي كِي بِرِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ مَسْجِدِ سَوْحِ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرَاهِيَةً
 حَكْمِ هُوَا ان رِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ مَسْجِدِ سَوْحِ رِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ عَلِيٍّ نَزَلَ فِيهِ كَرَاهِيَةً بَعْضُ لَوْ كُونِ نَزَلَ فِيهِ
 رَأْسِ نَزَلَ فِيهِ كَلَامِ كِي يَعْنِي عَلِيٍّ رَضِيَ كَا رِوَاذِ بْنِ كَعْبٍ مَسْجِدِ سَوْحِ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرَاهِيَةً

یعنی از خود ولیکن مجھ کو حکم ہوا ایک چیز کا سوپروسی کی جیسے اسکی وقت اور نہیں اشکال
اس حدیث سے اس حدیث پر کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے حکم فرمایا ہے روزوں کے
بند کرنے کا سوا اور روز ابی بکر رضی اللہ عنہ کے ایسے کہ اُس میں تصریح ہے اسکی کہ حکم کیا حضرت
علیہ وسلم نے انکو دروازوں کے بند کرنے کا اپنی مرض الموت کی حالت میں اور اس میں نہیں
پس محل کیجا ویگی یہ حدیث حالت بیماری کے پہلے زمانے پر ذکر قول النبی صلی اللہ
علیہ وسلم ما انا ادخلته واخرجتکم بل اللہ ادخلہ واخرجکم
حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ میں نے اسکو داخل اور تمکو خارج نہیں کیا
اللہ نے اسکو داخل کیا اور تمکو نکالا حدیث قرات علی محمد بن سلیمان عن ابن
عینیۃ عن عمرو بن دینار عن ابی جعفر محمد بن علی عن ابراہیم بن سعد بن
وقاص عن ابیہ وکم یقول مرۃ عن ابیہ + قال کنا عند النبی صلی اللہ علیہ وسلم
وعندہ قوم جلوس فدخل علی فلما دخل خرجوا فلما خرجوا تلا ووافقا
واللہ انما اخرجنا لدخلہ فرجعوا فقال واللہ ما انا ادخلتہ واخرجتکم بل اللہ
ادخلہ واخرجکم + قال ابو عبد الرحمن ہذا اولی بالصواب ترجمہ سعد بن
ابی وقاص سے روایت ہو کہ ہم حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس تھے اور اور کچھ لوگ بھی آپ سے
بیٹھے تھے سو حضرت علی رضی اللہ عنہ داخل ہوئے اور لوگ باہر نکلے اور جب نکلے تو آپس میں ایک دوسرے
کو طاعت کرنے لگے اور کہنے لگے کہ قسم خدا کی کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ہمکو تو نکالا اور
علی رضی اللہ عنہ کو داخل کیا سو پہر آئے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ قسم خدا کی نہ تو میں نے
علی کو داخل کیا اور نہ تمکو نکالا بلکہ اللہ نے اوسکو داخل کیا اور تمکو نکالا امام نسائی نے کہا کہ
یہ قریب ہے صحابہ کے حدیث ابنا احمد بن یحییٰ الکوفی الصوفی قال
حدثنی علی وهو ابن قادم قال ابنا اسراہیل عن عبد اللہ عن شریک عن الحسن
ابن مالک قال اتیت مکہ فلیقت سعد بن ابی وقاص فقلت هل سمعت لعلی
منقبہ قال کنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی المسجد فنودی فینا لیلۃ لیلۃ
من فی المسجد الا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال علی فخرجنا فلما اصب

حَدَّثَنَا أَخْبَرَنِي مَكْرَمَةَ زَكْرِيَّا بْنِ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ
 حَدَّثَنَا سَبَّاحٌ عَنْ فَطْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَقِيمٍ نَحْوَهُ
 ترجمہ عبد اللہ بن رقیم سے روایت سے مانند اسکی جیسے کہ ابو یزید ری صاحب حدیث
 أَخْبَرَنِي زَكْرِيَّا بْنُ يَحْيَى سَجِسْتَانِي قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرَنَا
 مُحَمَّدُ بْنُ وَهَبِ بْنِ أَبِي كَرِيمَةَ الْحَرَّانِي قَالَ حَدَّثَنَا سَيْدِيْنُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ
 عَنْ أَبِي مَلِيحٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ أَمَرَ رَسُولُ
 اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَبْوَابِ الْمَسْجِدِ فَسَدَّتِ الْأَبْوَابُ إِلَّا بَابَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 ترجمہ ابن عباس سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے حکم کیا ساتھ بند کرنے دروازوں
 کے مسجد سے سوا سب دروازوں بند کیے گئے سوا اور دروازہ علی کے کہ حدیث میں انبانا محمد بن
 مثنیٰ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلَدِ الضَّاحِقُ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ
 حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مَيْمُونٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ سَدَّتِ الْأَبْوَابُ الْمَسْجِدِ غَيْرَ بَابِ عَلِيٍّ
 فَكَانَ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ وَهُوَ جُنُبٌ وَهُوَ طَرِيقٌ وَلَيْسَ لَهُ طَرِيقٌ غَيْرُهُ ترجمہ ابن
 عباس سے روایت ہے کہ مسجد کی طرف سب دروازے بند کیے گئے سوا اور دروازہ
 علی کے سوا علی رضی اللہ عنہ مسجد میں داخل ہوتے تھے یہ حالت جنابت کے انکے آنے جانے کی
 راہ مسجد سے تھی اسکے سوا انکی اور کوئی راہ نہ تھی ذی کرم منزلہ علی رضی اللہ عنہ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے نزدیک علی رضی اللہ عنہ کا کیا مرتبہ
 تھا حدیث میں انبانا بشر بن ہلال البصری قَالَ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ هُوَيْرِثِ بْنِ
 سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ الْمُسَيْبِ عَنْ سَعْدِ
 ابْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ لَمَّا غَزَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزْوَةَ بَتْرَكٍ
 خَلَفَ عَلِيًّا بِالْمَدِينَةِ فَقَالُوا فِيهِ مَلَّةٌ وَكَرِهَ صَحْبَتَهُ فَبَعَثَ عَلِيٌّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ حَتَّى لَحِقَهُ فِي الطَّرِيقِ وَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ خَلَفْتَنِي بِالْمَدِينَةِ مَعَ الزُّدَّارِيِّ
 وَالنِّسَاءِ حَتَّى قَالُوا فِيهِ مَلَّةٌ وَكَرِهَ صَحْبَتَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 يَا عَلِيُّ إِنَّمَا خَلَفْتُكَ عَلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ لِيَأْتِيَكَ مِنْهَا رُحْمٌ مِنْ هَارُونَ مِنْ مَكَّةَ

غیرانہ لابی بعدی ترجمہ سعد بن ابی وقاص سے روایت ہو کہ جب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم جنگ
تبوک کو چلے تو علی مرتضیٰ کو مدینے میں خلیفہ کیا سو منافقوں نے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
اُسے ملا لیا اور انکی صحبت مکروہ جانی یعنی اس واسطے انکو ساتھ نہ لیا سو حضرت علی ہتھیار باندہ کر
نکلے یہاں تک کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو راہ میں جائے اور عرض کی کہ یا حضرت کیا آپ مجھکو راہ کون
اور عورتوں پر خلیفہ کرتے ہیں یہاں تک کہ منافقوں نے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اُسے
ملا لیا اور انکی صحبت مکروہ جانی سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اسکو کہا کہ اے علی اپنے مجھکو
اپنے اہل میں خلیفہ کیا تھا کہ میرے بعد انکی خبر گیری کرے کیا تو راضی نہیں اس سے کہ ہو رتبہ تیرا
میرے نزدیک جیسے کہ ہارون کا رتبہ موسیٰ کے نزدیک تھا اتنا فرق ہے کہ میرے بعد کوئی پیغمبر نہ
آئے گا تو میں سال ہجری میں جب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم جنگ تبوک کو چلے تو علی مرتضیٰ رضی اللہ
مدینے میں خلیفہ کیا سو منافقوں نے کہا کہ علی رضی اللہ عنہم پر بہار وین اس لیے انکو ساتھ نہ لیا علی
رضی اللہ عنہ اس بات سو رنج ہوا ہتھیار باندہ کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو جائے اور منافقوں کا یہ طعنہ
بیان کیا تب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے یہ حدیث فرمائی یعنی اس میں کہ رتبہ نہیں جاتا دیکھو
موسیٰ علیہ السلام جب کہ وہ طور پر گئے تھے تو اپنے بڑے بھائی ہارون پیغمبر علیہ السلام کو اپنے گھر بار اور
بنی اسرائیل پر خلیفہ کر گئے تھے تو جیسے ہارون کی عزت موسیٰ علیہ السلام کے نزدیک تھی ویسے تمہارا
عزت میرے نزدیک ہے ہاں اتنی بہت البتہ ہارون میں زیادہ تھی کہ وہ پیغمبر تھے اور تم پیغمبر نہیں
اس واسطے کہ میں خاتم النبیین ہوں میرے بعد کسی کا پیغمبر ہونا ممکن نہیں حدیث ۴۶
أَبَانَا قَاسِمُ بْنُ ذَكْرِيَّانَ دِينَارِ الْكُوفِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ عَنْ
يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ السَّيْبِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ يَا عَلِيُّ هَذَا رَجُلٌ مِنْ مَوَاسِي تَرْجَمُهُ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَاصٍ مِنْ رِوَايَةِ
حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَجُلٍ كَوْنِيَا كَيْ تَرْتَبُ مِيرَ زَكَاةٍ أَيْسَابَ جَيْسٍ كَمَا رَوَى كَارْتَبُ
مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ كَزَكَاةٍ تَمَّا حَلَّ بِثَمَامٍ أَنبَانَا ذَكْرِيَّانَ يَحْيَى قَالَ أَنبَانَا أَبُو نُعَيْمٍ
بْنِ الدَّرَاوَزِيِّ بْنِ صَفْوَانَ الْجَيْبِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ السَّيْبِ أَنَّهُ سَمِعَ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَاصٍ
يَقُولُ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ إِنَّ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لِعَلِيٍّ كَذَا وَكَذَا أَقَالَ نَعَمْ وَأَشَارَ إِلَى أُذُنَيْهِ وَالْأَفْسَكُتَا لَقَدْ سَمِعْتَهُ يَقُولُ
 ذَلِكَ وَخَالَفَهُ يُوسُفُ الْمَاجِشُونُ فَرَوَاهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النُّكَيْدِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَامِرِ بْنِ
 سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ وَقَابِعَةَ عَلَى بَرٍّ وَأَيْتَهُ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعِيدٍ عَلَى بْنِ زَيْدِ بْنِ جَدْعَانَ
 ترجمہ سعد رضی سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی کو فرمایا کہ کیا تو خوش نہیں اس
 کہ ہورتیرا میرے نزدیک جیسے مارون م کا رتیرا موسے م کے نزدیک تھا مگر اتنا فرق ہے کہ میرے
 بعد نبوت نہیں سعید بن مسیب نے کہا کہ میں خوش نہ ہوا یعنی میری تسلی نہ ہوئی کہ یہ حدیث ٹھیک ہے
 یا نہیں یہاں تک کہ میں سعد رضی پاس آیا سو میں نے کہا کہ تیرے بیٹے نے مجھ سے ایک حدیث بیان کی
 اسے کہا وہ کیا ہے اور مجھ کو چہرے کا وی مینے کہا کہ اُسے ہکو خبر دی اور فضیلت علی رضی کے کہا وہ
 فضیلت کیا ہے اور بتیجے میرے مینے کہا تو نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہے کہ علی رضی کے
 حقین ایسا ایسا فرماتے تھے سعد رضی نے کہا ہاں سنا ہے اور اپنے کان کی طرف اشارہ کیا یعنی میرے
 کانوں نے یہ حدیث سنی ہے اگر خلافت ہو تو خدا کرے میرے کان گونگے ہو جاویں مینے حضرت صلی
 علیہ وسلم سے سنا ہے کہ آپ حدیث فرماتے تھے اور مخالفت کی عبدالعزیز کی یوسف ماجشون کو سوزوا
 کی یہ حدیث مجھ میں منکر رہے اُسے روایت کی سعید بن عامر نے سنا ہے کہ اُسے اپنے پاس سے اور
 سنا ہے کہ یوسف ماجشون کی اوپر روایت کرنے اُسکے کو عامر بن سعد رضی نے سنا ہے کہ علی بن زید بن جدعان
 حدیث ۱۵۱ اخبرنی زکریا بن ابی یحییٰ قال حدثنا ابن ابی الموارب قال حدثنا حماد
 ابن زید عن علی بن زید عن سعید بن السائب عن عامر بن سعید عن رسول الله ان رسول
 صلى الله عليه وسلم قال لعلي انت معي بمنزلة هارون من موسى غير انه لا بئ بعد
 قال سعید فاحبت ان اشافه ذلك سعدا فانتهه فقلت ما حدیث حدیثی یہ
 عنك عامر فادخل اصبعیه فی اذنیہ وقال سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم
 والافسكتا وقد راوی هذا الحدیث شعبه عن علی عن زید فلم يذكر عامر بن سعید
 ترجمہ سعد رضی سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی کو فرمایا کہ تیرا میرے نزدیک ایسا
 ہے جیسے مارون م کا رتیرا موسے م کے نزدیک تھا مگر اتنا فرق ہے کہ میرے بعد نبوت نہیں سعید رضی نے
 کہا مینے چاہا کہ یہ حدیث سعد رضی سے روایت ہو کر پوچھوں سو میں اس پاس آیا اور کہا کہ کیا حدیث ہے

وہ کہ عامر نے تجھ سے روایت کی یعنی کیا وہ حدیث نہیں ہے سو سعد نے اپنی دونوں انگلیاں اپنی کانوں
 میں ڈالیں اور کہا کہ میں نے یہ حدیث حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے ان کانوں کے ساتھ سنی
 ہے ورنہ گنگے ہو جاؤں اور تحقیق روایت کی یہ حدیث شعبہ نے علی سے اُسے زید سے سو نہیں فرمایا
 واسطہ عامر بن سعد کا حدیث ۵۲ اخبرنی محمد بن وهب الخزازی قال حدثنا سفيان
 ابن سكين قال حدثنا شعبه عن علي بن زيد قال سمعت سعيد بن المسيب يحدث عن
 سعد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعلي الا ترضى ان تكون مني بمنزلة
 هارون من موسى فقال اول من رضى رضى فسالته بعد ذلك فقال بلى بلى
 قال ابو عبد الرحمن ما علمت ان احد اتباع عبد العزيز الماجنون على رايته عن محمد
 ابن التكري عن سعيد بن علي ان ابراهيم بن سعد قد روى هذا الحديث عن ابيه
 ترجمہ سعد نے روایت ہی کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علیؑ کو فرمایا کہ کیا تو راضی نہیں اس سے کہ ہورتیہ میرا
 میرے نزدیک جبر ہارون کا رتبہ موسیٰ کے نزدیک تھا علیؑ نے کہا کہ میں سب سے پہلے راضی ہوا
 راضی ہوا سعید نے کہا کہ بعد اسکے میں نے یہ حدیث سعد سے پوچھی اُسے کہا ان صحیح ہے صحیح ہے امام اس
 نے کہا کہ میں نہیں جانتا کہ کسی نے عبد العزیز ماجنون کی متابعت کی ہو اور روایت کرنے اسکے کے
 محمد بن ہنکر سے اُسے سعید سے اور سے ابرہیم بن سعد کے اُسے روایت کی یہ حدیث اپنے باپ سے حدیث
 ابنانا محمد بن بشیر البصری قال حدثنا محمد بن يعقوب بن جعفر عن ابي جعفر عن ابي جعفر عن ابي جعفر عن ابي جعفر
 ابن ابراهيم قال سمعت ابراهيم بن سعيد يحدث عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم
 انه قال لعلي اما ترضى ان تكون مني بمنزلة هارون من موسى ترجمہ سعد سے روایت
 ہی کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علیؑ کو فرمایا کہ کیا تو خوش نہیں اس سے کہ ہورتیہ میرے نزدیک
 ہارون کا رتبہ موسیٰ کے نزدیک تھا حدیث ۵۴ ابنانا عبید اللہ بن سعد البغدادی
 قال حدثنا عمر قال حدثنا ابي عن ابي اسحق قال حدثنا محمد بن طلحة بن زيد بن
 مكانة عن ابراهيم بن سعيد بن ابي وقاص عن ابيه انه سمع رسول الله صلى الله
 عليه وسلم يقول لعلي رض حين خلفك في غزوة تبوك علي اهله الا ترضى ان تكون
 مني بمنزلة هارون من موسى الا انه لا يبي بعدى قال ابو عبد الرحمن وقد

رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ مِنْ غَيْرِ حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ حَمْرٌ
 حدیبن ابی وقاص سے روایت ہے کہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ کو فرمایا جبکہ انکو جنگ تبوک میں
 اپنے اہل رخصیہ کیا کہ کیا تو راضی نہیں اس سے کہ ہورتبہ تیرا میرے نزدیک مجھے ہاروں کا رتبہ ہوئے
 کے نزدیک تھا مگر اثنافرق ہے کہ میرے بعد کوئی پیغمبر نہیں امام نسائی نے کہا کہ تحقیق روایت کی
 کی ہے یہ حدیث عامر بن سعد رضی اللہ عنہ سے اُس نے اپنے باپ سے سوا اور حدیث سعید بن مسیب کے حدیث
 اباننا محمد بن المنتقی قال حدثنا ابو بکر الخفي قال حدثنا بكير بن مسمار قال سمعت
 عامر بن سعد يقول قال معوية لسعد بن ابى وقاص ما يمنعك ان تسب بن ابى طالب
 قال لا اسبه ما ذكرت ثنا قالهن رسول الله صلى الله عليه وسلم لان يكون لي واحدة
 منهن احب الي من حمر النعم لا اسبه ما ذكرت حين نزل عليه الوحي واخذ عليا وابني
 وقاطمة فادخلهم تحت ثوبه ثم قال رب هؤلاء اهلي واهل بيتي ولا اسبه ما
 ذكرت حين خلفه في غزوة تبوك وقال علي خلفتي مع النساء والصبيان فقال اما
 تزني ان تكون مني بمنزلة هارون من موسى الا انه لا نبوة من بعدى ولا اسبه
 ما ذكرت يوم خيبر حين قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا عطيت هذه الراية
 جلا جنة الله ورسوله ومحبت الله ورسوله ويفتح الله على يديه فتناولنا فقال
 ابن علي فقبل ارميد فقال ادعوه فدعوه بنصق في عينيه ثم اعطاه الراية ففتح فقالوا
 الله على يدك قال فوالله ما ذكره معوية بحرف حتى خرج من المدينة ثم حمله عامر بن
 سے روایت ہے کہ معاویہ نے سعد بن ابی وقاص سے کہا کہ تو علی کو برا کیوں نہیں کہتا اور اسکو گالی کیوں
 نہیں دیتا سعد نے کہا کہ میں علی رضی اللہ عنہ کو برا کہنے کا جب تک کہ میں تین چیزیں یاد رکھتا ہوں کہ حضرت
 صلے اللہ علیہ وسلم نے (علی رضی اللہ عنہ کے حق میں) فرمائیں کہ انہیں سے ایک کا حاصل ہونا مجھکو محبوب تر ہے
 سبز لونٹوں سے میں علی رضی اللہ عنہ کو برا کہنے کا جب تک کہ یاد رکھتا ہوں جبکہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم پر
 وحی اتری اور اپنے علی اور حسن اور حسین اور فاطمہ رضی اللہ عنہا کو پکڑا اور انکو اپنے گپے کے تیلے داخل کیا
 پھر فرمایا اہی میں میرا گھر دے اور میں میرا اہل بیت اور نہیں برا کہنے کا میں اسکو جب تک کہ یاد رکھتا ہوں
 جبکہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ کو جنگ تبوک میں اپنے گھر بار پر خلیفہ کیا اور علی رضی اللہ عنہ نے عرض

کی کہ یا حضرت کیا آپ مجھ کو عورتوں اور لڑکوں پر خلیفہ کرتے ہیں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ کیا
 تو خوش نہیں اس سے کہ ہر تہ تبریر میرے نزدیک جیسے ہارون کا رتبہ موسیٰ کے نزدیک تھا مگر
 انا فرق ہے کہ میرے بعد نبوت نہیں اور میں اُسکو کبھی برا نہیں کہوں گا جب تک کہ یاد رکھتا ہوں جب کہ
 اپنے خیر کے دن فرمایا کہ اللہ میں نشان دوزگاس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست رکھتا ہے اور
 خدا اور رسول اسکو دوست رکھتے ہیں اُسکے ہاتھ پر خدا فتم کرے گا سوہنے ہاتھ دراز کیے سو حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ علی رضی اللہ عنہ کہاں ہیں لوگوں نے عرض کی کہ انکی آنکھیں نمی ہیں فرمایا
 اسکو بلاؤ لوگوں نے انکو بلا یا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے لب مبارک انکی آنکھ پر لگائی پھر
 اسکو نشان دیا سو قسم خدا کی نہیں ذکر کیا معاویہ کے ساتھ ایک حرف کے یہاں تک کہ میرے سے
مخوف اس حدیث سے معلوم ہوا کہ معاویہ نے جس کے ہاتھ سے حضرت علی کو برا کہا پھر رد یا حدیث ۵۶
 حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُعْبَةَ عَنِ الْحَكَمِ عَنِ مِصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ
 خَلَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيًّا فِي عَزْوَةِ بَنِي تَمِيمٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَخْلَفُنِي
 فِي النَّسَاءِ وَالصَّبِيانِ فَقَالَ أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيْرَ
 أَنَّهُ لَا بَنِيَّ بَعْدِي قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ خَالَفَهُ لَيْثٌ فَقَالَ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ
 سَعْدٍ تَرْجِمُهُ مِصْعَبُ بْنُ سَعْدٍ رَوَيْتُ بِهَذَا حَدِيثٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا كَانَتْ
 مَدِينَةَ بَيْنَ خَلِيفَةٍ كَيْسًا سَوَّاهَا يَا هَذَا كَيْسًا سَوَّاهَا كَيْسًا سَوَّاهَا كَيْسًا سَوَّاهَا كَيْسًا سَوَّاهَا
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَمَا يَا كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ
 كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ
 كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ
 كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ
 كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ كَيْسًا تَخُوشُ بَنِينَ اسْمُكَ

بَابُ التَّوْبَةِ

مکان

کے نزدیک جیسے ہارون کا رتبہ موسیٰ کے نزدیک تھا لیکن اتنا فرق ہے کہ میرے بعد کوئی پیغمبر نہیں
م نساہی نے کہا کہ شیعہ خوب یاد رکھنے والا ہے اور ضعیف نہیں وایت کی یہ حدیث عائشہ بنت سعد سے

حدیث ۵۸ اَخْبَرَنِي زَكْرِيَّا بْنُ يَحْيَى قَالَ اَبَانَا أَبُو مُصْعَبٍ عَنِ الدَّرَاوِدِيِّ عَنِ
لِحْمِيدٍ عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا قَالَتْ اِنَّ عَلِيًّا اَخْرَجَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى جَاءَهُ
بَيْتُ الْوُدَّ اِجَ يَوْمَ مِنْ عَزْوَةِ بَنِي نَدِيٍّ وَخَلَفَ عَلِيًّا فَقَالَ اَخْلَفَنِي مَعَ الْخَوَالِفِ فَقَالَ لَمْ
مَاتَرَضَنِي اَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى اِلَّا اِنَّهُ لَا يَبِيَّ بَعْدِي عِيٌّ مَرَجَمٌ عَائِشَةَ

ف
الحجيد
عن ابها
الا النبوة

ی روایت ہو کہ علی رضی اللہ عنہ کے ساتھ نکلیا تھا کہ تثنیۃ الودع نام ہے ایک حکم
۶۱ میں آؤ جنگ تبوک کی جو پیش کرتے تھے اور علی رضی اللہ عنہ کو حلیفہ کیا سو علی رضی اللہ عنہ نے عرض کی کہ یا حضرت کیا
آپ مجھ کو پیچھے رہنے والوں میں چھوڑتے ہیں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ کیا تو خوش نہیں
اس کے یہ رتبہ تیرا میرے نزدیک جیسے ہارون کے رتبہ موسیٰ کے نزدیک تھا مگر اتنا فرق ہے کہ میرے بعد

کوئی پیغمبر نہیں اختلاف علی عبد اللہ بن شریک فی هذا الحدیث
اس حدیث میں عبد اللہ بن شریک پر مختلف ہونے کا بیان ہے حدیث ۵۹ اَخْبَرَنَا

الْقَاسِمُ زَكْرِيَّا بْنُ دِينَارٍ الْكُوفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو لُؤْعَمٍ قَالَ حَدَّثَنَا فَطْرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ
ابْنِ شَرِيكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَفِيعٍ الْكِبَانِيِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعَلِيٍّ أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَرَوَاهُ إِسْرَائِيلُ عَنْ
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ عَنِ الْحَرَاثِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ سَعْدِ بْنِ رَجْمٍ عَنِ ابْنِ وَقَّاصٍ رَضِيَ

روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ کو فرمایا کہ تیرا رتبہ میرے نزدیک جیسے ہارون کا
رتبہ موسیٰ کے نزدیک تھا اور روایت کی یہ حدیث اسرائیل نے عبد اللہ بن شریک سے اسرار
بن مالک کو اس نے سعد بن حدیث ۶۰ اَبَانَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْكُوفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا

وَعِيْلٌ وَهُوَ ابْنُ قَادِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ عَنِ الْحَرَبِيِّ عَنِ
قَالَ سَعِيدُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَزَا عَلِيٌّ نَاقَةَ الْحَمْرَاءِ وَخَلَفَ
عَلِيًّا فَبَاءَ عَلِيٌّ حَتَّى تَعَدَّ النَّاقَةُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَعِمَتْ فُرْشِي أَنْكَ أَمَا خَلَفْتَنِي
أَنْكَ اسْتَنْقَلْتَنِي وَكَرِهْتَ مُحِبَّتِي وَكَيْ فَنَادَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي

فرماتے ہو کہ ابو علی تیرا تہ میرے نزدیک ایسا ہے جیسے ہارون کا تہ موسیٰ علیہ السلام کے نزدیک تھا
 لیکن اثنافرق ہے کہ میرے بعد کوئی پیغمبر نہیں۔ حدیث ۳۶ ابن ابی اسحاق بن عثمان بن حکیم
 قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَسَنٌ هُوَ ابْنُ صَالِحٍ عَنْ مُوسَى الْجُصَيْمِيِّ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ عَلِيٍّ عَنِ اسْمَاءَ
 بِنْتِ عُمَيْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعَلِيٍّ أَنْتَ مِثِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ
 مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا بَنِيَّ لِعَلِيٍّ عَمْرٍاءُ رَوَيْتُ عَنْ رُوَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
 فرمایا کہ تیرا تہ میرے نزدیک ایسا ہے جیسے ہارون کا تہ موسیٰ کے نزدیک تھا لیکن اثنافرق
 ہے کہ میرے بعد کوئی پیغمبر نہیں **ذکر الاخوة** حضرت صلی اللہ علیہ وسلم اور علی مرتضیٰ کو بہاگی
 ہونے کا بیان حدیث ۳۷ ابن ابی اسحاق بن عثمان بن حکیم ابی اسحاق بن عثمان بن حکیم
 ابْنِ حَكِيمٍ أَوْدِيٌّ وَالْفِظُّ مُحَمَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرٌ بْنُ طَلْحَةَ قَالَ حَدَّثَنَا سَابِطٌ عَنْ سَمَاءِ
 عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَمْرًا كَانَ يَقُولُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ أَفَانُ مَاتَ أَوْ قُتِلَ أَنْقَلَبْتُ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَاللَّهُ وَلا نَقْلِبُ عَلَى أَعْقَابِنَا
 بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ وَاللَّهُ لَمِنُ مَاتَ أَوْ قُتِلَ أَنْقَلَبْتُ عَلَى أَعْقَابِكُمْ لَأَقَاتِلَنَّ عَنْكَ مَا قَاتَلَ عَلَيْكَ
 حَتَّى أَمُوتَ أَوْ أَقْتَلَ وَاللَّهُ إِنِّي لَأَخُوهُ وَوَلِيُّهُ وَوَارِثُهُ وَأَبْنُ عِمَّتِهِ وَمَنْ أَحَقُّ بِمِثِّي
 ترجمہ ابن عباس سے روایت ہے کہ علی مرتضیٰ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی زندگی میں کہتے ہو کہ اللہ تعالیٰ
 کہتا ہے کہ کیا پس اگر پیغمبر وفات پاوے یا قتل ہو جاوے تو پھر جاوے گا تم اپنی اڑیوں پر قسم ہے خدا کی
 اور ہم نہ پھرنگے اپنی اڑیوں پر بعد اسکے کہ خدا نے ہمکو ہدایت کی اور قسم ہے خدا کی اگر حضرت صلی
 علیہ وسلم وفات پاوے یا قتل ہو جاوے تو پھر جاوے گا تم اپنی اڑیوں پر تو اللہ لاؤن میں اسخیر ہے
 کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اُسپر رفاہی کی یعنی کافروں سے جہاد کیا یہاں تک کہ میں مروں یا
 قتل ہو جاؤں قسم ہے خدا کی البتہ میں اسکا بہائی ہوں اور اسکا ولی ہوں اور اسکا وارث ہوں
 اور انکے چچا کا بیٹا ہوں اور کون ہے زیادہ تر حقدار ساتھ انکے مج سے یعنی میں حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم کا سب سے زیادہ تر حقدار ہوں حدیث ۳۸ أَخْبَرَنِي الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا
 عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْغَيْبَرَةِ عَنْ أَبِي صَادِقٍ عَنْ رَسِيْدٍ
 ابْنِ نَاجِدٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لِمَ وَرِثْتَ ابْنَ عِمَّتِكَ قَالَ

لاقتلن علي

ابن عباس

جمع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اوقال دعی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بنی عبدالمطلب
 فصنع لهم من طعام قال فاكلوا حتى شبعوا وبقى الطعام كما هو كانه لم يمسن او
 لم يشرب فقال يا بنی عبدالمطلب اني بعثت اليكم خاضعة والى الناس عامرة وقد
 رايتم فانتم يا بنی علي ان يكون اخي وصاحبي ووارثي ووزيري فكم يقم اليه احد
 فقمتم اليه وكنتم اصغر القوم سنا فقال اجلس ثم قال تلك مرات كل ذلك اقوم
 اليه فيقول اجلس حتى كان في الثالثة فضرب بيده على يدي ثم قال انت اخي و
 صاحبي ووزيري فبذلك ورثت ابن عمي ذوق عمي ثم حمه بيومين ما جدت روايت هو انك
 مروى حضرت علي رضی اللہ عنہ کہہا کہ اے امیر المؤمنین کس طرح وارث ہوا تو اپنے چچا کے بیٹے کا یعنی حضرت
 علیؑ کے لیے ایک بیٹے کے بعد دوس جہاننا کے کہا یا چچا یا سوئیٹ کہا یا یہاں تک کہ سیر ہو گئے اور باقی رہا
 کہا نا جتنا کہ پہلے تھا گویا کسی نے اسکو ہاتھ نہیں لگایا تھا پھر اپنے پانی منگوا یا سو اہوں نے یہاں تک
 کہ سیر ہو گئے اور باقی رہا پانی اسقدر جتنا کہ پہلے تھا گویا کسی نے اسکو ہاتھ نہ لگایا تھا یا کہا کہ کسی نے
 نہ پیا تھا پھر حضرت علیؑ نے فرمایا کہ اے اولاد عبدالمطلب کی میں بھی گیا ہوں طرف
 تمہاری خاص طور سے اور لوگوں کی طرف عام طور سے اور تحقیق دیکھتے اس امت سے جو کہ دیکھ
 تے پس تم میں سے کون بیعت کرتا ہے میری اسپر کہ ہو باہمی امیر اور صاحب میر اور وارث میر اور
 وزیر میر سو کہہا ہوا آپ کی طرف کوئی سو میں آپ کی طرف کہہا ہوا اور میں جب کم عمر تھا حضرت علیؑ
 اندر علیہ وسلم نے فرمایا بیٹو جا
 پیر اپنے تین باریہ فرمایا ہر بار کہہا ہوتا تھا میں طرف
 آپکی سو حضرت علیؑ نے فرمایا کہ جب تیسری بار ہوئی تو اپنے چچا پناہتہ
 میرے ہاتھ پر بار پڑا یا تو ہے باہمی امیر اور صاحب میر اور وزیر میر اس میں واسطے وارث ہو میں اپنے
 چچا کے بیٹے کا یعنی حضرت علیؑ نے فرمایا کہ اپنے چچا کے محل پناہتہ ۶۶ اخبار بنی زکریا
 ابن یحییٰ قال حدثنا عثمان قال حدثنا عبد اللہ بن عمر قال حدثنا مالک بن مغول
 عن الحارث بن حصین عن ابي سليمان الجعفی قال سمعت عليا بن ابي طالب يقول اننا
 عبد اللہ بن ابي طالب فرمایا کہ چچا علیؑ نے فرمایا کہ میں نے اپنے چچا سے سنا ہے کہ تمہاری

روایت ہے کہ حضرت علیؑ نے فرمایا کہ میں نے اپنے چچا سے سنا ہے کہ تمہاری

Marfat.com

بندہ ہوں اور اسکے رسول کا بہاوی ہوں ذکر قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم علی منی
 وانا منہ یعنی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ علی مجسم ہوا اور میں اس کے حدیث
 ابنا نا بشر بن ہلال عن جعفر بن سلیمان عن یزید الرثبک عن عطاء بن عبد اللہ
 عن عمر بن حصین عن قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان علیا منی وانا منہ
 وهو ولی کل مؤمن ثم جعفر بن حصین سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ مقرر علی
 وہ مجب سے ہو اور میں اس سے ہوں اور وہ دوست ہو ہر ایما نذرا کا ذکر اختلاف علی ابی اسحاق
 فی حدیث الحدیث ابی اسحاق پر اور یوں کے اختلاف کا بیان حدیث ۶۸ ابنا نا احمد
 ابن سلیمان قال حدیثنا یحیی بن ادم قال حدیثنا اسرائیل عن ابی اسحاق قال حدیثنا
 حبشی بن جنادہ السکوئی قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول علی منی
 وانا منہ نقلت لابن اسحاق انت سمعته منه فقال وقف علی ہنا فحدثنی بہ و مرہا
 اسرائیل فقال عن ابی اسحاق عن البراء بن عبد اللہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لعلی
 انت منی وانا منک رواہ القاسم بن یزید الخزومی عن اسرائیل عن ابی اسحاق عن
 صیدہ و ہانی عن علی ثم جعفر بن حصین بن جنادہ سے روایت ہے کہ میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا
 فرماتے ہو کہ علی مجب سے ہو اور میں اس سے ہوں ابی اسحاق سے کہا کہ کیا تو نے یہ حدیث جعفر بن حصین
 سے سنی ہے اُسے کہا کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ اس جگہ کہہ رہے ہو اور یہ حدیث مجب سے بیان کی اور روایت
 کی یہ حدیث اسرائیل نے ابی اسحاق سے اُسے برابر سے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ کو فرمایا
 کہ تو مجب سے ہو اور میں تجب سے روایت کی یہ حدیث قاسم بن یزید نے اسرائیل سے اُسے ابی اسحاق سے اُسے
 پہیرہ ورنانی سے اُسے علی رضی اللہ عنہ سے حدیث ۶۹ ابنا نا احمد بن حرب قال حدیثنا قاسم و هو
 ابن یزید الحرمی قال حدیثنا اسرائیل عن ابی اسحاق عن حبیرہ بن مریم و ہانی بن ہانی
 عن علی رضی اللہ عنہ قال لعاصد بن یاسر مکترا اذا بنت حمزہ تنادی یا عیم یا عیم فتناولھا علی
 واخذھا فقال لفاطمہ دونک ابنت عمک فحسنتھا فاختصم فیھا علی وجعفر و زید
 فقال علی انا اخذھا وھی ابنتہ عمی قال جعفر بنہ عمی وخالئھا فتخی وقال زید ابنتہ
 لخی فتضی بہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لخالئھا وقال الخالتر بمنزلة الامیر وقال علی

بندہ ہوں اور اسکے رسول کا بہاوی ہوں

ابن سلیمان قال حدیثنا یحیی بن ادم

ابن یزید الخزومی عن اسرائیل عن ابی اسحاق

ابن یزید الحرمی قال حدیثنا اسرائیل عن ابی اسحاق

ابن یزید الخزومی عن اسرائیل عن ابی اسحاق

انت منی وانا منک و قال لجعفر اشبهت خلقی وخلقى قال لزيد انت اخونا ترجمہ حضرت علی
 سے روایت ہو کہ جب ہم کے کوہر تو اچانک غمزدگی مٹی (پچھے سے) پکالتی تھی کہ اے چچا اور چچا پو حضرت
 علی فرمان پونچے اور اسکو اٹھایا اور فاطمہ رضی اللہ عنہا کے اپنے چچا کے بیٹے کو حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا نے اسکو
 اٹھایا سو علی اور جعفر اور زید اسکی پرورش میں جیکرے ہر ایک شخص چاہتا تھا کہ اسکو ہم پالیں علی رضی
 اللہ عنہ نے کہا کہ میں اسکو لیتا ہوں کہ میرے چچا کی بیٹی ہے اور جعفر رضی اللہ عنہ نے کہا کہ میرے چچا کی بیٹی ہے
 اور اسکی خالہ میرے نکاح میں ہے اور زید نے کہا کہ میری بیٹی ہے سو حکم کیا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
 اسکی پرورش کا واسطے خالہ اسکی کے اور فرمایا کہ خالہ بجائے مان کے ہو یعنی مان کے برابر ہو یعنی حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے وہ لڑکی جعفر کو دلائی کہ اسکی خالہ انکے نکاح میں تھی اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 نے فرمایا کہ میں تجھ سے ہوں اور تو مجھ سے اور جعفر رضی اللہ عنہ سے فرمایا کہ تو انانہ سے میری پرورش اور
 خلق میں اور زید سے فرمایا کہ تو ہمارا بہائی ہے ذکر قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ علی مانند ذات میری کی ہے حدیث ۷۰
 ابانا العباس بن محمد الدوري قال حدثنا الاحوص بن حراب قال حدثنا يونس
 ابن ابي اسحاق عن زيد بن ينيح عن ابي ذررہ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 لئن بينت بنو كعبه اولا بعثت اليهم رجلا كنفسي يتقدم فيهم امرئ فيقتل لقائله
 ويسبي الذئبية فمراعتي الا وكف عمر في حجري من خلفي قال من تعني قال ما
 اياك اعني ولا حبيك قال من تعني قال خاصف النعل قال وعلى يخصف نعلنا
 ترجمہ ابی ذررہ سے روایت ہو کہ مقرر باز رہیں اولاد و کعبی (کہ کفار عرب میں سے ایک قبیلہ تھا) ایسے
 تو میں بیچوں گا طرف انکی ایک مرد کو کہ وہ مانند جان میری کی ہے میرا حکم اہلین ہو چکا و یجا سو قتل
 کر لیا بڑوں کو اور قید کر لیا چوٹوں کو سو مجھ کو خوف میں نہ ڈالا مگر عمر نے اپنی ہتھیار سے میرے گولے میں باری
 کہا کہ آپ کس کو مر اور کہتے ہیں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ میں نہ جھکوں اور کہتا ہوں اور نہ
 بترنے ساتھی کو یعنی ابو بکر رضی اللہ عنہ کو عمر رضی اللہ عنہ نے کہا کہ آپ کس کو مر اور کہتے ہیں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
 فرمایا جو تاسیے دل کے کو عمر رضی اللہ عنہ نے کہا کہ علی رضی اللہ عنہ جو تاسیے ہتھیار حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا ٹوٹا جوتا
 سینے ہتھیار ذکر قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم لعلي انت صفي وامين

علی رضی اللہ عنہ

قلت النعل

یعنی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ اے علی تو میرا دوست ہو اور میرا امانت دار ہے ✽
 حدیث ۱۷۱ ابن انبار ذکر کیا بن یحییٰ قَالَ ابْنُ اَبْنَانِ ابْنُ رِابِعٍ وَعَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ (قَالَ) حَدَّثَنَا
 عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ اسَامَةَ بْنِ الْعَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نَافِعِ بْنِ عَجَّانٍ عَنْ اَبِي
 عَنِ عَلِيٍّ رَضِيَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَمَّا اَنْتَ يَا عَلِيُّ صَفِيَّتِي وَامِيَّتِي مُحَمَّدٌ
 عَلِيٌّ رَضِيَ رَوَيْتُ عَنْكَ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَضِيَ مِنْهُ فَرِيَا خَيْرٌ دَارِ هُوَ عَلِيُّ كَمَا تَوَمَّرَ دَوَسْتُ دَرِ
 امانت دار ہے ذکر قول النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُوَدِّي عَنِّي اِلَّا اَنَا
 اَوْ عَلِيُّ یعنی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ نہ ادا کرے میری طرف سے کوئی مگر میں
 یا علی حدیث ۱۷۲ ابنا ناسبارہ قَالَ حَدَّثَنَا عَمَّانُ وَعَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ حَدَّثَنَا خُذَّ
 حَادِبُ بْنُ سَلْمَةَ عَنْ سَمَّاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ اَنَسِ رَضِيَ قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 بَرَاةَ مَعْرُوبِي بَكْرَةَ دَعَاهُ فَقَالَ لَا يَنْبَغِي اَنْ يُبْلَغَ مَهْدًا عَنِّي اِلَّا رَجُلٌ مِّنْ اَهْلِي فَدَعَا عَلِيًّا
 فَاعْطَاهُ اِيَّاهُ ثُمَّ جَمَعَ اَنْسُ رَضِيَ رَوَيْتُ عَنْكَ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سُوْرَةِ بَرَاةِ الْبَكْرِ رَضِيَ كَمَا سَاوَمَ
 پہنچا ہوا اسکو بلایا اور فرمایا کہ نہیں لائق ہے یہ کہ پہنچاؤے میری طرف سے یہ سورہ مگر کوئی مرد میرے
 اہل بیت سے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی کو بلایا اور وہ سورہ اسکو دی حدیث ۱۷۳
 ابنا احمد بن سلیمان قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ اَدَمَ قَالَ حَدَّثَنَا اِسْرَائِيلُ عَنْ اَبِي اسْحَاقَ
 عَنْ حَبِشَةَ بْنِ جَنَادَةَ الشُّكُونِيَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيُّ مِيَّتِي وَاَنَا
 مِنْهُ وَلَا يُوَدِّي عَنِّي اِلَّا اَوْ عَلِيُّ ثُمَّ جَمَعَ حَبِشَةُ بْنُ جَنَادَةَ رَضِيَ رَوَيْتُ عَنْكَ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 سلم نے فرمایا کہ علی مجھ سے ہو اور میں اس سے نہ ادا کرے میری طرف سے کوئی مگر کہ میں یا علی و میرے
 کی عادت تھی کہ جب ان کے درمیان کوئی گفتگو ہوتی تھی پھر نقض ابرام اور صلح اور بند عہد کے تو ادا نہیں
 تھا یہ امور مگر وہ شخص کہ سردار قوم کا ہوتا یا وہ شخص کہ قریب اسکا ہوتا اسکے قریبیوں میں اور نہیں قبول
 کرتے تھے غیر ان کے کہ وہ سال ہوا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ابو بکر رضی کو ہر کے لیے بھیجا تھا اور
 امیر حاجیوں کا کیا تو بعد ان کے نکلنے کے چھے حضرت علی رضی کو بھیجا تا نقض کریں مشرکوں سے عہد کو اور
 سورہ بارة کہ اس میں اس باب میں آیتیں آتی ہیں پڑھیں اور پکار دین کہ مشرک ٹھس میں مسجد حرام کے
 نزدیک ہوں بعد اس سال کے اس وقت یہ حدیث فرمائی واسطے تکریم حضرت علی رضی اللہ عنہ کے

ذکر توجیہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم مع علی رضی اللہ عنہ

حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے علی رضی اللہ عنہ کے ساتھ سورہ براءۃ بھیجے کا بیان حدیث ۴۷۷ میں ہے
 محمد بن بشر قال حدثنا عفان وعبد الصمد قال حدثنا حماد بن سلمة عن يمامة
 ابن حرب عن انس قال بعث النبي صلى الله عليه وسلم ببراءة مع ابي بكر ثم دعاه
 فقال لا ينبغي ان يبلغ هذا الرجل من اهل فدعنا علينا وعطاه ايتاها ثم حمه النس من

روایت ہو کہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے سورہ براءۃ ابو بکر رضی اللہ عنہ کے ساتھ بھیجی پھر اسکو بلایا اور فرمایا کہ نہیں
 لائق ہے یہ کہ پونچھا دی سورہ مگر کوئی مرو کہ ہو میرے اہل بیت کو سو حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ
 کو بلایا اور وہ سورہ اسکو دی حدیث ۵۷۷

حدیثنا ابو نوح فراد عن يونس بن ابي اسحاق عن ابي اسحاق عن زيد بن ينيع عن علي
 ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث براءة الى اهل مكة مع ابي بكر ثم اتبعه لعل
 فقال له خذ هذا الكتاب فامض به الى اهل مكة قال فليحفته واخذت الكتاب
 منه قال فانصرت ابو بكر وهو كئيب قال يا رسول الله انزل في شئ قال لا الا اني امرت
 ان ابليغ انا او رجل من اهل بيتي ثم حمه حضرت علی رضی اللہ عنہ سے روایت ہو کہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے

سورہ براءۃ ابو بکر رضی اللہ عنہ کے ساتھ اہل مکہ کی طرف بھیجی پھر انکے پیچھے علی رضی اللہ عنہ کو بھیجا اور اسکو کہا کہ تو اس سے
 یہ کتاب اور اسکو اہل مکہ کی طرف بھیجا علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ میں اسکو جا ملا اور اس سے وہ کتاب لی اور ابو بکر رضی اللہ عنہ
 پھر آئے اور وہ غمناک ہو سو عرض کی کہ یا حضرت کیا میرے حق میں وحی اتری فرمایا نہیں مگر مجھ کو حکم ہوا

کہ وہ سورہ میں پونچھاؤں یا کوئی مرو میرے اہل بیت کو حدیث ۷۷۷ میں ہے
 قال حدثنا عبد الله بن عمر قال حدثنا اسباط عن قطر عن عبد الله بن شريك
 عن عبد الله بن رقيم عن سعد قال بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم ابا بكر ببراءة

اذا كان ببعض الطريق ارسل علينا فاخذها منه ثم سار بها فوجد ابو بكر في نقيبه قال فقال
 له رسول الله صلى الله عليه وسلم انه لا يؤذي عني الا انا ورجل مني ثم حمه حضرت

روایت ہو کہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے ابو بکر رضی اللہ عنہ کو براءۃ کے ساتھ بھیجا یہاں تک کہ جب پورا ہوا گئے تو حضرت
 صلے اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ کو بھیجا سو علی رضی اللہ عنہ نے اس سے لی اور اسکو مکہ کی طرف لی گئے سو ابو بکر رضی اللہ عنہ کو اپنی طرف

ریح ہوا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اس کو فرمایا یہ نہ اوکری میری طرف سے گر میں یا کوئی مرد میرا
 اہل بیت کو حدیث سے آنا اسحق بن ابراہیم بن راہویہ قال قرا علی ابی قردہ بن
 موسیٰ بن طارق عن ابی جریر قال حدیثی عبد اللہ بن عثمان بن حنیم عن ابی الزبیر
 عن جابرہ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم حین رجع من عمرہ الحجج انہ بعث ابا بکر
 علی الحج فاقبلنا معہ حتی اذ انکب بالعرج ثوب بالصبح ثم استوی لیکبر فسمع الرعویۃ
 خلف ظہرہ فوقف علی التکبیر فقال ہذا رعوۃ ناقہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 لقد بدأ رسول اللہ علیہ وسلم فی الحج فلعلہ ان یتکون رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم فضلی معہ فاذا علی کرم اللہ وجہہ علیہا فقال لہ ابو بکر امیر ام رسول قال
 بل رسول ارسلنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم براءۃ اقراھا علی الناس فی موسم
 الحج (موافقا الحج) فقد منامکة فلما کان قبل الترویۃ بیوم قام ابو بکر فخطب فی الناس
 فحدّثہم عن مناسیکم حتی اذا فرغ قام علی رء فقرأ علی الناس براءۃ حتی ختمھا
 ثم خرجا معہ حتی اذا کان یوم عرفۃ قام ابو بکر فخطب الناس فحدّثہم عن مناسیکم
 حتی اذا فرغ قام علی رء فقرأ علی الناس براءۃ حتی ختمھا فلما کان یوم النحر فافضنا
 فلما رجع ابو بکر خطب الناس فحدّثہم عن افاضتہم وعن نحرہم وعن مناسیکم فلما فرغ
 قام علی رء فقرأ علی الناس براءۃ حتی ختمھا فلما کان یوم النفر الا اول قام ابو بکر فخطب
 الناس فحدّثہم کیف یفرون و کیف یرمون فعلمہم مناسیکم فلما فرغ قام
 فقرأ علی براءۃ حتی ختمھا ترجمہ جابرہ روایت ہے کہ جب حضرت عمر جبرائیل نام سے ایک حکم
 کا زویا کی حدیث سے پھر تو ابو بکر نے کو امیر چ کر کے بیجا سو ہم ان کے ساتھ چلے یہاں تک کہ جب ہم ہجرت
 حکم کا نام ہے امین ہو پھر تو ابو بکر نے صبح کی اذان کہی پھر کھڑے ہوئے تاکہ تکبیر کہیں سوائے پھر ان
 کی آواز سنی تو تکبیر کہنے ہوئے اور کہا کہ یہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کی اونٹنی کی آواز ہے البتہ تحقیق
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے جب شروع کیا پس شاید کہ وہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم میں موسم ان کے ساتھ
 نماز پڑھنے کے سو کیا دیکھتے ہیں کہ اچانک وہ حضرت علی بن ابی طالب سے حضرت ابو بکر نے ان سے کہا کہ تم
 امیر ہو یا پیغام پونچھنے والے علی رء نے کہا کہ میں امیر نہیں بلکہ قاصد ہوں کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم

قریب الصبح
 رسول اللہ

مجھ کو بارۃ کے ساتھ بھیجا کہ میں اسکو ایام حج میں لوگوں پر پڑھوں سوہم کے میں آکر سوجب آہو میں تار
 سے ایک دن پہلے ہوا ابو بکر نے کہڑے ہوئے اور لوگوں میں خطبہ پڑھا اور انکو انحال حج کا طریق بتلایا
 یہاں تک کہ جب فارغ ہوئے تو حضرت علی رضی اللہ عنہ کہڑے ہوئے اور سورہ بارۃ لوگوں پر پڑھی یہاں تک کہ ختم
 ختم کیا پھر ہم ابو بکر رضی اللہ عنہ کے ساتھ نکلے یہاں تک کہ جب عرفہ یعنی نوزین کا دن ہوا ابو بکر رضی اللہ عنہ پہر کہڑے ہوئے
 اور لوگوں میں خطبہ پڑھا اور انکو انحال حج کے بتلایا یہاں تک کہ جب فارغ ہوئے تو حضرت علی رضی اللہ عنہ
 ہوئے اور لوگوں پر سورہ بارۃ پڑھی یہاں تک کہ اسکو ختم کیا سوجب قرآنی یعنی دسویں و بیسویں کا دن ہوا تو عرفہ
 سے پہلے سوجب ابو بکر رضی اللہ عنہ عرفات سے پہلے تو لوگوں میں خطبہ پڑھا سو انکو عرفات سے پہلے اور قرآنی
 اور حج کے احکام بتلائے سوجب فارغ ہوئے تو حضرت علی رضی اللہ عنہ کہڑے ہوئے اور لوگوں پر سورہ بارۃ پڑھی یہاں تک
 ختم کی سوجب یہاں پہلے کا یعنی بارہویں کا دن ہوا ابو بکر رضی اللہ عنہ کہڑے ہوئے اور لوگوں میں خطبہ پڑھا
 اور انکو پہلے اور کفر سے پہنکنے اور حج کا طریق بتلایا سوجب فارغ ہوئے تو حضرت علی رضی اللہ عنہ کہڑے ہوئے
 اور سورہ بارۃ پڑھی یہاں تک کہ ختم کی ذکر قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم من
 کنت ولیہ فاعلی ولیہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ جب میں دست
 ہوں اسکا علی سے بھی دوست ہو حدیث ۸۷ ابن ابی عمیر بن النبی قال حدثنای عن
 حماد قال اخبرنا ابو عوانہ عن سلیمان قال حدثنای عن ابن سائب عن ابی الطفیل
 عن زید بن ارقم رحمہ قال لما رجع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من حجۃ الوداع و
 نزل غدیر خم امرید رجات فقص ثم قال کافی قد دعیت وانی قد ترکت ویکبر
 الثقلین احدہما الابرار من الاخر کتاب اللہ و عمرتہ اهل بیتی فانظروا کیف خلفونی
 فیہما فانہما لن یفترقا حتی یرد الحوض ثم قال ان اللہ مولائی وانا وانی کل مؤمن ثم
 اخذ بیدي علی رحمہ فقال من کنت ولیہ فہذا ولیہ اللہم والی من و الاء و عادی من
 عاداء فقلت لوزید سمعتہ من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ما کان فی الدنیا
 احد الا راہ بعینہ و سمعہ باذنیہ ترجمہ زید بن ارقم رضی اللہ عنہ سے روایت ہے کہ جب حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم حج الوداع سے پہرے اور غدیر خم (ایک جگہ کا نام ہے) میں اترے تو منبر کے رکھنے
 کا حکم کیا سو منبر کہا گیا پھر فرمایا کہ گویا کہ میں بلا یا گیا ہوں اور میں نے قبول کیا سو میں تم میں چھوڑا ہوں

فہذا

Marfat.com

دوسری بڑی ہے ایک تو کتاب اللہ یعنی قرآن مجید ہے اور دوسری میری آل نظر کرو گی کس طرح
 دے گی تم بعد میرے بیچ لڑنے کو وہ ایک دوسری کبھی جدا نہیں ہونگے یہاں تک کہ اوین میرے حوض پر پہنچ
 لیا کہ خدا دوست میرا ہے اور میں دوست ہوں ہر ایماندار کا پہنچنے علی رضہ کا اتہہ پکا اور فرمایا کہ جسکا
 میں دوست ہوں اسکا یہی دوست ہے الہی دوست رکھ اس شخص کو کہ دوست رکھو علی رضہ کو اور تم
 کہہ اسکو کہ دشمن رکھو علی رضہ کو ابی طفیل کہتا ہے کہ میں نے زید سے کہا کہ تو نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے
 حدیث سنی ہے اُسے کہا کہ منبر کے پاس کوئی نہ تھا مگر اسکو اپنی آنکھوں سے دیکھا اور اپنے کانوں سے
 سنا حدیث ۹۷ انا انار محمد بن العلاء قال حدثنا ابو معارین قال حدثنا الامام
 عن سعد بن عبیدہ عن ابی بردہ عن ابیہ قال بعثنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم فی سیرتہ واستعمل علینا علیارہ فلما رجعنا سالنا کیف رایتہ صحبہ صا جبکہ فانا
 انا شکوتہ وکما شکاہ غیرہ فرغت راسی وکنت رجلا شکبا فاذا وجه رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم قد احمر فقال من کنت وکنت فعلی وکنت وکنت وکنت وکنت
 کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ہکو ایک چوٹے لشکر میں بھیجا اور علی رضہ کو ہم پر میرا کیا سوجب ہم خلیت پہرے
 تو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ہم سے پوچھا کہ تم نے اپنے صاحب کی صحبت کس طرح دیکھی یعنی علی رضہ تمہارے
 ساتھ اچھی طرح سے پیش آئے یا بری طرح سے سو میں نے تو انکی شکایت کی اور میرے سوا اور کسی نے انکی شکایت
 نہ کی سو میں نے اپنا سر اٹھایا اور تھا میں نیچے سر رکھنے والا اور کیا دیکھتا ہوں کہ اچانک حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم کا چہرہ سرخ ہوا اور فرمایا کہ جسکا میں دوست ہوں اسکا علی بھی دوست ہے حدیث ۸۰ انا انار
 محمد بن الثنی قال حدثنا ابو احمد قال حدثنا عبد الملک بن ابی عیینہ عن الحكم عن
 سعید بن جبیر عن ابن عباس قال حدثنی بردہ قال بعثنی النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 مع علی الی الیمن فرأت معہ جفوة فلما رجعت شکوتہ الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 فرقم راسی قال یا بردہ من کنت مولاه فعلی مولاه ترجمہ بیدہ سے روایت ہے
 کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے مجھ کو علی رضہ کے ساتھ یمن کی طرف بھیجا سو میں نے اسکی تکلیف دیکھی سو جب
 میرا تو میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے انکی شکایت کی سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے میری طرف سر
 اٹھایا اور فرمایا اور بیدہ جسکا میں دوست ہوں اسکا علی بھی دوست ہے حدیث ۸۱ انا انار ابو

منہ جفوة

یا حضرت ہم گواہی دیتے ہیں کہ البتہ آپ دوست تر ہیں ساتھ ہر سوس کے نفس اسکے سو فرمایا
تحقیق جسکامین دوست ہوں اسکا علی ہی دوست ہو اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہما

حدیث ۸۵ ابنا محمد بن یحییٰ بن عبد اللہ النیسابوری و احمد بن عثمان
حکیم قال انا عبد بن موسی قال ابنا ہا زنی بن ایوب عن طلحة الایامی
لحد ثنا عمیر بن سعید انه سمع علیا وهو یبشیر فی الرحبة من سمع رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم یقول من کنت مولاه فعلی مولاه فقام بضعة عشر فشہدوا
ترجمہ میر بن سعید روایت ہو کہ اُس نے علی رضی اللہ عنہ سے سنا ایک مکان میں اس حال میں کہ وہ سوال کرتے

کہ کس نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہے کہ آپ فرماتے ہو کہ جسکامین دوست ہوں اسکا علی
ہی دوست ہو سو کچھ اور پوس آدمی کہے ہو اور گواہی دی کہ میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو یہ حدیث

نی حدیث ۸۶ ابنا محمد بن المثنی قال حد ثنا محمد قال حد ثنا شعبہ
بن ابی اسحق قال سمعت سعید بن وهب قال قام خمسة اوسنة من اصحاب النبی

صلی اللہ علیہ وسلم فشہدوا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من کنت مولاه
فعلی مولاه ترجمہ سعید بن جبیر روایت کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے اصحاب میں پانچ یا چھ آدمی

ہرے ہو اور گواہی دی کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا ہے کہ جسکامین دوست ہوں اسکا علی
بھی دوست ہو حدیث ۸۷ ابنا علی بن محمد بن علی قاصی المصیصی قال حد ثنا

خلف قال حد ثنا اسراہیل عن ابی اسحاق قال حدتني سعید بن وهب انه قام مما
یلو سنة وقال زید بن یثیع وقام مما یلینی سنة فشہدوا انهم سمعوا رسول

اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول من کنت مولاه فعلی مولاه ترجمہ سعید بن جبیر
روایت ہو کہ میرے پاس والون میں کچھ آدمی کہے ہو اور گواہی دی کہ میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم

سے سنا ہے فرماتے ہو کہ جسکامین دوست ہوں اسکا علی بھی دوست ہو حدیث ۸۸ ابنا
ابو اود قال حد ثنا عمران بن ابان قال حد ثنا شریک قال حد ثنا ابو اسحاق عن زید

بن یثیع قال سمعت علی بن ابی طالب یقول علی منیر الکوفی انی منشد اللہ رجلاً
الا انشد الا اصحاب محمد صلی اللہ علیہ وسلم هل سمع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

قَالَ مِثْلَ مَا قَالُوا فَأَقْبَلَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْغَضَبُ يُعْرَفُ فِي وَجْهِهِ
قَالَ مَا تُرِيدُونَ مِنْ عَلِيٍّ إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ وَهُوَ وَكُلُّ مُؤْمِنٍ مِنْ بَعْدِي تَرْتَمِي
ان بن حصین سے روایت ہے کہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے ایک لشکر بھیجا اور علی رضہ کو اسپر سردار
باو حضرت علی رضہ لشکر کے ساتھ گئے (یعنی پس کفارت لڑائے اور ان کے لڑکے اور عورتیں بندی بکرہ کے ساتھ)

وعلی رضہ نے بندی میں سے ایک لوندی کو لے لیا سو لوگوں نے اسپر انکار کیا اور اصحاب میں سے چار
وحی نے آپس میں عہد کیا کہ جب ہم حضرت صلے اللہ علیہ وسلم سے طین بون علی رضہ کی شکایت کریں گے اور جو کچھ
نے کیا آپ کو اسکی خبر دینگے اور دستور تھا کہ جب سلمان جنگ وغیرہ سے پررتے تھے تو پہلے حضرت صلے اللہ
علیہ وسلم پاس آتے تھے اور آپ کو سلام کہتے تھے پھر اپنے گہرو کی طرف جاتے تھے سو جب لشکر آیا تو حضرت صلے
اللہ علیہ وسلم کو گویا اور ان چار میں سے ایک آدمی کہہ اہو اور عرض کی کہ یا حضرت آپ کو معلوم نہیں کہ علی رضہ
نے ایسا ایسا کیا سو حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے اس سے ٹنہ پیر پیر دو سرا کہہ اہو اور اسے بھی اسی طرح کہا
پیر پیر کہہ اہو اور اسے بھی اسی طرح کہا پیر پیر تھا کہ اہو اور اسے بھی اسی طرح کہا سو حضرت صلے اللہ علیہ
سلم انکی طرف متوجہ ہوئے اس حال میں کہ آپ کے چہرہ میں غصہ معلوم ہوتا تھا سو فرمایا کہ تم علی رضہ سے کیا ارادہ
کہتے ہو کہ علی مجھ سے ہو اور میں اس کے اور وہ دوست ہے ہر ایما نڈار کا چچے میرے یہ ذکر قول النبی
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيٌّ وَلَيْسَ كُمْرٌ تَصِيٌّ مِنْ بَعْدِي حضرت صلے اللہ علیہ

و سلم کی اس حدیث کا بیان کہ علی رضہ تمہارا دوست ہے اور پسندیدہ ہے چچے میرے حدیث ۹۰ حدیث اخبرنا
احمد بن شعيب قال اخبرنا واصل بن عبد الاعلى الكوفي عن ابي فضيل عن ابي عبد الله عن ابن فضيل
ابن بريدة عن ابيه قال بعثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم الى اليمن مع خالد بن الوليد
وبعث علينا علي جئنا اخرج وقال ان التقيما فعلى كرم الله وجهه على الناس وان تفرقتما
فكل واحد منكما على حدة فلقينا بيني وبين من اهل اليمن وظهر المسلمون على الشركيين
فقاتلنا للقائله وسبينا الذرية فاصطفى علي جاريتا لنفسه من النبي كتب بذلك خالد بن
الوليد الى النبي صلى الله عليه وسلم وامرني ان اناك منه قال قد فعلت الكتاب البيوتك
من علي رضہ تغیر اور جہہ امی النبی صلے اللہ علیہ وسلم نقلت ہذا مکان العابد بعثت
مع رجل من الرمنی بطاعته فبلغت ما ارسلت به فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم

لِي كَاتِقُونَ) يَا بَرِيدَةَ فِي عَالِي فَان عَلِيًّا مِنِّي وَأَنَا مِنُّهُ وَهُوَ وَبِكُمْ بَعْدِي تَرْجَمَهُ بَرِيدَةُ رَوَى
 کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ہمکو خالد بن ولید کے ساتھ مین کی طرف بھیجا اور علی رضہ کو دوسرے لشکر پر
 سردار کر کے بھیجا اور فرمایا کہ جب دونوں لشکر ملجاؤ تو علی رضہ سے ہر ایک سب لوگوں کے اور اگر تم جدوجہد
 رہو تو تم دونوں میں سے ہر ایک جدا سردار سے سوئے ہم نبی زبید کو اہل مین میں سے یعنی اُسے مقابلہ
 کیا سو مسلمان شکر و نیر غالب ہو سوئے بڑو کو قتل کیا اور چھوٹو کو قید کیا اور علی رضہ نے اپنے لیے ہندی
 مین سے ایک لونڈو چن لیا سو خالد بن ولید نے یہ بات حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی طرف کہی اور حکم کیا
 مجھکو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے پاس پہنچاؤن اُسے کہا سو میں نے وہ خط حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 کے پاس پہنچایا اور علی رضہ کی شکایت کی سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا چہرہ متغیر ہوا میں نے عرض کی کہ میں
 پناہ مانگتا ہوں پیغمبر کے غضب کے اپنے مجھکو ایک مرد کے ساتھ بھیجا تھا اور اسکی زبان برداری مجھپر لازم
 کی تھی سو پہنچائی میں نے وہ چیز کہ بھیجا گیا تھا میں ساتھ اُسکے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ
 اسے بریدہ علی رضہ کی شکایت نہ کر اسواسطے کہ مقرر علی مجھ سے ہو اور میں اُس سے اور وہ دوست تھا
 بعد میرے ذکر قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم مَنْ سَبَّ عَلِيًّا فَقَدْ
 سَبَّنِي یعنی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے اس حدیث کا بیان کہ جس نے علی رضہ کو برا کہا اُسے مجھکو برا
 کہا حدیث ۹۱ ابنا نا احمد بن شعيب قال اخبرنا العباس بن محمد الدوري قال حدثني
 زكريا يحيى بن ابي بكر قال حدثنا اسراييل عن ابي اسحاق عن ابي عبد الله الجدي قال دخلت
 على ام سلمة ربه فقالت اتسب رسول الله صلى الله عليه وسلم تقولت سبحان الله او
 معاذ الله قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من سب عليا فقد سبني
 ترجمہ عبد اللہ جلی رضہ سے روایت ہے کہ میں حضرت ام سلمہ رضہ کے پاس آیا سو اُس نے کہا کہ کیا تو حضرت صلی
 علیہ وسلم کو برا کہتا ہے میں نے کہا اللہ پاک ہے یا کہا پناہ مانگتا ہوں میں اللہ سے ام سلمہ رضہ نے کہا کہ میں نے
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہے فرماتے تھے کہ جس نے علی رضہ کو برا کہا اُسے مجھکو برا کہا و مقتضای
 حدیث کا یہ ہے کہ ہو برا کہنا علی رضہ کا کفر اور بعضے کہتے ہیں کہ یہ محمول ہے وعید پر ہے

حدیث ۹۲ ابنا نا احمد بن شعيب قال اخبرنا عبد الاعلى بن واصل بن عبد الاعلى
 سعد الكوفي قال حدثنا جعفر بن عون عن شقيق بن ابي عبد الله قال حدثني جعفر بن ابي بكر

صَعَّرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِطَرَفَيْهِ مَلَكَةً وَهُوَ مُتَوَخِّئٌ إِلَيْهَا فَلَمَّا بَلَغَتْ عَدْرَ رِيْحِمٍ وَقَفَتْ
 نَاسٌ ثُمَّ وَدَّ مَنْ مَضَى وَحَقَّقَهُ مَنْ خَلْفَتْ فَلَمَّا اجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَيْهِ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ هَلْ
 كُنْتُمْ قَالُوا لَعَنَ قَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ يَقُولُهَا قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ وَابِكُمْ قَالُوا
 اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ثَلَاثًا ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ فَأَقَامَهُ فَقَالَ مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَابِيَهُ
 صَدَّقَ أَوْلِيَهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالِ الْأَعْدَاءُ وَعَادَ مَنْ عَادَهُ ثُمَّ رَوَى ابْنُ أَبِي حَتْمٍ عَنْ عَدْرِ رِيْحِمٍ حَضْرَتِ عَلِيِّ

علیہ وسلم کے ساتھ مکے کے راہ میں بنو اسحاق میں کہ آپ کو کی طرف چلے تھے تو سوجیا پ غدیر خم پر ایک
 بستی کا نام ہے امین ہوئے تو لوگوں نے سوجیا پیر جو آگے بڑھا تھا اسکو اپنے پیہ اور جو پیچھے تھا وہ آپ کو
 اٹھا سوجیا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس سب لوگ جمع ہوئے تو فرمایا اسے لوگو کیا میں نے خدا کا پیغام پہنچایا
 لوگوں نے عرض کی کہ ہاں بیشک اپنے پہنچا فرمایا الہی گواہ ہو کہ کل اپنے تین بار فرمایا پیر فرمایا اسے لوگو
 کون ہے دوست تمہارا لوگوں نے عرض کی کہ خدا اور اسکا رسول خوب جانتے ہیں تین بار اپنے فرمایا پیر

کون ہے دوست تمہارا لوگوں نے عرض کی کہ خدا اور اسکا رسول خوب جانتے ہیں تین بار اپنے فرمایا پیر
 علی رضی اللہ عنہما اور اسکو کھڑا کیا اور فرمایا کہ جبکہ اللہ اور رسول دوست ہو اسکا علی رضی اللہ عنہما دوست ہے
 الہی دوست رکھا اسکو کہ دوست رکھی علی رضی اللہ عنہما اور دشمن رکھا اسکو کہ دشمن رکھے علی رضی اللہ عنہما کو ذکر
 التَّوْحِيدِ حَبِيبِ رَضِيَ وَذَكَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 لَمَنْ أَحْبَبَهُ رَضِيَ عَلَى مَنْ أَبْغَضَهُ حَضْرَتِ عَلِيِّ رَضِيَ كَيْفَ كُنْتُمْ

کی ترغیب کا بیان اور بیان حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے دعا کرنے کا واسطے اس شخص کے کہ علی رضی اللہ عنہما
 دوست رکھے اور بد دعا کرنے کا واسطے اس کے کہ اسکو دشمن رکھے اور حدیث کے وہ ابنا نا احمد بن
 شُعَيْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ رَاهُوِيَةَ قَالَ ابْنَانَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا اِبْرَاهِيمُ
 عَبْدُ الْجَلِيلِ بْنِ عَطِيَّةٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرِيْدَةَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ لَمَّا كُنَّا مِنَ النَّاسِ لَمَّا احْتَدَى

الْبُغْضِ إِلَى مَنْ عَنِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ حَتَّى احْبَبْتُ رَجُلًا مِنْ قُرَيْشٍ لَا احْبَبُهُ إِلَّا عَلَى بُغْضِ
 عَلِيٍّ فَبَعَثَ ذَلِكَ الرَّجُلَ عَلَى خَيْلٍ فَصَجَّتْهُ وَمَا احْبَبْتُهُ إِلَّا عَلَى بُغْضِ عَلِيٍّ فَاصَابَ سَبِيًّا
 فَكَتَبَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُبْعَثَ إِلَيْهِ مِنْ يَحْمُسٍ فَبَعَثَ إِلَيْهِ اَلْيَاسَ عِلْيَانًا
 فِي السَّبْيِ وَصَيْفَةً مِنْ أَفْضَلِ السَّبْيِ فَلَمَّا خَمَسَهُ صَارَتْ فِي الْخَمْسِ فَصَارَتْ فِي أَهْلِ
 بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ خَمَسَ فَصَارَتْ فِي آلِ عَلِيٍّ فَأَتَانَا وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ

ابراہیم
 احمد
 علیہ السلام

فَقُلْنَا مَا ضَدَّ فَقَالَ الْمَدُّ وَالْوَصِيفَةُ صَارَتْ فِي الْخَمْسِ ثُمَّ صَارَتْ فِي أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ صَارَتْ فِي آلِ عَلِيٍّ فَرَفَعَتْ عَلَيْهَا فُكْتُ وَبَعْتَنِي مُصَدِّقًا لِكَلِمَاتِهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصَدِّقًا لِمَا قَالَ فِي عَمِّي فَجَعَلْتُ أَقُولُ عَلَيْكَ صِدْقًا وَيَقُولُ مَا فَمَكَ بِيَدِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ ابْتِغِضْ عَلِيًّا فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ لَا ابْتِغِضْهُ وَإِنْ كُنْتَ تُحِبُّهُ فَازِدْ لَهُ حَبًّا فَوَالَّذِي كَفَيْتَنِي بِيَدِهِ كُنْصِيبُ آلِ عَلِيٍّ الْخَمْسُ أَفْضَلُ مِنْ وَصِيفَةٍ فَمَا كَانَ أَحَدًا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدًا إِلَى مِنْ عَمِّي قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ وَاللَّهِ مَا كَانَ فِي لِحْيَتِي بَيْتَ بَنِي وَبَيْنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَيْرَ أَبِي تَرَجَمَ بِرَبْدِهِ رَمَى رَمَاتٍ وَكَرِهَتْهَا كَوْنًا مِنْ زِيَادَةٍ وَثَمَنٍ زُرْدًا كَيْفَ سَمِعْتُ مِنْ يَهَانَتِكَ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا وَثَمَنِي عَلِيٍّ رَفْعُكَ يَعْزِي سَوَاسِطُكَ وَهُوَ بَعْضِي عَلِيٌّ رَمَى كَوْنًا وَثَمَنٍ رَهْتًا تَهَامُ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَسْرِهِ كَوْنًا شَكْرًا بِرَسُولِ الرَّكَرِ كَيْفَ سَمِعْتُ مِنْ يَهَانَتِكَ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا كَافِرُونَ كِي عَوْرَتِينَ بِنْدِي بِكِرْمِينَ أَوْ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِي طَرَفٍ لَكِهَا كَدُوسَةٍ كِي كَوْنًا طَرَفٍ بِسَمِينِ كَدُوسَةٍ بِسَمِينِ كِي بِأَنجُونِ حَصَّةٍ يَعْزِي وَهُوَ بِأَنجُونِ حَصَّةٍ كَدُوسَةٍ أَوْ رَسُولِ كَاحِقٍ هُوَ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَهَانَ بِأَسْرِهِ كَوْنًا شَكْرًا بِرَسُولِ الرَّكَرِ كَيْفَ سَمِعْتُ مِنْ يَهَانَتِكَ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا حَصَّةً تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا بِسَمِينِ كَدُوسَةٍ بِسَمِينِ كِي بِأَنجُونِ حَصَّةٍ يَعْزِي وَهُوَ بِأَنجُونِ حَصَّةٍ كَدُوسَةٍ أَوْ رَسُولِ كَاحِقٍ هُوَ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَهَانَ بِأَسْرِهِ كَوْنًا شَكْرًا بِرَسُولِ الرَّكَرِ كَيْفَ سَمِعْتُ مِنْ يَهَانَتِكَ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا حَصَّةً تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا كَافِرُونَ كِي عَوْرَتِينَ بِنْدِي بِكِرْمِينَ أَوْ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِي طَرَفٍ لَكِهَا كَدُوسَةٍ كِي كَوْنًا طَرَفٍ بِسَمِينِ كَدُوسَةٍ بِسَمِينِ كِي بِأَنجُونِ حَصَّةٍ يَعْزِي وَهُوَ بِأَنجُونِ حَصَّةٍ كَدُوسَةٍ أَوْ رَسُولِ كَاحِقٍ هُوَ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَهَانَ بِأَسْرِهِ كَوْنًا شَكْرًا بِرَسُولِ الرَّكَرِ كَيْفَ سَمِعْتُ مِنْ يَهَانَتِكَ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا حَصَّةً تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا تَهَامِينَ أَيْ مَرْدُوكُورِيَشٍ مِنْ سَيْعِ خَالِدِ كَدُوسَةٍ رَهْتًا مِنْ أَسْكَوْمَرَا

افضل

Marfat.com

رضی نے پر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے میرا ہاتھ پکڑا اور فرمایا کہ کیا تو علی رضی کو دوست رکھتا ہے میں نے کہا
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ علی رضی کو دشمن نہ کہہ اور اگر تو اسکو دوست رکھتا ہو تو اس سے
 بت زیادہ کرو قسم ہے اس ذات کی جسکی قبیلہ میں میری جان ہے کہ البتہ علی رضی کی آل کا حصہ خمس میں
 افضل ہے لوندی سے یعنی اگر لوندی سے کوئی چیز افضل میں تو تبھی دوست ہو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 بعد میری نزدیک علی رضی سے کوئی محبوب تر نہیں تھا عبدالمدین مرید نے کہا کہ اس حدیث میں میر اور حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم کے درمیان میرے باپ سوا کوئی نہ تھا حدیث ۹۸ ابنا نا احمد بن شعیب
 ال اخبارنا الحسین بن حریث المرزبی قال حدثنا الفضل بن موسی عن الاعمش عن
 فی اسحاق عن سعید بن وہب قال قال علی کونم اللہ وجہہ فی الرجۃ انشد باللہ من
 یوم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم غدیر خم یقول (اللہ ولی وانا) ولی المؤمنین
 ومن کنت ولیہ فہذا ولیہ اللہ وال من ولاہ وعاد من عاہہ وانصر من نصرہ
 قال سعید فقام الی جنبی سنیۃ فقال زید بن یثیع قام من عندی سنیۃ وقال
 عمر بن مرثدہ وساق الحدیث (ن۔ ذی مرثدہ اجب من اجبہ والبعض من البعض
 وساق الحدیث۔ رواہ ابن ابراہیل عن ابی اسحاق عن عمر ذی مرثدہ ثم جہ سعید بن زید
 روایت ہو کہ علی رضی نے ایک جگہ میں سوا مسجد کے کہا کہ میں قسم دیتا ہوں اللہ کی اس مرد کو کہ غدیر خم کے دن
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہوا ہے کہ تم کو اللہ دوست میرے اور میں دوست ہوں اور ایماندار کا اور
 جسکا میں دوست ہوں اسکا علی رضی بھی دوست ہے اسی دوست رکھو اس شخصکو کہ دوست رکھو علی رضی کو
 اور دشمن رکھو اسکو کہ دشمن رکھے اسکو اور بدد کر اسکو جو بدد کرے علی رضی کی سعید نے کہا سو میرے پہلو
 میں جیسے آدمی کہڑی ہوئے اور زید بن یثیع نے کہا کہ میرے پاس ہے چہی آدمی کہڑے ہو کر یعنی پس گواہی
 دی کہ سنی یہ حدیث حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمائی ہے اور عمر ذی مرثدہ نے کہا کہ دوست رکھو اس شخص کو کہ دوست
 رکھو اسکو اور دشمن رکھو اسکو کہ دشمن رکھے اسکو روایت کی یہ حدیث ابن ابراہیل نے ابی اسحاق سے روایت
 عمر ذی مرثدہ سے حدیث ۹۹ ابنا نا احمد بن شعیب قال اخبرنا علی بن محمد بن علی
 قال حدثنا خلف بن تمیم قال حدثنا ابن ابراہیل قال حدثنا ابو اسحاق عن عمر ذی
 مرثدہ قال شہدت علی بن ابی طالب صحابہ اللہ علیہ وسلم انکم

ان اللہ ورسولہ
 قال فقال سعید

Marfat.com

ان
فان علیاً
انصرہ

سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ مَقَالَ فَقَامَ أَنَسُ فَشَهِدَ وَإِذَا أَنَسُ سَمِعَ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ (فَعَلِيَ) مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَكَلْتَهُ
وَعَادَ مِنْ عَادَاهُ وَاحْتَبَ مِنْ أَحِبَّةِ وَأَبْغَضَ مِنْ أَبْغَضَتِهِ وَانْظُرْ مِنْ نَصْرِهِ مَرْجِعُهُمْ يَوْمَ
رضے روایت ہو کہ میں حضرت علی رضی اللہ عنہ کے پاس ایک جگہ میں حاضر ہوا کہ وہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو اسٹی
کو قسم دیتے ہو کہ تم میں سے کسی نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہے جو چاہے کہ آپ نے غدیر خم کے دن فرمایا
سو کئی آدمی کہہ رہے ہوں گے اور گواہی دی کہ ہم نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہے فرماتے ہو کہ جسکا میں
دوست ہوں اسکا علی رضی اللہ عنہ بھی دوست ہو الہی دوست رکھا اس شخص کو کہ دوست رکھو اسکو اور دشمن
رکھو اسکو کہ دشمن رکھو اسکو اور محبوب رکھو اسکو کہ محبوب رکھو اسکو اور بعض رکھنا اسکا کہ بعض رکھو سا ہذا اگر
اور مدد کر اسکو کہ مدد کری اسکی **ذِكْرُ الْفَرْقِ بَيْنَ الْمُؤْمِنِ وَالْمُنَافِقِ** مومن اور منافق
در بیان فرق کرنے کا بیان حدیث ۱۰۰۔ اَبَانَا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو كُرَيْبٍ
مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْكُوفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْوِيَةُ بْنُ الْأَعْمَشِ عَنْ عَدِيِّ بْنِ تَابِتٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ جَبْرِ
عَنْ عَدِيِّ بْنِ رَافِعٍ قَالَ قَالَ وَاللَّهِ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ أَنَّهُ لَعَهْدَ النَّبِيِّ الْأَمِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُحِبُّنِي إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يَبْغِضُنِي إِلَّا مُنَافِقٌ ترجمہ زید بن جبش سے روایت
کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے فرمایا کہ قسم ہے اُس فرات کی کہ پہاڑ ادا نہ کو یعنی اسکو اگا یا اور پیرا کیا سر جا ہذا کہ تھی
نشان یہ کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے عہد کیا اور وصیت کی طرف میری کہ نہیں دوست رکھو گا مجھکو
ایماندار اور نہیں دشمن رکھیگا مجھکو مگر منافق یعنی مومن کامل مجھ سے محبت شروع مطابق واقع کے رکھیگا
بغیر زیادتی اور نقصان کو تاکہ بھلا دین خارجی پس جسے دوست رکھا حضرت علی رضی اللہ عنہ کو اور بعض رکھا شیخین سے
مثلاً تو نہ دوستی رکھی اُسے اُسے دوستی شروع پس محبت علی رضی اللہ عنہ کی علامت ایمان کی ہے اور عداوت
انکی نشانی نفاق کی حدیث ۱۰۱۔ اَبَانَا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا وَاصِلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
ابْنُ وَاصِلِ الْكُوفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَدِيِّ بْنِ تَابِتٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ جَبْرِ عَنْ
عَدِيِّ رَضِيَ قَالَ قَالَ عَهْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ لَا يُحِبُّنِي إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يَبْغِضُنِي إِلَّا مُنَافِقٌ
کہ ترجمہ زید بن جبش سے روایت ہو کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے فرمایا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے مجھ سے وصیت کی کہ
نہیں دوست رکھیگا مجھکو مگر ایماندار اور نہیں دشمن رکھیگا مجھکو مگر منافق حدیث ۱۰۲۔ اَبَانَا أَحْمَدُ

کہم اللہ

یَوْمَ التَّقَى الْجَمْعَانِ قَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ ثُمَّ أَصَابَ ذُنْبًا فَقَتَلُوهُ وَسَأَلَهُ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ فَقَالَ لَا تَسْأَلُ
 عَنْهُ الْآلَتِي قَرَّبَ مَنْزِلَهُمْ (سُئِلَ) ثُمَّ حَمْرٌ عَمْرُ بْنُ عَمْرٍو رَضِيَ رَوَيْتُ أَنَّكَ إِذَا سَأَلْتَ ابْنَ عَمْرٍو عَنِ عُمَرَ
 كَمَا حَالَ يُوجِبُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ عُمَانُ أَنْ لَوْ كُنَّ مِنْ سِوَاكَ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ
 كَرِهَ يَعْنِي سَلْمَانَ أَوْ كَافِرًا لَوْ تَقَبَّلَ كَيْفَ خَدَّيْكَ أَوْ بِرَأْسِكَ بِرَأْسِكَ كَمَا كَانَتْ عُمَانُ أَنْ لَوْ كُنَّ مِنْ سِوَاكَ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ
 قَتَلَ كَمَا بِرَأْسِكَ مِنْ ابْنِ عَمْرٍو مِنْ عَلِيٍّ كَمَا حَالَ يُوجِبُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ عُمَانُ أَنْ لَوْ كُنَّ مِنْ سِوَاكَ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ
 مَرَّتْ حَضْرَتُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَزَيْدِ بْنِ نَهْمٍ وَبِكَيْتَابِ حَلِيتِ ۱۰۵ - أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ
 أَخْبَرَنِي هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ
 عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَزَارٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ فَقُلْتُ الْآلَتِي نَبِيٌّ عَنْ عَلِيٍّ وَعُمَانُ
 قَالَ أَمَا عَلِيٌّ فَهَذَا أَبِيهِ مِنْ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا أُحَدِّثُكَ عَنْهُ بِغَيْرِ
 وَأَمَّا عُمَانُ فَإِنَّهُ أَذْنَبَ ذُنْبًا عَظِيمًا يَوْمَ أُحُدٍ فَعَفَى اللَّهُ عَنْهُ وَأَذْنَبَ فِيكُمْ ذُنْبًا صَغِيرًا
 فَقَتَلُوهُ ثُمَّ حَمْرٌ عَمْرُ بْنُ عَمْرٍو رَضِيَ أَنَّكَ إِذَا سَأَلْتَ ابْنَ عَمْرٍو عَنِ عُمَرَ كَمَا حَالَ يُوجِبُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ
 تَبْلُغُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ عُمَانُ أَنْ لَوْ كُنَّ مِنْ سِوَاكَ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ
 كَمَا كَانَتْ حَضْرَتُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَزَيْدِ بْنِ نَهْمٍ وَبِكَيْتَابِ حَلِيتِ ۱۰۵ - أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ
 أَخْبَرَنِي هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ
 عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَزَارٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ فَقُلْتُ الْآلَتِي نَبِيٌّ عَنْ عَلِيٍّ وَعُمَانُ
 قَالَ أَمَا عَلِيٌّ فَهَذَا أَبِيهِ مِنْ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا أُحَدِّثُكَ عَنْهُ بِغَيْرِ
 وَأَمَّا عُمَانُ فَإِنَّهُ أَذْنَبَ ذُنْبًا عَظِيمًا يَوْمَ أُحُدٍ فَعَفَى اللَّهُ عَنْهُ وَأَذْنَبَ فِيكُمْ ذُنْبًا صَغِيرًا
 فَقَتَلُوهُ ثُمَّ حَمْرٌ عَمْرُ بْنُ عَمْرٍو رَضِيَ أَنَّكَ إِذَا سَأَلْتَ ابْنَ عَمْرٍو عَنِ عُمَرَ كَمَا حَالَ يُوجِبُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ
 تَبْلُغُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ عُمَانُ أَنْ لَوْ كُنَّ مِنْ سِوَاكَ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمُ الْإِنْسَانُ
 كَمَا كَانَتْ حَضْرَتُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَزَيْدِ بْنِ نَهْمٍ وَبِكَيْتَابِ حَلِيتِ ۱۰۵ - أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ
 أَخْبَرَنِي هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ
 عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَزَارٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ فَقُلْتُ الْآلَتِي نَبِيٌّ عَنْ عَلِيٍّ وَعُمَانُ
 قَالَ أَمَا عَلِيٌّ فَهَذَا أَبِيهِ مِنْ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا أُحَدِّثُكَ عَنْهُ بِغَيْرِ
 وَأَمَّا عُمَانُ فَإِنَّهُ أَذْنَبَ ذُنْبًا عَظِيمًا يَوْمَ أُحُدٍ فَعَفَى اللَّهُ عَنْهُ وَأَذْنَبَ فِيكُمْ ذُنْبًا صَغِيرًا
 فَقَتَلُوهُ ثُمَّ حَمْرٌ عَمْرُ بْنُ عَمْرٍو رَضِيَ أَنَّكَ إِذَا سَأَلْتَ ابْنَ عَمْرٍو عَنِ عُمَرَ كَمَا حَالَ يُوجِبُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ

رَوَيْتُ أَنَّكَ إِذَا سَأَلْتَ ابْنَ عَمْرٍو عَنِ عُمَرَ كَمَا حَالَ يُوجِبُ ابْنَ عَمْرٍو كَمَا كَانَتْ

کے سو کہ مسجد میں اُسکے گھر کے سوا کوئی گھر نہیں یعنی علیؑ کے گھر کا دروازہ مسجد میں ہے اور اُنکے سوا اور کسی مجالی
کا دروازہ مسجد میں نہیں پس یہی دلیل کافی ہے اور پر بندی مرتبہ اُنکے کے اور ایسے عثمان سوائسے بڑا گناہ

کیا کہ جنگ احد کے دن پیٹھے پیری سو خدا نے انکا گناہ معاف کیا اور گناہ کیا بیچ تمہارے حکم اُس گناہ سے
سو تھے اُسکو قتل کیا حدیث ۱۰۷۔ اَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ

يَعْقُوبَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ مُوسَى وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ
حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُبَيْدَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ مُحَمَّدٍ سَأَلَهُ عَنْ عَلِيٍّ

فَقَالَ لَا تَسْتَلْنِي عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ لِي بِنْتُهِ مِنْ بَيُوتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
فَأَبَى أَبُغِضَهُ قَالَ أَبُغِضَكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تَرْجَمَ سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَوَاهُ ابْنُ عُمَرَ

پاس آیا اور اُس سے علیؑ کا حال پوچھا ابن عمرؓ نے کہا کہ نہ پوچھو مجھ سے حال علیؑ کا و لیکن نظر کر
نزدیک ہونے گھر اُنکے کی گھر وں حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے سوا کسی اور نے کہا کہ میں علیؑ کو دشمن کہتا

ہوں ابن عمرؓ نے کہا کہ خدا تمکو دشمن رکھیگا حدیث ۱۰۸۔ اَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا
هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عُبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا هَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا

أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ سَأَلَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ (قُلْتُمْ) بَنُ الْعَبَّاسِ وَمِنْ أَيْنَ وَدِدْتَ عَلِيًّا وَ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّهُ كَانَ أَوْلَىٰ نَابِيَهُ لِحُوقِ وَأَشَدَّ نَابِيَهُ لِرُؤْمَا. قَالَ أَبُو

عَبْدِ الرَّحْمَنِ خَالِفَةُ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ فَقَالَ خَالِدُ بْنُ قُلْتُمَةَ تَرْجَمَ ابْنُ إِسْحَاقَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
کہ ابو عبد الرحمن بن خالدؓ نے ابن عباسؓ سے پوچھا کہ علیؑ کو کس سبب حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے ترکہ کے

وارث ہوئے اُس نے کہا کہ تھے حضرت علیؑ رضہ اول بہار ساتھ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے از روئے صلنے کے اور
سخت تر ساتھ اُنکے از روئے ہمیشہ رہنے کے امام نسائی نے کہا کہ مخالفت کی ابی اسحاق رضہ کے زید بن

حکایث ۱۰۹۔ اَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي
قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ خَالِدِ بْنِ قَتْمِ أَنَّ قَيْلَ كَهَ مَا لِعَلِيٍّ وَتِ

حَدَّثَكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دُونَ جَدِّكَ وَهُوَ عَمُّهُ قَالَ إِنَّ عَلِيًّا كَانَ أَوْلَىٰ
یہ لِحُوقِ وَأَشَدَّ نَابِيَهُ لِرُؤْمَا تَرْجَمَ خَالِدُ بْنُ قَتْمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَوَاهُ ابْنُ عُمَرَ

کہ کسی نے اُسے کہا کہ کیا سبب کہ
کہ کسی نے اُسے کہا کہ کیا سبب کہ

علی رضی اللہ عنہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے وارث ہو کر اور تیرے دادا یعنی عباسؓ کے وارث نہ ہو کر حالاکہ وہ یعنی
 عباسؓ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے چچا تھے کہا تھے علی رضی اللہ عنہ اول بہار ساتھ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے از رو
 لاحق ہونے کے اور سخت تر بہار ساتھ ان کے از رو ساتھ رہنے کو حدیث ۱۱۰ - أخبرنی أحمد
 ابن شعيب قال أخبرني عبد الرحيم المرزوق قال أنبأنا عمر بن محمد قال أنبأنا يونس
 ابن أبي إسحاق عن حمير بن حريث عن النعمان بن بشير قال استأذن أبو بكر عن النبي
 ﷺ لقد
 إليك من أبي قاصد إلى أبي بكر ليأطعمها وقال يا بنت فلانة أراك ترفعين صوتك
 على رسول الله صلى الله عليه وسلم فأمسك رسول الله صلى الله عليه وسلم وخرج
 أبو بكر غضباً فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا عائشة كيف رأيتني أبعثتلك
 من الرجل ثم استأذن أبو بكر بعد ذلك وقد اضطلم رسول الله صلى الله عليه وسلم
 وعائشة فقال أدخلاني في السلم كما أدخلتاني في الحرب فقال رسول الله صلى الله
 عليه وسلم قد فعلنا ثم حمير بن نيمان بن بشير سے روایت ہے کہ ابو بکر رضی اللہ عنہ نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے ان
 چاہا یعنی اندر آئیے لیجئے سو عائشہ رضی اللہ عنہا کی آواز لیند سنی اس حال میں کہ وہ کہتی ہیں قسم ہے خدا کی تحقیق میں
 ہوں کہ علی رضی اللہ عنہ مجھ سے بہتر ہیں نزدیک آپ کے باپ میرے سوا ابو بکر رضی اللہ عنہ نے قصد کیا کہ عائشہ رضی اللہ عنہا کو طمانچہ ماریں
 اور کہا اسے فلاں کی بیٹی میں دیکھتا ہوں کہ تو اپنے آواز حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پر بلند کرتی ہے سو
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ابو بکر رضی اللہ عنہ کو روکا اور ابو بکر رضی اللہ عنہ نے غصے سے نکلے اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا
 کہ اے عائشہ تو نے میرے نہیں دیکھا کہ میں نے تجھ کو کس طرح اس مرد کو چاہا پھر ابو بکر رضی اللہ عنہ نے اذن چاہا اور حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم اور عائشہ رضی اللہ عنہا نے آپس میں صلح کی تھی ابو بکر رضی اللہ عنہ نے کہا کہ مجھ کو بھی صلح میں داخل کرو جس طرح
 کہ تم نے مجھ کو لڑائی میں داخل کیا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ ہمتے تم کو بھی صلح میں داخل کیا
 حدیث ۱۱۱ - أخبرني أحمد بن شعيب قال أخبرني محمد بن آدم بن سليمان المصيصي
 قال حدثنا أبي عيينة عن أبيه عن أبي إسحاق عن جهم بن عمرو بن عبد الله قال دخلت مع
 أبي علي عائشة وأنا غلام فذكوت لها علياً ففعلت ما رأيت رجلاً كان أحب إلى رسول
 الله صلى الله عليه وسلم مني ولا امرأة أحب إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم من امرأتهم

محمد بن عمیر سے روایت ہے کہ میں اپنے باپ کے ساتھ حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا سے ملا گیا اس حال میں کہ میں لڑکا
 سوینے اس باپ علی رضی اللہ عنہ کا ذکر کیا عائشہ رضی اللہ عنہا نے کہا کہ بیٹے کوئی مرد نہیں دیکھا کہ محبوب تر ہو نزدیک
 نبی صلی اللہ علیہ وسلم کے علی رضی اللہ عنہ سے اور نہ کوئی عورت کہ محبوب تر ہو نزدیک حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے
 بانی انکی سے یعنی حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا سے حدیث ۱۱۲ - ابانہ احمد بن زعیب قال اخبرنا
 مروان بن علی البصری قال حدثني عبد العزيز بن الخطاب قال حدثنا محمد بن اسمعيل
 بن رجاء الزبيدي عن ابي اسحاق الشيباني عن جهم بن عمير قال دخلت مع امي على
 عائشة رضي الله عنها ما نسألها من وراء الحجاب عن علي رضي الله عنه فقالت سألتني عن رجلٍ سأل
 علمه لحد كان أحب إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم منه ولا أحب إليه من امرائه
 ترجمہ جہم بن عمیر سے روایت ہے کہ میں اپنی ماں کے ساتھ حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا سے گیا سو سنی بیٹوہ جہم
 کہ میری ماں نے اس سے پردے کے پیچھے پوچھی علی رضی اللہ عنہ کے حال سے سو عائشہ رضی اللہ عنہا نے کہا کہ تو نے مجھ سے اس مرد
 کا حال پوچھا کہ میں کسی کو نہیں جانتی کہ محبوب تر ہو نزدیک حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے اس سے اور نہ کوئی
 عورت کہ محبوب تر ہو نزدیک آپ کے عورت انکی سے حدیث ۱۱۳ - اخبرني احمد بن شعيب قال
 اخبرني زكريا بن يحيى قال حدثنا ابراهيم بن سعيد قال حدثنا اذان عن جعفر الاحمر
 عن عبد الله بن عطاء عن ابي بريدة قال جاء رجل الى ابي فساله امي الناس احب الي رسول
 الله صلى الله عليه وسلم فقال كان احب الناس الى رسول الله صلى الله عليه وسلم من النساء قال
 فاطمة ومن الرجال علي رضي الله عنه قال ابو عبد الرحمن بن عطاء ليس بالقوي في الحديث ترجمہ
 ابی بربیدہ سے روایت ہے کہ ایک مرد میرا باپ آیا اور اس سے پوچھا کہ سب لوگوں سے زیادہ تر پیارا حضرت صلی
 اللہ علیہ وسلم کے نزدیک کون آدمی تھا اس نے کہا کہ سب لوگوں سے زیادہ تر پیارا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے
 نزدیک عورتوں میں سے فاطمہ رضی اللہ عنہا اور مردوں میں سے حضرت علی رضی اللہ عنہ تھے امام نسائی نے کہا کہ این
 عطا حدیث میں قوی نہیں **ف** اس حدیث سے معلوم ہوا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے نزدیک سب
 مردوں سے پیار علی رضی اللہ عنہ تھے اور عورتوں سے بہت پیاری فاطمہ رضی اللہ عنہا ہیں پس اس حدیث سے انکی عمدہ
 فضیلت ثابت ہوئی ذکر منزلت علی رضی اللہ عنہ من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 وسلم عند دخول مساء بيته وسكونه حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے نزدیک

علی رضی اللہ عنہ کے مرتبہ کا بیان کہ رات کو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے گہر میں داخل ہوتے تھے اور آرام کرتے تھے
حَدِيث ۱۱۴ - أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ وَهَبٍ قَالَ حَدَّثَنَا
 مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ الْحَرِّثِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ
 ابْنِ عَمْرِو بْنِ جَبْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيًّا يَقُولُ كُنْتُ أَدْخُلُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلَّ لَيْلَةٍ فَإِنْ كَانَ يَصَلِّيُ سَجَّ فَدْخَلْتُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ يَصَلِّيُ أَذِنَ لِي فَدْخَلْتُ
 ترجمہ عبد اللہ بن یحییٰ سے روایت ہے کہ اے علی رضی اللہ عنہ سے سنا کہتے تھے کہ میں ہر رات کو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے پاس
 حاضر ہوا کرتا تھا سو اگر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماز میں ہوتے تھے تو سبحان اللہ کہتے تھے سو میں اندر آتا اور اگر نماز
 میں نہ ہوتے تو مجھ کو اذن دیتے سو میں آپ پاس حاضر ہوتا **حَدِيث ۱۱۵** - ابنا نا احمد بن شعيب
 قَالَ أَخْبَرَنِي زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ
 ابْنُ زِيَادٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَمَّارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ بْنِ الْحَرِثِ عَنْ الْحَرِثِ بْنِ الْعُكْبَلِيِّ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرٍو
 ابْنِ جَبْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى قَالَ قَالَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَتْ لِي سَاعَةٌ مِنَ النَّجْرِ أَدْخُلُ فِيهَا عَلَى
 رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنْ كَانَ فِي صَلَاتِهِمْ سَجَّ وَكَانَ إِذْنُهُ لِي وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي
 صَلَاتِهِمْ أَذِنَ لِي ترجمہ عبد اللہ بن یحییٰ سے روایت ہے کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ سحر کے وقت سے ایک ساعت
 میرے لیے مقرر تھی کہ میں اس میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے پاس آیا کرتا تھا سو اگر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم اپنی نماز
 میں ہوتے تو سبحان اللہ کہتے اور یہ آپ کا میرے لیے اذن تھا اور اگر اپنی نماز میں نہ ہوتے تو مجھ کو اذن
 دیتے یعنی سو میں اندر آتا ذکر اختلاف علی لمغیرة فی ہذا الحدیث راویوں
 اختلاف کا بیان اس حدیث میں مغیرہ پر **حَدِيث ۱۱۶** - أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي
 مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ الْمَصْبُحِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْمَغِيرَةِ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ
 ابْنِ عَمْرِو قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَتْ لِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاعَةٌ مِنَ النَّجْرِ أَتَيْتُهَا فِيهَا وَإِذَا أَتَيْتُهَا اسْتَأْذَنْتُ وَإِنْ وَجَدْتُهَا يَصَلِّيُ
 سَجَّ وَكَانَ وَجَدْتُهَا فَارْتَعَا أَدْنَى لِي ترجمہ حضرت علی رضی اللہ عنہ سے روایت ہے کہ سحر کے وقت سے میرے لیے ایک
 ساعت مقرر تھی کہ میں اس میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے پاس حاضر ہوا کرتا تھا اور جب میں آپ کے دروازہ پر آتا
 تو آپ کو اذن چاہتا اور اگر میں آپ کو نماز پڑھتے پاتا تو آپ سبحان اللہ کہتے اور اگر میں آپ کو فارغ پاتا

پھر اذان پڑھ لیٹا۔ ۱۱۷۔ اخبانا احمد بن شعیب قال اخبرني محمد بن
 یحییٰ بن محمد الكوفي قال حدثنا ابن عباس عن المغيرة عن الحريث العجلي عن ابن جهم
 قال قال علي عليه السلام كان لي من رسول الله صلى الله عليه وسلم مدخلان مدخل
 لليل ومدخل بالنهار فكنت اذا دخلت بالليل تنحنني قال ابو عبد الرحمن خالفته
 شرحبيل بن مدرّك في اسناده ووافقه على قوله تنحنني ترجمہ ابن جهمی سے روایت ہے کہ حضرت
 علی رضی اللہ عنہ نے فرمایا کہ میرے لیے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس آنے کے دو وقت تھے ایک رات کو آنے کا اور ایک
 دن کو آنے کا سو جب میں رات کو آتا تو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم میرے لیے کہا کرتے امام نسائی کے
 وہ مخالفت کی عادت کی شرحبیل نے پیچھا دیا اور اس کے کو اور موافقت کی اسکی اور لفظ تنحنن کے حدیث
 انبانا احمد بن شعیب قال اخبرنا القاسم بن زكريا بن دينار قال حدثنا ابو اسامة قال حدثنا
 شرحبيل يعنى بن مدرّك الجعفری قال حدثني عبد الله بن يحيى الحضرمي عن ابيه
 وكان صاحب مطهرة علي قال قال علي رضي الله عنه كانت لي من رسول الله صلى الله عليه
 وسلم لم يكن لاحد من الخلايق فكنت اتيه كل سحر فاقول السلام عليك يا نبي الله
 فان تنحنني انصرفت الى اهلي والا دخلت عليه ترجمہ روایت ہے اور وہ حضرت علی رضی اللہ عنہ
 اٹھانے والا تھا کہ ہا کہ علی رضی اللہ عنہ نے فرمایا کہ میرے لیے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے نزدیک ایک مرتبہ تھا کہ وہ کسی
 مخلوق میں سے نہ تھا سو میں ہر سحر کو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس آیا کرتا تھا سو کہتا تھا میں سلام علیک یا
 رسول اللہ یعنی اذن چاہتا تھا پس اگر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہا کرتے یعنی ساتھ جواب سلام کے یا بدو
 اس کے تو پرتابین طرف گہ والون اپنے کی یعنی یہ سحر کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کسی کام میں مشغول ہیں اور
 اگر نہ کہہ سکتے تو میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس حاضر ہوتا ہوں یہ مرتبہ حضرت علی رضی اللہ عنہ کے سوا اور کسی کو
 حاصل نہ تھا ایسے کہ وہ بہت قریب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے گہ سے اور اخوة اور صاحب تہ
 بسبب نیت فاطمہ رضی اللہ عنہا کے حدیث ۱۱۹۔ انبانا احمد بن شعیب قال اخبرنا محمد بن نساہ
 قال حدثني ابو المساور قال حدثنا عوف بن عبد الله بن عمرو بن (صند الجحلي قال) قال
 علي كنت اذا سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم اعطاني واذا سأكت ابتداني ترجمہ
 ہذیلین جہلی سے روایت ہے کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ جب میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے کوئی چیز مانگتا تھا

عند الجحلي قال قال

ابومعوية

تو مجھکو دیتے تھے اور جب میں چپ رہتا تو مجھکو بے سوال دیتے تھے حدیث ۱۲۰ - ابناننا احمد بن
 شعیب قال أخبرنا محمد بن المنشي قال حدثنا معوية قال حدثني الأعمش بن عمرو بن
 صرة عن أبي البختري عن علي رضي قال كنت إذا سألت أعطيت وإذا سألت ابتديت ترجم
 ابی البختری رض سے روایت ہو کہ حضرت علی رض نے فرمایا کہ جب میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے کچھ مانگتا تھا
 تو مجھکو دیتے تھے اور جب میں خاموش رہتا تو مجھکو بے سوال دیتے تھے حدیث ۱۲۱ - أخبرني احمد
 بن شعیب قال أخبرنا يوسف بن سعيد قال حدثنا ججاج عن أبي جريح قال حدثنا
 أبو حروب عن أبي الأسود ورجل آخر عن زاذان قال قال علي رضي كنت والله إذا سألت
 أعطيت وإذا سألت ابتديت قال أبو عبد الرحمن ابن جريح لم يسمع من أبي حروب ترجم
 زاذان رض روایت ہو کہ حضرت علی رض نے فرمایا کہ قسم خدا کی جب میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے کچھ مانگتا
 تو دیدیتے اور جب میں چپ رہتا تو بے سوال دیا جاتا ذکر ما خص به أمير المؤمنين
 علي رضي من صعوده على منك النبي صلى الله عليه وسلم ونهوض
 النبي صلى الله عليه وسلم حضرت علی رض کے اس خاصہ کا بیان کہ وہ حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم کے منڈھوں پر چڑھے اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم انکو اٹھا کر کہے تھے حدیث ۱۲۲ -
 ابناننا احمد بن شعیب قال أخبرنا احمد بن حنبل قال حدثنا اسباط عن نعيم بن حكيم
 المديني قال حدثنا ابو مريم قال قال علي رضي انطلقت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم
 سلم حتى اتينا الكعبة فصعد رسول الله صلى الله عليه وسلم على منبكي فنهضت به
 فلما راى رسول الله صلى الله عليه وسلم ضعفي قال لي اجلس فجلست فترك نبي الله
 صلى الله عليه وسلم وجلس لي وقال اصعد على منبكي فصعدت على منبكي فنهض
 بي رسول الله صلى الله عليه وسلم وقال علي عليه السلام فانه ليخيل الي اني لو شئت
 لقلت انق السماء فصعدت على الكعبة وعليها مثال من صفر او نحاس فجعلت
 اعاليها لا يزيد بيميني وشمال وقد ام او من بين يدي ومن خلفي حتى اذا استمكت
 بي قال نبي الله صلى الله عليه وسلم اقدفه فقد فت به فتكبير كما تكبير القوادير
 ثم نزلت فانطلقت انا ورسول الله صلى الله عليه وسلم

ابن جريح

انه

ابن جريح

فيه

ابو سعید اسمعیل بن مسعود قال حدثنا حاتم بن ورمز ان قال حدثنا ابوب السجستاني
عن ابی بريدة بن - ابی يزيد المدني عن أسماء بنت عميس قالت كنت في زمان فاطمة
بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما اصبحنا جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فاضرب
الباب ففتحت له ام امين يقال كان في لسانها لثغة فقال ادعي اخي قالت هو اخوك
وتنحى قال نعم يا ام امين وسمعت النساء صوت النبي صلى الله عليه وسلم فخبين قال
احب فاجبت انا في ناحية قالت فجاءني عليه السلام فدعا له النبي صلى الله عليه
وسلم ونظر عليه بالماء وثم قادهوا لي فاطمة فجاءت عليها السلام وعليها حرقمة من
الحياض فقال لها قد انكحتك احب اهل بيتي الي ودعا لها ونظر عليها من الماء فخرج
رسول الله صلى الله عليه وسلم فدراى سوادا فقال من هذا قالت قلت اسماء قال بنت
عميس قلت نعم قال كنت في زمان فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم تكرمها

عروبة

قلت نعم قالت فدعاني قال عبد الرحمن (ابو عبد الرحمن) خالفة سعيد بن ابی عمرو
فرواه عن ابوب عن عكرمة عن ابن عباس رضي الله عنهما عن ابی بريدة بن ورمز
رسول الله صلى الله عليه وسلم في كحاح من ابی سوجب من صبحه في تو حضرت صلى الله عليه وسلم آو اور دروازے پر
چوٹ اری سوام امین نے آیکے لیے دروازہ کہولا اور ام امین کی زبان میں تہمتا پن ہتا سو حضرت صلى
عليه وسلم نے اسکو فرمایا کہ میرا بیٹا کو ملا اُسے کہا وہ آپکا بھائی ہے اور آپ اس سے اپنی بیٹی کا نکاح کرتے
ہیں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا مان لے ام امین اور عورتوں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی آواز سنی
اور چھپ گئیں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ تو بھی چھپ سو میں بھی ایک گوشہ میں چھپ گئی سو حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم نے اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اُنکے لیے دعا کی اور اپنی بیٹی چھپ کا پیر فرمایا فاطمہ کو بلا و سو
حضرت فاطمہ امین اس حال میں کہ اُسپر کیرا تھا جیسا کہ سب سے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اسکو فرمایا کہ نکاح
کر دیا میں نے اس شخص سے کہ میرے سب اہل بیت میرے نزدیک بہت پیارا ہے اور حضرت صلی اللہ علیہ
وسلم نے اسکے لیے بھی دعا کی اور اپنی بیٹی چھپ کا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نکلے اور ایک وجود دیکھا فرمایا
یہ کون ہے میں نے کہا اسما فرمایا عمیس کی بیٹی میں نے کہا مان فرمایا تو فاطمہ بیٹی رسول اللہ کے نکاح میں آئی تھی
انکی تعظیم کے لیے میں نے عرض کی ہاں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے میرے لیے دعا کی امام نسائی نے کہا کہ

مخالفت کی حالت میں ابی عروبہ نے یہ روایت کی یہ حدیث ابوبکر اسے عکرمہ سے اسے ابن عباس سے
 حدیث ۱۲۵ - ابنا احمد بن شعیب قال اخبرني زكريا بن يحيى قال حدثنا محمد بن
 بن صدقان قال حدثنا سهيل بن مخلد العبدي قال حدثنا محمد بن سوار عن سعيدي بن
 عروة عن ابي ايوب السخستاني عن عكرمة عن ابن عباس قال لما رجع رسول الله
 صلى الله عليه وسلم فاطمة من علي كان فيما اهدى سري مشروط وساده من ادم
 حشوها ليف وقربة فقال وجاءوا ببطحاء الرمل فبسطوه في البيت وقال لعلي
 اذا اتيتها بها فلا تقربها حتى اتيك فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فدق
 الباب فخرجت اليه ام ايمن فقال لنا ثم اخي قالت وكيف يكون اخوك وقد رزق
 ابنتك قال فانه اخي قال ثم اقبل على الباب راى سوادا فقال من هذا فقالت ابنتك
 ابنت عيسى فاقبل عليها فقال لها جئت تكرمين ابنة رسول الله صلى الله عليه وسلم
 قالت نعم فدعا لها خيرا ثم قال دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم قال وكان
 اليهود ياخذون الرجل من امرأته اذا دخل بها قال فدعى رسول الله صلى الله
 عليه وسلم يتود من ماء فنقل فيرو وعو ذفيه ثم دعى عليا فرش من ذلك الماء على
 وجهه وصدره وذراعيه ثم دعا فاطمة فاقبلت تغثر في ثوبها حياء من رسول
 الله صلى الله عليه وسلم ففعل بها مثل ذلك ثم قال لها يا ابنتي والله اني ما اردت
 ان ازوجك الا خيرا اهلي ثم قام فخرج ترجمه ابن عباس من روایت ہو کہ جب حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم نے فاطمہ رضی اللہ عنہا سے کہا تو جو کچھ کہ اپنے فاطمہ کو جو بیڑیا اس میں تو ہتی یہ بیڑیا کے کہ بیڑیا ایک بیڑیا
 بنی ہوئی اور ایک تو شک چڑو کی کہ رومی اسکی کہ چور کا چمڑا تھا اور ایک منک تھی ابن عباس نے کہا سو
 گوگ میدان سو ریت لائی اور گہر میں بچپائی اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی کو فرمایا کہ فاطمہ کے نزدیک
 جاو بیٹا شک کہ میں تیرے پاس آؤں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم آؤ اور دروازہ پر دستک نہی سو ام ایمن آپ کی پیٹھ
 نکلی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ میرا بیٹا اسجگہ ہے ام ایمن نے کہا کہ وہ آپ کا بھائی کس طرح ہوگا حالانکہ آپ
 اسکو اپنی بیٹی نکاح کر دی ہے فرمایا وہ میرا بیٹا ہی ہے ابن عباس نے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم دروازہ
 کی طرف متوجہ ہوئی اور ایک چودہ دیکھا فرمایا یہ کون ہے ام ایمن نے عرض کی کہ یہ سارا بنت عیس ہے سو حضرت

یوحنا

صلی اللہ علیہ وسلم اسکی طرف متوجہ ہو کر اور اسکو فرمایا کہ تو رسول اللہ کی بیٹی کی تعظیم کو آئی تھی اسنے عرض کی
 سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اسکی لیسو د عار خیر فرمائی پھر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم گہرین داخل ہوئے عبا
 نے کہا اور یہود کا دستور تھا کہ بند کرتے ہتھ مرد کو اسکی عورت سے جبکہ داخل ہوتا مرد یا اس عورت اپنی کے یعنی
 اسکو منع کرتے تھے کہ اپنی عورت سے جماع نہ کرے) سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے پانی کا پیار لیا اور اسین
 بیڈالی اور اعود پڑھا پھر علی رضہ کو بلایا اور اس پانی میں سے اُسکے متہ اور سینے اور بازوئین پر چہرہ کا پھر
 فاطمہ رضہ کو بلایا سو سامنے آئین اسحال میں کہ اپنے کپڑے میں گر کر پانی تھین واسطے جیا کرنے کے حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم سے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اُسکے ساتھ بھی اُسی طرح کیا یعنی اُسکے متہ اور سینے پر پانی
 چہرہ کا پھر اسکو فرمایا اور میری بیٹی قسم ہے خدا کی ہنہین ارادہ کیا میں یہ کہ نکاح کر دوں بچہ کو مگر ساتھ بہت اہل
 بیت اپنی کے پھر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہہ رہے ہو اور یا ہر نکاح اس حدیث سے حضرت علی رضہ کی بڑی
 فضیلت ثابت ہوئی کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنی بیٹی اسکو نکاح کر دی اور اسکو سب اہل بیت
 میں سے بہتر فرمایا اور یہ بھی معلوم ہوا کہ اپنی بیٹی کو چہیز دینا سنت ہے اور یہ بھی معلوم ہوا کہ نکاح کے وقت
 دلہن کی تعظیم کے لیے عورتوں کا جمع ہونا درست ہے حدیث ۱۲۶ - أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ
 قَالَ أَخْبَرَنِي عُمَرَانُ بْنُ بَكَّارٍ عَنْ رَاشِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ
 عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ مَعْوِيَةَ ذَكَرَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَ
 اللَّهُ لَأَنْ يَكُونَ رَأْيِي إِحْدَى) خِصَالِهِ الثَّلَاثِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ
 الشَّمْسُ لَأَنْ يَكُونَ لِي مَا قَالَهُ (فِي عَزْوَةِ بَبُوكَ) أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مَوْ
 إِلَّا أَنَّهُ لَا يَنْبِي بَعْدِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ لَأَنْ يَكُونَ لِي مَا قَالَهُ
 بَوْمٍ خَيْرٌ لَا يُعْطِينَ الرَّأْيَةَ رَحَلًا يُحِبُّ اللَّهُ وَمَسْئُولَةٌ نِعْمَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ كَرَامًا لَيْسَ بِفَرَادٍ
 أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ لَأَنْ أَكُونَ صِهْرَهُ عَلَى ابْنَتِهِ وَلِي مِنَ الْوَلَدِ
 مِنْهَا مَالَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ رَجْمَ أَبِي نَجِيحٍ رَوَاهُ رُوَيْتُ بِمَوْ
 علی رضہ کو ذکر کیا یعنی اسکو بڑا کہا سو سعد رضہ نے کہا قسم ہے خدا کی البتہ حاصل ہونا ایک خصلت کا تین خصلتوں اسکی
 سے مجرب ہے مجھ پر اس سے کہ سویر لیے وہ چیز کہ چہرہ ہوتا ہے اچھیر سورج یعنی تمام دنیا اور جو کہ دنیا میں سے البتہ کہ
 سویر لیے وہ چیز کہ فرمائی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے (پھر حق علی رضہ کے) جب کہ پھر اسکو جب تک تو کہ کیا تو

ابن

لی احمد بن
بن رجب ہمن

نی نہیں اس سے کہ ہورتبہ تیرا میرے نزدیک جیو ماروں گا رتبہ موسے کے نزدیک تھا اگر اٹا فرق ہے کہ میرے
 کوئی پتھر نہیں محبوب تر ہو نزدیک میرے اس چیز کے کہ چڑھتا ہے اس پر آفتاب لبتہ ہو میرے لیے وہ چیز کہ فرماگی
 نعت صلی اللہ علیہ وسلم نے دن خیر کے کہ مقررین دو گنا نشان اس مرد کو کہ خدا اور رسول کو دوست کہتا
 ہے اسکے ہاتھ پر خدا فتح کریگا جملہ کر نیوالا ہے بہا گئے والا نہیں محبوب تر ہے نزدیک میرے اس سے کہ ہو میرے
 سے وہ چیز کہ چڑھتا ہے اس پر آفتاب اللبتہ کہ ہون میں دانا و حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا آگلی مٹی پر اور ہو میرے

یہ اس سے اولاد جو کچھ کہ علی رض کے لیے ہو محبوب تر ہے نزدیک میرے اس چیز کے کہ چڑھتا ہے اس پر آفتاب
ذَكَرَ الْأَخْبَارَ الْمَأْتُورَةَ بِأَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
سَيِّدَةَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْأَمْرِ بِنْتُ عِمْرَانَ ان حدیثوں کا بیان

ہذا کلامہ

بنین پر ذکر ہے کہ حضرت فاطمہ بنت محمد صلی اللہ علیہ وسلم بہشت کی سب عورتوں کی سردار ہیں

مریم مٹی عمران کے حدیث ۱۲۷ - ابنا محمد بن بشر قال حدثنا عبد الوہاب قال

حدثنا محمد بن عمر عن ابی سلمة عن عائشة رض قالت مرض رسول الله صلى الله عليه

وسلم فجاءت فاطمة فآلت على رسول الله صلى الله عليه وسلم فسارها فبكت ثم

آلت عليه فسارها فضحكت فلما توفي النبي صلى الله عليه وسلم سألتها فقال لما كبت

عليه أو لا أخبرني أنه سيموت من وجعه فبكت ثم آلت عليه أخري فأخبرني أني

أستعير بحوفا واني سيدة نساء أهل الجنة الأمر بمنت عمران فرفعت داسي فضحكت

ترجمہ عائشہ رض روایت کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بیمار ہو سو فاطمہ آئیں اور حضرت پر جبکین سو حضرت صلی

اللہ علیہ وسلم نے بات کی اُن سے پوشیدہ سو روئیں فاطمہ پر آپ جبکین پر کہنے لگے پوشیدہ بات کی پر

ہنسین فاطمہ سو جب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے وفات پائی تو میں نے فاطمہ رض سے رونے اور ہنسنے

کا سبب پوچھا فاطمہ رض نے کہا کہ جب میں پہلی بار حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پر جبکی تو آپ نے مجھ کو خبر دی کہ وہ

وفات پاویں گے اسی بیماری پر میں دوسری بار آپ پر جبکی سو مجھ کو خبر دی کہ میرے اہل بیت میں

اول تو ہی مجھ کو ملے گی یعنی جلدی اس جہان سے جاوے گی اور یہ کہ تو سردار ہے بہشت کی سب عورتوں

کی سو امیر بنت عمران کے سو میں نے اپنا سر اٹھایا اور ہنسی حدیث ۱۲۸ - أخبرنا هلال بن

بشر قال حدثنا محمد بن خلف قال أخبرني موسى بن يعقوب قال حدثني هاشم بن

قرآن کا ایک بار دو رکعتی اور تحقیق جبریل نے دو رکعتی مجھ سے قرآن کا اس سال میں دو بار اور میں نہیں
 اپنے تئیں مگر کہ نزدیک پہنچی اجل میری اور میرے ابن بیت میں تو مجھ کو پہلے ملے گی اور اچھا بیٹو اور
 میں واسطے تیرے کہا فاطمہ نے سو میں واسطے رومی پہ فرمایا کیا تو خوش نہیں اس کے کہ ہو تو سردار
 کی سب عورتوں کی یا زریا یا موسون کی عورتوں کی سو میں سنسی حدیث ۱۳۲ - انا انما محمد
 ابن معمر الجمرانی قال حدثنا ابو داود قال حدثنا ابو عوانہ عن فراس عن الشعبي عن
 مسروق قال اخبرني عائشة ربه قالت كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم جميعا
 ما يعاد دميئا واحده فجاءت فاطمة بنتي ولا والله ان نخطي مشيتهما من مشية رسول
 الله صلى الله عليه وسلم حتى انتهت اليه فقال لهما مرحبا يا بنتي فاقعدا عني فبينما
 او عن يساره ثم سارها بشي فبكت بكاء شديدا ثم سارها بشي فضحكت فلما قام
 رسول الله صلى الله عليه وسلم قلت لهما ما خصك رسول الله صلى الله عليه وسلم من بيننا
 يا لشرار وانت تبكين اخبريني ما قال لك قالت ما كنت لا فتى رسول الله صلى الله
 عليه وسلم بسيره فلما تفرقت قلت لهما اسالك بالذي لي عليك من الحق ما سارك
 به رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت اما الان فنعم سارني المرة الاولى فقال
 ان جبريل كان يعارصني بالقران في كل عام مرة وانه عارصني به العام مرتين ولا
 اذى الا اجل قد اقترب فاتق الله تعالى واصبري فبكت ثم قال لي يا فاطمة اما
 ترصين ان تكون سيده نساء هذه الامة وسيده نساء العالمين فضحكت ثم حممت
 عاتقته ربه رويت انهم سب بي بيان حضرت صلي الله عليه وسلم کو پاس بیٹھی تھیں ہم میں کوئی باقی نہ رہی سو فاطمہ
 امین اور قسم خدا کی فاطمہ نے کی چال اور روش حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی چال و روش کے مشابہتی
 یعنی دو صاحب ایک ہی طرح چلتے تو یہاں تک حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس پہنچیں سو حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم نے اسکو فرمایا کہ فراخی ہو بیٹی میری کو سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اسکو اپنے دامین یا بامین
 بٹھایا پیر سے چکی کچے بات کہی سو فاطمہ بہت شدت سے روئیں پیر اس کے چکی کچے بات کہی سو فاطمہ
 ہنسن سو جب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کھڑے ہوئے یعنی وہاں سے چلے گئے تو میں نے فاطمہ سے کہا کہ کیا
 ہو وہ چیز کہ خاص کیا تجھ کو ساتھ اسکے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے درمیان ہمارے ساتھ پوشیدگی کے

الاجل الا
 انك تكوفي

ابن ابی طالب

يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ يَخْطُبُ ثُمَّ قَالَ بَنِي هِشَامٍ اسْتَأْذِنُوا
 أَنْ يُنْحَكُوا بِنَتْنِهِمْ عَلَيَّ وَإِنِّي لَا أَدْنُ ثُمَّ لَا أَدْنُ إِلَّا أَنْ يُرِيدَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنْ يُفَارِقَ لِي
 وَأَنْ يَفِيكُمُ ابْنَتَهُمْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ أَوْ قَالَ بَضْعَةٌ مِنِّي يُؤْذِنُنِي مَا إِذَا هَا وَبِرِيدِ
 مَا رَابَعًا وَمَا كَانَ لَهُ أَنْ يَجْمَعَ بَيْنَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ وَبَيْنَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ حَمْرُ مَسُورٍ
 حَمْرُ مَسُورٍ رَوَيْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَ بَيْنَ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا فَرَأَى مَا يَكُونُ تَحْتَهُ
 كَيْفَ بَدَأَ أَذُنَ بِنْتِ أَبِي تَالِبٍ فِي مَجْمُوعَةٍ مِنْ مَجْمُوعَةٍ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا فَرَأَى مَا يَكُونُ تَحْتَهُ
 أَذُنَ بِنْتِ أَبِي تَالِبٍ مَكْرِيَةً أَرَادَهُ كَرَى بِنْتِ أَبِي تَالِبٍ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا فَرَأَى مَا يَكُونُ تَحْتَهُ
 فَرَأَى مَا يَكُونُ مَقْرَفًا لَمْ يَمِرْ بِبَدَنِ كَمَا كُنَّا هِيَ إِذَا وَتِي هِيَ مَجْمُوعَةٌ وَهِيَ حَمْرٌ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا
 هِيَ مَجْمُوعَةٌ وَهِيَ حَمْرٌ كَيْفَ كُنَّا هِيَ إِذَا وَتِي هِيَ مَجْمُوعَةٌ وَهِيَ حَمْرٌ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا
 فَذَكَرَ فِي أَوَّلِ مِيَاثِ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا فَرَأَى مَا يَكُونُ تَحْتَهُ
 سَوْرَةُ حَكَايَاتِ ۱۳۵ - ابْنُ أَبِي تَالِبٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَدِيثُ بْنُ مَسْكِينٍ قَدَاةً عَلَيْهِ
 وَأَنَا أَسْمِعُ عَنْ سَفِيَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْمَسُورِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي مِنْ أَعْضِبِهَا أَعْضِبُنِي ثُمَّ حَمْرُ مَسُورٍ رَوَيْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا فَرَأَى مَا يَكُونُ تَحْتَهُ
 وَالْأَفْ يَدْرِي عَمْرُو بْنُ أَبِي تَالِبٍ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا فَرَأَى مَا يَكُونُ تَحْتَهُ
 مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا بَشِيرُ بْنُ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ
 أَنَّ الْمَسُورِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ رَوَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ
 أَوْ بَضْعَةٌ مِنِّي ثُمَّ حَمْرُ مَسُورٍ رَوَيْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا
 كَمَا رَوَى فِي حَدِيثِ مَسُورٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَسِينٍ فِي رَوَايَاتِهِ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا - أَخْبَرَنِي
 عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِسْرَاهِيلَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَمِّي قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ الْوَلَدِ
 ابْنِ كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْمَةَ أَنَّهَا حَدَّثَتْهُ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ كَلْبَةَ
 حَدَّثَهُ أَنَّ الْمَسُورِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ عَلِيَّ مِنْهُ
 هَذَا وَأَنَا يَوْمَئِذٍ مُخْتَلِمٌ فَقَالَ إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي ثُمَّ حَمْرُ مَسُورٍ رَوَيْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ كَيْفَ كُنَّا كَلِمَةً مِنْ خُطْبَيْهِ بِتَمْرٍ سَهْرًا

طالفة

اللہ علیہ وسلم سے سنا کہ اس منبر پر خطبہ فرماتے تھے اور میں اس وقت بالغ تھا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
 ایک فاطمہ زہیرہ میرے گوشت کا ٹکڑا ہے وہ ابوجہل کی بیٹی مسلمان ہوئی تھی علی رضی اللہ عنہ نے اسکو
 ہتھ نکاح کا ارادہ کیا تھا تب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے یہ حدیث فرمائی اور فرمایا کہ میں حلال کو
 حرام نہیں کرتا اور حرام کو حلال نہیں کرتا یعنی ہر چند دوسرا نکاح حلال ہے لیکن خوف تھا کہ حضرت
 طہر رہا سو کن کے ربخ سے کہیں حضرت علی رضی اللہ عنہ کی اطاعت میں توقف نہ کریں تو انکے دین میں

غل پڑے اس واسطے کہ خاوند کی اطاعت جو رو پر فرض ہے اس واسطے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے انکو
 منع فرمایا اور نیز یہ باعث تھا فاطمہ زہرا کی ایذا کا۔ اور ایذا ایسے سے نبی نہیں ہلاک ہوتے علی رضی
 اللہ عنہ صلی اللہ علیہ وسلم کی ایذا سے پس منع فرمایا انکو بسبب شفقت کو اور انکے اور شرح صحیح مسلم میں

لکھا ہے کہ اس حدیث سے معلوم ہوا کہ حرام ہے ایذا دینی نبی صلی اللہ علیہ وسلم کو بہر حال اور مردہ اگرچہ
 پیدا ہوا ایذا انکو سے کہ ہو اصل مباح اور یہ انحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے خواص سے ہے ذکر ماحصل

يَهْدِي إِلَىٰ طَالِبٍ مِنَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ابْنَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَرَّحَانِيهِ مِنَ الدُّنْيَا وَسَيِّدَيِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ
 الْأَعْيَشِيِّ بْنِ مَرْيَمَ وَيَحْيَىٰ بْنَ زَكَرِيَّا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ بَيْنَ أُسْحَبِ

کہ خاص لکھی گئی ساتھ اسکے حضرت علی رضی اللہ عنہ حسن اور حسین سے کہ وہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو بیٹے
 ہیں اور آپ کے دو بیٹوں ہیں دنیا سے یا اللہ کو رزق دے ہے جو آپ کو دنیا میں دیا اور سوار میں اہل بہشت کو

سوا عیسیٰ بن مریم اور یحییٰ علیہما السلام کے حدیث ۱۳۸۔ ابنا نا احمد بن بکار الحضرمی قال
 حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ بِنِ ابْنِ إِسْحَاقَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَسِطٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ

ابن زید عن أبيه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أما أنت يا علي فختني و
 أبو ولدك وأنت ميثي وأنا منك ترجمہ اسامہ بن زید سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 نے فرمایا کہ اے علی رضی اللہ عنہ تیرے دو نو بیٹوں کا اور تیرے سے ہو اور میں تیرے

ذکر قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم الحسن والحسين ابناي حضرت
 اللہ علیہ وسلم کی حدیث کا بیان کہ حسن اور حسین دو نو بیٹے ہیں حدیث ۱۳۹۔ احقر
 القاسم بن زکریا بن دینار قال حدثنا خالد بن مخلد قال حدثني موسى بن هرون

يَعْقُوبَ الذَّمِّيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْمُهَاجِرِ قَالَ أَخْبَرَنِي مُسْلِمُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ
 النَّبَالِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي جَرِيرٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ قَالَ طَرَقْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ لَيْلَةً لِبَعْضِ الْحَاجَةِ فَخَرَجَ وَهُوَ مُشْتَمِلٌ وَعَلَى نَفْسِي لَا أَدْرِي مَا هُوَ فَلَمَّا فَرَغَتْ مِنْ
 حَاجَتِي قُلْتُ مَا هَذَا الَّذِي أَنْتَ مُشْتَمِلٌ عَلَيْهِ فَكَشَفَ فَإِذَا الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَى وَرِيدِي
 فَقَالَ هَذَا ابْنَايَ وَابْنَا ابْنَتِي اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ إِنِّي أُجِيزُهُمَا فَاجْتَهَمَا ترجمہ اسامہ بن
زید سے روایت ہے کہ میں کسی کام کے لیے ایک شہزادہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس آیا سو حضرت صلی اللہ علیہ
وسلم باہر تشریف لائے اس حال میں کہ کوئی چیز لپیٹی تھی میں نہیں جانتا وہ کیا تھی سو جب میں اپنے کام سے
فارغ ہوا تو میں نے عرض کی کہ یہ کیا چیز ہے جسکو آپ لپیٹے ہیں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے کپڑا کھولا اور
ناگہان وہ حسن اور حسین تھے آپ کے دو نونوں پر سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ یہ دو نونوں پر
بیٹھے ہیں اور میری بیٹی کے بیٹے میں آہی تو جانتا ہے کہ میں انکو دوست رکھتا ہوں سو تو بھی انکو
 دوست رکھ۔ **ذِكْرُ الْخَبَرِ الْمَأْتُوْقَةِ فِي الْأَحْسَنِ وَالْحُسَيْنِ سَيِّدَا شَبَابِ**
أَهْلِ الْجَنَّةِ ان حدیثوں کا بیان کہ داروہوی ہیں اس باب میں کہ حسن اور حسین دو نوسر دارین
 بہشت کو جو انون کے حدیث ۱۴۰۔ - ابنا نا عمرو بن منصور قال حدثنا ابو نعيم قال
 حدثنا يزيد بن مرقه عن عبد الرحمن بن ابي نعيم عن ابي سعيد الخدري ربه قال قال
 رسول الله صلى الله عليه وسلم الحسن والحسين سيدا شباب اهل الجنة ترجمہ الی سید
 خدري سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ حسن اور حسین دو نوسر دارین بہشت کو جو انون
 کے حدیث ۱۴۱۔ - اخبرنا احمد بن حنبل قال حدثنا ابن فضيل عن يزيد بن عبد الرحمن
 عن ابي نعيم عن ابي سعيد الخدري عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ان حسنا
 وحسينا سيدا شباب اهل الجنة ما استثنى من ذلك ترجمہ الی سید خدري سے روایت ہے کہ حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ حسن اور حسین دو نوسر دارین بہشت کو جو انون کے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے
 کسی مرد کا اس سے استثناء نہیں کیا حدیث ۱۴۲۔ - اخبرنا يعقوب بن ابراهيم ومحمد بن
 اذم عن مروان عن الحكم بن عبد الرحمن وهو ابن نعيم عن ابيه عن ابي سعيد الخدري
 قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الحسن والحسين سيدا شباب اهل الجنة

نزدیک میری فاطمہ رضی اللہ عنہا سے اور فاطمہ رضی اللہ عنہا سے مجھ سے حدیث ۱۲۵۔ اخبیرنی زکریا بن یحییٰ
 قال حدثنا ابن ابی عمیر قال حدثنا سفیان عن ابن ابی یحییٰ عن ابيہ عن رجل قال سمعت
 علياً رضي الله عنه على المنبر بالكوفة يقول خطبت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فاطمة عليها السلام
 فزوجني فقلت يا رسول الله صلى الله عليه وسلم احب اليك ام هي فقال هي احب
 الي منك وانت اعز الي منها ترجمہ ایک مرد سے روایت ہے کہ میں نے حضرت علی رضی اللہ عنہ سے سنا کہ وہ نے فرمایا کہ میں نے
 کہا ہے کہ میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے فاطمہ رضی اللہ عنہا کے نکاح کا پیغام کیا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فاطمہ
 کا نکاح مجھ سے کر دیا میں نے عرض کی کہ یا حضرت میں محبوب تر ہوں نزدیک آپ کے یا فاطمہ رضی اللہ عنہا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 نے فرمایا فاطمہ رضی اللہ عنہا مجھ کو تجھ سے محبوب ہے اور تو مجھ کو اس سے عزیز تر ہے ذکر قول النبی صلی اللہ
 علیہ وسلم لعلي كرم الله وجهه ما سألت لنفسي شيئاً الا وقد
 سألت لك حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان جو علی کرم اللہ وجہہ کے حق میں فرمائی کہ
 میں نے کوئی چیز نہیں مانگی مگر کہ تیرے لیے جو بھی مانگی حدیث ۱۲۶۔ ابن انا عبد الاعلی بن
 قاصیل بن عبد الاعلی قال حدثنا علی بن ثابت قال حدثنا منصور بن ابی اسود عن
 ابن ابی زیاد عن سلیمان بن ابی عبد اللہ بن الحریب عن جدہ عن علی رضی اللہ عنہ قال مررت بقول
 رسول الله صلى الله عليه وسلم فدخل علي وانا مضطجع فالتفتي الي جني ثم تجاني بتوبه فكلت
 راي قد هديت قاما الى المسجد يصلي فلما قضى صلوته جاء فرفع الثوب عني وقال
 يا علي لقد برأت فقلت كان لعمري ما سألت لنفسي شيئاً قبل ذلك فقال ما سألت ربي شيئاً
 صلاحاً الا اعطاني وما سألت لنفسي شيئاً الا قد سألته لك قال عبد الرحمن خالف
 جعفر الاحمر فقال عن يزيد بن ابی زياد عن عبد اللہ بن الحریب عن علي رضی اللہ عنہ ترجمہ حضرت علی رضی اللہ عنہ
 سے کہ میں بیمار ہوا سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم میری خبر کو آئے اور مجھ پر داخل ہوئے اور میں لیٹا ہوا اپنے میرے پیٹ پر
 یہ مجھ کو اپنے کپڑے ڈھانکا سو جب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے دیکھا کہ مجھ کو آرام ہوا تو مسجد کی طرف کھڑے
 سو جب نماز سے فارغ ہوئے تو پیرائے اور مجھ سے کپڑا اٹھایا اور فرمایا کہ اے علی سو میں کہتا ہوں اس حال
 کہ تندرست تھا گو یا کہ پہلے اس سے مجھ کو کچھ بیماری نہ تھی سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ میں نے نماز میں
 سب کوئی چیز نہیں مانگی مگر کہ مجھ کو دی اور میں نے اپنے لیے کوئی چیز نہیں مانگی مگر کہ وہ تیرے لیے ہی مانگی

روایت صحیحہ ہے

کی طرف پہر تو اپنے مجھکو ایک بات کہی کہ میں دوست رکھتا میں بد اس کے تمام دنیا کو ذکر ماخص
 یہ علیٰ منصرف اذی الحسن والبرہ بیان اسپر کا کار خاص کیے کہ ساتھ اس کے حضرت
 علی نے اپنے ایز گرمی اور سردی کی ہر حدیث ۱۵۰ - اخذنا محمد بن یحییٰ بن ابیوب بن
 ابراہیم قال حدثنا ہاشم بن محمد الثقفی عن ابیوب بن ابراہیم قال حدثنا محمد بن یحییٰ
 وهو جدی عن ابراہیم الصایغ عن ابی اسحاق الصمدانی عن عبد الرحمن بن ابی لیلی
 ان علیاً خرج علینا فی حمر شدید وعلینہ ثیاب الشتاء وخرج علینا فی الشتاء وعلینہ ثیاب
 الصیف ثم دعا بماء فشرب ثم مسح العرق عن جہتہ فلما رجع الی اہلہ قال یا ابی
 ارایت ما صنع امیر المؤمنین کہ خرج علینا فی الشتاء وعلینہ ثیاب الصیف وخرج علینا
 فی الصیف وعلینہ ثیاب الشتاء فقال ابولیلی هل تطیب وَاخذ بید ابنہ عبد الرحمن
 فاتی علیاً فقال لہ علیٰ رض ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان یبعث الی وانا امرہ شدید
 الرمد فبرق فی عینی ثم قال افم عینک ففتحتہما فما اشکیتہا حتی الساعۃ ودعا
 لی فقال اللہم اذهب عنہ الحر والبرد فما وجدت حرا ولا بردا حتی یوفی ہذا امرہ
 عبد الرحمن بن ابی لیلی نے روایت کیا کہ کلے ہم پر علی نے سخت گرمی میں اور اپنی سردی کے کپڑے پہرے تھے اور نکالے ہم سردی
 میں اور اپنی گرمی کے کپڑے پہرے تھے علی نے پانی منگایا اور پیاس پر اپنی پستانی سے سینہ پونچھا سو جب امیر
 اپنے باپ کی طرف پہر الو کہا اسی باپ پہلا تبلا تو امیر المؤمنین نے کیا کیا کہ ہم سردی میں نکالے اور اپنی گرمی
 کے کپڑے پہرے تھے اور ہم پر گرمی میں نکالے اور اپنی سردی کے کپڑے پہرے تھے سو ابولیلی نے کہا کہ کیا تو خوش طبعی کرتا ہے
 اور اپنے بیٹے کا ہاتھ پکڑا اور علی رض پاس آیا سو علی رض نے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے کسی کو میر
 پاس بھیجا یعنی میرے بلانے کو اور میری آنکھیں بہت دکھتی تھیں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے لب
 میری آنکھ پر لگائی پہر فرمایا اپنی آنکھیں کہول سو میں نے آنکھیں کہولیں سو نہ شکایت کی میں انکی اشک اور
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے میرے لیور عاکی سو فرمایا کہ الہی دور کر اس سے ایذا سردی اور گرمی کی سو بعد
 آج تک مجھکو گرمی معارض ہوئی اور نہ سردی ذکر ماخصت یا امیر المؤمنین علی بن
 ابی طالب عن ہذا الامہ بیان اسپر کا کہ تخفیف کی گئی طفیل حضرت علی رض کے
 اس امت حدیث ۱۵۱ - اخبرنی محمد بن عبد اللہ بن عماد قال حدثنا قاسم بن محمد

النَّاسِ قُلْنَا بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَحْمَرُ ثَمُودَ الَّذِي عَقَرَ النَّاقَةَ وَالَّذِي يَضْرِبُكَ يَا عَلِيُّ
عَلَىٰ صَدْرِهِ وَوَعَنَ يَكَاةً عَلَىٰ صَدْرِهِ حَتَّىٰ تَبْلُغَ مِنْهَا هَدْيَهُ وَأَخَذَ بِجَنْبَيْهِ ثُمَّ عَمَّارِينَ يَا سِرْمَ

روایت ہو کہ میں اور علیؑ دو نو ایک جنگ میں رفیق ہو جو جب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم اس جنگ میں اترے
اور وہاں اہیرے تو ہمتے بنی بدلم کے کچھ لوگ دیکھے کہ اپنی نہر با کجورون میں کام کرتے تھے سو علیؑ نے جوسے
کہا کہ اے ابابقیطان (یہ عمارت کی کنیت ہے) کیا تو چاہتا ہے کہ ان لوگوں پاس چلے اور دیکھے کہ کس طرح کام
کرتے ہیں عمارت نے کہا کہ اگر تو چاہتا ہے تو چل سو ہم ان پاس گئے اور انکا کام گہری مکس دیکھتے رہے پھر

ہم پھر نیند غالب ہوئی سو میں اور علیؑ دو نو چلے یہاں تک کہ ہم کجورون کی دیوار کے سامنے سین لے بیٹھے پھر وہاں
مٹی کے سوہم سو سو قسم خدا کی نہ جگایا ہم کو کسی نے مگر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے کہ اپنے پاؤں سے
ہم کو ہلاتے تھے اور تحقیق خاک آلودہ سوہم ان ریلوں کے انہر سو تھے سو اس دن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم

نے علیؑ کو کہا گہرا ہواے ابابقیاب یعنی اسو باب مٹی کے اس سبب کہ یہی اہیر ہٹی پھر حضرت صلی اللہ علیہ
سلم نے فرمایا کیا نہ تلو ان میں تمکو بد بخت سب لوگوں میں ہم نے عرض کی کیوں نہیں فرمایا بد بخت سب لوگوں
میں وہ آدمی سرخ رنگ مٹو دکا ہے جس نے صالح پیغمبر کی اونٹنی کی کوچین کاٹیں اور وہ شخص کہ مار لگا تھو کو

اور علیؑ اسجگر پور اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنا ہاتھ اسجگر پر رکھا یہاں تک کہ تر ہوگی اس صرکے یہ آدمی
ذکر احدث الناس عنہما رسول صلی اللہ علیہ وسلم اس بات کا بیان
کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی وفات کو وقت تازہ زمانہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے ساتھ کون تھا یعنی اخیر

وقت میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے کس شخص سے بات چیت کی حدیث ۵۳۱- ابنا ابوالحسن
عَلِيُّ بْنُ حَجْرٍ الْمُرُوزِيُّ قَالَ ابْنُ نَاجِرٍ رَوَى عَنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَزْجَلُ
النَّاسِ عَهْدًا بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَىٰ تَرْجَمِهِ سِرْمًا رَوَى عَنْهُ ابْنُ أَبِي حَتْمَةَ

علیہ وسلم نے وفات کے اخیر وقت جس سے بات چیت کی وہ علیؑ نے حدیث ۵۳۲- ابنا ابوالحسن
عَمْدُ بْنُ قَدَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ أُمِّ مَوْسَىٰ قَالَتْ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا
وَالَّذِي يَحْتَبِرُ بِرَأْسِ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ أَقْرَبَ النَّاسِ عَهْدًا بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي تَالِبٍ
لَمَّا كَانَ غُدْوَةَ قُبُصِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ أَرَىٰ فِي حَاجَةِ أَظْنَةِ بَعَثَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ جَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي تَالِبٍ فَبَجَّ

اختر

قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَلَمَّا جَاءَ عَرَفَاتُ لَمْ يَلِدْ وَأَنْ لَّهُ الْفَيْءُ فَأَخَذَ الْبَيْتَ وَكَذَلِكَ عَصَى رَسُولُ
 اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ مَدِينَةَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ فَكَتُبْتُ فِي إِخْرَمٍ مِنْ خَرْجٍ مِنَ الْبَيْتِ ثُمَّ
 جَلَسْتُ أَدْنَاهُنَّ مِنْ تَوْرَاءِ الْبَابِ فَكَتَبَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَانَ إِخْرَافُ النَّاسِ بِرِجْلِ عَائِشَةَ فَجَعَلَ لَهَا
 وَيُنَاجِيهِ ثُمَّ رَجَعَهُمْ إِلَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَوَيْتُ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ كَمَا لَمْ يَكُنْ فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 حَاجَتِ بَيْنَ تَبَوُّعِ الْبَيْتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 تَوْبَعْتُهُ بِهَا مَا كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 بِأَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 حَضَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 حَضَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 وَكَذَلِكَ عَصَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رِجْلِ عَائِشَةَ

حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان جو کہ علی رضی اللہ عنہ کے حق میں فرمایا کہ تو قرآن سوا فقیر لڑ گیا جس کو
 میں لڑا اور اترنے قرآن کے حدیث ۱۵۵ - اَنَا نَا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ
 ابْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ قَدَامَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ عَنْ حُرَيْثِ بْنِ الْأَحْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جَبْرِ
 عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا نَنْتَظِرُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 فَخَرَجَ الْبَيْتَ أَنْقَطَعَ شَيْئٌ نَعْلِهِ فَرَمَى بِهِ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَ إِنَّ مِنْكُمْ مَنْ يُقَاتِلُ عَلِيًّا نَائِلًا
 الْقُرْآنِ كَمَا قَاتَلَتْ عَلَى تَنْزِيلِهِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَنَا فَقَالَ لَا فَقَالَ عُمَرُ أَنَا فَقَالَ لَا وَلَكِنْ خَاصِفُ
 النَّعْلِ ثُمَّ رَجَعَهُ إِلَى سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ رَوَيْتُ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 نَائِلِينَ سَوْحَ حَضَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ
 لَهَا فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ وَفَاتِ كَرَّةً فِي رِجْلِ عَائِشَةَ

ملاحظہ فرمائیں کہ یہ حدیث صحیح ہے

ہنہین عمر نے کہا وہ میں ہوں فرمایا نہیں ولیکن وہ جو تائینے والا ہے اَلرَّغِيْبُ لَصْرَةَ
عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي تَالِبٍ لِيَوْمَ كَيْفَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

ابن عیسیٰ قال ابنا الفضل بن موسى قال حدثنا الاعمش عن ابي اسحاق عن سعيده
بن وهيب قال قال علي رضي في الرحبة انشد بالله من سمع رسول الله صلى الله عليه
وسلم يوم غد يرحم الله وليي وانا ولي المؤمنين ومن كنت وليه فخذ اوليه
اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره واخذل من خذله قال

سعيد فقام الى جنبى ستة وقال حارث بن مضرب قام من عندى ستة وقال
زيد بن مبيع قام عندى ستة وقال عمر بن ذى مري احب من احبه والغين
من الغين ترجمہ سعید بن وہیب سے روایت ہے کہ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے ایک عجمی سے فرمایا میں تم سے دوستی ہوں

اس کی اس شخص کو کہ غدیر خم کے دن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہو کہ آپ نے فرمایا اللہ دوست ہو میرا
اور میں دوست ہوں مومنوں کا اور جبکامین دوست ہوں انکے یہ بھی دوست ہو ابھی دوست رکھو
کہ دوست رکھو علی رضی اللہ عنہ کو اور دشمن رکھو اسکو کہ دشمن رکھے اسکو اور مدد کر اسکو کہ مدد کرے علی رضی اللہ عنہ اور ذلیل
ذلیل کرے اسکو سعید نے کہا کہ میرے پہلو میں چھ آدمی کھڑے ہوئے اور عمارت کہا

کہ میرے نزدیک سے چھ آدمی کھڑے ہوئے اور زید بن مبیع نے کہا کہ میرے نزدیک چھ آدمی کھڑے ہوئے اور عمر
بن ذی مری نے کہا کہ دوست رکھتا ہوں میں اس شخص کو کہ دوست رکھو علی رضی اللہ عنہ کو اور دشمن رکھتا ہوں
میں اس شخص کو کہ دشمن رکھو اسکو ذکر قول نبی صلی اللہ علیہ وسلم لِعِمَارٍ تَقْتُلُكَ
الْفِئَةِ الْبَاغِيَةِ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ عمار کے حین و زمانہ کہ یہ کہو باغی گروہ

قتل کریگا۔ حدیث ۱۵۷۔ ابنا عبد اللہ بن محمد بن عبد الرحمن الزهری قال حدثنا
عند عن شعبة قال سمعت خالد الخد آجیث عن سعید بن ابی الحسن عن امیہ
عن ام سلمة رضي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية
وخالفه ابو داود قال حدثنا شعبة قال حدثنا ايوب و خالد عن الحسن عن امیہ عن

ام سلمة رضي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعمار تقتلك الفئة الباغية قال ابو
عبد الرحمن وقد رواه ابن عوف عن الحسن بن محمد بن عبد الرحمن عن ام سلمة رضي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

عمارہ کو فرمایا کہ تجھ کو باغی گروہ قتل کریگا اور مخالفت کی غنڈر کی ابو داؤد نے کہا کہ حدیث بیان کی ہمتے شہرے نے
 اُسے کہا کہ حدیث کی ہیکو ایوب اور خالد نے حسن سے اُسے روایت کی اپنی مان سے اُسو ام سلمہ سے کہ
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے عمارہ کو فرمایا کہ تجھ کو باغی گروہ قتل کریگا اور امام نسائی نے کہا اور روایت
 کی یہ حدیث ابن عون نے حسن سے **حَدِيث ۱۵۸** - اَبَانَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْعَدَةَ عَنْ زَيْدٍ وَهُوَ
 ابْنُ زُرَّيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ اُمِّهِ عَنْ اُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ لَمَّا كَانَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَ
 هُوَ يُعْطِيهِمُ اللَّيْلَ وَقَدْ اِعْبَرَتْ شَعْرَةَ صَدْرِهِ قَالَتْ فَوَاللَّهِ مَا نَسِيتُ وَهُوَ يَقُولُ اَللّٰهُمَّ
 اِنَّ الْخَيْرَ خَيْرُ الْاٰخِرَةِ فَاغْفِرِ الْاَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرِينَ قَالَتْ وَجَاءَ عَمَّارٌ فَقَالَ ابْنُ سُمَيَّةَ
 تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ ترجمہ ام سلمہ سے روایت ہے کہ جب جنگ خندق کا دن ہوا اور حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم اصحاب کو انیٹین دیتے تھے اور آپ کے سینے کو بال گرد آلود ہو گئے تھے تو ام سلمہ نے کہا کہ قسم
 خدا کی میں نہیں بھولی اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرماتے تھے کہ الہی بہتری بہتری آخرت کی ہے سو
 بخند و انصار اور مہاجرین کو ام سلمہ نے کہا کہ عمار آئے سو فرمایا کہ سمیہ کے بیٹے کو باغی گروہ
 قتل کریگا **حَدِيث ۱۵۹** - اَبَانَا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ
 حَدَّثَنَا خَالِدٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ الْحَسَنِ قَالَ قَالَتْ اُمُّ الْحُسَيْنِ قَالَتْ اُمُّ الْمُؤْمِنِينَ
 اُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مَا نَسِيتُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَهُوَ يُعْطِيهِمُ اللَّيْلَ وَقَدْ اِعْبَرَتْ شَعْرَةَ وَهُوَ يَقُولُ اَللّٰهُمَّ
 اِنَّ الْخَيْرَ خَيْرُ الْاٰخِرَةِ فَاغْفِرِ الْاَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ وَجَاءَ عَمَّارٌ فَقَالَ تَقْتُلُكَ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ
 ترجمہ ام سلمہ سے روایت ہے کہ میں خندق کا دن نہیں بھولی کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم انکو انیٹین دیتے تھے اور
 آپ کے بال گرد آلود ہو گئے تھے اور آپ فرماتے تھے کہ الہی بہتری بہتری آخرت کی ہے سو بخند و انصار اور مہاجر
 کو اور عمار آئے اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ اے سمیہ کے بیٹے تجھ کو باغی گروہ قتل کریگا
حَدِيث ۱۶۰ - اَبَانَا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكِيمِ وَ
 مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خَالِدٍ عَنِ عِكْرَمَةَ
 عَنْ ابْنِ سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعَمَّارٍ تَقْتُلُكَ الْفِئَةُ
 الْبَاغِيَّةُ ترجمہ ابی سعید سے روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے عمارہ کو فرمایا کہ تجھ کو باغی گروہ قتل
 کریگا **حَدِيث ۱۶۱** - اَبَانَا اسْحَاقُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ قَالَ اَبَانَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيْلٍ عَنْ شُعْبَةَ

سنا ہی گئے کہا کہ مخالفت کی جریر کی ابو معاویہ سے سو روایت کیا اسکو اعش سے اُسے کہا خیر دی ہو
 عبد اللہ بن محمد نے ابو معاویہ سے کہا کہ حدیث بیان کی ہے اعش نے اُسے روایت کی عبد الرحمن بن
 ابی زیاد سے حکایت ۱۶۵ - اَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ مَنْصُورٍ
 الشَّيْبَانِيُّ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو تَعْيِبٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي زَيْدٍ عَنْ
 عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ أَتَى لَأَسْأِرُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ وَمَعْوِيَةَ فَقَالَ لِي
 عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو وَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ عَمَّا رَأَيْتُهُ الْفَيْتَةُ الْبَاءُ
 قَالَ عَمْرُو وَمَعْوِيَةُ اسْمَعُ مَا يَقُولُ هَذَا فَجَذَبَهُ فَقَالَ لَخُنُّ قَتَلْنَا إِنْ مَاتْنَا مَنْ جَاءَ بِهَا
 بِرَأْسِ دَا حِصَانِي قَوْلِكَ ترجمہ عبد اللہ بن حارث رضی اللہ عنہ روایت ہے کہ میں نے عبد اللہ بن عمرو اور معاویہ کے ساتھ
 سیر کرتا تھا سو عبد اللہ بن عمرو نے کہا کہ میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا ہے فرماتے تھے کہ عمار رضی اللہ عنہ کو یا
 گروہ قتل کریگا سو عمرو نے کہا کہ معاویہ سن یہ کیا کہتا ہے سو معاویہ نے اسکو اپنی طرف کہینچا اور
 کہا کہ ہمنے اسکو قتل کیا یعنی ہمنے اسکو قتل نہیں کیا بلکہ قتل کیا اسکو اس شخص نے کہ لایا اسکو یعنی
 علی رضی اللہ عنہ کہ وہ اسکو اپنے ساتھ لائے کہ وہ ہمیشہ تیرے قول میں پہلے لگتا یعنی تجھ سے الزام کہا ویگا کہ وہ
 اسکو اپنے ساتھ کیوں لایا اب عمار علی رضی اللہ عنہ کے رفیق تھے جب معاویہ اور علی رضی اللہ عنہ سے لڑائی ہوئی یعنی
 جنگ صفین میں تب عمار شہید ہو کر معاویہ کے لشکر کے ہاتھ سے سو معاویہ کہتے تھے کہ ہمنے عمار کو قتل نہیں کیا
 بلکہ انکو علی رضی اللہ عنہ نے قتل کیا کہ وہ انکو اپنے ساتھ لائے اور انکے قتل کا سبب ہوا اور درحقیقت معاویہ کا
 کہنا خطبہ اہل بیت تھا ہے اس حدیث سے ثابت ہوا کہ امام حق علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ تھے اور معاویہ کا لشکر باغی تھا
 گوا کے لشکر میں بعض اصحاب بھی تھے ذِکْرُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 تَمْرُقٌ مَأْرُقٌ مِّنَ النَّاسِ سَبَلُهُ قَتْلُهُمْ أَوْلَى الطَّائِفَتَيْنِ بِالْحَقِّ
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی اس حدیث کا بیان کہ لوگوں میں ایک فرقہ نکالے گا کہ مبتلا ہوگا ساتھ قتل انکے
 کے نزدیک تو دونوں فرقوں کا ساتھ حق کے حکایت ۱۶۶ - ابْنَانَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ
 حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي تَصْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ وَظَنَّ
 رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَمْرُقٌ مَأْرُقٌ مِّنَ النَّاسِ سَبَلُهُ قَتْلُهُمْ أَدْنَى
 الطَّائِفَتَيْنِ ترجمہ ابو سعید رضی اللہ عنہ روایت ہے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ لوگوں میں سے ایک

Marfat.com

جاتا ہے تیر نشانی سے لوگ سب مخلوق سے بدتر ہیں قتل کریگا انکو نزدیک دونوں فرقوں کا ساتھ تھا
 اور نے کہا کہ ابو سعید نے ایک بات اور کہی سو کہا میں اس مرد کو کہ میرے اور اسکے درمیان تھا کہ
 سعید نے کیا بات کہی کہا کہا ابو سعید نے کہ تم قتل کرو گے ان کو اور اہل عراق حدیث ۱۷۱
 اَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنِ وَاصِلٍ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا الْمُحَاضِرُ بْنُ الْمَوْزِعِ قَالَ حَدَّثَنَا
 حَلْبَةُ عَنْ جَبْرِ أَنَّ سَمِعَ الضَّمَاكَ الْمِيسَرِيَّ يَحْدِثُ نَهْمًا وَمَعَهُ سَعِيدُ بْنُ جَبْرِ وَمِيمُونُ
 ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو الْبَخْتَرِيِّ وَأَبُو صَالِحٍ وَذُرَّ الصَّمْدَانِيُّ وَالْحَسَنُ الْعُرْفِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ
 حَدَّثَهُ يَرْوِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْمٍ يُخْرِجُونَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ
 مَا كَرِهُوا مِنْ صَلَواتِهِمْ وَمَنْ كَوْتِهِمْ وَصَوْمِهِمْ يَمُرُّونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمُرُّ الشَّمُّ مِنَ
 الزَّمِيمَةِ لَا يُجَاوِزُ الْفُرْجَانَ مِنْ تَرَاقِيهِمْ يُخْرِجُونَ فِي فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ يُقَاتِلُهُمْ أَقْرَبُ النَّاسِ
 الْحَقِّ تَرْجَمَهُمْ مِنْ رَأْيِ أَبِي سَعِيدٍ سَنَاوَهُ حَضْرَتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ رَأْيِ تَرْجَمَهُمْ
 بچ حق اس قوم کے کہ نکلیں گے اس امت میں سو بیان کی نماز انکی اور زکوٰۃ انکی اور روزہ انکا اور لوگ
 نکلیں گے دین سے جیسے نکلیا تا ہے تیر نشانی سے قرآن پڑھیں گے لیکن قرآن انکے گلہ کی سیلیوں کے تلے
 اترے گا یعنی دل میں کچھ قرآن کا اثر نہ ہوگا نکلیں گے یہ وقت قحط کے لوگوں میں سے قتل کریگا انکو نزدیک
 کا ساتھ حق کے و اس حدیث میں حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے آئندہ کی خبر دی کہ خارجی لوگ پیدا
 ہونگے سو مطابق اسکے واقع ہوا کہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے بعد وہ قوم خارجی پیدا ہوئی جنہوں نے
 حضرت علی مرتضیٰ پر خروج کیا اور انکی امامت نہ مانی اور حضرت علی رضی اللہ عنہ نے انکو قتل کیا ابو سعید نے
 کہا میں بھی اس لڑائی میں موجود تھا جو حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نے نشانی فرمائی امین موجود تھے
 ذِكْرُ مَا حَصَرَ بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ
 مِنْ قِتَالِ الْمَارِقِينَ بَابُ اسْمِهَا كَمَا فَصَّلَ فِي كِتَابِ سَمْعَانَ سَمِعَانَ سَمِعَانَ سَمِعَانَ سَمِعَانَ سَمِعَانَ
 خارجیوں کی حدیث ۱۷۲۔ اَنَا نَائِلُ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى وَالْحَارِثُ بْنُ سَيْبَانَ
 قَرَأَهُ عَلَيْهِ وَأَنَا سَمِعُ وَالْفُظْلُ بْنُ عَمْرِو بْنِ وَهَبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ أَخْبَرَنِي
 أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَيْنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقِيمُ قِسْمًا آتَاهُ ذُو الْخُوَيْصِرَةِ وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعِدْ

تہر اکہبش کیا کر گیا آدمیوں کے عمدہ تر گروہ پر خروج کرنے کے لیے علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ سے باغی ہونے انکی امامت
 مانینگے ابوسعید رضی اللہ عنہ نے کہا پس گواہ رہو کہ میں نے یہ حدیث حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنی ہے اور گواہی
 دیا ہوں میں کہ علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ نے انکو قتل کیا اور میں بھی انکی ہمراہ تھا اور جب فتیاب ہوئے علی رضی
 اللہ عنہ کے تو حکم دیا اپنے ساتھ تلاش کرنے اس شخص کے درمیان مقتولوں کے پس تلاش کیا گیا۔
 پس لایا گیا وہ پاس علی رضی اللہ عنہ کے یہاں تک کہ دیکھا میں نے اسکی اور پائی میں اسکو اور اس صفت کو کہ

یان کی تھی ان حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے حدیث سے ۱۔ اِنَّا نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّاءِ بْنِ
 لِبَهْلُولٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَحَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ وَذَكَوْا خَرَقًا لَاحِدًا تَنَا

الْاَوْنَاعِي عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ أَبِي سَلَمَةَ وَالصُّحَّاحِ عَنِ ابْنِ سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ بَيْنَمَا كُنَّا
 عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ يُقْسِمُ قَتْمًا آتَاهُ ذُو الْخَوِصِرَةِ فَقَالَ يَا

رَسُولَ اللَّهِ اَعْدِلْ قَالَ وَيْحَكَ وَمَنْ يَعْدِلُ اِذَا الْمَاعِدِلُ فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ اَنْتَ
 لِي حَتَّى اضْرِبَ عُنُقَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلَا اِنَّ لَهٗ اَصْحَابًا يَحْتَقِرُ احَدًا كَمْ صَلَوَاتُكَ

مَعَّ صَلَوَاتِهِمْ وَصِيَامُهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ (كَمَا عَرَفُوا) الشَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ حَتَّى اَنَّ احَدًا كَمْ
 يَنْظُرُ اِلَى نَصْرِهِ فَلَا يَجِدُ فِيهِ مَثَبًا ثُمَّ يَنْظُرُ اِلَى قَدْرِهِ فَلَا يَجِدُ فِيهِ شَيْئًا

سَبَقَ الْفَرْثَ وَالْدَّمَ يَخْرُجُونَ عَلَى خَيْرِ فِرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ اَيْتَهُمْ رَجُلٌ مَخْدُجٌ
 اَرْعَجَ اِحْدَى يَدَيْهِ مِثْلَ ثَدْيِ الرَّأَةِ اَوْ كَالْبَضْعَةِ تَدْوُرُ قَالَ ابُو سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اَشْهَدُ سَمِعْتُ

هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَشْهَدُ اَنِّي كُنْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ اَبِي طَالِبٍ حِينَ
 قَاتَلَهُمْ فَارْسَلُ اِلَى الْقَتْلِ فَاَتَى بِ عَلِيٍّ النَّعْتِ الَّذِي نَعَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ترجمہ ابوسعید خدری سے روایت ہے کہ جب حالت میں کہ ہم ایک دن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے پاس بیٹھے تھے اور
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کچھ مال تقسیم کرتے تھے تو تاگہان ذوالخویرہ (منافق) حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس آیا

سو کہا ای حضرت انصاف سے تقسیم کرو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا اے کنخت اگر میں انصاف نہ کروں گا
 تو پھر دنیا میں کون انصاف کریگا سو عمر فاروق رضی اللہ عنہ نے عرض کی کہ یا حضرت اگر حکم ہو تو میں اسکی گردن کاٹ

ڈالوں سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ خبر دار ہو واسطے اسکی تابعدار ہونگے کہ حقیر جانے گا ایک تہا
 نماز اپنی بیچ مقابلہ نماز انکی کے اور روزہ اپنی بیچ مقابلہ روزہ انکی کے وہی لوگ کلجا دینگے دین جیسے

نکلجاتا ہے تیر شانے سے یہاں تک کہ اگر تم میں سے کوئی اسکی گانسی کو دیکھے تو خون کا نشان کچھ پناوسے
 اسکے پاؤں کو دیکھے تو کچھ اثر نہ پاوے پیرس تیر کی لکڑی کو دیکھے تو کچھ اثر نہ پاوے پیر تیر کے پر کو دیکھے
 کچھ اثر نہ پاوے تیر پار نکل گیا پیٹ کو گورا اور خون سے آدمیوں کے عمدہ رنگ روہ پر خروج کر نیگے اس قوم
 پہچان یہ ہے کہ انہیں ایک مرد ناقص سیاہ آنکھوں والا ہوگا کہ اسکا ایک ہاتھ مانند پستان عورت کی یا
 کو تھڑے گوشت کی ہوگا کہ اسکا ہونکا ابو سعید نے کہا کہ گواہی دیتا ہوں میں کہ میں نے یہ حدیث حضرت
 اہل علیہ وسلم سے سنی ہے اور گواہی دیتا ہوں کہ میں حضرت علی رضی اللہ عنہ کے ساتھ تھا جبکہ علی نے انکو
 کیا سو حضرت علی نے کسی کو مقتولوں کی طرف بھیجا سو وہ لایا گیا اس صفت پر کہ حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم نے فرمائی تھی حدیث ۴۷۱ - اَبْنَاكَ حَادِثُ بْنُ مُسْكِينٍ قِرَاءَةُ عَلَيْهِ وَاَنَا أَسْمَعُ عَنْ ابْنِ
 وَهَبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بَكْرِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ يَشْرِبِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 أَبِي رَافِعٍ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ الْحَرْقِيَّةَ كَمَا خَرَجَتْ عَلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ
 فَقَالُوا لَا حَكْمَ إِلَّا لِلَّهِ قَالَ عَلِيٌّ رَمَزَ كَلِمَةً حَقًّا أُرِيدُ بِهَا بَاطِلٌ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 وَصَفَ أَنَا سَائِيًّا لَا عَرَفْتُ صِفَتَهُمْ فِي هُوَلَاءِ الَّذِينَ يَقُولُونَ الْحَقَّ بِالسِّنِّهِمْ لَا يَجُوزُ هَذَا
 مِنْهُمْ وَأَشَارَ إِلَى حَلْقِهِمْ مِنْ أِبْغَضِ خَلْقِ اللَّهِ إِلَيْهِمْ مِنْهُمْ رَجُلٌ أَسْوَدٌ أَحْدَى يَدَيْهِ كَلْبَيْنِ شَنَاءٍ
 أَوْ حَلْمَةٍ تَدِي فَلَمَّا قَاتَلَهُمْ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَنْظِرُوا أَنْظِرُوا فَلَمْ يَجِدُوا شَيْئًا قَالَ ارْجِعُوا
 اللَّهُ مَا كَذَبْتُ وَلَا كَذَبْتُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً وَجَدُوهُ فِي خَرِيْبَةٍ فَأَتَوْا بِهِ حَتَّى وَضَعُوهُ
 بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَنَا حَاضِرٌ ذَلِكَ مِنْ أَمْرِهِمْ وَقَوْلِ عَلِيٍّ مَرَّ جَمْعُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ
 غلام آزاد شدہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے روایت ہو کہ جب فرقہ حروریہ یعنی قوم خوارج نے حضرت علی رضی
 اللہ عنہ پر خروج کیا سو کہنے لگے کہ ہمیں حکم ہے مگر اللہ کا حضرت علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ یہ کلمہ حق ہے لیکن مراد اس سے باطل
 ہے کہ مقرر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے صفت کی کہ لوگوں کی کہ تحقیق میں پہچانتا ہوں صفت انکی پہچان
 لوگوں کے کہ اپنی زبانوں سے حق کہتے ہیں اور یہ حق انکے زبانوں سے آگے نہیں بڑھتا اور اشارہ
 کیا طرف گلے اپنی دے لوگ خدا کے نزدیک سب خلقت سے بدتر ہیں پہچان انکی یہ ہے کہ انہیں ایک مرد
 سیاہ ہے کہ اسکا ایک ہاتھ مانند تھن بکری کی یا پستان کی ہے سو جب علی رضی اللہ عنہ نے اسے لڑے تو فرمایا
 وہ مرد تلاش کرو لوگوں نے تلاش کیا سو کوئی چیز نہ پائی فرمایا پھر جاؤ قسم ہے خدا کی میں نے جہوٹ

میں کہا میں نے جھوٹ نہیں کہا دو بار یا تین بار یہ کلمہ کہا پھر لوگوں نے اسکو ایک میدان زمین میں پایا اور
 ویسا تک کہ اسکو حضرت علی رضی اللہ عنہ کے سامنے رکھا عبد اللہ نے کہا کہ میں اسوقت حاضر تھا جبکہ علی رضی اللہ عنہ
 کی تلاش کرنے کا حکم فرمایا اور خوارج کے حصین حدیث فرمائی **حَدِيثُ ۱۷۵ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ**
بُيُوتِ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْوِيَةَ بْنِ بَرِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هِشَامٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ
عِيْثَةَ عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيًّا رَضِيَ يَقُولُ إِذَا حَدَّثْتُمْ عَنْ نَفْسِي فَإِنَّ
لِحَرْبٍ خَدَعْتُمْ وَإِذَا حَدَّثْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا تَحْتَمِلُوا السَّمَاءَ
أَحْبَبُ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَكْذِبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَخْرُجُ قَوْمٌ أَحَدُهُمْ
الْأَسْنَانُ سَفَهَاءٌ الْأَحْلَامُ يَقُولُونَ قَوْلَ خَيْرِ الْبَرِيَّةِ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ إِنَّمَانُهُمْ
خَارِجُهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ الشَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ فَإِنْ أَدْرَكْتَهُمْ فَاقْتُلْهُمْ فَإِنَّ
 قتلہم اجر الیمن عند اللہ یوم القیمۃ ترجمہ سوید بن غفلہ رضی اللہ عنہ سے روایت ہے کہ میں نے علی رضی اللہ عنہ
 سے سنا فرماتے تھے کہ جبکہ میں تمکو اپنی طرف سے بات کہوں تو جب تک فریب سے اور اگر میں تم کو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 سے حدیث بیان کروں تو التبتہ مجھکو آسمان سے گزنا محبوب تر ہے اس سے کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پر
 جھوٹ کہوں وہ چیز کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمائی ہو میں نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے سنا فرمایا
 تھے کہ ایک قوم پیدا ہوگی اخیر زمانے میں کہ کم عمر ہونگے اور بیوقوف حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی حدیث
 کہہیں گے اور قرآن پڑھیں گے انکا ایمان لگے گئے سچے ذرات گالکلیا و نیگے دین سے جیسے کلبی تاناہی
 تیر نسل نے سو اگر نوا انکو پاوے تو قتل کر انکو پس تحقیق جو شخص کہ انکو قتل کرے اسکو قیامت کو دن
 خدا کے نزدیک ثواب ہے اور ایک شخص منافق تھا ذوالخویرہ اسکا نام تھا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 کچھ مال تقسیم کرنے لگے اُسے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے کہا کہ انصاف سے تقسیم کرو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 نے فرمایا اے کم نجات اگر میں انصاف ذکر و نکا تو پھر دنیا میں کون انصاف کرے گا عمر فاروق رضی اللہ عنہ نے کہا یا حضرت
 اگر حکم ہو تو اسکی گردن ماروں یہ منافق ہے فرمایا لوگ بدنام گریں گے کہ محمد اپنے اصحاب کو قتل کرتا ہے
 جب وہ اہل گیا تو تب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے یہ حدیث فرمائی یعنی اسکی نسل سے بیدین لوگ پیدا
 ہونگے سو مطابق اسکے واقع ہوا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے بعد خارجی لوگ پیدا ہوئے جبکہ حضرت
 علی رضی اللہ عنہ نے قتل کیا ذکر اختلاف علی ابی اسحاق فی ہذا الحدیث

بيان اختلاف کا ابی اسحاق پر اس حدیث میں حدیث ۱۷۶ - انبانا احمد بن سلیمان
 ابن زکریا قال حدثنا عبید اللہ عن اسرائیل عن ابی اسحاق عن سوید بن غفلة عن
 قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یخرج قوم فی آخر الزمان یقرؤن القرآن لا یح
 تراقیہم غیر فون من الاسلام کما یحرق الشہم من الرمیة قتالہم حق علی کل مسلم
 مخالفہ یوسف بن اسحاق فادخل بین ابی اسحاق و بین سوید بن غفلة عبد الرحمن
 مروان ترجمہ حضرت علی رضی اللہ عنہ سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جو لوگ اخیر زمانے میں
 ہونگے کہ قرآن پڑھیں گے کہ قرآن انکے گلے سے نیچے نہ اترے گا بلکہ او نیچے دین سے جیسے گل جا تا ہے یہ
 سو فرض ہے ہر مسلمان پر قتل کرنا انکا مخالفت کی اسرائیل کی یوسف بن ابی اسحاق نے سو سوید بن غفلة
 ابی اسحاق در میان ایک مرد عبد الرحمن کو داخل کیا حدیث ۱۷۷ - انبانا زکریا بن یحیی قات
 حدثنا محمد بن العلاء قال حدثنا ابراہیم بن یوسف عن ابیہ عن ابی اسحاق عن ابی
 قیس الازدی عن سوید بن غفلة عن علی رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال یخرج
 فی آخر الزمان قوم یقرؤن القرآن لا یجاءون تراقیہم لخرجون من الدین کما یخرج الشہم
 من الرمیة قتالہم حق علی کل مسلم ترجمہ علی رضی اللہ عنہ سے روایت ہو کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا
 کہ کچھ لوگ اخیر زمانے میں پیدا ہونگے قرآن پڑھیں گے حالانکہ قرآن انکے گلے سے نیچے نہ اترے گا بلکہ او نیچے
 دین سے جیسے گلجا تا ہے یہ نشانے ہو انکا قتل کرنا فرض ہے ہر مسلمان پر حدیث ۱۷۸ - انبانا
 احمد بن شعیب قال اخبرنا محمد بن بکار الحرانی قال حدثنا محمد قال حدثنا اسرائیل
 عن ابراہیم بن عبد الاعلی عن طارق بن زیاد قال خرجنا مع علی ابی الخوارج فقتلنا
 قال انظروا فان نبی اللہ قال انہ یخرج قوم یتکلمون بالحق لا یجاءون حلو فوضو یخرجون
 من الحق کما یخرج الشہم من الرمیة سیما ہمان فیہم رجلا اسود محمد ابی الید فید
 شعرات سو ان کان ہو فقد قتلتم شر الناس وان لم یکن ہو فقد قتلتم خیر الناس
 فیکینا ثم قال اطلبوا فطلبنا فوجدنا المحدث فخرنا بسجود او حر علی رضی اللہ عنہ معا ساجدا
 غیر انہ یتکلمون بحکمة الحق ترجمہ طارق بن زیاد سے روایت ہو کہ ہم علی رضی اللہ عنہ کے ساتھ خوارج لائے
 کر نکلے سو حضرت علی رضی اللہ عنہ نے انکو قتل کیا پھر فرمایا تم اس کو مقرر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا

یقرؤن من الدین مروان

یہ ہو کہ کچھ لوگ پیدا ہونگے کہ حق بولیں گے اس حال میں کہ حق انکے گلوں سے نیچے نہ اترے گا کجا اور
 سے جیسے نکلتا ہے تیر نشانے سے پہچان انکی یہ ہے کہ انین ایک مرد سیاہ ہے اسکا ہاتھ ناقص ہے
 ہاتھ پر سیاہ بال ہیں اگر وہ ہو تو مقرر قتل کیا متے بدترین خلقت کا اور اگر وہ نہ ہو تو مقرر قتل کیا متے
 ن خلقت کا سو ہم روئے پیر فرمایا تلاش کرو سو ہم نے لکھا اس کیا اور ناقص ہاتھ والا آدمی یا یا سو
 بدترین گرو اور حضرت علی رضی اللہ عنہما کے ساتھ مجدی میں گئے لیکن وہ زبان سے حق بولیں گے
 بیات ۱۷۹ - اَنَا نَا الْحَسَيْنُ بْنُ مُدْرِكٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ أَخْبَرَنَا
 عَوَانَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلِيمٍ الْبَلْخِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّهُ كَانَ مَعَ عَلِيٍّ رَمَ يَوْمَ النَّهْرَوَانَ
 وَكُنْتُ قَبْلَ ذَلِكَ أَصَابِعُ رَجُلًا عَلَى يَدَيْهِ شَيْءٌ فَقُلْتُ مَا شَأْنُ يَدِكَ قَالَ أَكَلَهَا
 يَوْمَ فَمَا كَانَ يَوْمَ النَّهْرَوَانَ وَقَتَلَ عَلِيٌّ الْحَرُورَةَ فَخَرَجَ عَلِيٌّ قَتَلْتَهُ حِينَ لَمْ يَجِدْ
 فِي التَّدْيِ فَطَافَ حَتَّى وَجَدَهُ فِي سَاقِيَةٍ فَقَالَ صَدَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبَلَغَ رَسُولُ
 اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ وَفِي مَنَكِبِيهِ ثَلَاثُ شَعْرَاتٍ مِنْ حُلْمَةِ التَّدْيِ ثَوَابٌ مَنْ
 تَلَعَهُ تَرَجَمَهُ أَبُو سَلِيمٍ لَمْ يَجِدْ مِنْهُ رَوَيْتُمْ هُوَ خَبْرِي مَجْهُوبٌ بِرَبِّهِ كَرَاهِيَةً خَبْرِي مَجْهُوبٌ بِرَبِّهِ
 وَنَ حَضْرَتِ عَلِيٍّ رَمَهُ كَيْ سَاهَتَهُ تَهَارَسُ كَمَا كَرِمِينَ اس سے پہلے ایک مرد سے کشتی کیا کرتا تھا کہ اس کے ہاتھ پر کوئی
 چیز تھی یعنی کہ قصور تھا یہ نے کہا کیا حال ہے تیرے ہاتھ کا کہا اونٹ نے چاؤ والا تھا سو جب جب خبک خروان
 ہا دن ہوا اور حضرت علی رضی اللہ عنہ نے قوم خوارج کو قتل کیا تو حضرت علی رضی اللہ عنہ انکے مقتولوں کی تلاش میں نکلے
 جبکہ نہ پایا اپنے صاحب پستان کا کہ اسکا ہاتھ عورت کے پستان کی طرح تھا سو گھومے یہاں تک کہ پایا اسکو
 ایک نامے میں سو کہا کہ یہ کہا خدا بلند اور بزرگ اور پونچا یا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے کہا اور اسکو ہوندا
 پر تین بال تھو اور پر پستان کے جو انکو قتل کرے اسکو ثواب ہو حدیث ۱۸۰ - اَنَا نَا عَلِيُّ بْنُ
 الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضِيلِ قَالَ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ كَلْبٍ الْحَرَمِيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ
 عَلِيٍّ رَضِيَ جَالِسًا إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ عَلَيْهِ نِيَابُ السَّفْرِ وَعَلَى يَدَيْهِ النَّاسُ وَيَكْمُونَ فَقَالَ يَا أَمِيرَ
 الْمُؤْمِنِينَ أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَتَكَلَّمَ فَلَمْ يَلْتَقِ إِلَيْهِ وَشَغَلَهُ مَا هُوَ فِيهِ فَجَلَسَ إِلَى رَجُلٍ فَسَأَلَهُ
 مَا خَبْرُكَ فَقَالَ كُنْتُ مُعْتَمِرًا فَلَقِيْتُ عَائِشَةَ فَقَالَتْ هُوَ لَأَمْ الْقَوْمُ الَّذِينَ خَرَجُوا فِي أَرْضِكُمْ
 بِمَا يَمُونُ حَرُورِيَّةً قُلْتُ خَرَجُوا فِي مَوْضِعٍ يُسَمَّى حَرُورًا فَسَمِعْتُ بِذَلِكَ فَقَالَتْ طُورِي

قَاتَلَهُمْ

ابن الفضيل

مِنْ شَهِدٍ مِنْكُمْ يُعْنِي هَلْ كُنْتُمْ لَوْ شَاءَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ لَا خَيْرَ كُمْ خَيْرَهُمْ فَجِئْتُ أَسْأَلُهُ عَنْ خَيْرِهِ
 فَلَمَّا فَرَغَ عَلِيٌّ مِنْهُ قَالَ ابْنُ الْمُنَادِ فَقَضَ عَلَيْهِ كَمَا قَضَى عَلَيْنَا قَالَ ابْنِي دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ عِنْدَهُ أَحَدٌ غَيْرَ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لِي كَيْفَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ
 وَقَوْمٌ كَذَا وَكَذَلِكَ أَقُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ نَقْلًا شَارِبِيهِ وَقَالَ قَوْمٌ يَخْرُجُونَ مِنَ الشَّرْقِ
 الْقُرْآنَ لَا يَجَاوِرُونَ رِثَايَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ الشَّهْمُ مِنَ الرِّمِيَّةِ فِيضَمُّ رَجُلٌ عِنْدَهُ
 كَانَتْ يَدُهُ تَدِيءُ أَنْتِدُّكُمْ بِاللَّهِ أَخْبَرْتُكُمْ بِهِ قَالُوا نَعَمْ قَالَ أَنْتِدُّكُمْ بِاللَّهِ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّهُ فِيضَمُّ
 قَالُوا نَعَمْ فَأَتَيْتُمُونِي وَأَخْبَرْتُمُونِي أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِمْ مَنَحَلَةٌ لَكُمْ بِاللَّهِ أَنَّهُ فِيضَمُّ فَأَتَيْتُمُونِي بِهِ
 تَسْجُودًا كَمَا نَعَمْتُ لَكُمْ قَالُوا نَعَمْ قَالَ صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ لَمْ يَكُنْ كَلِمَةً مِنْ رِوَايَتِهِ إِلاَّ مِنْ حَقِّهِ
 علیؑ پاس بیٹھا تھا کہ اچانک ایک مرد آیا کہ سفر کے پڑے پہنچتا ہے سفر تھا اور حضرت علیؑ نے لوگوں کے کلام
 کرتے ہوئے اور لوگوں نے کلام کرتے ہوئے سوائے کہہا کہ اے سردار مسلمانوں کے اگر حکم ہو تو میں ہی کہوں کہ
 سو حضرت علیؑ نے اسکی طرف کو خیال کیا اور مشغول کہا انکو اٹھنے کے وہ اسہیں تھو سو وہ مسافر ایک مرد
 پاس بیٹھا سوائے مرد نے اسے پوچھا کہ کیا حال ہے تیرا اس مسافر نے کہا کہ میں عمرہ کے لیے گیا سو میں
 عائشہؓ سے ملا سو عائشہؓ نے کہا کہ یہ لوگ کہتہاری زمین میں پیدا ہوئے یعنی خارجی انکا نام حرورہ کیوں کہ
 کیا میں نے کہا کہ وہ ایک گاؤں میں پیدا ہوئے کہ اسکا نام حرورہ ہے پس انکا نام ہی یہی رکھا گیا سو عائشہؓ
 نے کہا کہ خوشخبری ہے واسطے اس شخص کے کہ حاضر ہوئے ہمیں سے قتل آنکے کو اگر علیؑ رہ جائیں تو تمکو خبر دے
 سو میں علیؑ پاس انکی خبر پوچھنے آیا ہوں سو جب علیؑ نے فارغ ہوئے تو فرمایا کہ اذن چاہئے والا کہاں
 ہے سو علیؑ نے اسپر یہ حدیث بیان کی جیسے کہ ہم پر بیان کی تھی کہا کہ میں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس حاضر
 ہوا اور حضرت صلی اللہ علیہ وسلم پاس عائشہؓ کے سوا کوئی نہ تھا سو حضرت صلی اللہ وسلم نے مجھکو فرمایا
 کہ کیا حال ہو گا تیرا اے علیؑ اور ایک قوم ایسی ایسی پیدا ہوگی میں نے کہا اللہ اسکا رسول خوب جانتے ہیں
 پر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ہاتھ سے اشارہ کیا اور فرمایا کہ ایک قوم مشرق سے پیدا ہوگی کہ قرآن پڑھیں
 کہ اسحال میں کفر آن آنکے گلے کو نیچے نہ اترے گا وے لوگ نکلیا وینگے دین سے جیسے نکل جاتا ہے تیرے شکار
 سے ابنیں ایک مرد ناقص ہاتھ ہوگا گویا کہ ہاتھ اسکا پستان ہے قسم دیتا ہوں میں تمکو اللہ کی کہ اسنے
 تمکو اسکی خبر دی یا نہیں لوگوں نے عرض کی کہ ہاں کہا قسم دیتا ہوں میں تمکو اللہ کی کہ میں نے تمکو خبر دی

انہیں ایک مرد ہے لوگوں عرض کی کہ ہاں سو تم میرے پاس آئے اور مجھ کو خبر دی کہ وہ مرد انہیں نہیں
 سوینے تمہارا ویسے اللہ کی قسم کی کہ وہ مرد بیشک انہیں ہے سو پھر تم اسکو کہہ بیٹ کر میرے پاس لاؤ جیسے
 کہتے تھادیے اسکی صفت بیان کی تھی لوگوں نے عرض کی کہ ہاں حضرت علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ پھر فرمایا خدا
 اور اسکو سوانے حدیث ۱۸۱ - **أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مَعْبُودَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ**
عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ لَمَّا كَانَ بَعْدَ النَّهْرِ وَإِن لَقِيَ الْخَوَارِجَ فَلَمْ يَبْرَحْ
حَتَّى شَجَرَ بِالرَّمَاحِ وَقَتَلُوا أَجْمِيعًا قَالَ عَلِيُّ أَطْلَبُوا إِذَا ثَلَاثَةَ فَطْلَبُوهُ فَلَمْ يَجِدُوهُ فَقَالَ
عَلِيُّ رَضِيَ مَا كَذَبْتُ وَلَا كَذَبْتُ أَطْلَبُوهُ فَطْلَبُوهُ فَوَجَدُوهُ فِي وَهْدَةٍ مِنَ الْأَرْضِ عَلَيْهِ نَائِكٌ
مِنَ الْقَتْلِ فَإِذَا رَجُلٌ عَلَى يَدَيْهِ مِثْلُ سُبُلَاتِ السُّنُورِ فَكَبَّرَ عَلِيُّ رَضِيَ وَالنَّاسُ وَاعْتَجَبَهُمْ ذَلِكَ
 ترجمہ حضرت علی رضی اللہ عنہ سے روایت ہو کہ جب جنگ نہروان کا دن ہوا تو خاریجون متحاملہ ہو اپنے دور ہو کر ہاتھ
 کہ گوندے گوندے ساتھ تیروں کے سرب قتل کیے گئے علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ سپان کے گوند ہوند ہوں سو لوگوں نے
 دہونڈا اور اسکو نہ پایا علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ میں نے جو ہٹ نہیں کہا اسکو دہونڈا ہوا اور اسکو ایک پست زمین میں
 پایا اسپر کئی مرد چڑھے تھیں انہاں ایک مرد تھا کہ اسکے ہاتھ پر پیل کی سوچوں کی طرح بال تھو سو حضرت علی
 اور سب لوگوں نے کبیر کہی اور اس سے تعجب ہو حدیث ۱۸۲ - **أَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ وَاصِلِ بْنِ**
عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ دَكَيْنٍ عَنْ مُوسَى بْنِ قَيْسِ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ سَلْمَةَ بِنْتِ كَيْلَانَ
عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ قَالَ خَطَبَنَا عَلِيُّ رَضِيَ بِفَطْرَةِ الدَّيْرَجَانِ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ ذَكَرَ لِي خَارِجَةٌ جَزَاءُ
مِنَ قِتْلِ الشَّرِيقِ وَفِيهِمْ ذُو الشُّدَايَةَ فَقَالَتْ لَمْ يَكُنْ لِي بَعْضُهُمْ لِيَعْضُ لَا تَعْلَمُهُمْ
تَكَلِّمُهُمْ فَرَدُّوكُمْ كَمَا رَدُّوكم يَوْمَ حَرُورٍ أَفَنَحْنُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا بِالرَّمَاحِ فَقَالَ رَجُلٌ مِّنْ أَصْحَابِ
عَلِيِّ رَضِيَ قَطَعُوا الْعَوَالِيَّ وَالْعَوَالِيَّ الرَّمَاحُ فَدَارُوا وَاسْتَدَارُوا وَقَتِلَ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيِّ رَضِيَ
عَشْرٌ رَجُلًا أَوْ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا فَقَالَ عَلِيُّ الْقِمَسُ وَالْمُخَدَجُ وَذَلِكَ فِي يَوْمِ شَاتٍ فَقَالُوا لَا
نَقْدَرُ عَلَيْكَ فَرَكِبَ عَلِيُّ رَضِيَ بَعْلَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الشَّهْبَاءَ فَأَتَى وَهْدَةً مِّنَ الْأَرْضِ
فَقَالَ الْقِمَسُ فِي هَمَلٍ وَأَخْرَجَ فَقَالَ مَا كَذَبْتُ وَلَا كَذَبْتُ فَقَالَ اْعْمَلُوا وَلَا تَتَكَلَّمُوا وَلَا
إِنِّي أَخَافُ أَنْ تَكَلَّمُوا لِأَخْبَرْتُمْ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَكُمْ عَلَى لِسَانِهِ يَخُافُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
شَيْئًا مِّنَ النَّاسِ مِنَ الْيَمَنِ فَقَالُوا أَيْفَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ كَانَ هُوَ أَهْمُ بَعْضِهِمْ تَرْجَمَهُ

ترجمہ کرنا ہے اور ہونا ہے

قتل

زید بن وہب سے روایت ہے کہ خطبہ پڑھا پھر علی رضی اللہ عنہ نے پل دریا میں سو کہا کہ تحقیق ذکر کیا گیا میرے لیے جو ایک
 فرقہ کہ پیدا ہوگا مشرق میں اور انہیں ایک مرد ہے کہ اسکا نام تہہ پستان عورت کی طرح ہے تم ان سے
 لڑا ہی کرنا سو خاجیوں میں سے بعض نے بعض کو کہا کہ نہیں جانتا تو اصحاب علی رضی اللہ عنہ کو کہ کلام کرے تو
 اُسے پس بولیں تمکو جیسے کہ رو کیا تمکو دن حرور کے پس مقصد کیا بعض نے بعض کو ساتھ تیروں کے
 اور علی رضی اللہ عنہ کے اصحاب میں سے ایک مرد نے کہا کہ قطع کرو نیزے اور پہرے اور گھوڑے اور حضرت علی رضی اللہ عنہ کو
 اصحاب میں سے بارہ یا تیرہ آدمی مقتول ہوئے جو جب فتح ہوئی تو علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ ناقص تہہ والا آدمی
 ڈھونڈو اور یہ معاملہ سردی کے دن میں تھا سو لوگوں نے کہا کہ ہم اُسکو تلاش نہیں کر سکتے سو علی رضی اللہ عنہ
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے خچر پر سوار ہو کر اور ایک پست زمین میں گئے سو علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ ان دنوں
 میں ڈھونڈو سو نکالا گیا سو علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ عین جہوٹ نہیں کہا اور عین جہوٹ نہیں کہا فرمایا عمل کرو
 تمکیر نہ کرو اگر مجھ کو یہ خوف نہ ہوتا کہ تم تکلیف کرو گے تو البتہ خبر دیتا میں تمکو ساتھ اپنے کہ حکم کیا اللہ نے
 واسطے تمہاری اور پڑیاں پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم کے اور پوچھ لوگ میں کے ہمارے پاس آئے سو انہوں نے کہا
 کیا حال ہے امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ وہ بہت ضروری امر تھا اردو کے حاجت کے حدیث ۸۲
 ابنا العباس بن عبد العظیم قال حدثنا عبد الرزاق قال حدثنا عبد الملك بن ابي
 سليمان عن سلمة بن كهيل قال حدثنا زيد بن وهب انه كان في الجيش الذين كانوا
 مع علي رضي الله عنه ساروا الى الخوارج فقال علي يا ايها الناس اني سمعت رسول الله صلى الله عليه
 وسلم يقول يخرج قوم من امتي يقرؤون القرآن ليس فرائدكم الي قرأتهم بشئ ولا
 صلواتكم الي صلواتهم بشئ ولا صيامكم الي صيامهم بشئ يقرؤون القرآن يحبون ان
 لهم وهو عليهم ولا يجاوزوا قيتهم عرقون من الاسلام كما يبرق السهم من الرمية
 لو يعلون الجيش الذين يصيبونهم ما قضى الله لهم على لسان نبينهم لا يتكلمون العمل
 واية ذلك ان فيهم رجلا له عَصَدٌ وليس ذراع على رأس عَصَدِهِ مثل حلمة الثدي
 للمرأة عليه شعرات بيض فقد هبوا الى مغوية واهل الشام وشركون هو لا يخلفونكم
 في ذرائعكم واموالكم والله اني ولا رجوا ان يكون هو كلاء القوم فانهم قد سفكوا
 الدم الحرام واعاروا في سرح الناس فيروا على اسم الله قال سلمة فذكر في زيد بن

وَهَبَ مَنْزِلًا حَتَّىٰ مَرَّ نَاعِلًا قَنْطَرَةً وَعَلَىٰ الْخَوَارِجِ يَوْمَئِذٍ عَبْدًا لِلَّهِ بْنِ وَهَبِ الرَّاسِبِيِّ فَقَالُوا
 لَهُمُ الْقَوْلُ الرَّمَّاحُ وَسَلُّوا أَسْيُوفَكُمْ مِنْ جُفُونِنَا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُنَاشِدُوكُمْ كَمَا نَاشَدُوا أَبَاكُمْ
 حَرُورًا فَزَجَعُوا فَوْحُورًا بِرِمَاحِهِمْ وَسَلُّوا السُّيُوفَ وَنَجَّرَهُمُ النَّاسُ يَعْنِي بِرِمَاحِهِمْ فَقَتَلَ
 بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَمَا أُصِيبَ مِنَ النَّاسِ يَوْمَئِذٍ إِلَّا رَجُلَانِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِيهِمْ
 الْمَخْذَجُ فَلَمْ يَجِدْهُ وَهُوَ فَقَامَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّىٰ أَتَىٰ نَافِثًا قَتَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا جَرُّهُمْ
 فَوَجَدُوهُ مِمَّا يَلِي الْأَرْضَ فَكَبَّرَ عَلَيْهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَدَقَ اللَّهُ وَبَلَغَ رَسُولُهُ ثُمَّ فَقَامَ إِلَيْهِ
 حَبِيبًا لِسَلْمَانِي فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كَسِمِعْتُ هَذَا الْمَخْذَجِيَّ
 مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كَسِمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّىٰ اسْتَحْلَفَهُ ثَلَاثًا وَهُوَ يُجَلِّفُ لَهُ تَرْجَمِيذِينَ وَهِيَ سُرُورَاتٌ مَا كَمَثَرَتَهَا
 وَهِيَ بِحِشْمِ الشَّكْرِ كَمَا كَثَرَتْ سَاهُ عَلِيٍّ مِنْهُ كَسُو الْخَوَارِجِ كِي طَرَفٌ جَلَسَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِيُكَلِّمَهُمْ
 السُّعَدِيَّةَ وَاسْمُهَا سُنَابَةُ فَرَمَاتُ تَهْوُكَ غُفْرِيَّةً كَمَا سِيرِي اسْتَمِنَ مِنْ أَيْكٍ قَوْمٌ سِيدَا هُوَ كِي كَمَا قَرَأَنَ بِرَمِينِ كَمَا كَمَا تَهْتَدَا
 بِرَمِينَانِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ
 رُوزِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ كِي بِرَمِينِ
 هُوَ كَا أَنْكَ كَا نَسِي بِمِجْرَانِ كَا نَجْلِي وَأَنْكَ اسْلَامُ سِي جِي نَجْلِي تَاهِي تِي نَشَلِي نَسِي كَا جَانِي وَهِيَ نَشَرُكَ
 لَسِي لَطِيكِي وَهِيَ كِي مَقْرُكِي سِي اسْمُهُ نَسِي وَأَسْمُو كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي كِي
 أَوْ بِحِيَانِ كِي
 عَوْرَتُ كِي
 سِي كِي
 كِي
 نَسِي كِي
 خَوَارِجُ سِي كِي
 قَسَمِ دِينِ جِي كِي
 كِي

مقولہ میں ایک مرد ہے ناقص ہاتھ والا سوہنے اسکو تلاش کیا اور اسکو پایا اور حضرت علی رضہ کو بتلایا سو علی
 نے اسکو کب کہا تین بار اور فرمایا اگر یہ بات پہنچی کہ تم فتح کرو گے تو القبہ میں تمکو تیل تا وہ چیز کہ وعدہ کی
 اللہ نے رسول اللہ کی زبان پر واسطے اس شخص کے کہ والی ہوا انکے قتل کا میں نے کہا تو نے یہ حدیث حضرت
 صلے اللہ علیہ وسلم سے سنی ہے اس نے کہا ہاں قسم ہے رب کے جسکی حدیث ۱۸۶۔ ابان کا
 مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ وَهُوَ عُمَرُ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ وَهُوَ
 أَبِي خَالِدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ قَيْسٍ عَنِ الْمُهَالِبِيِّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ جَبْرِ أَنَّ
 سَمِعَ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ أَنَا قَبَابُ عَيْنِ الْفِتْنَةِ كَمَا أَنَا قَوْلُ أَهْلِ لَهْرٍ وَأَنَّ لَوْ لَا أَنِي أَحْسَى أَن
 تَرَكُوا الْعَمَلَ لَأَخْبَرْتُكُمْ بِالَّذِي قَضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 لَمَنْ قَاتَلَهُمْ مُبْعَثًا يَصْلُو تَحْتَهُمْ عَادِقًا بِالْهَكْمِيِّ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ نَحْمُ حَمْدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ جَبْرِ
 کہ حضرت علی رضہ نے فرمایا کہ میں قباب یعنی ما فظ ہوں چشمہ فتنے کا اگر میں نہ ہوتا تو نہروان کے بیرون خارجی
 مقتول ہوتے اور اگر مجھکو یہ خوف نہ ہوتا کہ تم عمل کرنا چھوڑ دو گے تو القبہ میں تمکو خیر دینا ساتھ اسخیر کے کہ حکم
 کیا اللہ نے اوپر زبان نبوی تمہارے کے واسطے اس شخص کے قتل کرے انکو اس حال میں کہ انکی نماز دیکھتے والی
 اور سچانے والا ہوسا تہ اس ہدایت کو کہ میں ہم اوپر اس کے **ذِكْرُ مُنَاطِرَةِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ**
الْحُرُورِيَّةِ وَاجْتِيَاحِهِ عَلَيْهِ فِيمَا أَنْكَرُوا عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ
 بیان مناظرہ عبد اللہ بن عباس کا ساتھ خارجیوں کے اور غالب کیا عبد اللہ بن عباس کا اوپر انکے
 اسخیر میں کہ انکار کیا انہوں نے حضرت علی رضہ پر حدیث ۱۸۷۔ ابان عمرو بن علی قال حد ثنا
 عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُهَذَّبِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو زَيْبِلٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ
 ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا خَرَجْتَ الْحُرُورِيَّةَ وَأَعْتَزَلُوا فِي دَارٍ وَكَانُوا سِنَةَ الْآفِ فَقُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ
 امِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَا أَوَّلُ لَعَلِّي أُلِيمَ هَذَا أَوْ أَصْعَمُ قَالَ إِنِّي أَخَافُكُمْ عَلَيْكَ قُلْتُ كَلَّا فَلَيْسَتْ
 وَتَرَجَلْتُ وَدَخَلْتُ عَلَيْهِمْ فِي دَارِ بَيْتِ النَّصَارِ وَهُمْ يَأْكُلُونَ فَالْوَامِرُ جِبَالِكُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ
 فَمَا جَاءَتْ قُلْتُ لَصُمُّ نَبِيَّتُكُمْ مِنْ عِنْدِ أَحْمَدِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُهَاجِرِينَ فَ
 الْأَنْصَارُ وَمِنْ عِنْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِعْمَرِهِ الَّذِي أَنْزَلَ فِيهِمْ الْقُرْآنَ
 وَهُمْ أَعْلَمُ بِتَأْوِيلِهِ مِنْكُمْ وَلَيْسَ فِيكُمْ رَجُلٌ مِنْهُمْ لَا يَلْعَنُكُمْ مَا يَقُولُونَ وَأَبْلَعُهُمْ مَا يَقُولُونَ

فَاتَّخَذَ لِي نَفَرٌ مِّنْهُمْ قُلْتُ هَاتُوا مَا سَقَمْتُمْ عَلَيَّ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبْنِ
عَمِّهِ قَالُوا اثَلْتُ قُلْتُ مَا هُنَّ قَالُوا مَا لِحَدِثْتِ فَإِنَّهُ حَكَمَ الرِّجَالُ فِي أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّ الْحَكْمَ إِلَّا لِلَّهِ مَا شَانُ الرِّجَالِ وَالْحَكِيمُ قُلْتُ هَذِهِ وَاحِدَةٌ قَالُوا وَأَمَّا
الثَّانِيَةُ فَإِنَّهُ قَاتَلَ وَلَمْ يَسِبْ وَلَمْ يَغْلَمْ فَإِنْ كَانُوا الْفَارَاقَ فَقَدْ حَلَّ سَبِيحٌ وَإِنْ كَانُوا
مُؤْمِنِينَ فَمَا حَلَّ سَبِيحٌ وَلَا قَاتَلَهُمْ قُلْتُ هَذِهِ اثْنَتَانِ فَمَا الثَّلَاثَةُ فَقَالُوا حَيُّ النَّفْسُ
وَرَبُّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَهُوَ أَمِيرُ الْكَافِرِينَ قُلْتُ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ
غَيْرُ هَذَا قَالُوا أَحْسَبْنَا هَذَا قُلْتُ لَهُمْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ قَرَأْتُ عَلَيْكُمْ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَرُدُّ فَوْقَكُمْ أَرْتَجِعُونَ قَالُوا نَعَمْ قُلْتُ أَمَا قَوْلُكُمْ
حَكَمَ الرِّجَالُ فِي أَمْرِ اللَّهِ فَإِنِّي أَقْرَأُ عَلَيْكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّهُ قَدْ صَيَّرَ اللَّهُ حَكْمَهُ
إِلَى الرِّجَالِ فِي شَيْءٍ ثَمَنُهُ رُبْعُ دِرْهِمٍ فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَحْكُمُوا فِيهِ الرِّجَالُ قَالَ اللَّهُ
تَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ
مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ إِلَّا بِهِيَ كَانَ مِنْ حُكْمِ اللَّهِ تَعَالَى أَنْ صَيَّرَهُ
إِلَى الرِّجَالِ يَحْكُمُونَ فِيهِ لَوْ شَاءَ لَحَكَمَ فِيهِ فَيَجَازِ فِيهِ حَكْمَ الرِّجَالِ أُنْشِدُكُمْ بِاللَّهِ أَحْكَمَ
فِي صَلَاحِ ذَاتِ الْبَيْنِ وَحَقِّنْ دِمَائَهُمَا أَفْضَلُ أَمْ أُنْسِبِ قَالُوا بَلْ هَذَا أَفْضَلُ وَفِي
الْمَرْأَةِ وَنَزُوجِهَا وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا
إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا الْآيَةُ فَنَشِدُكُمْ بِاللَّهِ أَحْكَمَ الرِّجَالِ فِي صَلَاحِ ذَاتِ
بَيْنِهِمْ وَحَقِّنْ دِمَائَهُمَا أَفْضَلُ مِنْ حُكْمِهِمْ فِي بَيْعِ امْرَأَةٍ أَخْرَجَتْ مِنْ هَذِهِ قَالُوا نَعَمْ
قُلْتُ وَأَمَا قَوْلُكُمْ قَاتَلَ وَلَمْ يَسِبْ وَلَمْ يَغْلَمْ فَانْتَسِبُونَ أَمْ كُنْتُمْ عَائِشَةً تَسْتَحِلُّونَ مِنْهَا
مَا تَسْتَحِلُّونَ مِنْ غَيْرِهَا وَهِيَ أَمْكُمْ فَإِنْ قُلْتُمْ إِنْ تَسْتَحِلُّ مِنْهَا مَا تَسْتَحِلُّ مِنْ غَيْرِهَا فَقَدْ
كَفَرْتُمْ وَإِنْ قُلْتُمْ لَيْسَتْ بِأَمِينًا فَقَدْ كَفَرْتُمْ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ
مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَنْزَاجُهُ أَمْهَاتُهُمْ فَأَنْتُمْ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ فَأَنْزَاجُهُمَا يَخْرُجُ أَخْرَجَتْ مِنْ
هَذِهِ قَالُوا نَعَمْ وَأَمَا قَوْلُكُمْ حَيُّ نَفْسٍ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّا أَيْتُكُمْ بِمَنْ تَرْضَوْنَ نَشْهَدُ
أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ

نَافَا

يَا عَلِيُّ هَذَا مَا صَاحِبُ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَلَمَّا كَتَبَ قَالَ وَالْوَلِيُّ غَلَمٌ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ كَمَا
 قَالَ كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْمُ يَا عَلِيُّ رَسُولُ اللَّهِ
 اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَكَ أَهْمُ يَا عَلِيُّ وَكَتَبَ هَذَا مَا صَاحِبُ عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ
 اللَّهِ وَاللَّهُ كَرِهُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرٌ مِنْ عَلِيٍّ وَقَدْ حَيَّيْنَا نَفْسَهُ وَلَمْ يَكُنْ مَحْوُوهً
 ذَلِكَ مَحْوُومِينَ النَّبِيُّ إِخْرَجَتْ مِنْ هَذِهِ قَالَوْا نَعَمْ فَرَجَعْنَا مِنْهُمْ الْفَنَانِ وَخَرَجَ سَائِرُهُمْ
 فَتَيَأَّرُوا عَلَى ضَلَالَةِ أَبِيهِمْ فَتَتَكَلَّمُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ تَرْتَجِمُهُ ابْنُ عَبَّاسٍ مِنْ رِوَايَةِ أَبِي جَبْرٍ
 لوگ پیدا ہوئے اور ایک گہرین جمع ہوئے اور وہ چہ ہزار آدمی تھے جو علی رضی اللہ عنہ سے کہا کہ ابو امیر المؤمنین ہمارے
 ہندھی کرو تاکہ میں اس قوم یعنی خارجیوں کے کو بات کروں علی رضی اللہ عنہ نے کہا کہ میں ڈرتا ہوں کہ جھکے پوچھنے والے
 یعنی گہرا گز کی خوف نہیں سوئے کنگھی کی اور پھر پہنکر دوپہر کے وقت لنگے پاس گہرین گیا اس حال
 میں کہ وہ کہا نا کہا تھے تھے سو کہا انہوں نے کہ فریختی ہے تجھ کو امیر بیٹے عباس رضی اللہ عنہ کے کیا چیز جھکے لائی یعنی کس
 واسطے آئے ہو یعنی کہا میں آیا ہوں تمہاری پاس حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے اصحاب مہاجرین اور انصار
 کے نزدیک اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کے چچا کے بیٹے اور آپ کے داماد کے نزدیک سے جکے حقیقین قرآن اور
 اور وہ قرآن کی مراد غم سے زیادہ ترجمتے ہیں اور انہیں سے تمہاری درمیان کوئی آدمی نہیں تاکہ میں ان کا بیانیہ
 نکال دوں اور تمہارا پیغام ان کو پہنچاؤں سو انہیں سیکھ لو کہ میرے جہاد سے یعنی چند آدمی کہ وہ میری
 کہیے علیحدہ ہو گئے ہیں کہ لاؤ کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کے اصحاب اور آپ کے چچا کے بیٹے پر تمہارا کیا اثر
 ہے خارجیوں نے کہا کہ (ہمارے) اپنے تین اعتراض ہیں یعنی کہا وہ کیا ہیں کہنے لگے ایک تو یہ ہے کہ علی رضی اللہ عنہ
 نے جائز رکھا حکم مردوں کا بیچ حکم اللہ بلند اور بزرگ کے حالانکہ خدا تعالیٰ نے فرمایا کہ نہیں حکم ہے مگر واسطے اللہ کے
 کیا حال ہو مردوں کا اور حکم کا یعنی کہا یہ ایک اعتراض ہے کہ علی رضی اللہ عنہ نے معاویہ
 سے جنگ کیا سو نہ لنگے بان پھر منیدی پکڑی اور نہ لنگے مال لوٹے سو اگر وہ کافر ہیں تو ان کے بان پھر لوٹتی غلام
 بنانے درست ہیں اور اگر وہ ایسا مذہب ہیں تو نہ لنگے لانا درست ہے اور نہ لنگے بان پھر قید کرنے درست ہیں
 یعنی کہا یہ دو اعتراض ہوئے ہیں تیسرا کیا ہے کہنے لگو کہ علی رضی اللہ عنہ نے اپنی ذات سے امیر المؤمنین کا نام مٹایا سو اگر
 وہ امیر المؤمنین نہیں تو امیر الکافرن ہے یعنی اگر مسلمانوں کا سردار نہیں تو کافروں کا سردار ہے یہی کہا گیا
 تمہاری پاس اس کو اور یہی کوئی اعتراض ہے کہنے لگے ہم کو یہی کافی ہے یعنی اور کوئی اعتراض نہیں بنو لنگے کہا

کہ پہلا تباراؤہ اگر میں قرآن اور حدیث کو تم پر کوئی چیز پڑھوں کہ تمہارا حق قول کو رد کرے تو کیا اپنے دین سے
 پھر آؤ گے کہنے لگے ہاں میں نے کہا ایسے قول تمہارا کہ علی رضی اللہ عنہ کے حکم میں مردوں کا حکم جائز رکھا ستوا
 میں تم پر قرآن پڑھا ہوں کہ خدا تعالیٰ نے اپنا حکم ایک مرد کی طرف گردانا اکیسھزین کہ مول اسکا چوتھا ہی وہ تم
 کی ہے تو خدا نے فرمایا کہ حکم کرین اس میں مرد فرمایا اے ایمان والو نہ مارو نہ شکار کو اس حال میں کہ تم محرم ہو
 اور جو قتل کرے اسکو تم میں سے جان بوجہ کر تو بدد ہے مانند اسی چیز کی قتل کی چار پاپوں سے حکم کرین سارے
 لکے دو صاحب عدل کے تم میں سے پس یہ اللہ کا حکم ہے کہ اسکو مردوں کی طرف گردانا قسم دیتا ہوں میں
 تمکو ساتھ اللہ کے کہ کیا حکم کرنا مردوں کا بیچ اصلاح درمیان لوگوں کے اور خون بچانے انکے کو افضل ہے
 یا بیچ خرگوش کے خارجیوں نے کہا بلکہ لوگوں کے درمیان اصلاح کے واسطے حکم کرنا افضل ہے اور خدا
 تعالیٰ نے بیچ حق عورت اور لکے خاوند کے فرمایا کہ اگر خوف کر دتم جدائی کا درمیان ان دونوں کے تو
 کہہ کر و ایک منصف خاوند کی قوم سے اور ایک منصف عورت کی قوم سے اگر ارادہ کرین وہ دونوں اصلاح کا
 تو موافقت دیگا خدا تعالیٰ درمیان ان دونوں کے پس قسم دیتا ہوں میں تمکو ساتھ اللہ کے کہ کیا حکم مردوں
 کا بیچ اصلاح کے درمیان لوگوں کے اور خون بچانے انکے کو افضل ہے یا بیچ فرج عورت کو کیا میں اس
 اعتراض سے خلاص ہوا یا نہیں خارجیوں نے کہا ہاں میں نے کہا اور ایسے قول تمہارا کہ علی رضی اللہ عنہ نے جنگ کیا اور
 نہ بندی پکڑے اور نہ مال لوٹا کیا پس تم بندی پکڑو گے اپنی ماں عانت نہ کو حلال جانو گے تم اس سے وہ چیز
 کہ حلال جانتے ہو تم غیر لکے اور حالانکہ وہ ماں ہے تمہاری میں اگر کہو تم کہ حلال جانتے ہیں ہم عانت نہ
 سے وہ چیز کہ حلال جانتے ہیں غیر لکے تو تحقیق کفر کیا تم نے اور اگر تم کہو کہ وہ ہماری ماں نہیں
 تو یہی تم نے کفر کیا اس لئے کہ خدا تعالیٰ فرماتا ہے کہ نبی قریب تر ہے ساتھ ایمان داروں کے نفسوں انکے سے اور نبی
 کی بی بی بیان انکی بائیں ہن سوئم دو گراہیوں کے درمیان ہو سولاؤ تم کوئی جگہ نکلنے کی اس سے یعنی کوئی جواب د
 کیا میں اس اعتراض سے خلاص ہوا یا نہیں خارجیوں نے کہا ہاں اور ایسے قول تمہارا کہ علی رضی اللہ عنہ نے اپنا نام پیر
 المؤمنین مٹایا سو میں اتا ہوں جواب میں اس شخص کو کہ راضی ہو تم اس سے میں گواہی دیتا ہوں کہ حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم نے حدیبیہ کے دن مشرکین کے صلح کی سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے علی رضی اللہ عنہ کو فرمایا کہ
 لکھو اے علی کہ وہ صلح نامہ ہے کہ صلح کی اسپر محمد اللہ کے رسول نے سو جب علی رضی اللہ عنہ نے یہ بات لکھی تو مشرکین نے
 کہا کہ اگر ہم جانتے کہ تو رسول اللہ ہے تو ہم تیری تابعداری کرنے سو لکھو محمد بنی عبد اللہ کا سو حضرت صلی اللہ

یہ وسلم نے فرمایا کہ اے علیؑ رسول اللہ کا لفظ مساد ہی تو جانتا ہے کہ میں تیرا رسول ہوں مساد کے
 اور علی اور کہ یہ وہ چیز ہے کہ صلح کی اسپر محمد بن عبد اللہ نے قسم ہے اللہ کی اللہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 بہتر بن علی رضی سے اور حالانکہ آپ نے اپنا نام مشایا اور اس مشائے سے اپنی نبوت نہیں منگلی کیا میں
 اس اعتراض سے خلاص ہوا یا ہندین خارجیوں نے کہا میں سو انہیں سے دو ہزار خارجی پیر آئے اور
 باقی نے خروج کیا سو قتل کیے گئے اپنی گمراہی پر قتل کیا انکو مہاجرین اور انصار نے ذکر الاحباب

المؤیدۃ لما تقدم وصفه ان حدیثوں کا بیان جو تائید کرتی ہیں واسطے اسخبر کے
 کہ پہلے گذری وصف اسکی حدیث ۱۸۸ - حدیثنا ابو معویہ صلیہ قال حدیثنا عبد

الرحمن بن صالح قال حدیثنا عمرو بن ہاشم الجشینی عن محمد بن اسحاق عن محمد بن کعب
 القرظی عن علقمة بن اسحاق قال قلت لعلی رضی جعل بئیک و بین ابن اکتہ الالباء
 حکما قال انی کنت کاتب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم الودیعہ فکتبت ہذا

ما صالح علیہ محمد رسول اللہ (فقالوا لوالی علم) انه رسول اللہ ما قاتلناہ احمہا فکتبت
 هو واللہ رسول اللہ وان نعیم انک لا واللہ انما ہذا قال لی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 ارنی مکانہا فاربتہ فعمما ما و قال امالک منکما استا اینہما مضطہدا ان ترجمہ علقمرہ سورہ

ہو کہ میں نے علیؑ سے کہا کہ کیا تو اپنے اور ابن اکتہ الالباء کے درمیان نصف پیرا ہے علی رضی نے کہا کہ حدیث میں
 کے دن میں حضرت سے اسے علیہ وسلم کاتب تھا سو میں نے کہا یہ وہ چیز ہے کہ صلح کی اسپر محمد اللہ کے رسول نے
 سو شریکین کہنے کہا کہ اگر ہم جانے کہ وہ رسول ہے تو ہم اس سے کہی نہ لڑے تو تو رسول کا لفظ مساد
 میں نے کہا قسم ہے اللہ کی وہ رسول ہے اگر خاک لودہ ہونا کہ تیرا قسم ہے خدا کی میں اسکو نہیں مسادوں گا

حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے مجھ سے فرمایا کہ مجھکو اسکی حکایت کہہ سو میں نے آپ کو اسکی حکایت کہہ مانی سو حضرت صلی
 یہ وسلم نے رسول کا لفظ مشایا اور فرمایا کہ خبر دار ہو کہ واسطے تیرے ہر مانند اسکی عنقریب ہو کہ تو اسکو کر لگا
 مغلوب ہو کر حدیث ۱۸۹ - ابنانا احمد بن شعیب قال اخبرنا محمد بن المنشی و محمد

ابن یقار قال احدهنا شعبۃ عن ابی اسحاق قال سمعت البراء بن عازب قال لعلی کتب رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم اهل الحدیث و قال ابی اسحاق اهل مکتب علی کتایا بیہم قال

فکتب محمد رسول اللہ قال المشرکون لا تکتب محمد رسول اللہ لو کنت رسول اللہ

Marfat.com

لَمْ تَقَاتِلَتْ فَقَالَ لِعَلِيٍّ رَدَّ الْأُخُوَّةَ فَقَالَ مَا أَنَا بِالذِّي أَخُوهُ فَخَافَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْدَهُمْ فَصَالَحَهُمْ عَلَى أَنْ يَدْخُلَ هُوَ وَأَهْلُ بَيْتِهِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَا يَدْخُلُونَ نَهْلًا وَلَا يَخْرُجُونَ
 التَّلَاحِ فَسَأَلَتْهُ وَقَالَ ابْنُ بَشْتَارٍ فَسَأَلُوهُ مَا جَلَبَتَانِ التَّلَاحِ قَالَ الْقَدَابُ بِمَا فِيهِ مَرَجَمٌ
 برادر سے روایت ہو کہ حضرت علیؑ نے کہا کہ جب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اہل مکہ کے صلح کی تو علیؑ نے
 نے اُنکے درمیان ایک صلح نامہ لکھا سو حضرت علیؑ نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا نام محمد رسول اللہ لکھا سو
 مشرکین نے کہا کہ محمد رسول اللہ نہ لکھو اگر تم تمہیں رسول عجایبے تو تم سے کہی نہ آئے سو حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم نے علیؑ سے فرمایا کہ رسول کا لفظ مشاوری علیؑ نے کہا میں وہ شخص نہیں ہوں کہ اُسکو مشاوری سو
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے ابنو ہاشمہ کو لکھا میں صلی اللہ علیہ وسلم کی اہل مکہ سے ایسا ہی کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 اور آپ کے اصحاب تین دن کے سین داخل ہوں اور نہ داخل ہوں کہ میں مگر ساتھ میں ہتھیاروں کر بیٹھے
 ہتھیار میاؤں کو باہر نکالیں ابن بشتار نے کہا کہ لوگوں نے مشعیرہ راوی حدیث سے پوچھا کہ بیان کیا
 چیز ہے فرمایا بیان ساتھ اسیر کے کہ پھر اُسکی حدیث ہے ۱۶۰ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلِيمَانَ الرَّهَافِيُّ
 قَالَ حَدَّثَنَا جَبْرِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَسْبِطٍ قَالَ قَالَ أَنبَاءُ اسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي رَاسِحٍ قَالَ قَالَ لِعَلِيٍّ رَدَّ الْأُخُوَّةَ
 قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ رَوَى اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذِي الْقَعْدَةِ فَأَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ إِذَا يَدْخُلُونَ
 انْ يَدْخُلُ مَكَّةَ حَتَّى قَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يُقِيمَ بِنَهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَأَمَّا كِتَابُ الْكِتَابِ كَتَبُوا هَذَا مَا
 فَضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ الْوَالِدُ الْأَنْبَرِيُّ بِهَا لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا سَنَعْتُكَ شَيْئًا وَلَكِنْ
 أَنْتَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ لِعَلِيٍّ رَدَّ الْأُخُوَّةَ قَالَ
 لَا وَاللَّهِ لَا أَخُوًّا بَدَا فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْكِتَابَ فَمَا رَأَى لَيْسَ بِحَسْبِ الْكِتَابِ
 وَكُتِبَ مَكَانَ رَسُولِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَكُتِبَ هَذَا مَا فَضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنْ لَا يَدْخُلَ
 مَكَّةَ بِالسَّلَاحِ إِلَّا بِالسَّيْفِ فِي الْقَرَابِ وَأَنْ يَخْرُجَ مِنْ أَهْلِهَا بِسَهَابِ حَدِّهِ إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتَّبِعَهُ
 وَلَا يَجْمَعُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ إِنْ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ فَلَمَّا دَخَلَهَا وَمَضَى الْأَجَلَ اتَّقُوا عَلِيًّا عَلَيْهِ
 فَقَالُوا قُلْ رِصَالِيكَ فَيُخْرَجُ عَنْهَا فَتَمَضَى الْأَجَلَ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 فَتَبِعَتْهُ بِنْتُ حَمْزَةَ بِنْتُ دِيٍّ يَا عَمِّمْ يَا عَمِّمْ فَتَلَوْنَهَا عَلَى رُفٍّ فَأَخَذَهَا بِيَدَيْهِ فَقَالَ لِفَاطِمَةَ
 عَلَيْهَا السَّلَامُ دُونَكَ ابْنَةُ عَمِّكَ فَحَسَلَهَا فَأَخْضَمَ فِيهَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ وَجَعْفَرُ رَضِيَ اللَّهُ

واصلهم
 بوجہ
 تلمیح

نہا
 لخد بید

پروردگار اسکی کا واسطے خالائسکی کے اور فرمایا کہ خالہ برابریان کے ہر پیر علی رضی سے فرمایا کہ تو میرے اور میں
 ہوں اور جعفر سے فرمایا کہ تو مانند میری ہے پیدائش میں اور خلق میں اور زید سے فرمایا کہ تو ہمارا بہائی اور
 ہو اور علی رضی نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے کہا کہ کیا آپ حزن کی بیٹی سے نکاح نہیں کرتے ہیں فرمایا کہ
 وہ میرے رضاعی بہائی کی بیٹی ہے یعنی پس وہ میرے لیے مثل نہیں۔ امام نسائی نے کہا کہ مخالفین نے
 سوئے کی بیچیں آدم نے اخیر اس حدیث میں سورواہت کی اسرائیل سے اُس نے ابی اسحاق سے اُس نے
 ثانی بن ماتی اور میرہ بن مریم سے اُس نے علی رضی سے حدیث ۱۹۱ - ابن ابی عمیر بن عبد اللہ
 ابن المبارک قال حدثنا یحییٰ ہوا بن آدم قال حدثنا اسرائیل عن ابی اسحاق عن ہارث
 ابن ہانی و ہبیرہ بن مرثد عن علی رضی انہما اختلفوا فی ابنہ حمزہ فقضى بھار رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لئلا یخاوا و قال ان الخالۃ ام قلت یا رسول اللہ الا توجہنا قال
 انھا لا یحل لی انھا ابنہ اخی من الرضاۃ قال وقال لی انت صنی وانا صک وقال لولیت
 انت اخونا و مولانا و قال لجعفر اشبھت خلقی و خلقی ہذا الخیر الکتاب و صلی
 اللہ علی سیدنا و مولانا محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین ترجمہ حضرت علی رضی سے روایت
 حمزہ کی بیٹی کی پرورش میں جہگڑے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے حکم کیا اسکی پرورش کا واسطے خالائسکی
 اور فرمایا کہ خالہ بجای مان کے ہر بیٹے حزن کی یا حضرت کیا آپ اُس سے نکاح نہیں کرتے ہیں حضرت صلی اللہ
 وسلم نے فرمایا کہ وہ میرے لیے مثل نہیں کہ میرے رضاعی بہائی کی بیٹی ہے علی نے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم نے مجھ کو فرمایا کہ تو مجھ سے ہے اور میں تجھ سے ہوں اور زید کو فرمایا کہ تو ہمارا بہائی ہے اور آزاد شدہ ہے
 اور جعفر کو فرمایا کہ تو مانند میری ہے پیدائش اور خلق میں جب یہ اخیر کتاب کا ہے اور خدا کا درود ہو اور

بہائیوں کی کتاب ہے اور اس میں ہے کہ خالہ برابریان کے ہر پیر علی رضی سے فرمایا کہ تو میرے اور میں ہوں اور جعفر سے فرمایا کہ تو مانند میری ہے پیدائش میں اور خلق میں اور زید سے فرمایا کہ تو ہمارا بہائی اور ہو اور علی رضی نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے کہا کہ کیا آپ حزن کی بیٹی سے نکاح نہیں کرتے ہیں فرمایا کہ وہ میرے رضاعی بہائی کی بیٹی ہے یعنی پس وہ میرے لیے مثل نہیں۔ امام نسائی نے کہا کہ مخالفین نے سوئے کی بیچیں آدم نے اخیر اس حدیث میں سورواہت کی اسرائیل سے اُس نے ابی اسحاق سے اُس نے ثانی بن ماتی اور میرہ بن مریم سے اُس نے علی رضی سے حدیث ۱۹۱ - ابن ابی عمیر بن عبد اللہ ابن المبارک قال حدثنا یحییٰ ہوا بن آدم قال حدثنا اسرائیل عن ابی اسحاق عن ہارث ابن ہانی و ہبیرہ بن مرثد عن علی رضی انہما اختلفوا فی ابنہ حمزہ فقضى بھار رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لئلا یخاوا و قال ان الخالۃ ام قلت یا رسول اللہ الا توجہنا قال انھا لا یحل لی انھا ابنہ اخی من الرضاۃ قال وقال لی انت صنی وانا صک وقال لولیت انت اخونا و مولانا و قال لجعفر اشبھت خلقی و خلقی ہذا الخیر الکتاب و صلی اللہ علی سیدنا و مولانا محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین ترجمہ حضرت علی رضی سے روایت حمزہ کی بیٹی کی پرورش میں جہگڑے سو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے حکم کیا اسکی پرورش کا واسطے خالائسکی اور فرمایا کہ خالہ بجای مان کے ہر بیٹے حزن کی یا حضرت کیا آپ اُس سے نکاح نہیں کرتے ہیں حضرت صلی اللہ وسلم نے فرمایا کہ وہ میرے لیے مثل نہیں کہ میرے رضاعی بہائی کی بیٹی ہے علی نے کہا کہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے مجھ کو فرمایا کہ تو مجھ سے ہے اور میں تجھ سے ہوں اور زید کو فرمایا کہ تو ہمارا بہائی ہے اور آزاد شدہ ہے اور جعفر کو فرمایا کہ تو مانند میری ہے پیدائش اور خلق میں جب یہ اخیر کتاب کا ہے اور خدا کا درود ہو اور

سردار ہمارے اور محل ہمارے محمد کے اور انکی آل اور اصحاب تمام کے ہر

اعلان

یہ کتاب اور کتب تفسیر و حدیث و فقہ و تصوف و لغت و صرف و نحو و منطق و غیرہ شمس
 لاہور محلہ سادہ ہون مکان فقیر اللہ و در کشمیری بازار دوکان فقیر اللہ تاجر کتب موجود ہے
 العبد فقیر اللہ عفی عنہ

Marfat.com

حضرت منتظرانه نشسته اند بعد ساعتی همه با آن عجلت بکار تعمیر مصروف شدند که فرمود
 حضور نبیت پس از ساعتی باز همچنان بکارش مستنداً حضرت صلی الله علیه و سلم پیش
 مرت جبرئیل علیه السلام استفسار فرمود عرض کرد که اینها برای تعمیر عمارت مباح و گنبد
 خان مامور اند بهر مقدار که از زبان بنده کلمات تسبیحات اربعه برآمد بمانند قدر سامان
 مباح تعمیر و غرس اینها رسید بمان قدر تعمیر کردند و هر گاه آن بنده ساکت شد اینها هم ^{مستعمل}
 نظر شد که اسباب تعمیر نمیرسد آنکه حال فقط تسبیحات اربعه است و ذکر عبادات و
 کارهایش علی هذا که او خود میفرماید فاذا ذکر و فی اذکرکم ^و اگر یکبار در روز و گوی
 و خود و بار بر تو میسر شد و آنچه حضور آنحضرت صلی الله علیه و سلم ^{استغفار}
 تا بان تو از زبان آنحضرت صلی الله علیه و سلم میشود و بریم علاوه است **كَمَا قَالَ عَزَّ وَجَلَّ**
وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ
الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا علی هذا القیاس هر حرکت و هر سکون در کار نیک و هر
 کلمه خیر و هر اتفاق و صدقات و خیرات و هر سنات و مراعات که کار عزیزان و دوستان
 و ذوی القربی و ذوی الارحام و دیگرندگان خدا بدی و بدی قدمی رقی حتی که اراده نیک که
 بدل میکنی یک یک در حسنات تو نوشته میشود و ترا خیال و یاد و هم نیست که چیزی نیک کرده ام
 بروقت اجر یافتن تخمیر خواهی شد که این نگوئیم من نکرده ام من چرا اجر میدهند اقل مرتبه اجر
 ده چند و نهار افشانی نیست **وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ** یک یک قدم که کار خیر میداری
وَأَن تَارَهُمْ بِيَوْمٍ **وَأَن تَارَهُمْ بِيَوْمٍ** **وَأَن تَارَهُمْ بِيَوْمٍ**
 از حسنات تو از احصا او بیرون نبوده است که میفرماید **وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي**
إِقَامِ مُبَيِّنٍ و اجر بچیک ضایع نیست **إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ حَسِينٍ**

اینهمه در کنار هر نحی و بلائی و تکلیفی و اذیتی و نقصانی و بیماری و ابتلائی و عسرتی که
 برای هر یک اجری و بدلی جدا جدا معین حتی که اگر سوزن کفش و وزی هم کم شد و ما شرف
 و رانگان نبوده است که تدارک سببات تو میکند گما قال النبى صلى الله عليه
 وسلم ما من مسلم يصيبه نصيب ولا وصيب حتى الشوك
 يشاها وحتى اقطاع شسع بعاله الا يدنّب وما يعفو الله عنه
 و هر تنه که بلا اراده مقدر وانه خردل هم از تو واقع میشود و ترا بطرف آن نظری حساب
 نیست آنهم ضائع نبوده است و او خود محاسب است که میفرماید و ان كان مثقال
 حبة من خردل اتينا بها وكفى بنا حاسبين يك ذرأه رتب مبتلاش
 كفارة لئانها ان يكسالة لئانها ان تت حياء يوم كفارة سنة و اگر مصائب و ابتلا
 کردی اجرش احسابی نیست که خود بلفظ بغير حساب تعبیر میفرماید انما يوفى الصابر
 اجرهم بغير حساب این همه اجر و مصائب است و در صورت صبر حساب و اگر
 نعمت و راحت هستی آنجا شکر بر نعمت مایه فرید نعمت و اجر است و لكن شكرت فو
 لا يزيدنكو ازین عبارتست برین هم بالاتر اینکه آنچه عیش و عشرت و نعم و مراعات
 با اهل و عیال خود موافق سنت میکنی بر آنهم اجری مترتب میشود و آنچه از طرف اوست و می افزاید
 و لا ینا فزید از ان اشعار است و اجر صوم و صلوة و نوافل و دیگر عبادات مکتوبه خود
 معلوم است که محتاج بیان نبوده اکنون بدان و آگاه باش و بر حساب باید آمد که این همه
 معاملات و مراحم و تفقدات و این همه اجر و ثواب در همین اعمال است که در دنیا میکند و فصل
 کشت کار درین فرعه همین تا زندگی دنیا است چون ششم بند شرح نیست که بجا
 خودت **۵** بخیر تغابن و حسرت دگر نخواهد بود در ان زمان که حسرت نمی کشاید کار

بش حسرت را که خاصین دل کاری کند صاحب دلان فرخ نام نهاد و اندک نار الله
 وَقَدَّاهُ الَّتِي تَطَّلَعُ عَلَیْهَا فَتَدْرِكُ و این موت اوقتی و ساعتی معین نیست
 تو موکل و ترا از وقت آمدنش خبری نه تا پیشتر سامان تقدم با حفظ کنی قیامتیم
 مَتَهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ و هر گاه که نعبته فرسید هر چند تنفس جان بر تن باقی است
 چون وقت احتضار رسیده توبه توفیق مرخص در توبه باز باشد که انما التوبه علی الله
 لَسَيِّئَاتٍ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا
 الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كَافِرُونَ ايمان آنوقت معتبر گو جان بر تن باقیست که فلهم
 نفعهم ايمانهم لما رَأَوْا بَأْسَنَا نَبَّيْنَا عَنْ عِبَادَاتِهِمْ مِنْ قَبْلِ مَوْتِهِمْ
 و مسدود ايمان تو نامعتبر و آنکه برای رفع هر عبادت و خیرات و حسنات و اجابت
 و عاهاهی تو رحمت حق جدا منتظر و ملائک جدا منتظر و مامور بودند انهمه تا زندگی
 دنیا بود و بجا رگی در چشم زدن منقطع و مسدود شد بخیر تاریکی گور و عذابات هیچ نخواهد بود
 از زمان خود ظاهر که از حسرت و اندوه کار تو بجا خواهد شد مصرع چشم ندشوارنا
 شوی بیدار یومئذ یبذکر الانسان وانی له الذکر یقول یا لیتنی
 قَدَّمْتُ الْحَيَوَاتِي فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ وَلَا يُوثِقُ و تاقه
 احد پس بدان ای نفس که آنوقت انهمه حسرت و اندوه هیچ بکار تو نخواهد آمد و حسرت
 و اندوه است که اگر در زندگی دنیا باشد اجر تمام دارد که بر سر عبادت خالت می نشیند
 إِلَيْهَا وَ هَا صُنِّيَا از همین مفهوم خبر مید پس از پیشتر نوعی که بالا تبصرح تمام نوشته ام

بدان عادت و کار کنی و تا وقت آخر منزل سانی در آن حال البته همه صفات ماره بالسور
 مطمئنند بدخ خواهند شد و سزاوار این خطاب خواهی شد که یا ایها النفس المطمئنة
 ارجعی الی ربک راضیه مَرْضِیَّة فَاَدْخُلِیْ فِیْ عِبَادِیْ وَادْخُلِیْ حَبِیْبِی
 پس آن وقت کار همین وقت حال و بالفعل است که ماضی گذشت و فردا معلوم نیست و ما
 تَدَارِیْ نَفْسٌ قَاذَا تَلَسِبُ غَدًا پس همین امروز و این وقت غنیمت منقذت کار
 بفردا نگذار که فردا اختیار خالق فروست مصرع شاید همین نفس و همین بود باقی
 مَضَى وَمَا سِیَّاتُكَ فَاَیْنَ قُمْ فَاغْتَمِ الْفُرْصَةَ بَیْنَ الْعَدَائِیْنِ از ابتدای
 احتضار که هنوز جان بن باقیست تا آخر قیامت همین حال است که توبه و استغفار و دعا
 را بار و قبول نیست و ذره ذره حسنات و خیرات و اعمال حسنه تو که در زندگی دنیا یک
 نوشته میشد و اجرده چند و مضاعف المضاعف بران تشریب میشد اکنون نیز تریا
 عمل نه انجا با رسامعت و قبول برای یک فاتحه محتاج زندگان باشی چنانچه امروز مردگان
 محتاج حسنات تو بیک فاتحه نوده اند باقی از قبول و سکرات و قبر و قیامت چگونه که خود
 سیدانی یَوْمَ لَا یَنْفَعُ عَمَلٌ وَلَا بَعْرٌ إِلَّا الَّذِیْ تَمَّ اللَّهُ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ در
 حیات دنیا که بس قلیل بمقابل آن از روز وفات تا آخر روز قیامت بلکه تا ابد الابد و مقدار
 زمانه مدت را توان سنجید پس آنقدر مدت قلیل زمانه حیات فقط برای کشتکاری است که
 الدُّنْیَا فَرِیْعٌ الْعَاقِبَةُ عِبَارَتِ زَیْنِ سِتِّ وَانْقِدَرَتْ دَرَا زَا اَبْدَالَا اَمَّا ذَیْنِ سِتِّ
 و خوردن راحت و آسایش و آرام است این اندکی خیال با دیگر که زمانه مشقت کشتکاری
 چه قدر قلیل و زمانه راحت و خوردن چه قدر دراز پس این زمانه قلیل کشتکاری و بخله
 و سهل کجاری با رایگان داده بعضی آن همه راحت و آرام ابد الابد را بجز است ابد الابد

کردن دیگر یاران خود را دیدن که یک و آنکه شسته بودند و حرمین ربی از زنده قدر آتش است
 کار خواهد کرد و نار الله الموقدة التي تطلع على الافئدة مراد از همین آتش است
 صدقه آتش حسرت که در صورت غفلت و سهل انگاری باست و احسرتا و و ان
 ن مدت قلیل زمانه کشتکاری معصیت گذرانیده بجای میوه های گوناگون قوم خاسته
 شده شود و این ثمرات بران آتش حسرت مزید کرده شود که همین برای ادراک و افهام نام
 بیان به تماثل مار و کژدم و عذابات و دوزخ تعبیر کرده اند و الا خود ظاهر که زخم و صدمات این
 نش ظلمت و مار و کژدم بر جسم است و اینجا که عالم ارواح است اینجا همچو صدمات جسمانی چه
 و اندر ساینده آری همچو صدمات و حالتی نبراز مرتبه بران صدمات جسمانی ظاهر غالب تر می شنید
 یک سخن سخت و تلخ آنقدر بر روح کار می کند که هرگز زخم تیغ و تبر غالب تر می شنید که گفته اند
 حَرَاحَاتُ السِّنَانِ لَهْلَاءٌ لِيَتَامُ وَلَا يَلْتَامُ مَا جَرَحَ اللِّسَانُ
 پس غلبه صدمات روحانی بر صدمات جسمانی از همین جا قیاس ما بیکر و و تِلْكَ الْأَمْثَالُ
 نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ عبارت از همین نظر و امثال است فافهم و تلبیه
 و تداثر برک عیش بگور خویش فرست کس ناز و بر شویش فرست حاصل
 چون روح مجرد سخن بد بخار ساینده و مجال سخن بفسن تنگ گرفت آخر نفس تمام که اماره بود سخن
 و روی خطاب بجانب روح نموده سخن درآمد جواب از جانب نفس اماره ای
 حضرت روح آنچه ارشاد رفت بجا و درست اَمَّا وَصَدَّقْنَا وَسَلَّمْنَا كَرَامًا
 انکار مگر چونکه از پیشتر طلب جواب انصاف ارشاد رفت است اندا بعد استغفافی او بها
 از پیشگاه حضرت روح هم امیدوار انصاف ام **ه** چون روح انصاف خستی این
 من هم انصاف از تو میخواهم اندکی بیدیه انصاف ملاحظه در کار است که زمام

من بیت کسیت و مفهوم و الٰهی نفسی بیده صیت علاوه خلقت و سرشت
 خود نبود همان خالق کل چنین صفت مارا نشسته که الا انسان مرکب من الخطا و
 هر بدی و سیه که واقع میشود در آن محمول ام که ما اصابت من سینه فمن نفس
 از ازال انا ره بالسور پیدا شده ام که ان النفس لامارة بالسوء پیغمبر ان از
 من عاجز کرده اند که ما ابروی نفسی قولشان از زبان خالق کل است و هیچ نبی را بر
 اختیاری نداده اند که قل لا املاک لنفسی نفعا و لا ضررا عبارت ازین است
 عنان اختیار من بست خاص اوست نه بدست انسان که الا ما رحم رنی و الا
 ما شاء الله اشارت باین است هر صیغ و در منبوعات در اصل خلقت من نشسته
 الا انسان حرصی علی ما منیع و نغمای بهشت هیچ کمی و نقصانی نبود همه مباح و درست
 موجود و تصرف بران حاصل فقط برای نزدیک فتن یک درخت گندم که مقابل نغمای بهشت
 حقیقتی نداشت مانعت بود که ولا تقر با هذه البشیرة فتکون من الظالمین
 با اینهمه از خلیفه حق ضبط نشد و بفرمان نفس کار کرد و از اینجا توان است که از روز ازل
 مراد نوع بشر غلبه و تسلطی بخشیده اند و مظهر صفت مفضل که از اسمای صفات اوست
 قرار داده اند تا نوع بشر که مظهر جامع جمیع اسمای صفات است از این صفت هم خالی نباشد
 برینهم که بمقابل روح مجرد و پایه برتری و غلبه نبود یک شمر محض قومی ترا و ستاد ملائک که
 بصفت مفضل محسوس بود معین معاون من قرار داد که نامش املیس است اگر شاید گاهی نفس
 مصاحبت و معاشرت به نسبت روح مامل شود و آن املیس به حکم باز دارد و آن شیطان بخود
 و تسلط و حملت و حکم داد که انک من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم و حکم جان
 فرمود که و استغفر من استطعت منهم صوتک و احلب علیهم خبالت

وَسَائِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ الْأَخْرَاجِ فَمَنْ قَطَرَتْ وَجِلَّتْ مِنْ حَسْبِ
معاون من چنان و حکم و مهلت و تسلط چنان پس الزام بر من حسبت که همه افعال و اعمال من
با اختیار خالق کل و مخلوق است که وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ هر الزامی که بجانب
من نسبت می کنند ملاحظه رود که یکی منتهی میشود و فاعل حقیقی کیست و مرا اختیار چه
علاوه در امور دنیوی ملاحظه رود که بیچگاه از شکر مشغولی با نجات نیست هرگز و افکار و تعلقات
و آفات پریشانها و مایه تخلف و مشغولیهایم در موجودات انصاف بود که در پشت همه نعمتهای حیسان
هنیامباح و حاصل از فقط یک درخت که ناقص تر بود و نزدیک رفتنش حکم و تقصیر با مانع بود
از خلیفه حق ضبط آن صورت نسبت بخلاف آن در دنیا که مباح کمتر و آنچه هست اکثری را حکم
بی استطا عینها دست تصرف بر آن حاصل نموده است و ممنوعات بیشتر و اختیار بر آن
حاصل و غلبه و حکم و تسلط نفس اماره نسبت آن خلیفه حق در اینجا غالب تر و در صحن ممنوعات
بالطبع پس بدون ارتکاب آن نوع بشر را چاره حسبت علاوه در جمله اعضا یک شکم من
بیچ چنان پیدا کرده اند که یک دم از کار او مهلت و نجات نیست آن نیز فقط یک شکم خود است
که هر حیوان قوی الروح دارد بلکه از یک شکم بسیار شکمها علی قدر حال متعلق که چگونه از آن جا بهره گیری
نبوده است از کار شکم تعلقات اگر دل سخت کرده کنار نه نموده کار عقیبی خود را در و هدنی حتمی و خرابی
و تباہی دنیا که ظاهراًست در عقیبی هم ازین مواخذه نجات نبوده است که حقوق اهل و عیال و دوی الامام
دوی القرنی بر حقوق عباد مقدم است اگر تنها یک شکم خود مثل و اگر حیوانات باشد تا هم مانند بعضی
فقرا می متوکل از اصبر و شکر و توکل بر حاضر قانع و راضی کرده به تبعیت روح بهر منظر و هر تواند کرد
پس درین مشغولی و پریشانها اگر بکار روح مصروف شد یکطرف زوده های معدود خود شود
برسیدارند و یکطرف اهل و عیال او بلامی کنند و یکطرف دفعه مواخذه عقیبی سوپان روح که کفایت

اهل و عیال و صحبت پس نفس بچاره چه چاره سازد و کدام کدام کار کند **۵** شب بخت نماز نیندم
 چه خور و بابد و فرزندم و مورد طعن و تشنیع خلایق علاوه بر دم نشتر جگر است که قطع مین
 آن بی حمت را که هرگز نخواهد دید روی نیکبختی تن آسانی گزیند خوشترین زن و فرزند
 بگذارد و بختی و اگر حکیم روح برزق حلال نعمت خود را مقصود کند آن خود در عالم مقفود و آنچه نیست
 از پنج تنگدیش نبوده است آنهم اگر از صبح تا شام ریاضت و مشقت و دینداری و فرودوری کند آنهم
 برای کسیکه کدام حرفتی و صنعتی و کاری داشته باشد و الا سبب در یوزگی یا بارگشتی و فرودوری است
 در چنین حال التزام اوقات نماز کجا و چنین جا کجایی با که چند فلوس رزق حلال بدست هم آید فقط
 اگر بیک شکم و پارچه خود کفایت کند پس غنیمت است و در اهل و عیال را جواب است و همان کار
 جان موجود و اگر محتاجانه سوال کند آنهم حرام و ممنوع رزق حلال کجا معنی سوال هم کسی کنی
 و اگر بعد در یوزگی و کوچی کردی و ذلتها تا شام چیزی مسیر هم شد تا هم مقدار آن ظاهر برای
 اهل و عیال چه تدبیر و ذلت سوال خود معلوم است که کار افتاده گفته از طهر **۵** قدر وقت
 دوستی الفت محبت اعتبار غیرت و شرم و حیثت برو غرور و قار اینهمه رفت از میان
 چون در میان آمد سوال ذلت و خواری و نکبت جای آن گیر و قرار پس چه باید کرد چون
 بضرورت قوه اهل و عیال از استحصال دنیا چاره نیست و آن بی مکر و زور و خیانت کمتر
 حاصل میشود که **اللذی یزور لاک یحصل لک بالزور** و آنچه حلال بی زور است حاش
 بالاندک و رشده و آنهم خالی از مشغولی نبوده است پس صحیح توان کرد در مضیقت در باره نفس بچاره
 چه صلاح و چه تدبیر و چه ارشاد است کار حضرت روح که همین عبادت و یاد الهی است و غذای
 روح همین ذکر الهی است که **الایذکر الله تطمئن القلوب** نفس بچاره چه کند
 که همچو بلا مستبلا و چنین کار با مجبول و مامور و مشرخص فطرت و ایلین حاکم است **۵** در میان

ریخته بندم کرده اند باز گویند مکه و امن تر مکن بسیار باش کاری که بر من بچاره قنایه
 مرت روح از ان نابلد و محفوظ اند که قیل الروح من امر ربه صفت روح است مقام
 مرت روح علوی و مثال ملائک همین که روح تسبیح خداست که بی مشقت و محنت هر دم رزق است
 غذای نفس از روز ازل خود معلوم است که همان گندم است و آن بی مشقت و زور خاگرد که
 ندیدست نمی آید پس حق توان کرد بخلاف ملائک که لا یعصون الله ما امرهم و
 فعلوا ما یؤمرون صفت آنهاست چون شکم و شهوت ندارند بار اهل و عیال نه فکر
 گندم همین عبادت عادت شان است نه عبادت هم زور و من کسی اند که او را هم بود در
 پس حضرت روح هر چه فرماید بجا است که یقیس علی نفسه در چنین مقام فقط گفتن کسی
 از درد و گری آگاه نباشد کی عند الانصاف کافی و معتبر تواند بود اگر ترا حالی نباشد
 همچو من حال من نبود ترا افسانه پیش گفتن از زبور لا حاصل بود با کسی در عمر خود ما خود
 غیبش آخیر بجز شخص ثالث که حکم بین بجانبین کار افتاده و عاقل هم باشد چاره نیست تا بعد
 او را که صورت مقدمه چه انصاف میکند لاجرم حضور عقل سلیم محاکمه باید بود که فاحکم
 بیننا بالحق روح نیز جویشی منظور داشت تا اینکه هر دو بالاتفاق عقل سلیم را حکم قرار دادند
 و بدآوری پیش او رفتند و درخواست انصاف کردند و تخریفات اربعه ختم نموده مسل مقدمه
 ترتیب داده منتظر حکم خیرت شدند عقل سلیم تمام مسل مقدمه از اول تا آخر با معان نظر دیده
 فکر و غور بلنج بکار برده نمی بخورد و فرماید که همچو مقدمه کمتر گاهی پیش آمده بود اگر روح را معقول کند
 چه مجال دارد که خود تابع اوست و همه حجت و دلائل او مسلم و مخصوص اگر نفس الزام دهد و
 تنگ گیر و غیر حجتی ندارد که او هم بچاره مغذور و مجبور است بهر حال بعد فکر و غور بسیار بجز
 تبعیت روح بچاره ندیده روزی خاص برای رو بکاری معین کرده اظهارات طرفین موج

بعد از سر نو بگوشت دل شنیده قلمبند نموده اول سب دستور از روح مجرب بعد گرفتن بصریح و در حضور
 وجود ثبوت و گواهان طلب نمود روح بجواب گفت که من بمقام دعوی و تحکم نگفته ام که منبر
 علی المدعی لازم آید بلکه خود از نفس انصاف خواسته ام تا از هر چه انکار کند حلف کند که و الی غیر
 علی من آنکه و اگر تسلیم کند انصاف هر دو صورت تسلیم مدعا علیه خود حاجت گواه
 نمی باشد معذرتا امکان در هر سخن خود قول سمیع و بصیر حاضر و ناظر شاید قول خود آورده ام
وَإِنَّهَا عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدَةٌ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا اباری از نفس رسیده شود که
 آنچه من گفته ام از کدام کدام سخن انکار دارد نفس در اینجا مجال سخن انکار و تکذیب چه بود
 همه تسلیم کرده گفت که آخرین هم آنچه التماس کرده ام بدی و صریح گفته ام محتاج عینیه و برهان
 نبوده است فضلا علیه که غیر مخصوص هم نبوده است اگر خلاف واقع گفته باشم ملزمم بخود الا
 انصاف در کار که برای همین انصاف خود با استدعای خود درین محکمه آمده ام اکنون باز
 عقل سلیم در مقام خود را کم کرده باندیش فرورفت و استعدا و از عقل کل نبود و از سب کل
 استعانت حبت آخر با در عقل کل پس از تامل بسیار بخود آمده برسد قضاشسته
 اول روح مجرب را به اوب تعظیم تمام قریب تر جا داده ما و بانه گفت که مرتبه روح از همه بالاتر
 پس بلند افتاده است و این اسرار کسی از اینها هم خبر نداده اند و از آنکه خبر شد خبرش با زینام
 حتی که خالق الارواح صیب خود محرم اسرار فاقو حی الی عبیده را جز این قدر حکم گفتن نداد
كُلُّ الرُّوحِ مِنْ أَمْرِ رَبِّي و چگونه توان است سر و ماهیت آنرا که خالق الارواح نسبت
 بخود اصناف فرموده فرماید **وَلَفُحْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي** چه زیاده ازین چه باشد که ملائکه را
 حکم سجده اش نمود که صاحبی از بمقام سفیر ماید که نبود وی ذات حق اندر وجود
 آب و گل را کی ملک کردی وجود عقل چاره را هم در اینجا برنیش که گفته اند **عقل**

نری اولنگ با منم برالا اولنگ مقام روح نقد بر برست که عقل و علم هم در اینجا که کافا و گفته این
 که در پیش آمده عقل مجلس علم در پیش آمده زیرا که عقل و علم هر دو را مقصود اند نه مقصود
 است که بی علم نتوان خدا را شناخت پس چراغ تا همان زمان در کار است که سالک در راه باشد هر
 معبود رسید از چراغ راه چه کار ماند مگر شبه روح با این علو و تقدس و مقابله این مقام نفس اسفل الازل
 منکی از ان در کتاب **ظهور ایمان** بمقام معرفه الروح و معرفه النفس شرح داده اند
 قدرت روح را با چنین نفس اماره بالسور که شمر خلق است اعتراف است و مطیع و محکوم
 روح قرار داده اند باین طور ما و بانه بنری ولینت سخن گفتن و انصاف خواستن و کارها که مقابله است
 جا داشت چو با سفله گوئی لطف و خوشی فزون گرددش که بر و گردن کشی حریر که واضح برای
 بر و پور یا برای صف لغال وضع کرده است هر دو را بجای خود صرف کردن بجای و بالعکس
 ایراد بر واضح وارد نمی شود ککل شیئی خلقناه یقدر میفرماید هر گاه این سفله محض اعتراف
 شمر و محض نموده الزام خلقت خود بجانب خالق کل نموده خود را بیچاره بر و مغرور نموده بود همانوقت
 همین سخنش را بجوابش حجت گرفته به بندی و شستی حاکمانه و غالبانه سخن کردن می بایست تا از سفلگی او
 نوبت محاکمه و مقابله با مقام نمی رسد که ایراد بر خالق کل عاید می شود که او را برای همین سفله
 فرو تر شده اند که اطاعت و فرمان برداری روح کرده باشد که ناقص فدای کامل علی قدر نفس خود
 و کمال او میباشد از چنین سفله شمر محض به حکم کار باید گرفت و رام خود ببلید داشت با سیر که انسان
 بنری فاضل پیش می آید او هم انحصار و فروتنی کرده فرمان بردار میشود بخلاف این نفس شمر
 که بر قدر با و رعایت و پرورش و زرمی می کنی همچنان مغرور تر شده به حکم می فراید که کار افتاده است
 می گوید مراد هر که بر آری مطیع حکم شود خلاف نفس که فرمان بردار می یافت مراد هر قدر که
 سفله را پرورد همان قدر به حکم می فراید تا اینکه است بر روح را هم مطیع و شمر خود کرده است

خود با سفل السافلین می بود که و کان عاقبتهم ما انفک فی النار عبارت ازین است پس اکنون خورشید
روح خاموش و علاء نشینند و صبح دم نهند من اینک نفس را طلب کرده آنچه ما ویت معقول میکنیم و بر سر حساب
می آرم ملاحظه شود طلبی نفس از ما ره محکم دار القضا با جلاسل عقل سلیم حشمت بر عدالت
اطلاعنا به طلبی نفس از ما ره بالا اصالت از محکم دار القضا جاری شد که روح هم بالا اصالت و بکار
آمده بود اول عقل سلیم نبر می آید است که تمام پیش آمد تا طرفداری روح یافته نشود و نفس اعذر حکم نشود
نشود و ما اینکه به بنیت تمام همه سوالات معنی نموده اظهارات قلم بند کرد و نفس خلقت که فریب در حلیت است
عقل سلیم را طاهر متوجه بحال خود دانسته بجز و بیچارگی تمام همه عذرات خود بیان کرده گفت که من بیچاره
چکنم همه بار تعلقات و افکار و مشغولیها بر سر من نهاده اند تمام روز و شب در همان دور می جاگامی
مشقت بسر برده به فرط که میشود حکمت تدبیر روز و فریب محنت و درشتی و زنی باره نانی هم رسانند
بهمه تعلقات و اهل و عیال سرسام و خود را هم می پرورم که شکم دارم و از اطاعت روح هم تا امکان قاصد
روزه هم میدارم نماز هم بخوانم مگر گاه گاهی که همین پیشانیها و وادوش کم فرصتیها فوت هم میشود
البته معذورم که یک سر و نبر اسودا چکنم که انهم ضرورت نماز و صوم را قضا و کفاره هم آمده است الا
یک شب اگر باره نانی متعلقان نمیرسد عاقبت تلخ است که قضا و کفاره ندارد و این شکم بی
بیچ صبر ندارد که بسازد هیچ آخر مونت و اتفاق اهل و عیال هم حکم خدا و اصل عبادت از ضرورت
و اجابت از کار روح بیرون نیست و من هم آخر شکم و ضرورت لایبی دارم اگر قبول حضرت
اینهمه را ترک گفته شب روز تسبیح در دستجان اندر جان اندر گفته به تسبیح درختی در بهشت کابا
تا که آن باغ تسبیحات درخت طیار دار است شود و من بخا بهیم اینجا بطلد اول اهل و عیال سر
امر و زانیجا و انجا عذاب النار در سرد و همان موجود در آن حال باغ تسبیحات که درخت طیار است
شفا عظمی خیزد و بچه کاری می آید گو باشد حضرت روح که بخرد ذکر و عبادت غذای و کاری ندارد

در کرمی دانند زور و من کسی اندک او را هم بود و میفرمایند که یک ساعت یکدم از یاد خدا
 باید بود که آخر کار کمال با حیرت و ندانست است و نیز میفرمایند که همین آتش حسرت که خاص آن کس
 نذر ارباب حقیقت و وزخ نام کرده اند نار الله الموقده التي تطلع على الافئدة
 بیچاره تنها چه کنم و کدام کدام کار کرده باشم که برای محنت مزدوری تلاش نیامرا قبول شده
 بین کارها مور کرده اند چنانکه دنیا بخش و خست است و بی او و مگر حاصل نمیشود همچنان با رانم
 ض فرور محسوس شده اند که نجاست بطهارت حاصل نمیشود دنیا اگر حقیقت است که نفس هم عقل
 ماب است الدنيا حقیقة و طالها کلاب از همین مفهوم خبر میدهند پس حقیقت بهم رسانیدن کاب
 گمانست نه کار آدمیان اینکه گاه گاه نماز هم میخوانم و روزه هم میدارم خلاف عادت و حلیت خود
 محض بتبعیت روح است چون نیامدین هم متضاد اند و اما برای کارهای نیامشته باید تعلقات
 دنیوی کرده اند چگونه مثل روح همه تن شب روز کارهای من محسوف تو انهم مانده هم ضد خواهی
 هم دنیای دون این خیال از تو محال است و جنون ضد آن لا یجتمعان لهذا محسوف عقل سلیم
 که عاقل و منصف و کار افتاده اند و عذر بجای سخن سازی و تصنع را بنگوی فهمند و از درد و الم گاهی دارند
 خود استند عا کرده بدآوری آمده ام مثل حضرت روح از درد من با آشنان بوده اند تا هر چه حکم انصاف
 باشد فاحکم بلینا با حق این گفتگوی نفس که در تخلیه بود همه حضار صحبت می شنیدند و نفس هم حسب
 عادت خود با اشاره و کنایه چشم و ابرو و هر یک از حاضرین صحبت بجانب خود رجوع و امیداروی السعی
 کرده بود و تقریرش طایر و فرب لاجرم هر یک از حاضرین صحبت بتایید نفس بکانه و از سخن گفت که آن
 بیچاره هم ناچار است هر چه میگویی بدی جان با دست کدام کدام کار کند و چه کار که با هم در تضاد عقل سلیم
 چون این همه بغور تمام شنید و سنجید اندکی خود هم ستر از او متاثر شد که نفس هم چنانی گوید البتة و منصورها
 بخدوری نماید چون عقل سلیم بود نه عقل فرب که مطلع نفس است و از پیشتر از سید کل مردی یافته بودیم

باز بخود آمده بر سر ریعدالت نشست و نفس را حکمانه بر سر جام در معرض بازخواست است
 روح را هم بواجب طلب است هرگاه روح رو بر او آمد عقل سلیم ضبط خودتوانست تمبلی اختیار
 برخواست مگر بجایت سندی قضا که روح در اینجا اهل مقدمه و محفل در اینجا حاکم بود روح ابر
 خود که جان داد مگر خود پاسبان ب فرو قرار نشد نشست که روح بمنزله باد شاه و عقل بمنزله وزیر
 بهر حال انحرکت که ابتداء بنظر نفس در آمد با احتمال طرفداری مدعی پس متاثر و متروک شد مگر مجال
 انحراف نداشت که خود عقل سلیم را حکم قرار داده رجوع آورده اقرار نامه حسب سرشته و دخل کرد
 ناگزیر از کرده خود پشیمان فرو استاد آخر عقل سلیم اول حسب سرشته بجانب روح مخاطب شد که
 دعوی چه تصریح دعوی چه حصر دعوی چند گویا این داری روح همان اب بیان واقعی که بالانکه
 شد بزبان آورد باز از نفس سوال شد که ازین بیخ اظهارات روح انکار داری یا انحراف یا اقرار او هم
 مذکوره بالا بیان کرده عذرات خود پیش نموده انصاف خواست عقل سلیم بجانب نفس خطاب کرد
 گفت که باری از بیخ دعوی و ارشادات روح انکار نداری عذرات که داری هیچگونه مانع احکام روح
 فکر و تدبیر معاش لا بدی هرگز مانع حسنات و عبادات نمیتواند شد بلکه خود داخل عبادات و حسنات
 بشتر طریقه حکم روح کار کنی و روح خود این داخل حسنات و عبادات بوعده اجر و ثواب بسیار و سواد
 اول این خصوص صحیح بیان کرده است و آنکه حصول معاش را بکرو و فریب زور و خیانت مقصود میدانی از
 محض تقاضای طبیعت و حب طبیعت است که خود بشیر و در خود معترف بوده هرگز بر حصول معاش را
 و فریب و خیانت جعل نموده است بلکه منع آمده است که قوا انفسکم و اهلیکم ناراً آتیه
 خطر و ضرر و مانع حصول معاش است مضار دنیا و خسرا ن عاقبت علاوه همیشه در دوزخ و سکاران و
 و مجلس از آن و فریب کتنگان و دغا بازان و وقف مجلس و زور و ضربت شلاق و شکن
 قتل و قطع ید و نفی بلدی باشند و هیچ جا و مقام آنها را بجز رحم و طرد و خطی نمی باشد و اهل و عیال آنها

Marfat.com

ت اعمال آنها با همه نیکوئی استبدای غدا بت می باشد این که حصول معاش را موقوف بر شتاب میدانیست
 است و آنچه از این شتاب حاصل شد نیز حرام و مایه خذلان این است و آنرا که حکم روح است گفتاری
 ت کرداری امانت و دیانت و علم و فضل و شرح فقه را در کتب معاش کار می کنند همه مغز را بر
 رو اقتدار و تنول و حکومت و آسایش تمام بسری ز بند و بر امثال تو احکام حسن و قبح و مصلحت
 ح بد و نفعی بلد جاری می نماید آنهم نفوس که اطاعت روح اختیار کردند مرتبه و تسلط و آسایش
 در دنیا چنین و چینی چنان که **لَا يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ إِلَّا وَأُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى**
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ صفت آنهاست نیا و عقوبی سر و دور آنها بهتر و
 شتر و مثل تو بنندگان نفس اماره از احکام آنها بگذروند و سر می رسند و آنکه در پرده عجز و بیاری
 کم و غلبه خود و انموده و مغناز عم خود روح را ترسانیده که انبیا را برین اختیار نداده اند و همیشه از شر و
 ن پناه بسته اند و آیه **قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي وَمَا أُولَئِكَ لِنَفْسِي إِلَّا رِغْبَةٌ** خود
 حض آورده و گندم خوردن آدم علیه السلام حکم و غلبه خود گفته و آیه **إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ**
وَأَسْتَغْفِرُكَ مِنْ أَسْطَعَتِ بِرِجَازِ لُؤْلُؤٍ دست آورده آنها بکسی گو که ترا نشنا
فَقُلْ لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ رَاحَتِ مِي رِي وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ رَا فَرَامُوشِ مَسْكِينِ اینجا که قُلْ
لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي وَمَا أُولَئِكَ لِنَفْسِي إِلَّا رِغْبَةٌ و **وَأَسْتَغْفِرُكَ مِنْ أَسْطَعَتِ فَرُودَةِ**
 اینهم بعد مان آیات میفرماید **إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَالْأَمْرُ حِمِّ رَبِّي وَإِنَّ عِبَادِي لَكِيرٌ**
لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اگر ترا شمر محض سرشته اند باری روح را برای تنبیه و تعذیر و سرگوبی
 سرشته اند که او را از علوی و ترا از سفلی فریده اند علوی او در حال سفلی غلبه و تسلط حاصل
 ندانند که ترا محکوم و مطمع و زیر دست روح کرده اند و محض لفضیلت اطاعت روح صفت
 اماره ترا و مطمنه و لو اینه تبدیل کرده چنان مرتبه اعلی بشدند که **لَا يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ**

راحتهای عالم که از خطوط نفسانی است محض ای من مخلوق و حلال طیب که میفرماید قل من
 حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ انهم که صریح بر
 من و بتصرف من از لذایذ نفسانیست و عقبتی هم همه از جور و قصور و فواکه در مان و جمیع نعمای
 برای من است که فیها ما استتبهیه الا نفس عبارت از نیت در سیمه نعمتهای دنیا که ظاهر
 اند و نعمتهای عقبتی که موعود و منصوص اند همه از خطوط نفسانی محض بر ای نفس اند نصیب و ح درین
 است که آن جدا سوای نیت که از نفس پویشید داشته اند و نفس را علم بر این داده اند که فلا
 تعلم نفس ما اخفی لهم من قره اعین ما عبادت ازین است و مفهوم که دنیا فزاید است
 باین است و در مقام نفس بشر بقدر رای مذمب و عقید خود مضمونی میباشند که از اصل کسی
 خبر نداده اند که خود فلا تعلم نفس مع میفرماید همه جز خیرات و حسنات و عبادات و صدقات و
 نوافل که مترتب میشود از محض بر ای نفس است نه برای روح که من عمل صلیک ا فلنفسه است
 و هم نص قطعی بلفظ انفسکم وارد است هیچ جا ذکر روح نیامده است از لفظ که دنیا فزاید که هم
 نیز بصراحت نام روح مستحق بوده است بخلاف نفس که هر جا بصراحت بقید نام بالاجماع علی العموم آورده
 که و ما تقدّموا الا انفسکم من خیر تجدوه عند الله عبارت از نیت آری در علوم مرتبه است
 روح معاد و کلام است که از عالم علوی است انهم که از خطوط نفسانی شرح داده ام و در مرتبه
 روح است که نسبت نفخت فی من روحی از کمال مرتبه روح خبر میدهد که مسجود و ملائک است
 مگر انهم لذت و نعمای ظاهری دنیا و عقبتی که سرشته اند همه محض بر ای نفس پیدا شده اند که تصحیح تمام شرح داده
 پس احکم فانقلبوا بنعمة من الله وفضل الخ تنعم و تیش کنهم و عجب نعمت لذتهای دنیا که
 سر دست تقدیرت چرابند عاقبت ترک کنهم کیف که انهم تنعم ذیوی بالنعماهای اخروی هم نبوده است
 که ماسور است خدا و از یلتکو عند کل مسجد آمده است بلکه بخلاف این که عجب نعمتها

خدا و در دنیا که صریح محرومی محسوس است و شاق بر نفس داخل بهمانیه است و عقوبتی نیز باین حرمان است
 که در هبانیته فی الاسلام زیرا که همه نعمای نبوی مخلوق و موضوع برای خالفست و مامور به
 حکم بهمانیه ترک نمودن عدول از حکم اوست که قول از قل مرتجک لکم زینة الله التي اخ
 بیشتر بیان کرده شد پس این عقل سلیم که از سلیم بجز نامی ندارد چه جبر است و چه محبت بخوشامد و وفادار
 و روداری روح چنین حکم نافرمانی است که آنچه ما را با روح قدیمتی است و حاجی و معنی بلکه عینیتی و شرفی
 بلکه از و حاجی از ازل تا ابد حاصل است عقل در الوقت کجا بود معاد العقل حاره که در عین علم
 است با ضرورت مصالح و نبوی جمله معترضه از چند روز شرک است شده است بر همین حساب
 عارضی چند روز بدعوی وزارت بخوشامد روح برآمده اینج بزرگ گویا نامی که از ای عقل سلیم روز
 ازل که ما را با روح ترکیب داده بودند کجا بودی در شکم مادر و سن صغیر و ایام طفلی کجا بودی
 هر گاه آهسته آهسته و خل ذات شریف تو از سن شعور شروع شد از همان وقت همه تکلیف
 شرعی و هر گونه افکار و تعلقات و محنت و مشقتها شروع شد که لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ
 فِي كَبَدٍ عبارت از این است هر گاه در عالم جوانی مصاحبت عارضی تا اندکی قوت افزود
 معادالدرجه کار با میکنی و چه زحمتها در دین می اندازی و در دنیا و ظلمها داده عالمی را بر هم میر
 و شیطان نامستی که همین بنام جن محمدی اینها دور سه فرقه افتراق دادی که کلمه هم فی
 النَّارِ الْوَاحِدَةُ آمده است طائفه را در فلاسفه بر هم زدی که معادالدرجه در الهیات و خل و اولاد
 و تابع عقل شد طائفه و منطق و لائل عقلی او در مقولات و خل داده و در خج و در بر هم نمی نند که صباحا
 گفته که منطق کسی می بود پور سینا ابوعلی بود بعضی حقوق عقل نام نهاده با استدل
 را بر پا کرده و در دنیا فتور می اندازند که کار افتاده روم ازین مقام خبر میدهند با استدل
 چون بود این بعضی قابل تدبیر خود بوده نکر تقدیر شده اند بعضی از خدا نکر شده عقل را که محضی است

و عقل اول نامش نهاده از همه معجزات انبیا که عقلشان نماینده شد و اندک آنکه تو با من روح جمله معتر
 سر کشیده این همه فتورات در بین می اندازی که شیطان الا نشده بر شیطان این سبقت برده
 شیطان این که از وسوسه پیش برده است از خود خلاق مطلق میفرماید که کید شیطان گناه
 عیفا بخلاف تو که این همه فتورات در دین افتد است شیطان این که از یک لاجول می گزیرد و خیر
 سوسه خیالات اینقدر طاقت و قوت مثل تو که با او از لاجول می گزیرد و منطقی می آید و از اینجا است که
 در آن توبه تنگ آمده کسی میگوید که از تو ای خردمندیم چو کشتاد کار خود را بچگون عوالمه کردیم و تمه
 و بار خود را یکسای خراب کرده می سراید که جنونی گوید که از قید خرد میرد و کوشم پارا کنتم خیر با پیوستن
 دامان صحرار اکتسی بعضی بزرگان می آید که دیوانه باش تا غم تو دیگران خرد اندازد که عقلش غم زور
 پیش کسی از توبه بیخ آمده سخن میزند که فارغ از دغدغه گیر و مسلمان دی این گرو گوید که چه
 کردی پستی که از زبان صاحب دلان کار افتاده هم چنان بر آید که عقل تو بیخ و بیخ است بر عازان صاحب خدا
 هیچ نیست و این عطا هر که سر قدر و صل و مصاحبت و تقرب با روح و نفس تو می کند همانقدر در تمه کای
 و احکام شرعی بودی افزاید و اگر توشاشی هیچ تکلیف بخون نبوده است که مرفوع القلم است چنانکه در نما
 طفلی از نبودن توبی فکری فارغ البالی و مرفوع القلم بوده اند اما فات و صامت تکالیف بر روح و
 در دنیا و عقبی بدولت است همچو خرابها و مصائب تکالیف دنیا بسبب تقرب بر روح و نفس که ظاهر است در
 هم همه وبال و مواخذه بر ذوی العقول بقدر عقول است و قدر رسا و مرتبه تو درین مصاحبت عا
 فقط تا طایفه شرعی است در باطن شرعی که عبارت از طریقت و حقیقت و معرفت است از ازل تا
 پی کرده اند در اینجا حیران پریشان و سرگردان شده و از گون می افتی کای بجانب کا و گاه
 بطرف زنده گاهی و هر چه لازم شده است طرف بجای نمی آید که عقل الهانی می بر اخطات
 آنچه در محنت آید این است باین تقرب باین سالی پیش ما دم سیرنی در ادنی عشق مجازی که

روح نفس را گذاشته بفرنگها میگردد زین تا بحقیقت چه رسد که پیش از شریعت قدم نتوانی گذاشت
اجزش تا جنت است و بس و عشاق صاحب حقیقت و معرفت کی گوشه نشینی بجانب روح و تصور فروری
که ما زاغ البصر و ما طغی عبارت ازین است آن جنت و حور غلمان که کمال مرتبه اجرت است
نفس ان لذات هم شریک است مگر حد تو با همین حاجت و نفس بر یافت روح همه مقامات حقیقت
معرفت لیاقت و مرتبه رسائی دارد که انجا اهل جنت ابله می گویند که از غایت ابله می گماند
از یکین غافل شسته اند درین مقام مانع جنت محبس نام نهاده می گویند که سه دلی بیار و مکن گفتار
شرح و گرنه قید کنندت بحسرت و بعضی چنان می سرانید که سه تنگ است عاشقان تیر جنت
بین سوی مکان نگذرد عاشق مکن و ای برین عقل و دانش که باین حقیقت و باین مرتبه اجرا
حکم عمل بر نفس میکنی فیصله چنین زین کسبیه ابله که با چنان ابله عقل سلیم نام خود نهاده است در باب
چنان عالی قدر بلند پایه چه پایه اعتبار دارد که انهم لوجه مصدره بالار و کرده شد لاجرم هم فصول
تحکم مدعیانه بلکه خوشامد بانه منظور ندارم و بجز قصه و قدر مشگاه احکامی که بر افعه می رسم نقل فیصله
ازین محکم حسب سرشته محرمت شود فقط لهذا با جلاس عقل سلیم بکار گزاران محکم حکم
شد که بجز مقدمه بحقیقت و ثبوت دعوی مدعیان چو چو جبهت های واضح حسب رود او
و روکاری مقدمه نوشته نقلش حسب دستور بر کاغذ شام مدعای علی
داوه شود فقط نقل فیصله که ضمیمش بود داد مسل مقدمه پیداست منظر بکار مضمون و آوزش
خاطر مطالعه کنندگان بخانه سپرن ضرور نمود که تحصیل حاصل است زیرا که طبایع ملاحظه کنندگان
باستدراک مضمون آئیده مشتاق ترمی باشند و مضمون گذشته سیری حاصل پس بار دیگر طبایع
مشتاق مضامین آئیده را حکایات گذشته مشغول کند و ناید برخاستگی طبایع میباشند
شغف خاطر لذار و کاری محکم قصه و قدر که خواطر ملاحظه کنندگان این مشتاق بوده باشد

سپرده میشود فانظر وادتدبر واتفقوا آدم بر اصل سخن آخر نفس ما را مقتضای
 خود ازین فیصله سر باز زده باظهار مرافعه نقل فیصله بر اسام گرفت مگر پیشتر جان بود که
 عقل سلیم هر منط گفتگو کردم و بازی بروم باری شین آن عالم السراخفیات چه پیشتر تواند رفت که
 باید و آن تبدل و اما فی النفسکم و تخفوه یحاسبکم به الله الخ
 هم که بفرق خلق را بفرسیم با او حکیم که یک یک میزند آنجا هم که نفخت فیهِ من روحی
 قل الروح من امر ربی و ایدنا ه بروح القدس و در کرات بیات بحد و سوا عظمت
 بخت روح ارشاد است و بمقابله آن در قر و قر معاتب و مظالم جان نفس منسوب ما اصابك
 من سبیة من نفسک و ان الله لا یظلم الناس شیئا و لكن الناس انفسهم
 ظلمون و انکم ظلمتوا انفسکم علی ذلک انما مصحف عزیز از معاتب و مظالم و شکایات
 معنی تر و بد و تکفیر و استکبار نفس و شیطان که معاون نفس است مملو بخلاف آن مجاور روح
 بر قدر که منصوص محتاج بیان نبوده است عقل اسیم هر جا که یاد فرموده است بخیر یاد فرموده است
 افلا یعقلون و افلا تعقلون و ان فی ذلک لآیات لِقَوْمٍ یَعْقِلُونَ
 اخرا و اراک همه عجایب قدرتهای خود در عقل حواله فرموده و هیچ جا شکایت عقل نفرموده و احدی
 که شرف انسان حیوان و اینهمه اعتبارات و تسلط و غلبه و دخل و تصرف و تمکک انسان بر حیوانات
 چه بلکه بر همه ماسوای بدولت عقل است و الا انسان هم از یک با ضعیف تر نبوده است که و ما
 من ذلک آیه فی الارض و لا طائر یطیر یجنا حیة الا هم امثالکم و اورد است پس چگونه
 با چنین دشمنان قوی و غالب و شرف و افضل مشین جهان حکم ای که مین عهده برانی و تفضیل و ترجیح
 همچو خصمان مرجوح و مرود ممکن است نفس و روح که هر حیوان در پیش عقل انسانی معالیه حیوانات
 با همه طاقت و توانائی باطاسر و با سیر که اولی اولی الناس از آدمیان با قوی ترین حیوانات

Marfat.com

غالب و سلطه و مالک حاکم اند و هر گونه دخل و تصرف مالکانه و از آنکه خود خلاق مطلق منزه باشد او
 یروانا خلقنا لهم مما عملت ایدنا انعاما لهم كما مالکون و ذلکنا
 لهم فنهار کون لهم و منها یا کلون این پیشتر که فقط با روح گفتگو نمی بود و اصلاح بطول
 و نضاح و افهام و تفهیم بود اکنون که با چنین ذات شریف مقابله افتاده گفتگو بطول کشید
 با چنین حکم احکامین عالم الغیب افتاده و روح هم صلح و عیست لامحالہ با عقل شریک اید بود باز
 تدبیر من نهنا بقابلہ همچو مدعیان در چنان محکمه تو اتم کرد که امر معین و مختار در آن محکمه قرار هم که در
 مجال سخن در چنان محکمه منی یا هم فقط آن طرف وزیر عقل که از پیشتر از نفس می آید و با روح آید
 داشت از همچو گفتگوی بیایا گانه که نفس کرده بود آشفته تر و مدعی تر شد هر چند که آنوقت تقابله
 طرح داد که عقل بود و مگر در دل خود به اعانت و رفاقت امداد روح و تو تشدیکلی محبت روح دوم بعد
 نفس محبت علی علیه السلام و بعض معاویه هر دو درین مقام جمع گردیده مرتبه نجاست نفس را قوت بخشید
 لاجرم عقل سلیم با اعانت امداد روح همه تن مصروف شد و این طرف که نفس اماره در فکر و کاری
 محکمه فنا و قدر متحیر و متروک شد برلی قدیم او که ابلیس بود با عاقلش بر نجاست و نفس اماره ابله
 تسکین و لاسا و ادا نشود که عاجز آمده اطاعت روح اختیار کند هر چند ابلیس لعین بقاضای
 هر گونه تسکین و لاسا به نفس میداد مگر پیش خودش هم جانداشت که از جای که رانده و مردود
 شده است همانجا معرکه افتاده است گفتگوی ابلیس با نفس اماره اول ابلیس با نفس گفت
 تو چرا چنین مقام عظیمی از پیشتر اظهار مرافعه کردی چرا چنین علانیه بی پرده با عقل سلیم گفتگو
 کرده از عقلش بر آورده پوش بار کردی با و را همچنان عاقل و آشن بود و در پرده و دوشی غافل
 داشته کار خود کردنی بود و بمقام تفهیم و دوستی در آمده همه منہیات و معاصی ابد لایل عقلی خا
 جلوه داده با خود شریک و موافق کردنش بود تا خود بموافقت تو در آمده روح ساده مزاج صفا

طینت را در لباس خویشتن بجای شرعی و عقلی در قابوی تو می آورند گفت که عقل سلیم افسون
چه کار میکرد و زیاده تر ذلیل میشدم البتین گفت معاذ اللہ عقل سلیم بقول تو محض نیام بود اگر
سلیم بودی با تو باینطور گفتگوی حکمانه و مدعیانه بدستی نکردی که تو هم او را بطرف داری روح پی رفته
ساکن و با جواب کردی اگر عقل سلیم بودی چنان نسبت خوبی تمام ترا تفهیم کردی که بر دل تو کار میکرد
و بخوشی تمام تسلیم کرده باطاعت روح در می آمدی تو عقل سلیم را چه فهمیدی و چه شناخته و خود عقل
سلیم در عالم کجاست نشان عقل سلیم محض حکمت است که لقمان حکیم نبوت حکمت اختیار کرد و
من یوت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا عقل سلیم کی محتاج هدایت انبیاست که
بلا واسطه انبیاست خاص با سید کل و شسته بقیات اشیا گاهی می آید بیوجه هر چند احتیاج
هدایت ندارد مگر از مرتبه و مقام و تقرب انبیاء نگار ندارد که دیگران از معجزات انبیاء شناخته اند
و او نمیزد مشاهده رای العین مرتبه انبیاء را می بیند که از حقایق اشیا گاهی می آید مگر معامله حضرت
موسی علیه السلام و افلاطون شنیده که پیش عقل افلاطون دعوی نبوتش کاری نکرد و تصریح
این حکایت که حواله کتب تواریخ و سیرت عجماله الوقت برای افهام تو مجمل میگویم که موسی علیه
مناجات گفت که خدایا کسانی را که بی واسطه هدایت انبیاء حقایق اشیا گاه فرموده من
حکم شد که بفلان کوه و فلان مقام باید رفت چون سید دید که در دامن کوه شخصی را بنحوی
پشم بند و تنغرق در زاویه که در صورت ظرف مدور و عمیق است بنحویست است که هم
افلاطون عبارت از همین مقام است موسی علیه السلام با دیر استناد او را بر او هم نشد و خشم
نکشاد تا آنکه حضرت موسی علیه السلام تاب انتظار نیاورده بسلام علیک استبداد سخن فرمود بعد
دیر می آواز از خم برآمد که مسلو مست است که موسی نامی شخصی از جانب سید کل برای رسما
حتمی نامه و تبلیغ رسالت پیش فرعون نامی شخصی که از کوری خشم بصیرت با کار سید کل علم آفر

Marfat.com

بود ما مور شده است تو همان موسی بوده که بدین رسالت و هدایت حمق از جانب سید بر کلب
 نبوت یافته باری اینجا کار تو صیبت که خارج وقت باشد برو و بکار خود مصروف بوده
 حمق ای بصیرت ایه نمودن حکمت خلاف عادت متعارف که ناشی معجزه نهاده اند
 هدایت خانه پدری مورثی نشان که ناشی خست نهاده اند میکرده باشی بر ای حمق ای بصیرت
 تا خانه پدری هم رسیدن بس غنیمت و نعمت است و عاقل کی مکین را گذاشته بر مکان سر
 فرومی آرد که گفته اند قناعت کن فقط بر شرع گردنیا و این حج ای که اهل الجنة بلکه
 عبارت از همین باشد چنان هم یک مکان باشد برود لیست از حمق است بود اهل خدا قائل
 که شتاق مکین باشد موسی علیه السلام هم چو سخنان که گاهی گوش شناسان بود گویند بود حتی خود
 فرود رفت آن خیر این مقام سخن نیافت که تبلیغ احکام رسالت نبوت حسب دستور انبیا فرمود باز
 از خم آوازی برآمد که انکار نبوت تو که حمق ای نابینا و از ندانها حسب دستور تبلیغ میکرده باش
 عاقل که مرتبه نبوت از پیشتر دانسته و شناخته است باری انکار از نبوت تو کی کرده که حاجت
 به تبلیغ تو بوده باشد برو بکار خود که بدان با موری مصروف باشی زیاد برین تصنع اوقات ما
 نمودن چه حاصل که تحصیل حاصل است فقط هر چند سخن معقول و درست بود مگر همچو طریقیان که
 صریح بر چنین گوش نداشتن اگر ان می نماید لاجرم موسی علیه السلام بعد بنا جا و استیجازت از
 خدا تکلیف بیرون آمدن فرمود افلاطون که بعلم حقابق اشیا و طریقها اشراقین از مناجات
 و استیجازت حضرت موسی علیه السلام اشرف شد از خم بر آمده گفت که چرا مرا تکلیف دادی
 که از نبوت تو منکر نبوده ام مگر این قدر دانم که در معجزه عاجز بوده و اینقدر اختیار نداری که از خود
 به اراده و قصد خود بدون استناد مبدل کلام معجزه نمائی اگر میتوانی باری این پاره چو
 که بر زمین افتاده است بگو که درخت سبز شود آنحضرت که از پیشتر باین معجزه اختیار حاصل کرده بود

همین که دست بردارداشته مناجات کرد حکم کن فیکون بودید شد باز افلاطون گفت که بخوابید
 مناجات کن تا همین درخت همین وقت گل و ثمر پیدا کند و محال بود باز افلاطون گفت که همین وقت اما
 پنجه از درخت فرو نریزد که بخورون در اینده انهم بچهره مناجات واقع شد بر موسی علیه السلام داشت
 که اکنون اینکس بدین همچو معجزات متواتره نمایان بر سر حساب مرده بطور سابق سخن بی پروا مانده
 میجا با خواهد کرد بدین تصور فرمود که بهین همچو توبه قبولیت مناجات به پیشگاه سب کل حکمای زاویه
 را کجا میسر است گو در غاری شسته ما هست شاید استه باشد افلاطون به تبسم خفیف گفت
 که انهم مکر کاری است مگر البته برای گردیدن جمعا خوش است که بیشتر هم گفته بودم این حرف
 زیاده تر از آنست که آن مدسج لغضبى حضرت که از معامله حضرت هارون علیه السلام از غایب
 لا تا خدا بختی آنچه خود معلوم است طبعش در آمده فرمود که باری تو هم اگر توانی کاری مثل این
 والا مرتبه افیارسهیل و سر اسیری خفیف بدان برین حرف افلاطون باز تبسم شده سبکی از شاگردان
 حاضر الوقت اشاره کرد که فوراً از همان درخت شاخی باریک گرفته گوشه آن جناب زمین فرود کرده گفت
 که بدستور شجر کامل شده باز برگ آورده بر حاضران مبارک بخورند و بیزند این گفتن همان بود و نظر هوامد
 همان بدین چنین حال حال موسی علیه السلام عجیب شد و حسب از روی نیاز می داشت عجیب مناجات
 کتابخانه نموده است در آن حال نمود حکم شد که از همین حکیم افلاطون مغز این سخن هم معلوم خواهد
 آخر از افلاطون پرسید که آنچه من هزار مناجات متواتره بدفعات کرده بودم توجه کردی که یک
 اشاره تو بدون مناجات چنان نمایان شد افلاطون گفت که بهین شی اول مرتبه گفته بودم که ترا
 حقایق کل است یا گاهی نداده اند برای هدایت حقایق نامنه خوش بوده همین معامله تو که انوقت
 در اینجا واقع شد هر که از حقایق نامنه دیدگر و دیده تر میشد مگر عقل که از اصل کار آگاه اند می دانند
 که انهم انور پیش آن کار فرمای کن فیکون دشوار این جو وثابت مستحق که توبی شبیه پیشگاه همان

قادر علی الاطلاق بهدایت خلق مأمور بوده و برای تصدیق رسالت تو خلاف عادات هم بدعا
 تو جاری میکند که معجزه نام آنست پس بدیش مبتدیان ظالمین رسالت تو شبیه باقی نما ندیش
 هرگاه چنان ثابت و محقق شد و چشم هم دیده شد که بجز دعای او نیست فوراً بجام سطح زمین حکم شد
 که همه قوت نامیه خود بهین جایی خاص بجا کن و قیام بعد از آن بجز دعای ثانیه تو همه قوت گل و مژ
 آوردن بهین جامع شد بعد به دعای ثالثه تو قوت چتر و فرورختن هم حکم کن پس چون جمع شد که این
 همه قوت در آن واحد جمع شدن عبادت الهی بوده است هر قوت افضلی جداست مگر با این دعای
 تو که فرستاده همان قادر علی الاطلاق بوده هرگاه در آن احد این همه قوت هم بجا باشد در آن
 حال خوب به روزت که کسی بخازمین فروری کرد همین حکم میداد مگر درین موقوف بود تو که از سر کار
 آگاه بودی و تخریب شدی همچنان کارهای خلاف عادت تو که در آن می بیند حاضر شده معجزه نام
 کرده که دیده تر میشوند همچنین اگر در آن هم از اصل کار و حقایق اشیا آگاه بوده باشی چنانچه حاضر
 شوند و چرا از نبوت و رسالت اینها انکار کنند و چرا حاجت تبلیغ رسالت با آنها باشد هر قدر که آنها
 را تصدیق رسالت و نبوت خواهد بود همچو معجزه بیان ظالمی الکی تو اندو که مانند صدای موسی
 علیه السلام مرتد شده گو ساه پرستی آنها زنها و ندکه عجا ^{فوس} لاجسد الله خوار عبارت از آنست
 پس ای نفس عزیز از اینجا توان آنست که نمونه عقل سلیم آنست فریاد کسی است که نبوت هم با عقل
 سلیم جمع داشته باشد رسم از قیام که با چنین عقل سلیم آخر کار ناگزیر کار افتادنی است که شریعت
 او همه عقل و حکمت محض است و هیچیک نه بیانیته و تکلیف نفس در او نبوده است بلکه همه آسایش و لذت
 نفس در شریعتش جمع است که تو خود گفتگوی مطارحه که با عقل کرده یک یک بقید نصوص
 آیات قرآنی نشان داده ای نفس عزیز از نبوت که شریک تو شده بهر منط که بشود همان عقل ظاهر
 رابع روح مطیع و مستتر نویسنم مگر آخر کار که با چنان عقل سلیم حکمت محض کار خواهد افتاد در چنان حال

مایه میجو من دوست و معاون قدیم را ترک کرده شرک و عقل سلیم شوی نفس اماره که در
 وقت از گفتگوی و مقابله عقل به تنگ بوده بر اصالت و نفسانیت خود بود. هرگونه عهد و پیمان
 و عقده و افتت و موافقت با ابلهین است زیرا که از روح و عقل که هر دو مانع دخل ابلهین و ناصح نفس را
 رو مخاصم افتاده بود الغرض که هر دو با هم که عهد موافقت چست کرده در پی کار شدند اول
 این نفس گفت که تو ضعف خود و ضعف حجت و دلائل خود و پیشگاه بچو حکم ایا کمین عالم السیرت
 هم قوت و تقرب جلالت قدر روح و عقل سلیم و علورت به هر دو پیش حکم محک قضا و قدر مخصوص قطعیه
 میدانی باز یکدم حجت و دلیل از پیشه بر آورده مرا فعه چنین محکم نقل فیصله حاصل کردی هر گاه
 بچو بچو دلائل واضحی که میدانی بند و لاجواب کرده خواهی شد و همه جرائم و معیبات و معاصی
 ظاهر و صریح است نسبت تو ثابت و مستحق خواهد شد در آن حال حجت و جواب اری نفس
 به هر چند در آن معرکه از غایت غیظ و غضب با اخیال این افتاد کار نماز مگر آخر کار که در اول خود نهیم
 مرات که میگوئی سنجیدم بچو بچو در دلی اختیاری خویش سخن و جوابی در اول من جانمی پذیرد که
 افعال و معاصی و معیبات مثبت و ارادت و مخلوق همان حکم محکم اند که **وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ**
وَمَا تَعْمَلُونَ و **مَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ يَّشَاءَ اللّٰهُ** و **يَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ** و **يُحْكَمُ**
مَا يَرِيْدُ و **فَعَالٌ لِّمَا يَرِيْدُ** و **مَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ يَّشَاءَ اللّٰهُ** رَبُّ الْعَالَمِيْنَ
مَا يَشَاءُ اللّٰهُ كَانَ و **مَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ** و **قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ** و **اِرَادَةُ اللّٰهِ**
غَالِبٌ عَلَىٰ اِرَادَةِ النَّاسِ عبارت ازین است پس الزامی و گناهی که بجانب مردان
 محکم عاید خواهند کرد همان یک جواب مجبوری بی اختیاری مگر برای من کافی نخواهد بود که حاجت ما
 و گرا باشد و اگر آنچه هم به حکم و جبروت و جلالت نسبت مانند گفتگوی عقل جانب داری روح کلام خواهد
 تا بهر چند بار در آن فرمان جبروت مجال سخن زبان نخواهد بود مگر در اول و نفس خود و مرتبه عذر و

تر خواهد شد که نشان منصفی و داوری چنان نبوده است محض طرفداری و انصافها و کلام حکما
نه منصفانه او که عالم بذات الصدورست فورا خواهد فهمید و خواهد دانست تا هم مطلب مرصع
است که مراد از آگاهی حاکم محکمه است ایست گفت که بگره بین خیال خام که مفهوم مسئله و قضایا
است این عمارت بسته جواب اینهمه که سبک سخن تمام است باری تدبیر حاصل کاری با تیرا گنج
همچو جواب همیا و قوی تر شو و نفس گفت که اگر کار گزاران محکمه قضا و قدر گویند که البته همه افعال
نفس بار اوت و مخلوق خالق کل انداخر اینهمه افتاه و اتمام حجت با نیز از جانب همان خالق کل تو
و تاکیدات تمام مخصوص بود است که لا ملک الا الله و ما یستعین به من الا الله و ما یستعین به من الا الله
اجمعین آنهمه افعال نفس که لفعول و ارادت ما بود باری امروز داخل بار کردن ابلیس و تابعان
هم لفعول و ارادت ما است چرا تعبیت ابلیس که می مگر روح و عقل و انبیا و کتب آسمانی ترا
متنبه کرده بودند با اینهمه که بعد مجبوری بی اختیار می و تعبیت ابلیس که می امروز رعایت همان
و عین تواتر منصوصه در خلوه فی النار هم همچنان مجبور بی اختیار بوده پس در آن حال چه مجال سخن
چه جواب باری علاوه آنچه اقوال و محتملای روح و عقل اند همه موافق حکم و رضا و کمال خوشنودی
حاکم المحکم اند تحت و اقوال تو همه بالعکس و خلاف حاکم آن محکم و آنچه از مفهوم و استنقرز
من استطعت و هم بفاد انک من المنظرین بر عزم خود حکم و اجازت و بنا بر عوا
فهمیده ندانی که آن حکم و اجازت بر رضا و خوشنودی او مثل اجازت احکام عبادت نبوده است که
حجت باشد بلکه مقام کمال زجر و توبیح طعن است که بر وجه از تو شود بر دارا هم تمام دوزخ را از تو و
تمام تابعان تو بر خواهیم کرد و نفس که از از ازل مصاحب روح بود گفت که هرگاه چنین اجازت نباشد
حاکم میدانی پس چرا بتعمیل همچو حکم خلاف مرضی حاکم همه تن مصروف بوده ابلیس گفت حکم چون
دیدم که مغفرت من ممکن نیست آخر جز این چه چاره بود که هرگز که تو انم دشمن خود را هم با خود بدو و ج

Marfat.com

تمام منج و تنها با نفس و وزخ نسوزم بلکه او هم همین داغ بسوزد که مر سخته است لاجرم جز این
 صیفت که آن روح را هم همراه خود بدوزخ برمی و این بدون اینکه امر و حجتی قایم کرده روح و عقل ظاهر
 هم تابع مطیع نفس و ابلیس کنی ممکن نیست تا فردا او را هم مثل تو گنجایش خدر و حجت نماید البته
 با بر عاست و الا و حجت و نفسانیت تو روح و عقل که اصل مدعیانند صاف محفوظ می مانند و همه ^{مطلب}
 بر سر من تومی افتد این مقدمه سر سری نیست بل از پیشتر فهمیدی و کار کردی است نفس گفت که در آن
 وقت بدیدن حکمت و بالا خوانیهای عقل که مدعیانند سخن مسکروم را با ضبط نماید تا هم آنچه گفتیم
 دستند و محقول گفتیم که عقل را هم مجال سخن و حجت نماید تو که در همچو معارک از پیشتر موجود میباشی
 مراد آنوقت از همچو گفتگو باز نشستی که اکنون الزام می نمی خود را بر می کنی ^{مشکل الشیطان}
اذ قال لِلْإِنسَانِ اَکْفِرْ فَلَمْ یَکْفِرْ قَالَ اِنِّی بَرِئٌ مِّنْکَ الْکُفْرِ که بهر منط کار بر ارفع
 افتاد تدبیر مرافعه و حجت مرافعه صیفت ابلیس چون دید که کار بدینجا کشید در محکم قضا و قدر مجال سخن
 و کار هم تمام گذاشتی نیست و عقل و روح را تا که در اینجا از پیشتر مطیع و محکوم خود نکنم در اینجا حجت ^{الربی}
 چه خواهد بود لاجرم جز این چه چاره که با امکان بهر منط که باشد روح را به ابلیس فرستاده ^{اول}
 نفس مایل کنتم تا همیشه مطیع نفس گردد و عقل را هم نفرستد که این کار کنم تا آخر کار تو
 مرافعه هم نرسد و بدون همراهی من بدوزخ در آیند که میفرماید و کان عاقبتھا الظھابی النار
 به نفس گفت که من بطایر بطور خود روح را فرستادم و تو از من جدا گانه حجت غیبات من در باطن روح
 قوت نفسانی و شهبوانی را قوتها داده و سوسه ها را بسته کنی و بچگاه از وسوسه و نفسانی فارغ نگردد
 فقط اینطور که بیان نفس و ابلیس چنین فراداد قرار یافته هر دو کار خویش مصروف شدند ^{نظر}
 وزیر عقل هم با تازیانه شرع شریک و ح شد تا اینکه روح از نفس نفرت کلی گزیده بخلاف نفس کلیم با
 ریاضت شروع کرده از صحبت و معاشرت مردمان هم که اکثر شیطان الا لش اندکناره گزیده

یکسجدی ویران مستکف و بجز یاد الهی کاری و شغلی نداشت بنا بر مزید احتیاط در باحاشی شرعی نفس
 را تنگ گرفت تا زیاده سری بکند نفس شکایت بی دخلی خود پیش ابلیس و ابلیس گفت عجب حق
 کم جرات هستی هر که شکم دارد کجا از دست من راستن تو اندر چه خواهد مقام ربانیت ترک کند مگر بد
 حضرت شکم از گندم هیچگاه چاره نخواهد بود و هر چند درین بهمانیت هم فی الجمله کار بر حاصل است مگر
 اینجا که کار در پیش است و ترا در اصل خلقت حریص ممنوعات فریده ندیس اگر از همه لذات مباح
 شرعی برای شش نفس کناره کرده است تا بواسطه وزیر عقل بداند که گندم باسانی تمام بدم توان آورد که
 همین دانه روز اول مدرش را از بهشت گرفتار کرده درین مجلس دنیا آورده ام اینکه با رنگات بهمانیت اینجا
 هم از دام با بیرون نبوده است کجا بیرون آید که نفس اماره را بدین کل را مورد حکم کرده خود جدا
 بکار خود چنان صرف شد که بصوت پیری لیش و از بلباس تقوی درآمده بگوشه همان مسجد بمقام
 که از نظر روح حجاب نباشد مستکف نشست و مرتبه عبادت و ریاضت و خضوع و خشوع و ذکر و شغل
 ظاهری ابان مقام رسانید که مایه غبطه روح و عقل گردید این کهنه مشق مکار و روح تازه گرفتار اینجا نفس حریص
 ممنوعات متقاضی اینجا مطمع اینجا بلبیس منوعی اینجا معین سبی و شرک نظام بر بد بخت جانب روح هرگز
 مشغولی خاطر و پیشانی و تعلقات و شاق که تازه اسیر بود و این کهنه پیر صیاد کید و آن از دست
 نفس بفریاد هرگاه روح خود را بچینش کشد و ریشانیها دید و ابلیس را این استغراق و محویت که از خود
 خبر نداشت و نفس جدا حسین گردید و عقل ظاهر هم پسندید لاجرم هزار عقیدت و ارادت پیش ابلیس
 رجوع آورد و همچو پیر ضلالت اسیر طریقت و مایه هدایت فهمید استمداد کرد ابلیس اول طب بر نفس
 مکاران گزید و استبعاد کرد که ای بنده نفس مستلای من ساوس سیطانی اسیر دام دنیا در اوقات من
 خلل نیاری و مشغول در مراخیالات نفسانی مشغول نگردانی روح گفت که برای علاج همین مرض جناب
 پیر طیب با ذوق حاضر شده ام که با وجود ترک مشغولیهها و ترک لذات نفسانی از مشغولی خاطر بفرمان

سانی بیگاه خاطر خود را خالی نمی بایم پس صفائی عبادت کجا به چوهرتشان از تو بجای رود دل
 نهائی اندر صفائی منی پیر ضلالت گفت که چو صفائی عبادت بدون کشتن نفس آسان نیست تو با
 باطن بنده نفس می بایم که بیگاه از خیالات نفسانی خالی نمی مانی روح گفت که احوال همین است هر چند
 طاہر همه لذات نفسانی مباحات شرعی اهم ترک کرده ام مگر تقاضای باطن ازین امتناع زیاد تر بر منی
 سابق نبود پیری میگفت که چرا آن سک نفس از پیشتر نمی کشی تا نوبت همچو خیالات نرسد روح
 بصوت کشتن نفس از ترک لذات نفسانی و ریاضات شاقه آنچه پوشتر سان کردم از آن کاری نمی کشاید
 و در تقاضاها بیش یاده می افزاید باز چه تدبیر سیرت زو خنده قاه قاه زد که این صورت نفس کشی که تو بیان
 کردی طریق نفس بروری است یا نفس کشی ای احمق سفیه مگر عقل هم همراه نداری انی که اگر سگ
 گرسنه دیوانه در عقب کسی شور و عاف عاف می کند هر چند که او رامی اند و منیرند عقب گذارند
 خصوصاً عقب سیکه گاهی از دست او با ن لقمه یافته باشد چه جا که از دست تو مدتها لقمه بلبله
 یافته باشد چنان چاشت خورده قدیم نخواهی که با بیظور دفعته بدون لقمه دفع شود شنیده که کا
 افتاده پیشوای طریقت و پیر و شریعت گفته رفته است مع دهن سگ بلقمه دوخته به عرض که همچو
 مضمون آن پیری پیر باب تمام بیان کرد روح هم متامل شد و عقل هم گنجایش گرفت
 که نسلیم کرد هر قدر که عقل و روح در مقام فکر و تامل بجاری برود همین مضمون ا قوت می افروزد که با
 هم نفس و شیطان بجار خود بود البیس که در چنین حال اثر منضح کامل دید و موده رجوع یافت گفت
 روح ساده دل اگر عقل درست داری در باب بغفل کن که تا که در انسان تقاضای نفسانی با
 هیچ عبادت از دور دست نمی آید گو بظاہر متصل باشد دلش سر دم هوایای نفسانی در گروست
 هر قدر که نفس را تنگ گرفته از هوایای او باز داشته بر عم خود نفس کشیهای کنی همان قدر در
 تقاضایای نفس قوت می افزاید که در بعضی ممنوعات سرت است و هر گاه از بند لذات که ممنوع

شرح هم نیست نفس ساپری و سیر حاصل شد باز از همه طلب و خواهش مستغنی بوده بجز یاد الهی و ذکر
 هیچ جانب مشغول نمیشود که از همه بیزیر است و از هیچ چیز ممنوع نیست که همان کار افتاده شمشیر
 و گرمال و جاه است و زرع و تجارت چون با خدا می است خلوت نشینی و قال الله تعالی
 لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ وَ لا تَتَّبِعُوا مَن بَدَّلُوا دِينَهُمْ كَمَا بَدَّلُوا دِينَهُمْ كَمَا بَدَّلُوا دِينَهُمْ كَمَا بَدَّلُوا دِينَهُمْ
 عبادت می دانی در صورت غرور نفس عبادکار خود میکنند که فلا تتركوا انفسكم و وارد است
 دنیا ترک لذات خدا و دست بلکه دل در دنیا گرو بودن محض نیست گو بظایر هم در مسجد باشد
 مایه غرور نفس علاوه بخلاف این اگر دل با خداست تن اگر در تجانه هم باشد تارک نیست که گفته
 است چیست دنیا از خدا غافل بودن بی قماش و نقره و فرزند و زن در عین دنیا دل با خدا و دست
 باید داشت که حب دنیا را ترک کردن آمده است نه دنیا را به تارک ظاهر را که دل در دنیا است اسیر
 و اسیر ظاهر دنیا را که دل با خداست تارک نیست پس چرا این مشقت ربیبانی خلاف سنت نبوی
 بر خود اختیار کرده خاطر خود را مشغول داشته بجان عبادت ضلالت میکنی و مایه غرور نفس
 صورت ریا علاوه چون پر ضلالت همچو منون بر پرده هدایت بگوش روح در رسید و نفس اما
 جدا بکار خود از پیشه مصروف بود و زیر عقل هم که ظاهر احرفی خلاف عقل و شرع نیافت نگاه
 نفسانی و شهوانی جدا دیده دانش را بند کرده بودند که وزیر را که دیده بند آخر میکشاید و کورتال گو
 نمی کشاید که مکن کان فی هذه الحقیقه فی الاخره الحقیقه تا اینکه آخر کار پای ثبات
 روح بر جانماند و از همان المیس آدم رو تدبیر کا حبت المیس در پرده صلاح می بیایس ناصح
 در آمده گفت که ای روح تو همه ترک دنیا گفته و همه را گذاشته قدم درین راه نهادی و بگوشه
 نشستی و در همه عالم و عالمیان تبرک دنیا و مردانگی ز نام بر آوردی اکنون که دفعه باز دنیا
 بدستور بکار دنیا مصروف و مشغول خواهی شد پسندگان چه خواهند گفت هر چند دل با

متن با خلایق واری گرانزیر با نهایی مردم نجات نخواهی یافت و عاقبت بر تو تنگ خواهد شد پس هر
 کس بتدریج اولی می نماید تا کسی را مجال سخن و طفر و طعن جانب تو نباشد این سخن که بظاہر زیاد
 موافق روح و عقول نماید و عقل هم پسندید و فهمید که نفس و الیس کما خود می کنند روح گفت که آنچه
 اندیشه و تر و در او بود تو خود بیان کردی پس چنین ناصح شفق و مستشار مومن حسب طبیعت خود
 کجا خواهم یافت باری بفرما که باز علاج و ور شدن بواسطه لغسانی صیت الیس گفت که کار سهل است
 و عقل هم قبول میکند که اگر سنگ عقور گرسنه عقب نماند از او و عو عو میکند زیرا که در تمامی لقمه
 از دست تو یافته است و بجان شستنش حکم نیست مگر همین که لقمه پیش انداختی چون مشغول و ساکن
 و ساکت بوده عقب توئی آویزد و ترا از خودش فارغ دل و مطمئن میکند که عو عو و بن سنگ بلغمه
 همین حرف و ز اول گفته بودم و احوال هم میگویم که هر قدر که او را از لقمه باز میداری زعم خود که
 این نفس کشتی نام کرده مگر کار یا العکس میشود که انظر که سنگی تقاضای او این طرف مشغولی خاطر
 و پریشانی تو می آفرید و ندانی و برین غافل و مطمئن نباشی که بدون وقوع فعل فقط بر اراده قلبی که درین
 شریعت نظام قصاص و مواخذة بوده است در عاقبت هم پیش این عالم بذات الصدور مواخذة
 نخواهد شد زیرا که انجا کار با علم و حیرت با دنی اوئی خفیات باطن مواخذة خواهد فرمود که نسیم
 وَإِنَّ تَهْدِي وَأَمَّا فِي انْفِسِكُمْ أَنْ تَخْفَوْا وَبِحَقِّكُمْ بِاللَّهِ وَقَطْرٍ مِنْ حَمَلٍ
 التهان بوده است بلکه عذاب و ثواب هم خیالات نیک بدترت میشود که بعد ازین می فرماید
 فَيَغْفِرَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اینطرف که در خیالات
 فاسده تو افروده مایه عذاب خرومی میشود و انظر شدت و تقاضای او در غلبه سنگی می آید
 پس هر منظر و بن این سنگ نفس بلغمه و وضن می باید روح گفت که اگر از مشغولی اهل و عیال دنیا بوجه
 مصدره بالا احتیاط است که خالی از آلودگی نیست باری طریق دفع کردن این تقاضای سنگ

نفس چون احتمال با طول اهل و نبوی صلیت المیس گفت که اصل مایه هوای نفسانی همین تقاضای شهوانی است
 که بر همه تقاضاها غالب حاکم است که دل هر دو هم همین طرف و همین خیالات مشغولی و مستغرق میباشد و
 همین نتهای کمال فتور و عبادات است و بخلاف دیگر خیالات مباهات شرعی که هر چند از لذات
 نفسانی است مگر تصور و تعلق خاطر بان کمتر و چنان تعلق خاطر مایه گناه هم کمتر پس نگاه این تقاضا
 شهوانی را فریب داده دفع کرده شد با هیچ فتور و مایه مشغولی در عبادت چندان محل عبادت مایه
 عذاب اخروی نبوده است روح گفت که این صرف از رعایت ادب و حجاب حضور پیر و مرشد است
 نمی توانستم مگر در حقیقت و فی الواقع حال همین است و اگر تقاضاها که چندان محل عبادت هم نبوده اند تدارک
 آن نیز سهل و آسان است که میتوان خرید و خورد و بخلاف این تقاضا که بحر تحمل با طول اهل دنیا تدارک
 این عسر و در تحمل با اهل و عیال همان قیام و لشکر مشغولیهما و فکران و نفقه عیال و مفکرات خود و بلیغ
 غالب بالفعل که همین مشغولی خاطر و عبادت در آن تلاش معاش که قطعاً ترک عبادت میشود و سرگردانی
 و مشتتها علاوه که گفته اند فکر فرزند و نان جامه و قوت بازدارد و سیرت ملکوت لاجرم
 صورت دفع کردن این تقاضای خاص چون با رتکاب گناه که بصیرت و قطع نظر از گناه که پیر
 بدنامی و دولت و مطعونی ضلالتی چه کم است بقول طحیریه از قضای حمله حاجت احتیاج
 کمال و از قضای حاجت اماره افراید ملال این ملال است اندران حالت که باشد از ضلال
 ورنه اینجا دولت و خواری ضرر آنجا وبال و مینه بهر قدر که تقاضای احتیاج قوی است
 بهمانقدر تضادش بدل شادوی است مگر عجب تقاضای نفس شهوانی که از قضای
 شدت سستی است و بدفرگی است و مشکل و گرانیکه که بعد ابتلا و پابندی دنیا آینده نجات
 ازین دشوار اگر سن بالفرض دنیا را گذارم مگر دنیا کی سبکدار و که کار افتاده گفته است ای گداز
 پایی بند عیال و گرازا دگی بند خیال المیس گفت که البته راست و بجا گفتی اول حاجت

دنیا باز دنیا آمده پانصد شدن خالی از وقت و مشغولی مصارف و مطعونی خلائق است
 تفسیر مصارف خود عسیر و دم بعد پانصدی نیاید آمدن آن شوارز برود و صوت خالی از سوار
 بوده است که کار افتاده شیرازی گوید اگر دنیا نباشد در دلم و گریه بشد بهر شایسته
 بلائی زین جهان آشوب نیست که رنج خاطر است از است و نیست بی روح گفت بهر چند قطع
 حضرت پیروم شد میشود مگر چون سخن بدینجا کشید متحیران می پرسد که خالق این تمام دنیا و ما فیها
 حکیم کامل علی الاطلاق است که هیچ خلقت او خالی از حکمت و مصلحت نیست اینهمه طول این دنیا
 و هزاران هزار عجائبات قدرت خود که درین نیاید اگر کرده و او صاف یک عجب است
 مخلوقات خود در صحف عزیزان فرموده برندگان منت هاست و خلیفه خود را بدینا و شاه
 مسجود ملائک گردانیده هر گاه ملائک عنکر کردند که آنجمل فریاد من یفسد فیها الخ
 جواب آن فرمود که انی اعلم ملائک علیون و ملائک اسفلین هر گاه نفرمود آیا سر
 کار صیبت با اینهمه اهتمام نمایان پیدایش دنیا که عنکر ملائک هم نشینند باز هیچ جا در صحف عزیز
 از بجز و معائب دنیا خالی نبوده است که بهر و لعب تعمیر میاید و صلیب و صلیب و صلیب و صلیب
 جدا جیفه و ملعون میفرماید و تمام برگزیدگان و خاصان نگاه او در دفتر خود دنیا نوشتند
 بترک دنیا نموده اند که معلوم و معروف است و آنجی که اگر با معان نظر دیده شود خالی از هیچ
 محزون آفات و فتن نیست پس آن حکیم مطلق که هیچ فعلش خالی از حکمت نیست چرا چنین سخن
 را آفرید و چه مصلحت و چه حکمت آفرید ابلیس گفت که سخن بس بلند پرسید اگر تصریح آن بر دم
 از اصل کار و اصل سخن و رمی مانم مگر عجز از الوقت بقدر فهم تو بر یک قطعه منظومه اکتفا می کنم
 که کدام کار افتاده گفته باشد هر که عاقل نیست یک شاره باصل مطلب برسد و آنچه
 تدبیر قطعه منظومه است وانی که خالق همه دنیا بود حکیم فعل چنین حکیم خالی از است

پس این چه حکمت است که دنیا تا مشرک و بلا و فتنه و آشوب است نه خود بخوابد و این مله و ولع میکند خدا
 ملعون و حیفه قول جناب سالت است زینگونه مشرکین چه اساخت آن حکیم از درین کینه حکمت چه غایت
 یعنی برین سخن نهی از خدا کنی با اینهمه اگر نگذار می فرماست است
 با آنچه مشرکین چه این محبت است این سخن اعم و همه اینامی اوست
 جنت برای کافر و دوزخ همونان بر سخن اول نهادن مومنان است
 از بی شایسته بگذار می گشت چند می سعادت هم اگر میکند سخن
 اندم لطف شد که تراول درین گو یک اصل بجزرساند چه حسرت است
 اکثر بر آورده و جان درین صفت در رفتنش تحسیر و در حال بوش
 زین جمله نیز قطع نظر خویش و اوقات هر یک بفرگشتن بود در عداوت
 دست و عابر گشتم اجابت و در برون نمودن در صوت و زندگی
 چون بن بلایجات نباشد به حال لیکن بکلی طریقی که ناشی قناعت است
 و زین جوان که نرگوار چه حجت است یکدایح حسرت بل و تربیت هزار
 امی عجب خود همیشه کنی شما باز می گیر گزنگذاری چه نباشد

رسانید روح غافل را که در هر سخن عقیدتی و ارادتی و انتهای قضیحتی و عبرتی می فرود گفت که منضمون
 این قطعه سری عجب نیکه عربی یافته و عقده عظیم بدولت پیرو مرشد امر و زین عبادت صلوات
 یک حیرت و عجب بهمین باقی مانده است که آن از آن مطلق ضامن و کفیل از اوق تمام و اب عموما و
 نوع بشر خصوصا بالاتفاق بوده است و هاجها و عده با بقیدم در کتاب مجید فرموده است و ما
 مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَكَانَ مِنْ دَابَّةٍ لَا يَحْمِلُ أُنْفُسَهَا اللَّهُ
 يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ مِنْ خَالِقِ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ وَاللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَنَحْنُ نَزْرُقُكُمْ

و فی السماء رزقکم و ما تعدون تا اینکه توفیق و عده را موکد بقسم کرده میفرماید و فی
 السماء و الارض انه حق مثل ما انکم تطفون علی نذر با طلب دعا و سوال از خدا
 چه قدر تا کلمات بقید عید وارد است که و استلوا لله من فضله و انکم من کل
 ما سألتموه و ادعوانی استجب لکم و اجیب دعوی الذاع اذا دعان
 و امن یجیب المضطر اذا دعاه اخبر با مجموع مواعید الله بقید قسم و حکم سوال و طلب بقید عید

که طلب مجموع مواعید موثقه وارد است عالمی حیران پریشان سوالات بدرگاه او چها چها که می
 باز همچنان نماند به محتاج اگر مجموع مواعید موکده به قسم را دروغ دانم معاذ الله کافر و دوشوم و اگر
 باور کنم چگونه باور کنم که همه خلاف آن می نمیم فقط بصورتی گفت که این نکته از اتم بار یک بار کتب
 پرسیدی البته در بادی النظر مایه تحمیر بلکه بالضرر سالکان است تصریح انهم که پس در از است مگر چون
 مجموع سوال تو ترود با در خواطر سامعان پیدا میکند لاجرم بر ارفع ترود سامعین یک قطعه منظومه که
 می خواهم هر کردی در او مبعثر سخن با سالی میرسد قطعه منظومه در بیان چه عدم قبول دعا بسبب

ضعف توکل

بهر سال بن انگلیس فلانته مگر گفت
 استجب و عذایک بود با تصمیم
 کافر می شرک بدین دهد رفقه
 فتنه و زوری ناداری تا راج غنیم
 با چند غدر و موالع که حکمت یقین
 نه موانع تخلف بود عهد قدیم
 باز الزام بر او اگر نه خود به نهم

آنکه داده است بمن طلب این جمله غنیم
 خود چه سان و سوالم کند این ختم
 باز گریزم با هم او زنده عینی چه
 که موانع بوشون بود و خطره و بیم
 غدر و انکار و فریب و غل و لیل
 نقد و موجود و کوشیه شمارم در روم
 نه کی رفقه فقط بل متواتر خلف
 مگر انصاف من است بر عقل سلیم

به طلب که نپذیرد مجموع خداوند کریم
 آنکه خود طلب کرده و ادعوی
 بان گزشتیم بحسن و حسن غنیم
 حیل و مکر و دعا و تلف و مکر و دروغ
 نادیده می حیل نفسی حال سقیم
 و آنکه داد آن هم عذوم رفقه نو
 و امی بر من چون رفقه ندارم سلیم
 گنه هر چه باشد چونه عیند خفا

بطلب که نپذیرد مجموع خداوند کریم
 آنکه خود طلب کرده و ادعوی
 بان گزشتیم بحسن و حسن غنیم
 حیل و مکر و دعا و تلف و مکر و دروغ
 نادیده می حیل نفسی حال سقیم
 و آنکه داد آن هم عذوم رفقه نو
 و امی بر من چون رفقه ندارم سلیم
 گنه هر چه باشد چونه عیند خفا

گرفته شد و کل تصویر تقصیر هم بر است چنان که تو کل بر بی
 مثل آن قصه چون بر کتب تکلیف و بی مشقت سزای غیب من هم
 زرق و کجاست آنوقت خود تقصیر مگر اینکه تو کل بود سهل ظهیر
 پیر تر و بر که این سخن تمام کرد روح را که در سخن فائده و بیستی تمام حاصل است عقل هم هر سخن تسلیم
 بتقل می بخید باز روح به تحریک عقل دست بسته التماس کرد که ای سرپرست آنچه گفتی در رفتی از روح خاطر
 من عقلاً و نقلاً باطمینان بل کردی الا اگر از طبیع و منع خراشی نباشد قطعه اول از ظهیر که در وجود نیامده
 مینماید و مضمون آن یک تر و دوازده عارض شده است اگر خاطر گرامی کران آید گزارش کرده شود
 گفت که من محض و باطمینان خاطر تو مصروف نام هر عقده که دارد شده است برای کدام روز می دانی
 چرا نمیرسی گفت که آنچه در قطعه اول صفت نیار به سخن الموندین تعبیر کرده بدلائل بدیهی ملل و موجود فرمود
 همه بجای صریح و بدیهی است مگر زود نیست که هر گاه مومن ایمان آورد می باید که بجای ای ایمان دنیا هم
 از عذابات سخن برآمده و از رنج و محنت سخن محفوظ بوده با سایش تمام بسبر رود و مشرک که هنوز او شرک
 و کفر میدهد و دنیا هم باید که مبتلای عذابات باشد پس حنات با همه کفر و نیابرای کافران حنات
 و مایه آسایش قرار داده شد گوار چند روز پیش نباشد پیر گفت عجب عجب نکات باریک نازک می پرس
 که موافق عقل و بجای نماید گنه کار لا اعلم ابلهین هم را که حسن ظن سرپرست قرار داده لاجرم
 ضرور افتاد که این نکته را هم بدلائل نقلی و عقلی و همین سخن تو نموده تر و دوا طهرت باطمینان مل
 کنم اندکی بگویش عقل شنیده عقل نمانی که درین خصوص هم قطعه از ظهیر مگر امی باید باید شنید
 و عقل تو آن سنجید قطعه از ظهیر مگر امی در صفت دنیا که الدنیا سجن المؤمنین
 و جنة الکافر چه معنی دارد جو مرغی در نفس مومن دنیا است ولی کافر در چون ع صحت
 ز بهر مومنان باشد سخن ز بهر کافران جنت سستی است که مرغ اندر نفس النبی قید است

شکل ازادی هویدا است
 یک نکتہ دیگر ہم درین است
 بیمار واجب شد که مولی است
 در فکرهاش مالکش است
 بوسیت کند نوعی که زیباست
 در مرغی که مانوس است خوانا
 عم صیاد و فکر دانه اورا
 بدج و شترن صید اسیرش
 ز دروینا خطری خوف عقبی است
 زمین چندی صحرا اگر گنی مید
 بعینه حال او چون منع گویا
 شیطا آن که در هر حال راضی
 نو خود بنگرگزین بر وجه اولی

ازین اکثر صائب و نمان است
 که راحت در نفس هم مونسان است
 خور و پوش و غذا محتاج بهر شی
 و اگر هر گونه حفظ از شر اعدا
 مراد در نفس هم راحت عیش
 راحت هم در انجام در راحت
 پروباش نظر هر گونه بستند
 نه کس مانع نه پروا اگر چه پروا
 نظیر فاقه و هم خود عیان است
 پوشد پرورده از آفت برآ
 پس اینجا اندکی غور است در کا
 جوان مرغی که هم مانوس خوانا
 مقدم فکر ایمان ای ظمیر است
 که در هر دو جهان کار تو بالا

نسخه که اینجا نیز راحت مونسان است

التصهیر گاه بصورت مجموع ضامین صریح را در لباس عقل بر روح جلوه داد روح که از پیشتر محو عقدا بود
 عقل هم بر نکتہ را بعقل سنجیده هم بدیم بعقیدت می افزاید تا اینکه عقل هم تا ضبط نیاروده حسرت
 بر استان ارادت نهاده خود را با جازت روح علانیه ظاهر کرده بخنور بر ظاہر التماس نمود که در
 اول مر ایک تر و لاحق شده بود مگر با پس اب قطع کلام حضرت پیرو مشد بر حق جبروت نشد که هر
 سخن در عدل او بود اگر خلاص طبع نباشد عرض دارم بلیس گفت که برای کدام زور برداشته چه بلیس
 عقل گفت که در ابتدای سخن پیرو مشد بیان فرموده بودند که هر گاه ملائک گام خلقت حضرت ابو اسیر

گفتگو کردند که آنچه در میان آنها بود و در میان شما و در میان ما و در میان
 حکمت و پرورش ازین خلقت محو عیبان رشا و شد خزانگی ای اعلم مالا تعلمون از آن
 که بعینه عیب من ملائک انفقند و فسادات و مظالم و معاصی و کفر و طغیان از خلقت بنی آدم برود و در
 شد که ظهر الفساد فی البر و آلکم بها کسبت ایدی الناس عبارت از آنست محتاج
 نبوده است که خود کلاماً ان الانسان لیطغی ای فرما بدین که نوبت باین غایت کشید که خود
 و قتلهم الا نبیاء بغير حق و بها بهما نظام و شکایات نوع بشر که ظاهر و باهرت و
 میفرماید که اولی الامر الانسان انما خلقته من نطفة فاذا هو خصم مبین حتی
 دعوی خدای کرده انار بکم الاعل کفتم آنچه فرشتگان و زراول می گفتند زیاده از آن
 بی العین شاهه شد بخلاف این جمله ملائک قطعاً از گناه معصوم اند که لا یعصون الله ما امرهم
 و یفعلون ما یؤمرون خود و صفت ملائک میفرماید باز از خلقت نوع بشر چه صحت و حکمت
 ظاهر شد و مفهوم معنی ای اعلم مالا تعلمون چه فائده بشاید طرفه تر اینکه همچو حضرت
 محض روح بشیده سجود ملائک بچنان حکم گردانید که او ستاد و الملائک ابان چنان حق و وظایف
 و عبادات فقط از سجده نکردن شرطان شر محض بقدر ضرورت تمام از پیش بر اند که ملعونان بدی
 اگر دعوی آنها خیر کرده خلقتی من نار و خلقته من طین گفته بود اینهم
 بیان افعی بود خلاف واقع گفته بود باز چنان حجم و انزجار از جانب خیر جا اول منصف
 او بر غضب او غالب است بجان چنان مقصود عقل نمی آید که خود از حدیث قدسی خبر میدهند سابقه
 رحمتی علی غضبی و احمق که مرتبه رحمت او آنچه نسبت بنی آدم دید میشود محتاج بیان بود
 پس این کار صحت فقط مخفی مباد که عقل از اینجا که شریک روح و فرست المومنین و عقید
 اول بخود فرموده تعقل و ترد و نمود که شاید این بر صوت ذات شریف میرسد نباشد لاجرم

سوال کرده شود که از ازل ملائک هم در آن حیران باشند و با وجود تنفس از ملائک هم مخفی گشته
باشد تا اگر این ذات شریف پیر خداند فوراً از چنین سوال پرسیده از روی کلانش می افتد زیرا که روز اول از
بهین مقام رانده شده است اکنون اینقدر هم توان فهمید که چو تعقل از عقل سلیم نیست بل
نام این عقل است که در عالم ظاهراً با انتهای شریعت شریک روح سر مومن علی قدر احوال هم بوده
زیرا که عقل سلیم می بود و اولیوت بهیچ تعقل و تفریح چنین سوال عاقلانه و حجت قائم کردن حاجت
فورا احوال آغاز کرده بدین طرف گوییم و التفاتی نمی کرد و نه روح را با بنطوف رجوع شدن
از اینجا است که آن ابله پس ملعون روز اول بحج و سماعت تقریر نفس گفته بود که این گفتگوی عقل سلیم بوده
آن عقل سلیم اشانی دیگر است که ابله پس از تصور آن میزد و کی شریک نفس مانده بوده جرت اعوا و
میگرداند روز اول سپری انداخت مرتبه آن انشا الله اگر در فیضان ح القدس بکار خود دست دریم
آخر مقام شرع احمدی ظاهر خواهد شد آدم حاصل سخن هر گاه همین است المؤمن چنین سوال
عصه جواب بر آن بر صوت تنگ کرد ابله پس هم بجای خود سخت فرودماند که هر چند عقل سلیم بوده
مگر زور فراست چنین سوال سخت کرده است که اگر در جواب عاجز ایم برده از روی کاری افتد و اگر
چیزی از دماغ بر آورده سخن یافته میگویم این هم فراست المؤمن است روح ساده بوده است که هر
گویم آنا و صدقاً کند آخر بعدیچ و باب بسیار اول سخن اب ظاهراً می عام دست پیش کرد که از
رازی که ملائک هم با وجود تنفس و اصرار آگاه نگردند بر فقط انی اعلم انکفاشده باشند
ضعیف البیان که هنگام این گفتگو بر صفت وجود هم نیامده بود چه آگاهی که اسرار الهی است زیرا که این
گفتگو قبل خلقت حضرت ابوالعشر با ملائک میان آمده است علاوه عقل انسان بیچاره را چه پایه
که همچو اسرار الهی که ملائک هم خبر نگردند اندر تعقل تواند فهمید که سمند عقل درین صحنه تنگ است
عالم ضروری هم بنوع بشر داده اند صفت انهم بلفظ قلیل آمده است که وما آوتلتم من العلم

الا قلبه لا جرم باسند اک همچو اسرار الهی انسان ادم زدن بجای از پایه خود فراتر توان نهاد
 که محقق اسرار پادشاهان مجازی سر با باد و قیامیتر نزد چاکه پادشاه حقیقی ای ایاز جای خود نشاند
 مع رنوز مصلحت ملک خسروان دانند فقط فرست المؤمن بحواب این سخاخانه گفت که تقصیر معاف
 همچو حرف عام فرست و ح گفته شود تا بهر چه بشنود منا و صدقنا و سنا کرده باشد عاقلر اما که جواب
 موجب عقل در نمی آید کی سکوت تسلیم میکنند لاجرم همچو جواب عامیانه بر اسکا تا واقفان لا عقل موضوع
 از قدیم است ما را جواب معقول موجه دیوان پسند در کار است زیرا که او تعالی شان به بعد پیدا کردن حضرت
 ابوالبشر خود میفرماید که وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا بَعْدَ تَعْلِيمِ تَامِ آسْمَاءِ آدَمَ بِرِغَاةٍ مِنْ مَلَائِكَةِ السَّمَاءِ
 فرمود که انبئونی باسماء هؤلاء انک تتوصدون قین همه ملائک بعد روزند
 تمام فرمایند لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ بر شیند لاجرم علم انسان علوم ملائک است
 بر ترست که قرعه بنام همین یوانه علوم و جهول زده اند و کار افتادگان گفته رفته اند که نه تک
 است همیشه فلک او اندر آنچه در سر سویدی نبی آدم از دست به ملائک سر خند بالا تر زید مگر
 مسجود ابوالبشر اند پس علم ساجد علم سجود کی تواند رسید که علم انسان عالم یعلم بر علم نوع
 بشر گواه است علاوه و زمره نوع بشر که این است مروه در هر صفات و کمالات و مراعات
 بالاتفاق ششینی است در مجموع معلومات ششینی ترک و عَمَلْکَ عَالَمِ تَلْکَ تَعْلَمَ اَرِینَ مَقَامِ خَبْرِیدَ
 حضرت پیرو مرشد که از قدوه کاملین این است اند اگر این عقده درینه از چنین جناب حل خواهد شد
 که از این کار بخواهد است و چنان بادی کامل کجا خواهد یافت ابلیس و دیگر این فرست ملک منطبق
 هم دارد که بتقاریر تعارف سکوت خواهد کرد و سر کار که خود را هم معلوم نیست باز چه چاره عقبت
 که باین فرست منطقیانه هم که بهین صحت روح رنگی در پیدا کرده است پیش نمی توانم بردن شود
 که پرده از روی کارم همین جا در منزل اولن سافتد ناگزیر خرابین جاره ندید که سلسله سخن برگردانیده بر

از نذک گفت که چه ضرورتی که نفس بشر را جمیع اسرار الهی تمامه گاه کرده باشد این تیر علوم
نیست برای آن ذات خاص خاص است که همه علوم اولین و آخرین ماکان و مایکون انجام است غرق و چشم
نیز هر پنج دانده نه هر که چهره بر افروخت لبری اند نه هر که آینه سازد سکندری اند
خز تو هم بنده از همین امت محومه بوده چه ازین از آگاه نموده من هم که از ادنی ترین بندگانیم
نه درین ج راز است که اعلم لنا الا ما علمتنا بنای سخن که از تیر لقمه سنگ نفس بر سلسله سخن
بدین درازی شد که ام مقدمه و رو بکار بدین ابدی متعلق نبوده است که اگر جواب خوبی نگذارم مقدمه
بر هم شود و اینهم که سخنی در ذیل سخن بود برین که ام موقوف ملتوی است که بدون حل شدن این جمله معتبر
که امر روزی بالفعل نیست بلکه ازلی است کار پیش نمی رود چه ضرورتی که جواب سخن بر دم بر خاطر حاضر
چون از اسرار ازلی است در کتاب سابق دیده خواهد شد اگر بر خاطر کسی این کار کشاده باشد خالت از کتاب
بیرون نباشد لاجرم جواب تمام صحبت دیگر موقوف داشته باشد بر اندان سنگ نفس که بلای سخن است
مقدم تر باید داشت عقل که اندکی متنبه و هوش باشد گفتیش کار در آمده بود بخاطر اندیشید که عجب طر
که هر گاه سخن از عالم قدس عالم علوی می آید بر فرد او مطالعه کتاب می اندازد و فکر لقمه سنگ نفس که تندی
سخنش بر سبب بود بیچگاه از دلش نمی رود و از هر طرف سخن برگردانیده برین سنگ نفس زومی آر و البته آنی بود
این گاه بوده باشد و این طرف شیخ خباز هم گوش ستاده شدند که در چشم و ابرو و فراست المؤمن یکی
دیگر دید لاجرم تقاضای وقت جز این را نمی دید که به لطائف البیانی با سخن بروقت دیگر اندازد که
صحبت دیگری نماید و صیب بدام آمده می هر گفت که سلسله سخن در ارث بدقت عصر تنگ شود و در
طول صحبت در اکثر اوقات ما و شما خرج افق شد خیر در صحبت آینه اگرین الاستار و تجلی افق شد خیر
باقی مانده انشاء الله صلوات الله علیهم شد چه ضرورتی که بجز صحبت اولی عمه عقده باوشه از انلی در
یکدم حل شود عمری با یکدیگر یار آید بخیر حال باقی صحبت باقی سبحان کریم کریم العزیز

عا کصفی الخ گفته بهانجا که برصفتی شسته بود برخواستنیت تحریریه عصر زور است و روح عقل
 بخاطر متزلزل به تیره وضو و نماز صرف شدند بعد فراغت ظهرین مغربین روح و عقل با هم سخن
 اول عقل گفت که باری حضرت روح این پرصاحب چگونه یافتند روح همان حرف خیر سخن گفت
 که بظاہر عیب نمی بینم و در باطن عیب نمیدانم هر که را جامه پارسا بینی پارسا دان و نیکو
 ظن المؤمنون خیر امری خلاف شریعت و عقل از زبان او نشنیدم چه ضرورت که گمان
 برده عقیده خود را فاسد کنم و مریدان که گیر داند گوش و برشتت پذیرد و یار به باری
 عقل تو گو که آن پر مرد چگونه یافتی عقل گفت ای بسا ابله ای آدم روی هست پس بهرستی
 باید داد دست به خدا خیر کند ما را ازین بزرگ بصورت اینقدر خوف نیست که از دیدن خوش غلافی
 و خوش عقیده کی حضرت روح خوف آید اول همین ترود و تفرس در دلم خجالت داشت که آخر سیاست
 ویران در شهر افتاده اند چنین سزاویه گزین اختصاص همین مسجد است در مقام ترک دنیا و زاویه گزینی
 که گوشه تنهایی باید چه جا که گوشه های تنها را که بسا خالی افتاده باشد گذاشته خاص در چنان مقام
 که شخصی از پیشتر در آنجا زاویه گزین است گوشه گرفتن معنی داشت و درین مسجد گنج مخفی از نظر
 بوده اند خاص مقامی که از گوشه نظر حضرت روح پوشیده نباشد مصلی گسترده ای چه این مسجد
 که از در تنها خالی افتاده بود از پیشتر برای آمدن این مسجد کلام مانع بود که بحال مع انچه قدم زود
 ماشاء الله و درع و تقوی می دهند خدا خیر کند و بزیر دلق طمع کند با دارند دراز دستی این گوشه
 استینان بین به شعر بند می درین مقام خوش ساو آمد که چشم و دهن زلف خط و خال سحر است
 بهر کسی بوی خود را کام نه والی روح گفت که در زور فقر و وسعت بسیار هر که چشم انکار نمی نماند
 حیوت قیوم از قرآن عقلی نسبت آن بر آورده عقیده فاسد و بتلای غیبت میتوان شد و العاکل العکس
 بقول طیر عیب در هر که هست از بی اوست عیب بینی از تو بود و محبوب با اینهمه که از

Marfat.com

قیاسات و داعی بدگمانیها گفتی باری کدام اعتراض و گرفت نمایان است آن بگمان با دیگر و در
نشیند و خاطر قبول کند عقل گفت که چنانکه تصور فساد عقیده نسبت من بنماید چنانچه گفتی
عقیده کی حضرت روح زیاده تر بود یا است آنکه سوا فی قیاسات و قرآن عقلی اعتراض و گرفت نمایان
استفسار است زیاده ازین چه خواهد بود که از ابتدا می صحبت در سخن و هر حکایت حضرت میرسد
نهید حکایت جانب نفس و فکر بدترین سگ بود و آخر ما پیش چه تصومی آید و لقمه این سگ که از
حلال وقت طلب شد باز بخرام کجا پهلوی این سخن می نشیند پس زیاده برین کلام شناخت نمایان
خواهد بود روح گفت هر چند مضمون و بار یک گفتی مگر اینهم از احتمال قیاسی بدگمانی نیست در سخن
هر قدر که فکر و غور کرده شود هزاران پهلومی توان بر آورد همین کلمات امروزه حضرت اگر تکرار کنی
بجانب قیاس صریح نظر کرده شود چه قدر رسد و وضاح و موافق خواهد پسند و مندرخص عبادت اندلاجرم
بنظر انکار و بدگمانی و مشق تقریر سخن پروری بدیالرام منصفانه بیان باید کرد که دیوان پسند باشد
عقل گفت که قول من هر چه از قیاس و قرآن صریح خواهد بود جل بر انکار و بدگمانی و مشق تقریر است بار
حضرت هر چه بفرمانند همان میگفته باشم که نوکر باد بخان ستم تابع و مطیع حضرت روح ستم هر چه
فرمانی رواست به از پروردگار حق عارف کامل و مطلق صاحب رشاد و هدایت گامی عالم
نوده و نخواهد بود از کرامات شیخ ما چه عجب گریه ناشی گفت بارانست باری حضرت
روح اکنون خوش شدند که تعریف میشد خود بدولت جهان گفته و ادم روح گفت من صبری دیگر
سیگویم و تو چیزی بگری نمی من بطور خود مشوره و استصلاحا از تو سخن می رسم که صلاح روی
توصیت و تو بطور مدعی مدعا علیه خواهی آمده مشق منطق می کنی اگر در حقیقت آن میرود چنان
که تو میگوئی ما را با وجه قرابت و چه عزیز و اریست که خواهی خواری طرفداری او کرده باشم من زبانه
از تو علانیه شکر و بر نعمت من او بوده ام تا دیگران فریب او نخورند لاجرم اول دروغگواران او در خانه رسانده

Marfat.com

حجت الزام قانع کرده پرده از روی کارش انداختن خوش است تا نگویید که در همچو فقرای و بیچارگان
 هم این قدر نفسانیتهاست که بیکدیگر را دیدن نمیتواند و بعد عقل گفت که اگر چنین ارشاد است من کی گویم
 که یا مرید دست بچ او بدون امتحان شوند یا پرده از روی کارش بر انداخته دلیل و خوار و بد کنند
 او قناده باشد صریح مرجع می کند بسیار خلقت نیک اندر بد و جهان انقاده است من قاضی یا محاسب
 یا حاکم شهر نموده ام که امتحان کرده تا در خانه رسانیده باشم مثل این نیست که نافرمانی مرید و بیست
 او نشوم روح گفت سخن معقول و درست گفتی مرید که من بشوم مگر بطوری که او بی نبوی نشود و پیشتر
 ضرورت تا حرجی نقصانی نیست عقل گفت که پرچا ارشاد شد معنی بارها از وقت پیش نظر بود چنان
 نکته تلاش کرده رسیده بودم که ملائک هم از آن از آگاه کرده اند اگر این پرچا همان پرچا اند که من
 گمان برده ام فوراً گریزی کنند و سپری اندازند و اگر از صاحبان نبی دم اند تا البته جوابی معقول
 و نشین خج ایند گفت بهر حال حال معلوم خواهد شد دیدند که در جواب این از چه قدر اول میسرند
 سخن را به بلوی گزیده از هر سو بر همان لقمه سنگ آفرس فرموی و روزی تا اینکه عمده سنگی وقت نماز تحریر
 نیت نماز عصر بتند که حال وضو هم کسی هم نیت روح گفت که هنوز همان سرشته سخن بدست آورد
 است چگونه برمی روی بر وی باطلان برسد است که گنجایش سخن باقی مانده باشد در صحبت آینده
 بچنان این اختیار حاصل است که خود در آن صحبت تمام این سخن صحبت آینده ملتوی مانده است مگر
 این باید گفت که اگر شاید در کتب دیده یا از کسی رسید یا خود فکر و غور بجای آورده جواب تمام داد و مفهوم
 این اعلم و بهر نشین نمود در آن حال که ترا تردی در عقیدت آن بر مرد باقی نخواهد ماند عقل گفت که
 سر این کار جواب معقول عاقل پسند و نشین برین میکند و عقل هم در می آید البته تمام تر و باقی نمی ماند
 تا البته این سلسله این است که مرید دست بچ باید شد روح گفت که باری سخن در این عقده عقل
 عقل گفت که چند آن جلای زیاده التیام از طرف خود نباید کرد تا نداند که هر دو شرک شده محض بر

Marfat.com

جان و مناظره آمده اند چند روز تجامل و مغالطه شرط است و هنگام صحبت هم نباید که بجز در وقت
 سخن کرده ابتدای سخن کرده آید تا نماند اندک محض بهای همین آمده اند این حرف عاقلانند که البته مقبول
 و یوان پسند بود روح هم پسندید و همین کرد او حسب توری عبادت و حفظ اوقات خود و ضرورت
 ندوم تفسیر کشتی ابرم ترمی داد فقط اینطور که میان روح و عقل چنان صحبت واقع شد و چنان
 از یافت انظرف حال آن بر فر توت شنیدیت که بجای خود و جواب سوال عقل صراحت بود که هر
 نکته درایی اعلم و حقیقت در کتب متقدین که همه و راق گردانیده او بود خود میدانت که کسی
 و ادبی فی نوشته و خبری نموده که آنچه او تعالی نفرشتگان هم با وجود استفسار آنها گفته اند
 را در آن سخن کردن فکر و غور بجای بردن سعی بی حاصلست موزر مصلحت ملک خیر آن اندین
 خیال که از سابقین کتبی ازین مقام فرامیت کرده و چنان خیال شاید بخاطر سابقین نباید که ملایک
 در حقیقت مدعی جانب مقابل و مانع خلقت آدم علیه السلام صرح بودند چگونگی ازین نکته آگاه کرده
 میشدند و نوع بشر را محض برای برداشتن همین بار امانت سدا کرده اند که سبقر ما بدانکه ضنا
الاکانة على السموات والأرض والجمال فابین ان یحکمها و اشقر منقها
و جعلها الانسان ان الله کان ظلومًا جهولًا که درین بارگاه که با حقیقت
 جد است چه عجب که برای کسی از متاخرین گننام کس سیرس بی هیچ محض این جسد باقی داشته باشد
 هر که در نظر آدمیان دلیل بود نظر او غریز تر از انجاست که رفته رفته نظرش بر کتاب ظاهر میگردد
 و اسرار و وجدی افتاد و دید که کتاب ظمیر الایمان کتابی بسو طراز محنین است که بر قلب
 مصنف وارد شده اند معلومست و آنرا مصنفش نه بر فقط واردات قلب خود اکتفا کرده که
 چه من و چه قلب من که واردات آن اعتباری داشته باشد بلکه بنا بر تصدیق هر واردات خود
 شهاب روز آورده بنا جات نیم شبی از کتاب مجید استمداد حسته آتی نوشته و هم دلایل

عقلی شاهده ای العین انموده که کسی اجمال انکار نقل و عقلا باقی نگذاشته خصوصاً در مقام دوم
از منزل چهارم و هم در مقام اول و دوم و سوم از منزل پنجم عجب سبب از نازک نکات باریک و
مصلحت و حکمت های الهی که در پیدا کردن نفس اماره بالسور که حکم به بدیهی می کند و همت و اذن ابله ساری
اغوا و وجه ما خود کردن انسان را مجبور و بیگناه بر غلبه نفس و ابله است توضیح تمام همتها و اگر انا
و آتی خیال معجزه و معقول و انموده است که برل می نشیند عقل هم قبول میکند ابله است که بدیدش
جواب شود عقل بسیار مایه سخن بهم رسید قوت جواب فرود مگر چون فی الجمله غیر مسنوط و احتمال طول
درین مقام بود و هم در این مضامین شرط **لا هله حلاله** و **لغیره حل** هم مندرج بود و هم در
اکثر ادعای فریب ابله در این شرح بود تا کسی از آن فریب اندتا اینکه شکل در راه درآمد شیطان و نفس
بشر و دخل و تسلط او بر نفس بشر شرم ظاهر نموده و نشان داده است تا هر که خواهد دید و عقل خود سنجی که در اینجا
جمال شک شبیه باقی مانند بخت ابله است اما کتاب درین کتاب است نشد که مفید عا و موند کلام عقل و روح
و منافی مدعای ابله بود مگر بعضی مقامات بکار آمد برای معقول کردن محفوظ داشت که بجای خود در مقام ساحت
با عقل شرح داده خواهد شد انشاء الله تعالی بالفعل که ابله است که هر ای **اعلم کلاماً تعالاً**
لی اختیار و حیران کرده بود تا آنکه نظرش بر ویجا به و مقدمه کتاب اسرار و احدی افتاد در آن کتاب اکثر
اسرار و نکات عجائب که نظرش در آمد در خود نماند و بعد مدت اکثر مضامین فراموش شد و لوح محفوظش که
مخفوظش نمانده بود یادش آمد و آنچه صحیح اگر غلط نکنم بعضی اسرار و مضامین در کتاب مذکور خصوصاً بیجا
انچنان بین شد که غالباً بخیر لوح محفوظ بر خاطر هیچیک از نوع بشر وارد نشده باشد حصه مصنف همین کتاب
بود شاید مصنف همین حد در آمده باشد اسرار و اجد کرد از آنجمله که به ابتدای کتاب حسب دستور
بسم الله آنکه مرقوم است یک معجزه **بسم الله** عجیب در نظم نوشته است که البته اگر دعوی کرده شود که
بخیر لوح محفوظ جای دیگر نخواهد بود دعوی راجح آید زیرا که هر چه چاپ و بیچ کتاب رسلت با خلف غالب که

Marfat.com

یکسره و شکرده باشد اما محال است که بخروج محفوظ کجا نشان داده آید علی هذا مضمون محمد و نعت و نعت محمد که
 بین یک مضمون ابفاحه و دیباچه کتب جمیع مصنفین و مؤلفین التزام داشته اند که در بیان نکات و اسرار
 مد و فیضان سید کل حصه بهر شریک بوده است در تهید سخن که خانه تحریرش معجزه کرد بلا رسیده است اول
 همه واقعه واقعی که بلا از ابتدای مصاحبه حضرت امام حسن علیه الصلوٰه والسلام تا آخر عمر که در ملک
 آیات قرآنی تطبیق داده موجه نوشته است تا اینکه مال کار نیز در هم و همراستاش و جو بعضی بود
 تا بعد از آن نیز بعضی از کلام الله سبند معتبر مذکور است انهمه که واقعی اکثر آن نوشته باشند
 دیگر نکات حکمت اسرار الهی درین سانسو عظیم که در آن کتاب دیده شد که تفسیر جان بنظر در آن خصوصاً آنجا که
 را استماع سخت که مار بود موسی از خلق قوم و پشت کردن حضرت اسمعیل علیه السلام را صد من رسانید و
 فدیة از بهشت رسید و اینجای را می محبوب محبوب اگر شوار عرش برین فدیة چه بلکه خنجر شرمعون
 کند هم شد درین سوره راز و آنچه اسرار الهی در آن کتاب بنظر در آمد بر دل کار سبند از همین مقام جلالت
 و عظمت و عا و مرتبه و ترجیح آن خاتمه بخیر حضرت اسمعیل علیه السلام چنانچه در دل نشیند که
 غلامان اینجانب جدمی آید علی زید و مقام نعت همه سر پادشاه حضرت علی علیه السلام از موسی سراقدم
 صفت بر هر عضو جدا جدا علی الترتیب یک یک کلام الله نشان داده است در ضمن این نکات
 اسرار که از آیات قرآنی شرح داده است تعلق از دیدن در خصوصاً وجه شمول نام حضرت ابراهیم
 در درود بلفظ **كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ** با اینکه تخصیص در و بر آوات خاص آن حضرت است
 علیه و سلم بن کریمه **إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ** الخ منقول علیه است آنچه
 در آن کتاب دیده شد که بر دل اثر می کند چنانچه در نظر نیاید زیرا که در و بر گرانید بعد از نام و اول آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم آمده است **كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ عِيسَىٰ وَ عَلَىٰ مَرْيَمَ** نیامده است لاجرم وجه تخصیص آن حضرت
 ابراهیم باین لفظ است که مفهوم از تقدیم و رجحان یافته میشود و البته عظیم نموده باشد مختصراً

Marfat.com

که همچو کلمات اسرار بسیار در کتاب مذکور است که اسم با سمی بلفظ اسرار واجدی است از اجمله اسرار
 مابیه المقصود هم در کتاب مذکور نظر بجا آورند و آید که چون پندیده یا بنده بکار بلیس از تفریح خیرانی اعلم ما لا تعلمو
 بشرح و بسط تمام بطور سوال و جواب بصورت نظم در کتاب مذکور دیدیم چند مال مفهومی خلاصه
 او بود که خباز قبول توبه نبی آدم و عدم قبول توبه اش میداد مگر بالفعل سرسوت که بمقابله فرست
 المؤمن برای معقول کردن عقل منطقی جواب حجت معقول استیش در آمد بجای و بسپا خوش
 که همین یک سخن روح و عقل منطقی هر دو مطیع خود میکنند و ندانست که آخر کار مایه نجات و غلبه و حجاب
 عقل روح نیز همین یک سخن خواهد بود و غرض که شیطان بدین شطهار قوی دل شده برسد
 ضلالت مربع و مطنشست انتظار روح و عقل میکشید اینجا که بیان روح و عقل مشوره مغالطه چند
 قرار یافته بود بدینجهت که تفره چند روز ضرور افتاد و اطراف آن پیروزت متطرت تشبه بود که نفس اماره
 به تبدیل ظاهر خود رسائین همه صلاح و مشوره قرار داد روح و عقل را نشان داد که بعد مغالطه چند
 احسن کار عقیدت مریدی روح و عقل جواب همان یک سخن منحصر شده است که اگر سیرانی اعلم
 بیان کرده دهد مرید اکیم و الا تر وید بعد رسائیدن این سخن نفس گفت که تو بمن الزام میدادی که
 عقل سلیم نبود است این را سیر کردن قدر کار دارد که همه عقلای فلاسفه و جتیمان منطقی محکوم سیر
 کجا سیر و ند آخر دیدی که همین عقل منطقی ترا چگونه عاجز کرد و نظرت روح را جدا بر نفس سپاه افتح ارادت
 ازین جناب اسخ کرده است که همینجهت تفره چند روز مشوره قرار داده است الا روح که در حقیقت سلیم
 الطبع واقع شده است همین محو عقیدت اینجناب بود و اکنون دخل و تسلط من بان صیدم خورده
 در صورت همچو نفس سپاه چگونه متصور خصوصاً از وقتیکه مضمون قطعات طبع در باب وجود دنیا و
 مرتبه توکل اینجا شنیده رفته اند زیاد تر بر بیانیت که نسبت به نفس نفور اند چگونه و بکلام راه خل
 تصرف من در چنان مقام متصور است بلیس بخنده در آمد که ای نفس پلید عجب احمق و مجهول هستی

اول بهمان شارع عام قدیم بود که نامش گندم است چه کم است و کم اکنون که مژده مغا لط چند روز که آوریدین که
 در همین مهلت چند روز چند طرق متعدد و هموار برای تو هیای گندم که عقل و روح استقبال کرده بر ششم ترا
 می گیرند اکنون است من بجایم و در که روح ساو عقل همین منطقی جهل است که ما شریعت ظاهر است
 باری ای که عقل سلیم نبوده است این جهل مرکب حتی که از غلامان ماست در هر حال بدست است
 فقط عرض کنم نفس بچو دگر می باشد مظهر بود بکار خود مامور و مصروف شد و این طرف حضرت ذات نیست
 مهلت چند روزه یافت و می گستر و تمام خلایق عوام ضعیف اعتقاد که پیشتر بدیدن زود عقیدتی
 بحضرت روح داشتند هر گاه چنین بود حضرت روح و طول صحبت آن روزه جانب این است
 و دیدند همه با یکبارگی بر همین همان ضلالت نشان چنین راوت نهادند و بیچاره اکثر شعبه با دست دراز
 عام فریب که اکثر مکاران دنیا هم میکنند و تصریح آن سخن در از ترمی شود و نیز تخلیق نمودن آغاز کرد باز
 چه پسیدن است که از هر طرف رجوعات اندر و نیاز و تحایف جاری شد و سهام طعام و
 نو که را حدی نیست چند خخته کاغذ از آب جوش عرق حب السلاطین که سهل آتوی است کرده خشک نموده
 پیش خم و تکرده نهاد چند تا انجوره های گلی از خانه کاسه گران کرد پیش بهمان مسجد خانه با دستند بنام پسند
 و خریداری طلب کرده اندون آنها اندکی از آسفیده کاشغری که از پیشتر حل کرده داشته بودند داخل هر طرف
 چند باگروانیده جذب آسفیده نموده ناپسند و کوچک و انموده کرده بر بند ضلالت مشغول و طیفه باری
 فارغ نشست هر مریضی که باست علاج آن بعضی تعویز بر بهمان کاغذ مسهل نوشته دم کرده می داد که این تعویز را
 در آب حل کرده بنوشند چند تاوست اجابت خواهند شد همان وقت ما وضع و صحت حاصل خواهد شد حاصل
 که موقوف بر وقت است بجزو اجرای اهل مرتبه عقیدت است تحایف مذکور شروع شد همچنان کسی را که
 اندکی آسای فریب بد گفت که انجوره آب تار سب از خانه کلان آب تازه پر کرده بسیار لامحال که از بهمان انجوره
 مصنوعی خالی خواهد بود که خانه کاسه گرفتار گشته دور چرا کسی اهد وقت همین آب در آمد و در سب با

Marfat.com

این جنات شریف از حرکت هم دادند و هنگام آب ورودی در راه هم فی الجمله گمان کرده باشند که این
بصورت شیر سفید نمایان شد و تا رسیدن خانه بعضی هم گمان داشت باز مرتبه عقیدت آمدنی را چه رسید
که آب از دم داوین پیر شیر شد سوای این بسیار در برای شمشیر زدند و درین صوره متعارف اند که اندکی از
در کتاب طبر الایمان هم بجا نمی دهم شرح داده اند آنهم تازه ملاحظه این سیر با بالغ بود و عمده ترین روزهای
و مایه و فورا عقاید عوام و کثرت آمدنی و مایه گرفتاری روح و عقل است که هر کس که چیزی از زبان او ندر
از اقسام ماکولات خواه بلبوسات خواه نقد چیزی آورد و پیوسته از راه او چشم بسته کرده بر زبان اند که با
عیب پوشی پوشاک باو غم خوردن خجراک ما و با و الهی خدای ما روح مگر چون هر چه رود کرون خلایق سنت و مایه
و شکنی مهدی است اندک چشم قبول مگر همچنان محسبه از طرف ما آن بزرگ پاک عقیدت که در گوشه
فلان طرف پیشتر از من اثر گرفته اند بطور هدیه باید رسانید و اگر کدام کس روی نقدی می آورد چشم
از طرف او برگردانیده با ستغنائی تمام بر زبان میسرفت که ای مکار دنیا عبارت از دست توانی که چشم
صلی الله علیه و سلم ترا طلاق ماسین داده است و حیفه و ملعون گفته است می فری که انیکم و اول
دست در من این بزرگ مقدار خود بگو چون ترا نگهدارم که بر اید ز منتت کارم و احتی که بدون
رقش کاری بر منی آید و خود فی نفسه بکار محض خوردنی نه نوشیدنی پوشیدنی بقول طهری
تمام صیر کار آمدست خبر و نیار که تا میرود از دست بر نه آید کار کار آید در می کبست کار جا و کار از راه
بزرگ کبست که در جامه فریش می نخورد غرض که بعد از بچو کلمات به بچو شکایات نیاز زبان بر ضلالت
میرود که گناه ازنده است کمال عقیدت و ثابت و دعای او کار او کارگرندش قبول مگر از طرف من
بفلان بزرگ که نزدیک او میگزین سابق نشسته اند محسبه باید رسانید که تبرک فقر است بزرگ اول
که اقسام اطعمه و حلواهای ترویجیه جات و فوا که بان بزرگ هدایا میسر سید مراد از روح است
بزرگ ثانی مرسل الیه تبرکات نقدی مانع غلطی منطبق و نفس از پیشتر بهین کار را مورد توجه من صرف

و همچنین رسم تهاد و اتحابو که چند روز علی الاطلاق درین ایام فطرت که مشهوره عقل ایام مغالطه
 بود جاری اند و روز بروز سبب هجوم و فزاید عقدا و خلاقی ترقی افزود انصاف و در که چه قدر که در
 سلاق و رجوع ماده عقل و روح شد باشد و راه موردی نفس که بیشتر همین اینه گندم بود و اکنون سن
 لذا نذ نفسانی بسیار طرق و شوارع و مسج و هموار گشت پیر ضلالت پید شد و نه گرفتن به ایام و بر
 و ترک ناکولات مباح و شرع هم منع نیست بلکه در بدیه و ترک لذات ممنوع است که در اصل به بیانیه است
 بدین وجه عقل و روح را بگیرفتن به ایامی هر سله پیر ضلالت و استعمال و تصرف آن تا ملی نمیشد که در اصل
 درین حالت اکثر زمان هم که ضعیف الاعتقاد در اصل جبلت واقع اند بی شبهه از هر شرم گروا آمده اند و
 تسکاثره می آورده باشند از زمان هم بی شبهه ساندی ز دور و به ایام اشاره پیر معانی عقل و روح
 میرفته باشند در همین صورتها این عقل بخاره چه باید از و پیر این هم بدون راه الهی نجات نیاید
 و بناه جسته اند که **وَمَا أَرْسَىٰ نَفْسِي إِلَّا النَّفْسَ لَمَّامَةً بِالسُّوءِ** از زبان حضرت
 یوسف علیه السلام خود او و تعالی خبر میدهم که مختص با پیش عقل مانع و با صبح روح بود و گفتن اجازه
 کرد که یا حضرت روح این صورت تنگنا و بی پروائی و لطمعی و تصنع در یالمنی باشد البته در خانه کسی
 معاذ الله از مرج غلطی واقع شده بود که پیرین روز بزرگ کجیت طالع علمانه در میوسته بودم اکنون با را شمارا
 بعد از آن قدم با بدیقت غلط کردم که لفساد عقیدت و توهم ناقص خود مشوره مغالطه چند روز داده از
 برکت فیوض خیرین لی برحق محروم ماندم و نفس را که دخل و تصرف ظاهر و باطن کجونی تمام حاصل شده بود
 تقاضای های نفسانی و شهوانی را که توتهان داده باشد و ایام مغالطه هم منقضی شده بود بهر حال هزار انا
 و ندامت هاسر زریار احسانات و حجاب غیر حاضری ایام خالی که حضور پیر ضلالت حاضر شدند
 این طرف تا دیر از حالت استغراق مصنوعی مانع حاصل نبوده و دانسته بخایل بود و آخر بعد از آن
 زمانه در از که از حالت سکر و صحو آمدند و صحبت از عوام برداخته رو سخن آورده سبب غلبت ایام خالی

Marfat.com

در دیده بگردانید پیر نالغ که فکر کار و گرداشت و مهبید سخن بر این پیر لقمه سنگ گفتن محبت و مضمون این اشیا
 حالیه اثری در بر روح کرده و قوع عبادتشان افزودند آن نالغ سخن بر آورد و گرد تا هسته است
 روح را ازین انابت خوشت بر آورده بجانب دیگر آورده رجوع مطلب کند تا پیر لقمه سنگ گفتن بعمل آورد
 بدین اراده ذکر عشق و عقل صفات عشق مجازی و حقیقی و تعریف عقل سلیم و غیر سلیم میان آوردین
 وادی آمده چنانکه است تا روعن جانمالید در سخن که ظنر و کنایه جانب عقل هم بوده اوم
 همه تن گوش بود اصل مطلب در عقل این بود که بگذرد تمهید افتاد سخن بدان مقام شد تا کشف
 ای انعم کرده شود مگر تصریح چندین سوال بی پرده از طرف خودش جهت نمی شد که شاید تصور صحت
 آن مدوره بر خاطر صاحب گران آید و این فرتوت هم که از پیشتر جواب تمام از کتاب اشیر و لحد
 بجای خود مستحضر کرده بود مگر از خود ابتدا همین بگویم بدین خیال مصلحت ندید تا ندانند که از پیشتر در کتاب
 دیده یا کرده است بسبب تکرار مضائقه ندارد تا اینکه در ذیل صفات عشق حقیقی مجاز زبان براند
 که سبب این برود عشق حقیقی مجازی هم گندم است و بس و ح گفت که این معما چه معنی دارد پیر گفت
 که همین ذرات شریف آدم را از بهشت بر آوردند و در دنیا فساد کرده عشق مجازی که حقیقت عشق
 مبتلا کرد و در آخر ترک این عشق حقیقی میرساند بقول طهریر که باعث عشق حقیقی و مجازی گندم است
 یک خوردن یک نا خوردن عیان در مردم است و در بهشت که همه فواکه از انگور و خرما میا بودی
 که حق مخموم و خمرم بود که اظهار من حمر لذة للشاربین عبارت از است بر این چکرم که
 ازین نعمتهای بهشت متناع نبوده است بلکه و کلا منها رغدا حیث شئت ما اوه است
 بخلاف گندم که صریح الا تقریبا هذه الشجرة آمده است و منهای خوردنش هم آنچه ابواب یافته
 ظاهر و باهر است با این همه مقامی نه مانع بالعکس این گندم را به دنیا و مرایمی خوردن آب انگور را حرام
 می گویند چنانچه شاعری می گوید که **هست** لا تقریبا می گندم به آب انگور را که منع نمود

بِرَبِّ الْعَنْبِ كُلَّامِنْهَا بِرَعْدٍ اِحْيَاثُ شَيْءٍ تَمَّ فَرِيضَةُ امِي رُوحِ فَافْتَحْهُمُ وَتَدْبِرْهُمُ
 عَقْلِ نَدَارِي شَرَابِ حَرَامِ سِتْ يَكْنَدُمُ يَقُولُ شَاعِرِي كَمَا نَمَحُورُ كَرَزَاهِي مَنَعُ شَرَابِ
 بَحْرِ حَيْثُ بِاِخْتِمْ كَرُو بَا اَدَمُ شَرَابِ نَجَانُ كَرُو وَوَيْكِرِي اَز مَهْمِنُ مَقَامِ بِتَجَاهِلِ سِي كَوِي كَمَا
 نَدَانُمُ بِرَكْنَدُمُ مَنَعُ شَدِيدِ بَا بَادِهِ صَهْبِيَا كَمَا لَانَقْرِيَا اَمْدُ كَمَا اَمْدُ كَلَامِ مِنْهَا بِاَلْقَصِدِ كَمَا بِمَضْمُونِ
 رَا اَنْ بَلْعُونُ بَعْدِ اِنْقِدَارِ تَجَاهِلِ مَسَائِلِ كَلِمَاتِ حَقَائِقِ وَمَعَارِفِ عِلْمِ رِفَانِهِ وَالْقَائِمِ كَمَا اَلْعَقِيدَةِ
 اِرَادَتِ خُودِ بِتَقْدِيمِ هِدَايَتِي مُتَوَاتِرِهِ چنان در مقام ارشاد و هدايت بيان كرده كه عقل هم گفت البته مفهوم
 صريح از اين آيات همان پيدا است كه نزديك كنند نمي بايد رفت و براي الكور و آب انگور النبيج
 منع نامه است معلوم ميشود كه اينهمه تصرف شيطان است كه در پرده شريعت آمده خلاف سياق
 آيه كلام الله كنند م را اجازت داده و آب انگور را منع كرده است كي عقل مي آيد كه انگور بي تخلف و
 باشد و آبش خوردن گناه كبيره گناه شنيده شده كه بشكر خورد و عرق بشكر خوردند كه حرام است روح
 را هم كه تقاضاي نفس بر و غالب بود اين مضمون كه عقل طاهر قريب بود و بدل جا كرد و ابله است كه
 اين افسون كار كرده رفت زياده درين كيد و مبالغه نبايد كرد و ماشا الله عقل طاهر همچنان كيد نمي در دست
 نشود و زيرا كه عقل در ملاقات اولين كروتمه لقمه سنگ نفس كه مكر در كرتن بيان فته بود و متوجه شده بود
 و ابله است اخبر بر عقيدت هاي عقل مشتركي بواسطه نفس سيد بود و لهذا از جانب طلت آب انگور خاطر خود
 را فارع كرده ماده روح و عقل با نكار فقهايش است كه خلاف سياق آيات قرآني مضامين از
 خاطر خودي تر بشي جمع ديده بر بين بهلوكه گنجایش سخن بافت افتاد سخن فرود آورده گفت كه اين
 كرمك كاذبهاي صورت كه شيطان الانسان از چه مي برسي اتا حرون الناس بالبر
 وَتَلَسُّوْنَ اَنْفُسَكُمْ كَمَا تَرَكُوْنِيَا بَرُوْمُ اَمُوْرُنْدِيَا خُوْشِيْتِيْنِ سِيمِ وَعَلَمُ اَنْدُوْرُنْدِيَا بِرَحْلِيْلِ
 كَنْدُمُ وَتَجْرِمُ آبِ اَنْكُوْرِيَا بِمُقُوْتِ اِيْنِ خُوْطِ طَاهِرِ وَبِهَرِ كِه اَدْنِي هَمُ اَعْقَلِ بَهْرِهِ دَارُوْنِي كُوْمِيْدَانْدُ كِه مَآخِذُ

همه حکام شریع همین کلام است حدیث قال الله قال الرسول است یا فعل رسول که آنرا سنت نامند
 پس آنچه صحیح خلاف قول خدا و رسول فعل رسول باشد آنرا حکم شرع قرار دادن کی نزد عقل و
 شد و عقل و روح را که از جنین پدید می آید گوش است و ندید و با اتفاق می رسند که آبا سوا مقدمه حکم است
 که البته صحیح خلاف عقل و خلاف معنی آیه کلام است مگر در کلام احکام مگر در حکم قضایا تصرف
 کرده اند آن ملعون گفت که در یک حکم می بری بلکه همه حکام خلاف کلام است جاری کرده باشی حال شایع است
 اندر این است از تفسیر عقل و نگاراشده اند منصوص و در هر دو سر بر آنکه اهل المشهور است و عقل که در حدیث
 آیت قرآنی را چه می رسند صریح در کلام است توضیح تمام است که فانی که اطاب لکم من
 النساء منی و ثلاث و رباع یعنی کجاست که خوش است شمارا از زمان تو و و سه و
 چهار چنانچه پس با اجماع و و سه و چهار چهار سجده میشوند در حساب تاسیخ کجاست صریح و کلام است
 و منصوص است فعل آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر معنی که زیاد از چهار تا یا زده منکوحه بود که از آن و غیر
 باشد که جمع بود در چنین نص قرآنی فعل رسول خود است که فقها تفسیر لغوی هر چند فعل صریح کرده اند
 میخورد بر چهار زکاح انحصار کرده اند اگر چه در چهار انحصار است منظور خدا منی فقط لفظ الی الاربعة
 کافی بود منی و ثلاثه و رباع چه جاد است و رسول او چه از زاده از چهار و اجماع است این حرف ظاهر است
 که روح و عقل شنیدند و عقل سنجید بسیار متاثر شدند چنانکه کس از عین غفلت و فقیه بیوش میاید
 عقل هم گفت که البته است و بجا ارشاد میشود اما و صدقنا بلعین ملعون که اثر منصف کامل و ماده
 جوع دید بر نهام افزوده گفت که کدام که ام تحریف فقها را می رسند صاف صریح در مصحف غرر است
 است که نساء که حرمت لک و فانی حرمتکم الی شغل یعنی زمان شما گشت زار شما بوده اند
 مانند گشت زار خود با نوحه که خواهد اول ملا خطه رعد که لفظ نساء که عام است هر زنی که باشد اگر
 بتین تخصیص علیه منکوحه که بین فقهای صورت مراد میگیرند باری تعبیر فقط نساء که چه جاد است

Marfat.com

و لکن بگو یا منکو حاکمونی درین حرف هم روح و عقل بسیار غور کرده بسیار تشریح کرده است که
 سخن ظاهر فریب بود بعد ازین آن ملعون می گوید که حیلۀ کج هم همین فقهای طاهر برای عوی
 و گرفتن حصه و ترک ایجا کرده اند تا بعد مردن مورث اعلی هم باز عدالت آنها بهم چود عاوی گرا
 و الا در کلام اسد فاقوهن ^{و در وقت} جوهن صراف صریح بتواتر و اروت علاوه بر گاه آنحضرت صلی

علیه السلام مطلقه بر این با قصد ^{و در وقت} که هر چه میسر می آید که ما نکاح تو کرده ایم ^{و در وقت} کما قال فلما قضی زید
 مبرا و طراز و جنها ^{و در وقت} بعد ازین همین معامله را دلیل جواز برای جمیع مومنان حجت قرار داده

می فرماید که هر چه معامله برای نوات تو برای آن کرده ایم تا و کرم مومنان را در باب ارواح پس خونگ
 حربی نباشد کما قال لیکذا یكون علی المؤمنین حرج فی ازوج ادعیهم

فحقی میساید که همچو تا ویلات فقهای خوشامدی شیاطین الانس که اگر در مقام خوشامد باشند
 و حکام عشرت دوست در آت کلام ابتدا و مل و تحریف بکار برده اجازت و فتوی با داده ها

اندوخته اند برای آن از زبان ابله پس درین مقام ^{و در وقت} شایسته تا ملاحظه کنندگان معلوم فرمایند که همچو
 تا ویلات در آیات کلام اسد برای تبدیل حکام مجاریه شرعی بر خوشامد حکام وقت کار شیطان است

و همچو معانی و تا ویلات ظاهر فریب مثل روح و عقل که حکم بر اندکوش نهند و ترود را بخاطر خود بار
 مذمندی که جواب بر تاویل در کلام اسد منصوص است فقهای را سخن فی العلمنا فهمیدند

تتبع واقعی حکام شریعت مقرر نموده اند اینجا بار استلای عقل و روح همچنین مضامین از خانت
 مناسب مقام بود فاهم و تدبیر آدم بر اصل سخن چون ابله لعین انداز

کلام را با این مقام رسانید و بس تخمین در باطن بکار خود بود و پدایمی متواتر و نقد
 جنبش از پیشه بکارها کرده بود و ندکه بر سر فولاد نهی نرم شود اکنون آن ملعون

در زمین سلسله تقرر که تضح ماوه بخوبی دید آن مندا خیر را که مضمونش بر جسم او مسهل

کامل بودین نهید درین مقام صرف کرد که شکایت فتهای شریعت چنانکه با تمام تا و بدات معانیات
قرآنی بالا گذشت بواقعی نمود گفت که همچو علمای طایفه سبزیانی اعلم مالا تعلمون کی توانید
مگر صنف کتاب سرار و آجده از صاحبان اباب حال معلوم میشود چنان با بقای باطنی خود در کتابت
بصورت نظم خبر میدهند چون استند آیات حدیث می نویسند عقل هم قبول میکند چه عجب که همین سروده باشد
لینکه العلم عند الله لا علم لنا الا ما علمتنا چون این تذکره بدون تحریک عقل و روح ابتداء و اول
حکایت خود بخود از زبان آن پسر فرور برآید خود ظاهر که در چنین حال با تعقیدت روح و نفس کشف ضمائر
آن پسر قوت بجایکشید باشد در دو همه تن گمش شده عرض کردند که آیات کرامات مایان باشند
و اگر کلمات قدسی صفات حضرت از حالت محویت خیال یاد نکرده صحبت از زوره نموده بود حضرت
پیر و مرشد که روش ضمیر اند خوب یاد داشتند باران منظوم ارشاد شود این طبعی که بر عزم خود ابتدای
مضمونش نام قوی ای گرفتاری روح و نفس می دانستند که بود که آخر کار همین مضمون با حفظ
و نجات هدایت روح و عقل فرماید بود و نفس هم آخر کار همین مضمون است پذیرفته از قابو بدخواست
لا حرم بر من خود بر خود بالبدان قطعاً الاخره و الاستی می سراید باید شنید که
عقل و حقیقت همین عقل ظاهر از قبیل عقل معاش بود که بدلت مصاحبت روح فرست المومنین
یافته بود و خود ظاهر که عقل معاش بالطبع بنده زرمی باشد چه جا که اینجا بنده زهر دیگر دید و ماده روح از عیان
تجرب و بهانیه ب فکر تقدیر گ نفس از پیشتر رجوع بود و کفیف که همچو هدایای سخاوت و تغذیه لذیذ قویه مسلط
چه قوت با افزوده باشد نفس همچنان بکار خود و آنها که است و با غتهای و حالی از جانب پیرمغان چنان
پس همچو صوت با اندکی نظر معانی قطع مرقوم در اول ملاحظه شود که از ابتدا مضمونش چه مایه رسیدگی عقل
و ترغیب روح و تقویت نفس و مفید دعای الیس لعین و آخر کار مایه هدایت و تاز نفس و انبیا عقل است لاجرم
نظر بر چوبار یکبار ملاحظه قطع در الطفی و کردار و از شعر اول ملاحظه در کاف و فاهمو و تند برو او

Marfat.com

لَا ذُوَ اِلَّا اِسْرَافُ وَاِحْدٍ قَطْعَهُ مَضْمُونِ تَاَزَهُ وَفَرَمِ شَرَحِ مَعْنَى اِيَّانِي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ

چو محض بهر عباد او ذکر و طاعت خود	ز خلق تا همه بودی خدای بر مقصود	فرشته سیرت بی عیب بی شکم
نفوق سبب معصوم خلق می	نه بچو نفس که آقا ره است خود بالمشو	وگر تسلط املیس هم بران افزو
چو نفس داده و محکوم نفس هم کردت	امروز نیز محکوم نفس شد مفقود	چگونه نفس شریکینه تواندت
خونده تو بقبر آن حکایت او	خود شن ای گنه خلق کرد آدم	خود شن بنای گنه در شست خلق بود
خود آفرید تقاضای خوش و دل	که غشش ز وگر نعمت بهشت آفر	نه منع کرد ز خوردن قرب منع بود
اشارتی است ز لا تقربا این موجود	منو نفس سلطه صریح ممنوعات	چه است تمام ز بهر گناه مانمود
ازین صریح عیان شد که نوع انسانا	خصوص هم گنه خلق کرد و دود	نایب احوال مضمون قطعه مفید کا

ابلیس و مایه یقوت نفس و معقولیت عقل و غیب روح بود آن فرات از همین جالس کرده قطعه اقطع کرد که مضمون
 آینده خلاف معای ابلیس و مایه خوش نفس و رسیدگی عقل و هدایت روح بود عقل در دل خود متوجه شد که اگر
 همین جا ختم است آینده خبر این مبتدیانست تا البته همین صریح بنیابت ابلیس کرده مضمونی حس است عا
 خود بنظم بسته مضمون ظالم فریب رسید هر نفس زعم خود قوی تر شد که همه مضمون حس است عا
 او بود مگر روح که از عالم علوی بود واضط و تا مل کجا فوراً محال گفت که حضرتنا و مرشد با ابتدا آید
 سخن شرح بیان می ای اعلی ما لا تعلمون بود و حضرت این قطعه که خوانند و در

مضمونش صریح الزامی معاصی که از زندگان بود نوع می آید نسبت بخداست شیطان ملعون و نفس ظالم هم
 مغرور و مقصود و مجبور نیک یا ک و انموده است تا به انسان رسد این مضمون شیطان ملعون این است
 خواه از انس و گری نتواند گفت و اگر کسی از زندگان می گویند نسبت تا بی شبیه خبر این مبتدیان و معقول
 نوشته باشد انجیر که بگوش آن ملعون خورد عقل هم که همین مضمون در شش فراموش کرد و باید مناسب
 نمود آن ملعون دست پاچه شد زنگ و باخت اگر میگوید که تصنیف منست لفظ ملعون و لعین که از زبان روح

تجارب شنیده است اکنون بی پرده عاید می شود و پرده هم از روی کار برمی افتد اگر چه
مصنف دیگر است چون بسند کتبت و حدیث نیست که عجب تواند شد و کی تسلیم خواهد کرد و اگر چه
مضمون زندانه در صفت شراب معشوق مجازی قریب بکفری رسانند اینهم از همان قبیل متص
از پایه اعتبار ساقط خواهد بود و گوید که در کنار همین حضرت بلبل شیر از سعدی علیه الرحمه در مقام زندانه
من آن نیم که حلال از حرام نشنام شراب با تو حلال است آب بی تو حرام بدین حجت
در کلام زندانه است چگونه شراب حلال آب حرام تواند شد پس ازین قبیل مضمون این قطعه هم اگر
شده کار کشاد بلکه از جانب خواننده قطعه بدعتی می باشد و همه کار ساخته بر هم می خورد تا
بجز خواننده تمام و کمال چاره نیست که معنی اتنی اعلم نیز در همین است و آنرا بدون گفتن چاره
عرض که طمس لعین بهیچ تصویبات گفت که قطعه مسبوط و دراز موجه در دل شرح و بسط تمام است مگر
سنگی قوت بر همین قدر کتفا کردیم تا معلوم شو که نسیان بچاره رگناه محذور و یگناه است آینه در محذور
نشان داده شد روح عقل بالاتفاق گفتند که حضرت میجو مور بر فردا گذشتنی نمی باشند که
گویند خبر بر فردا گذارند این چه معنی دارد آنرا حکیم مطلق که برای گناه بندگان اینقدر با اتمام بلوغ
و با اینهمه جنین شر محض را بر جان خیر محض معصوم ارگناه که مراد از ملائک است چرا ترجیح داد تا اینکه
محض را برای سجد حکم فرمود این چه بکده چه سر سر ضرر و باید گفت سخن با تمام گفتن و سماع را در تردد و اند
چه معنی از ادای طمس لعین روح عقل کردید هر چند دام تیره سابق را مستن بقین است
مگر بر عم بال خود یک صورت قریب بی روح در مضمون آخر این قطعه هم فهمیدیم خبر تمام خواندن چاره
ندید اکنون ثقیه قطعه شنیدنی دارد که آنچه روح عقل متقاضی شده سوال میکند همان سوال
مصنف قطعه نمود جواب معقول می نویسد پس مرود تا کجا آفتاب بیگ تواند شد و مشک
که خود نویسد این طعون قطعه مذکور را تا این شعر خوانده فروری در مغالطه شروع کرده بود و سایر

راحتی بود آن شکر است

سارقیه قطعه

شهر و حرا و در فلک تجر

بی اعلم آخر کو مراد چه بود

نشان همه مایه و در ک بود

حسین شرف آمد که حکم سجده نو

و عقول که تا اینجا شنیده بود و ندکی

بر تمام خود آن رده دید با چار میخ

با سول نمودی حاج اب هم بشنو

معیس حکمتی بود موجود

مهرت و عفران شان توانی

چون گناه نمیکردم او چه می

چنانکه بهر گننه خلق کرده است

نصوت شرط تو همیشه و طم بود

که او گناه نمودی پیشدی عفو

بین حصص صاف و ضم مشهور

و اگر برین اثر نصوص قطعی

والذی نفسی بیده لو لم یخطوا لجا

یعنی هر که رواه الاحمد و ابو علی

ازین صریح عیان شد که نوع انسان

حکمت است این حکیم مطلق را

چرا ملائکه بر دند جمله سر بسجود

خود را بسا ناپاک لایعصی

چرا مثال او امر می رسد بوجود

ابلیس تا اینجا خوانده خوست که سخن

در دیکر زنده و بر فردا اند

بیا شست که بر خاطر تو بافت بود

که چون شسته گننه کردی من هم

که هست عمده ترین صفات آن

و بجهت مذنب مرا برود

برای مغفرتم کرد و پیمان نمود

رسول گفت شما اگر گننه می کرد

بدن شرط صفت عفو جلوه می

یک مقام که خطوا لجا

و در صریح تفسیر آن هم خبر بود

والذی نفسی بیده لو لم یخطوا لجا

یعنی هر که رواه الاحمد و ابو علی

خصوصا هر که خلق کرد و بود

که انقدری عصیانم است با من نمود

که خوشبختی و کفایت نقد است

بود و جود کند از هر گاه بود

پسین بهر شدرا بحسین هم خبر

بیا شست که بر خاطر تو بافت بود

که چون شسته گننه کردی من هم

که هست عمده ترین صفات آن

و بجهت مذنب مرا برود

برای مغفرتم کرد و پیمان نمود

رسول گفت شما اگر گننه می کرد

بدن شرط صفت عفو جلوه می

یک مقام که خطوا لجا

و در صریح تفسیر آن هم خبر بود

والذی نفسی بیده لو لم یخطوا لجا

یعنی هر که رواه الاحمد و ابو علی

قال لنبی صلی الله علیه و آله

والذی نفسی بیده لو لم یخطوا لجا

یعنی هر که رواه الاحمد و ابو علی

والذی نفسی بیده لو لم یخطوا لجا

عفو و در کاف
امه و در کاف
عفو و در کاف

لذهب الله بكم ورجاء بقية يدينون فيستغفرون الله فيغفر لهم ان لم يكن
 استغفر الله عفا الله له از ترمذی هزار بار چو کنی و هم شکنی بروی تو کند با تو بر
 تراز توبه هزار عجز خواهد بود چه جای عجز در آن عفو و رحمت بود بعد نفس ترا داشت در گنه مغذو
 بترک توبه مگر هیچ عذر نشنو چو بیچگونه ترا چاره از گنه نبود مگر برای گنه توبه هم ضرر نمود
 چنانکه او پی اظهارشان غفاری شود با نهم عصیان توبه نشنود تو هم که بهر گناهان توبه آمده
 اگر گناه کنی توبه نیز باید زود صریح توبه کن ^{میرود و می رسد} ^{میرود و می رسد} که از برای ما عاصیان خود فرمود
 و گرنه توبه کنی مغفرت نهان ماند ز خلقت تو نشد ظاهرا چه مقصد پس ای عزیز اگر در گنه شدی مغذو
 بترک توبه گهی عذر تو ندارد سود ابلیس ملعون باز تا اینجا خوانده پس کرد که در بادی النظر مضمون قطع حتم
 می نماید و تعداد اشعار هم از مقدار قطعه زیاد تر افزود و عرض او از ترک کردن ازین مقام این بود که ما اینجا
 هم فی الجمله گنجایش عفو باقیست که با فعل تقاضای سگ نفس از قمر صرام دفع باید کرد تا در عبات دل
 فارغ باشد و شغولی باقی نماند فقط بدین تصور باطل ازین قطعه تجاہل کرده همین سلسله سخن چند شعر در آن
 مناسب این مقام بر زبان اندازد سلسله سخن قطع نشود و مخاطب را مهلت اصرا و جرح بطوس سابق هم بر
 لهذا این قطعه از ظہیر خواند که قطعه دیگر مناسب این است **م** چو محض از پی اظهارشان غفاری
 برای جرم و گنه خلقت شد با بهر قدر که گناهان من زیاد تر شد ظهور مغفرتش هم زیاد تر باشد
 چو برگناه شد اظهار مغفرت تو ضرور شد که سوی توبه هم نظر باشد و گرنه توبه کنی مغفرت نهان ماند
 ز خلقت همه مقصود استر باشد نشد و غلت غالی ز خلقتم حاصل بنا سوختن من جنبه تر باشد
 فقط ابلیس سخن بدینجا رسانید گفت که انسان بیچگونه از گناه محفوظ نماند تا آنکه مغذو و محذور
 بلکه مامور و مخلوق بر ای گناه است چنانکه مذکور شد پس هر گاه که خیال سپر توبه بعنایت الهی را روزی
 بترکه حصن بدین دست انسان در هر حال موجود است از گناهان باک **م** گناه ما اگر از حد

اران با زبان فضیلتش فرونت القصه هرگاه تفریر آرائی اهلین برین مقام رسیدن و دیگر این که در کلام
 بانی بنای کلام را بر در دیگر فرومی آرد و جواب اصل سئله هنوز تا تمام است لهذا تا ضبط بنیاد و روح قطع
 بوده گفت که این سخن معلوم ظاهر است که عرصه مغفرتش از گناهان من کسب است مگر اینهم صاحب
 هست که **ع** ای غره جحمت خداوندی در رحمت او کسی چگونه بدید بهر چند پوشتر است باران
 نودانه نیکنی ز روید چنانکه او تعالی میفرماید **وَلَا يَغْرِبْ لَكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُوبُ** چنانکه لفظ **خَاوِلَ**
وَقَابِلِ التَّوْبِ آمده است بهما بخاشد **يُدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ** هم وارد است بحال
 اینهم که معلوم مخصوص است باری حضرت المضمون باقی مانده قطعه سابقه را که مخی اندر تمام فرماید
 کدام قطعه و چه ذکر بود عقل گفت که همان قطعه اولین که شرح سرائی **اعلم** هنوز تا تمام است البت گفتم
 ما را ساقه ریاضی آید که پیشتر خوانده ام مضمون هم در آن تمام است و تعداد اشعار هم از مقدار قطعه عا
 که زیاده تر از فروده است لاجرم اغلب که باهما خاتم شد باشد عقل گفت که هرگز اول مصنف در مقام سؤل
 این مصرع گفته است که **ع** ز **اعلم** آخر گوید و چه بود فقط باز در مقام جواب خط بر بیان جواب
 فضائل تو به کف کردن سوالیکه خود مصنف پیشتر اشاره بان کرده است جواب آن مگر گذشتن بر گریسوق
 کلام حکم نمی کند البت گفتم باشد مگر بار این قدر ریاضی آید عقل گفت که خیر بجز منظر کتاب **ظهور الاما**
و استر آرو اجدی هم که معدن بجز این است آخر جای خواهد بود مصنف هم غالب که با حالت تحری
 زنده باشد بهر منظر یافته رفع شبهه توان نمود البتین المحرور این سخن رنگ بر شکست که غصبت دیگر
 کتاب هرار و اجدی بدست چنین کس افتاد باز در قابوی من کی می آید بلکه دیگر اسیران نام فریب ای
 بدین ترودوست پایه و حیران شده بجز خواندن بقیه قطعه مذکوره چاره ندید باز اندیشید که همین وقت گفته
 که قطعه تمام شد و ما را همین قدر ریاضی بود باز که همین وقت اشعار بقیه همان قطعه بخوانم صریح اعتراف لغوت
 ولی اعتباری خود است و اگر نخواهم کی شب انکس بی شخص کتاب که او افتاده آفتی بریایمی کند خصوصاً

Marfat.com

کتاب صیرایان که مدوام با می فریب من که بر کالین می زرم در آن توضیح تمام شرح
 حتی که دام کامل من که آن را ببرد احتیاط در پناه حکام وقت سپرده ام یعنی اسرار و فراموش
 نیز در آن توضیح تمام مندرج است تا کسی به عطش استعلام در آن مبتلا نشود و ملاحظه کتاب
 مذکور خوبی تمام از ابتدا تا انتها استعلام کند ازین ام محفوظ ماند و سوا می این راه در آمدن من
 نوع بشر و صورت تسلط بر انسان مرتبه ای بعد بشاید در آورده است که مرئی میشود و چشم ظاهر
 می آید القصد که البیس محو پروات است چه چیز این می ندید که گفت از آن قطعه خاص که یاد دارم که
 چند شعار و کشف سیر این نکته یاد می آید در آنم که از کجا است عقل گفت که بهر حال سیر
 شود حاصل غرض که از ادراک ستر نکته ای اعلم است از هر کجا که باشد مطلب از دریافت حال است که
 بیان مذاق کلام عقلی سخن شناس مخفی نمی ماند غرض که بهر حال بعد این همه تجا بل تمه قطع مذکور

تمه آخر از قطعه سابق در کشف معنی **إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ**

ترا که نفس چنان شمر محض نشیند	بر آن تسلط بپس دشمن مود	نه بهر آنکه تو خود را دوی بفرما
علی چنین بود و از خلق نفس مقصود	که تا جها و این نفس شمر محض کنی	بلک چگونه این چنین جهاد کنی
هر نفس غنا رو جهاد با کند	چگونه نفس کشی با از ور سید خود	دو از ملا که بودند بکعبه عبادت
ز شمر نفس سایل بچاه رفته فرد	زنی که بود را دوی ترین غم بشیر	چو زیره بر فلک چمن نموج و صعوب
ازین مقام توان بد فرق منها	چنان فرشته به دنی بشیر بهر بود	ملک با آن همه عصمت کم از شای
بدین شرط بشر شد فرشته را	زانی اعلم بنگر بمن مراد بود	که چو نفس کشی با از ملک بود
غرض نفس کشی به تو نوع بشر	فزون از ملک چنانکه شد	و گرنه الحذر از شر او معاود
که هست در حق سالوی که کند	و ما أضلکم من سببته و نفسا و	بشر نفس شرح است شایر مشر
و ما ابری نفسی جو انبیا نشند	ز شر او و گری کی که تو ای بود	چو حفظ خون تو ای شر او بار

نور بر تو در توبه هم نشد مسجود
 برای مغفرت توبه اتق و منصوح
 چه وعده هست بقرآن و هم خبر
 سلامی ام چون خود نیکو عبادی
 علی العموم و بطل رفتش مدو
 برای حیا فقط از تو توبه در کار است
 تا بهمان پی مغفرت تواند بود
 درین خصوص که در باب توبه
 این قطعه که تمام شد و پرده از روی کار بر بندست معنی آن
 که در و نام مصنف هم از نظر کلام و هم از شعر اختصار طاهر شد و اینهم صریح عقل عالی شد که تمهید
 قطعه است گویند از شریف تجلیل کرد و در هر حال عقل هم بدل فهمیده زیاده کاوش سخن گیری
 مناسب وقت ندره همچنان بکلمات مدح عقیدت و ارادت افزو و مگر بروج این مضمون بسیار کار کرد که
 متاثر و آب دیده شد چنانکه کسی از خواب غفلت و غم بهوش می آید و عقل هم بوقعی متاثر شد و می
 که مضمون هم واهی بود و نفس جدا در تزلزل و وحشت او فدا که مرض از دو افزو و وزنگ بگیرد باشد
 بهر حال آن وقت که وقت نماز ننگ بود و مدت صحبت هم در آن کشیده بود و بعد ملاقات هر زوره گفته
 روئی تمام صحبت برخواست شد روح بجای خود رسیده مرتب زهد و ورع و تقوی نفس کشی را باز
 سر گرفت و عقل هم که بدین جهت تاگزیر مجاهده پروا خسته ترک لذات و نفس کشی نموده بدون معیشت خواه
 و اینطرف بدین این عقیدت و ارادت و گرمی صحبت روح و عقل عقیدت های ارگان و امرایان شهر جای
 این فطرت افزو که از تقوی تقدس و تهذیب رزانت روح و عقل سبزه نگاه بوه روی عقیدت
 بجانب روح و عقل استند انبهار که مرید و عقیدت مند این نابالغ اینقدر در بند چر اعتقادشان نمی افزو
 عرض که بدین جوه خود طاهر که آمدنی اند و ز نقد چه ترقی کشیده باشد که سابقا نجوم غرابی عام بود
 امرای خاص هم بیکدیگر با اعتقاد افزو و ند و اینهم آمدنی با بالتمام و عقل روح علی الاتصال بود و حکم عقل
 بتصرف اکل استعمال ایاد و دعوت بلکه تبرک پیرو مرشد در پرده شرع و سنت و منع رهبانیت پیرو
 ترقی که خود هم بدین این قدر زرد و بادامی متواتره سرفرو بود و بحکله شرع و سنت بخوردن

Marfat.com

فواکه وصلواهای تقاضای نفسانی اچه پرسیدنت لاجرم مردم با روح بهین طرز کلام است که صاحب
 اینقدر بی پروا و لطمعی بسیار تصنع نمیشد البته این مردم صاحب حال و مقام و صاحب نسبت کامل بنمایند
 تحایف و هدایای چنین مرد خدا بر سر و هم دشمن با یکدیگر حکم شرع و سنت هم است و زیاده تر نفس تنگ گرفتار
 خلاف سنت و شریعت و ذلل به این نیت است که کار افتاده گفته است **بزرگو** و دروغ گویش و صدق
 و لیکن سیرای بر مصطفی **غرض** که اینجا بر غیبات و تیره شرح خوب و دلوش و تنعم جاری شد باری بنویز
 مسجد شنی و آله ازم نماز و او را و وظایف باقیست این طرز نفس در عجب و در جادو حالت کیموت
فیها و کایحی پیش می خود آمده همه اخبار صحبت روح و عقل و خورد و نوش ساین کرده باب خود
 شکایتها کرد که آخر باین جریقیل و جدو که تمام که سر نکته الی **اعلم** منکشف شد همین متن بود چون اینجا
 از زبان حضرت مجتوبوا عطا شنیده میزند اینجا که در خورد و نوش لذات کام و دهان البته در پرده
 شرع و سنت بر غیب عقل کم بنده از زهر دشمن است هر دم ترقیهاست مگر اصل حقیقت و تقاضای ساین که
 بهیچو ماکولات تنعم هر دم زیاده ترقی افزاید و در می کند برای همین کار این اینجا تاثیر مضمون آن قطعه بدست
 بنیچان است تمام نفی شیهاست ابلیس گفت ای احمق اکنون از دست من کجا میزند اول روز با تو گفته بودم
 که این عقل سلیم نیست همین عقل ظالم هر چه از قبیل معاش بنده درست که از چندی بصاحب روح
 فراست المومنین لقب یافته تقدیر ظالم هر چه رسانیده است تو برو و بکار خود قوی تر باش احوال که صحبت **روزه**
 با نهراران عقیدت با من قرار یافته است خواهی دید که کار کجا میرسانم القصه که نفس اماره بهیچو دگر می
 قوی تر و مستظهر بوده بر عقل و روح تسلط کرده بکار خود سرگرم بوده تقاضای شهواتی از یک بنهراران
 این طرز آن مرد شد هر روز وقت بی وقت دگر می صحبت بی تکلیفها با بی ضلالت مردم می افزود درین صحبت
 اکثر فضایل توبه از آیات و حدیث و پیغمبر مضامین سهل انگاشتن توبه شکنی اکثر بیان میشد که صد بار
 توبه شکسته باز آ و طرق باز بسبب توبه بعد گشتن از کتب معتبره و دعایای آن تلقین میشد که **اللهم**

اِنِّي اسْتَغْفِرُكَ لِمَا نَبَيْتَ الْيَاكِي مِنْهُ تَوَعَّدْتَ فِيهِ وَاِنْهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ
 پذیر بودی چرا آنچه دعا در دعاهای توره و آل بودی و اینهم میگفت که انسان اگر خواهد که بقصد اراده خود متقی و پرهیزگار
 شود و بر گزرتواند هر قدر که درین کوشش کند بالعکس آن در چاه ضلالت می افتد و کمال ضلالتش آنست که
 خود را زعم خودش متقی و پرهیزگار می داند و بلای غرور طاعت گرفتار میشود ازینجاست که میفرماید
 فَلَا تَزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْ الْقَالِ کُنْهَگارانند لیشینه ناک از خدا بجا از بار سزا
 عبادت نما: برین استخوان عجز و بسکینیت به اطاعت و خوشتین بسکینیت **افمن زین آله اسوع**
 عمل فراوان حسنا تا اینکه در کمال گرمی صحت خلا ملا و بی تکلیفها اکثر اشعار شاعرانه عاشقانه و نداء
 هم از همین سبیل که ترغیب تو بشکنند و بد بزبان سیرت بقول طهریر که در مقام شاعری ندانسته است
 که خزان آید شوم من نیز بماند همچو شیخ: **توبه بسکینیت** و با باشد با یام بهار: **و من هه ابر و بهار و مطرب**
 ساقی و باد و جام: **گر توبه کند چه کند درین مقام** و **من هه خزان** رخسار چمن بر لب و بلبل زار از آمد
 معافم دارانی ناصح که ایام بهار آمد **و من هه ساعدین** یکم و زلف مشکین کین با: **هر دو حاضر**
دع ما لک لخدمک ما صفا و ناک بن صحبت چنان افزوده بود که در مقام رجوع خلا لوق و نذر نواز
 اکثر زبان هم از هر قسم آمد و شد و شست بر خاست بر ادعا و تعویذ و غیره رسیدند بعضی نیز طبع شوق
 شعر فهم هم می آمدند که بقدر طبایع خود با در شعر و سخن و نخل هم میزدند و در کنایه و اشاره اشعار عاشقانه
 مطلب ادای کردند که **صحت ما قافری بر شراب کین** و **وز فلک و ناک** نندار و شبان
 عقل بنده زر که درین صحبت بسیار گرم بخورد مگر روح که از مقام دگر بود مثل عقل درین صحبت نمی میدورند
 صحبت با که روزی سبیل سخن در بیان فضایل توبه ذکر آن قطعه موعوده بیان آمد که این شعر مصنف خیر
 میزدند در خصوص کلمه در باب توبه قطعه و اگر ظاهر گفت باید گوش دل شنود ایسین بعدین که مضمون آن
 قطعه را خلاصه مطلب خود میزدانت بلکه مفید مدعای خود میدانت تا شاید با ستمها قبول توبه

مرکب کبیره ضرورت لقمه سنگ نفس شود کما وقع لهذا ان قطع می خواند قطعه در باب معذور و مجبور
بودن نوع بشر در گناه و نه معذور بودن در ترک توبه ضمیمه قطعه اولی بهمان وزن و قافیه
تمام نعمت جنبه سیاح و هم حاصل فقط مانعت از بهر کل کندم
که منہیات مہیا و پیشتر موجود مسایح کمتر و هم دسترس آن کمتر
علامه نفس بود خود حرص منوعات که آدمیم رسل همین پر بود جو د
چه جا که بنده نفس از خنجرین ر موبود بدین جوہ کہ حفظ از گنہ محال بود
جو بر گناه بہ ارث پدر شد مجبور بتوبہ نیز طریق پدر توان نمود
بگفتہ و ز سر صدق تو ہم بہ نمود تو ہم اگر خلف الصدق بودہ از
نہ این نام پدر گنہ کنی بد نام ترک توبہ شکوہ و عدوی حسود
کہ بودہ ہم الوارثون خود بودہ اگر فروخت گندم بہشت رات
فلسیہ و او گوہی بعد از شام و لکن بجدلہ عن ما تفوس انور
بدون توبہ بہ بنامش کی شوم شد ابرج معاقبت لکن میں اہل
گمرہ از پس این ہمین پدر بودند کہ خلد ہم گرفتند در مقام شہود
نخورد گندم از آن حج غدا فرمود بہمان بہشت کہ انرا پدر گندم داد
و هم سوال حج گشتی و ندیدمان دید بخلد برین بی سوال حکم ورود
نخوردین این بہشت ہمین پدر عجب کہ جرم پدر چہ گنہ گناہ شود
اگر این خلف الصدق صادق بود شدی وارث جنت منعم صما
بان تو کرفی السعیر باید بود و حسرت ناست ذات القبرین
ابلیس چون این قطعه تمام کرد کہ از خنجرین توبہ خوش بود مثل عقل در نمی سپید لاجرم بشنیدن مضمون این

نہ از خلیصه حق ضبط شدہ فلکف انما
معین نفس نسبت و شمن مردود
و ما البری نفسی جو انبیا گفتند
سوی توبہ بہ چه صلاح تو اند بود
گنہ چو کرد پدر بتا ظلمنا نیز
بیار توبہ و میراث او بگیر می و
لکن عمل چو پدر کرد راس خواہی
بحکم تا علیہ خرید ہم نمود
مراجہ عذر کہ بالعقدیم عصیان
امکنہ گندم اول او تو انعم بود
بہ بین آن پدر کہ در تدارک آن
بجو خرید پدرش بدیکر آن بخشود
پس ای عزیز اگر صحبت نام پدر
بہ توبہ این نظر شدہ این خنجرین
و کہ ہمین نفاق است طاعت
کی بدوست کی بہر دشمن مردود

تر شد و تو به شکستن که بصورت نشسته نفس از گفتگوی تو بلبس در روشنی جمله ترک شده بود باز پناز
 تر شد لبس که گوی که دیدن است در آن فی الضمیر روح که بجاست سخن عشق میان او را در چنین کربنا
 روح بجمله معالطه واقع شود بجز شقیدن نام عشق بی اختیار آبی روح برود بوجه آمده اول بی اختیار شعر
 در شنوی ظلم که جبر عشق نام او فی البدیه بر خود چند شعرا تفرقه از شنوی جبر عشق که البته سید دارد این

چند از مقام نعت است	از محبت حکایت تر بشنو	چه حکایت در آیتی بشنو
محبت خمیر آدم کرد	از محبت بنای عالم کرد	از محبت بود بدل با راه
چو بود که در حبیب الله	کس نشد از محبتش آگاه	جز حبیب خدا رسول
لا اله الا الله فی محبتیه	خص الله فی مودا	ذات پاکش محبت مطلق
سطرک باشد از محبت حق	شد وجود محبت از بشر	زان حبیب خدا بود بشر
شرف آدمی است چون	سبب این فقط محبت دان	آدمی را اگر محبت نیست
یقین دان که آدمیت نیست	حیوان گردد از محبت ام	ورنه انسان بود فقور ام
که محبت بجانور باشد	حیوان بهتر از بشر باشد	ذکر این نام مبارک که زبان
روح آمد عالم در جوش و گداز روح پیدا شد و این لبس از رنگ روشکست در همین سلسله سخن گفت که من تعریف		
می پرسیدم و تو آنچه از صفت محبت محبوب العالمین صلی الله علیه و سلم بیان کردی آن چه شیک گوی گفت		
عشق پرسیده بودم و چه گفت که مقدمه عشق را محبت نام است همین محبت که کمال سیدنا مشر عشق است		
که باری صفت آن حبیب روح اینچند شعر از او آخر همان شنوی خواند شعرا شنوی در بیان عشق		
عشق باشد عرض که ذات سیر	بمقامی که میسر و ترش ریف	میکند کار عاشق و معشوق
باشد از عاشق و معشوق	دولت بی زوال باشد عشق	فتنهای کمال باشد عشق
در جهان با زندگی همرا	در جهان وصل دایمی خواه	زنده را مرده میکند سخن

ایها الناس فانظروا لتاثير

حبه اذا نزلت فيكم

گر بخود کشت عجب بیت

کوه را خاک کرد شعداو

حرقه القلب عجزا رطفا

که کند آتش جهان اسر

این عجب آتشی که مطبوعست

لیک شقی که سازد از خود کم

رخ برینا و دین نمی آرد

انکه تا حق رساندت عشقت

عشق حسی که شد بظاہر

فَاعْلَمُوا أَنَّهُمْ مَلَأْتِكُمْ

ای انست نار ازین بوات

ایها الغافلون فانظروا

گاه ناست گاه نور بود

که کند حکم نار کوانی برح

از خدا خواهم این به عاقل بود

نه فسادات خوردن گندم

لعمركم العبد انما هو اوك

غیر او آنچه باشد آن فست

جذبه آن بخود کشت

جذبه آن که قادر و بافتست

خبر همی ز جلوه طورت

اه من جرتها وحالتها

گاه ظلمت و گاه نور بود

قربش اگر چه ممنوعست

که مرا هم بنا بر عشق بسوز

بهر که فنی ز عشق او وارد

همه تن بخت را کجا و آنا ب

غرض که روح نا ایجا سخن رسانید

در عالم دیگر در آمده سرش اشد و مراد ابلیس از ذکر عشق این بود که مضمون قطعه توبه و انابت فراموش کرده

بطور اول ذکر شعر و سخن عاشقانه از صفات خال و خط معشوقان مجازی انموده اشعار عاشقانه خواهد خواند

چون طرز خواندن روح با شعار مثنوی بطور دیگر در دید باز قطع کلامش ننموده گفت که بچو تاثیرات عشق خود

معلوم و معروف است محتاج بیان نبوده است که تحصیل حاصل است مراد آن از استدراک کیفیت و اما

عشق بوده روح که سرشار در عالم دیگر بود و فوراً این قطعه از ظمیر خواهد

و ماهیت عشق است

ادراک شعور و فهم و درین سیر

خاص از بی ذات خویشین پیدا کرد

گر عشق سلوی است ما شقیست

قطعه از ظمیر و صفت

در حکم وی اعضای بدن بیدار کرد

اینها همه بهرست لیکن یک عشق

ورد و الم و رنج و محن پیدا کرد

اینهمه مجازی تحقیق چو رس

انکس که برای روح تن بیدار کرد

هموش و خرد و صوت سخن نهد

چون عشق آمد برفت با نخل ترن

این برای امتحان من بیدار کرد

نو و شکل حقیقت همین شد کرد مجنون گردید عین سلی آخر شیرین همه حکم کو کهن شد کرد
 و رسوی حقیقت نکشد الوهیت صدف و آشوب و فتن شد کرد المیس که آخر المیس بود و حیل و حیا
 تا سخن از مقام حقیقت برآمده بجای کشد همان مگر اگر احتلاط شاعرانه که پیشتر بود تازه شود و لاجرم به
 لفظ الوهوس که در مصرع شعر آخر این قطعه بود استنزا نموده سخن را در احتلاط انداخته همچنان اشعار زنده
 و فضول گوئیهای شاعرانه شروع کرد تا روح از آن مقام برآورده بانیطرف مشغول کند اکنون
 یک جمله معتبرند که در اصل ان مقام است باید شنید: اینجا که روح و عقل و نفس و شیطان با هم این صحبت
 شاعری عاشقانه و زندانه گرم داشتند و آمد و شد زمان هر قسم نیز بدستور بند و نیاز جاری بود که
 که شوخ مزاج و غیر طبیعت بودند بنام عشق پاک شیرین صحبت خاص هم بوده اشعار زندانه آنچه بطور خود
 یادداشت میخوانند و قصار در آن یازرنی بود افت جانی تقوی سوزی تو شکستی بلای سیدیانی تقوی
 امام محمد غزالی سخت جمیل بود و قول حضرت سعدی در وصفش خواند زنی مه پاره عاید فریست
 ملایک صوت طاووس زبی که بعد از دیدنش صوت نمبند وجود پارسایان اشک
 این طالع که بخت با چنین حسن صورت حسن سیرت و عقل هم کمال داشت و نام هم عقیده اسمی هر چند
 زمره معنیات عامه بود مگر عقلش از عالم دیگر خبر میداد و هم که فی الجمله از حال تقدس تهذیب بزرگی
 روح ایشتر خضری شدت و بسیار سگم و با خدامی دانست درین روزها که سبب هجوم عوام و جوان
 شهره این بر ضلالت عالمی از او گرفته عقیده هم شنند و مشتاق تر گردید هر چند کار و پیشه خرابات
 داشت مگر اینجا بحکم عقل سلیمه باراده در قصد کرد که شاید صاحب دلی او یابد چون قصد آمدن این صحبت
 حسن عشق که از ازل لازم ملزوم و با هم گرتو امان بوده اند عشق هم مع انخیر همراه رکاب حسن روان میشود
 در مقام که خامه از دست دل بلکه دل خود از دست میبرد و لهند در روانگی قلم که شعری چند در آمد عشق اینجا
 میرزد و جامه می ستند که از دل می سیند **و** بان کجالی شهسوارنی سوار نیزه کرفت و بان

پارس گشور و ان کوی سز ای کمیت خامه شگین نگار

بر سفید جلوه حرف سیا	شد مجسم ابلق لیس و نیا	حشر عشق است بر تو
با او ب حسب الاجارت و سپا	حضرت ل بر بند شیا	تیران همزه تویی خستا
شوق بر حسن باوی عشق	ارخصالی آه پیشش حیدر	هم کالبتش فوج حشر جو
لشکر و در و تنابی شما	مروحه صنیان بو بالفس	دو دو دل بالای شکر
پیش قدمی کرد بهر با تراب	عقل موش و طاقت و صبر و آ	صرفه گوینان نقیبان
آب با شرا چشم شکبا	نعره شلیک سلامی سز نمود	شور پنهان بنزد بروی
نشان بی نشانی شد علم	شد شان فتح نصرت شیکا	ماله پیشا پیش شد قاره
گشت بر سب بوئی ال سوا	زین تحمل الغرض سلطان عشق	شد زخم حسن و خل دم

المختصر آن حسن عقیده نام بعد ارادت و عقیدت زیارت این صحبت قصه سز نمود
 ارادت مندی با تکلف احد و سواری هم رواندشت که خانه هم قریب دشت در حسن این عالم
 سحری تعبیه کرده بودند که از راهی که می گذشت همه مل با راز دوست از کار می نسبت و حل تا
 از زن مرد و در و با م چنان ز هر طرف هجوم آورد که چاه را از راه نمی شناختند هر یک گری فتاوند بقول شاعر
 یک قدم جا بکوی تو خون پاک نبود
 کشته بر طبلان بود که خاک نبود
 و هجوم تماشایان رد با
 کرد وقت سحری از خانه برون
 خورشید بام آمد در جل تماشای
 و از هر طرف که هجوم تماشایا
 هر یک بر استعد و خود از هر طرف شعری و آوازی می انداختند طرفی آوازی
 ای تماشاکاه عالم رود
 تو کجا بهر تماشای سزاوار است که بیاع میرود و نیز نک می آ زگرمی نگه کن تنگ
 از سبکه از غایت نکت هنگام خرام قهر بر خ انداختن هم دستور داشت کسی میباید که کینایه شعری میفرست

رقبه رخ افکنده کشد نیش
تا این که شمه آن بت بدست میرود
دستی هم بیار که بدست میرود
آه خرام بلکه خرام
اینجا که چین صفت شعر و سخن گرم بود روح و عقل نفس و شیطان هر یک بقدر استعداد خود که ولطیفه میگفت
نیخاند شور این هجوم خلائی که یکبارگی رسید می تو هم شدند که چه غوغا است اول نفس سینه عثمان سجایا
دوان جوان درسی آمد و دید آنچه دید باز پوش کجا که سلامت باز گردید جان پرستین مظهر بودند که نفس چه نسیا
نفس را معامله چنان قناد که
بیا عقل هم که خود را بسیار عاقل و مقطع و خوش تقریری دانست استهسته بنا بر استخفاف بر اثر شکر
تا درسی رسید چون این عقل ظاهر را در بارگاه حضرت عشق می نگاه باز نیست خصوصاً در وقتیکه عشق در کما
چنین حسن تقوی می باشد که گفته
هر کجا سلطان عشق آمد کماند
فوت بازوی لغو از محفل
این عقل نفس که هر دو مادر مسجد رسیده نقش یوار و مبهوت شدند مگر روح که آخر روح از عالم
دیگر بود از غایت استقامت از جای خود بر نش نکرد الا حضرت عشق که فی الجمله پیش قدم
فرموده بر روح کاری و اثری نمود بی اختیار این شعر از روح بر آید
بمانا که یار آمده بر درم
که دل می پند خود بخود در برم
این فریاد که از شتری دانست ازین شعر که از روح بر آمد
کرد که مطلب حاصل شد و عشق خود کار کار خود نمود تا این که نفس هم بخود و بلایه این شعر خوانان مسجد
دیو ام صورتی که نتوان گفت
بوالعجب کوی که نتوان گفت
عقل هم که بنویزی جمله نفس خندان
دست زبانش تمام این شعر خوانان قدم باز گردانید که نه سرو شمشاد با نواند تبارک چه قامت است این
نقامت است که است این است این که قامت است این
قصه که این جانچه حاصل

کی نداد می داد که شعر
دیگری که طبع نمود داشت و خواند که
کسی می گفت که

تا نکت گل سخته آید بر عاشش
خو میکند خرام و خود ز دست میرود
دستی بدل نه هم که دل از دست میرود

رقبه رخ افکنده کشد نیش
تا این که شمه آن بت بدست میرود
دستی هم بیار که بدست میرود

زیر قدرت هزار جان است
تا این که همین جانچه و بخل در سجده
اینجا که چین صفت شعر و سخن گرم بود روح و عقل نفس و شیطان هر یک بقدر استعداد خود که ولطیفه میگفت
نیخاند شور این هجوم خلائی که یکبارگی رسید می تو هم شدند که چه غوغا است اول نفس سینه عثمان سجایا
دوان جوان درسی آمد و دید آنچه دید باز پوش کجا که سلامت باز گردید جان پرستین مظهر بودند که نفس چه نسیا
نفس را معامله چنان قناد که
بیا عقل هم که خود را بسیار عاقل و مقطع و خوش تقریری دانست استهسته بنا بر استخفاف بر اثر شکر
تا درسی رسید چون این عقل ظاهر را در بارگاه حضرت عشق می نگاه باز نیست خصوصاً در وقتیکه عشق در کما
چنین حسن تقوی می باشد که گفته
هر کجا سلطان عشق آمد کماند
فوت بازوی لغو از محفل
این عقل نفس که هر دو مادر مسجد رسیده نقش یوار و مبهوت شدند مگر روح که آخر روح از عالم
دیگر بود از غایت استقامت از جای خود بر نش نکرد الا حضرت عشق که فی الجمله پیش قدم
فرموده بر روح کاری و اثری نمود بی اختیار این شعر از روح بر آید
بمانا که یار آمده بر درم
که دل می پند خود بخود در برم
این فریاد که از شتری دانست ازین شعر که از روح بر آمد
کرد که مطلب حاصل شد و عشق خود کار کار خود نمود تا این که نفس هم بخود و بلایه این شعر خوانان مسجد
دیو ام صورتی که نتوان گفت
بوالعجب کوی که نتوان گفت
عقل هم که بنویزی جمله نفس خندان
دست زبانش تمام این شعر خوانان قدم باز گردانید که نه سرو شمشاد با نواند تبارک چه قامت است این
نقامت است که است این است این که قامت است این
قصه که این جانچه حاصل

زیر قدرت هزار جان است
تا این که همین جانچه و بخل در سجده
اینجا که چین صفت شعر و سخن گرم بود روح و عقل نفس و شیطان هر یک بقدر استعداد خود که ولطیفه میگفت
نیخاند شور این هجوم خلائی که یکبارگی رسید می تو هم شدند که چه غوغا است اول نفس سینه عثمان سجایا
دوان جوان درسی آمد و دید آنچه دید باز پوش کجا که سلامت باز گردید جان پرستین مظهر بودند که نفس چه نسیا
نفس را معامله چنان قناد که
بیا عقل هم که خود را بسیار عاقل و مقطع و خوش تقریری دانست استهسته بنا بر استخفاف بر اثر شکر
تا درسی رسید چون این عقل ظاهر را در بارگاه حضرت عشق می نگاه باز نیست خصوصاً در وقتیکه عشق در کما
چنین حسن تقوی می باشد که گفته
هر کجا سلطان عشق آمد کماند
فوت بازوی لغو از محفل
این عقل نفس که هر دو مادر مسجد رسیده نقش یوار و مبهوت شدند مگر روح که آخر روح از عالم
دیگر بود از غایت استقامت از جای خود بر نش نکرد الا حضرت عشق که فی الجمله پیش قدم
فرموده بر روح کاری و اثری نمود بی اختیار این شعر از روح بر آید
بمانا که یار آمده بر درم
که دل می پند خود بخود در برم
این فریاد که از شتری دانست ازین شعر که از روح بر آمد
کرد که مطلب حاصل شد و عشق خود کار کار خود نمود تا این که نفس هم بخود و بلایه این شعر خوانان مسجد
دیو ام صورتی که نتوان گفت
بوالعجب کوی که نتوان گفت
عقل هم که بنویزی جمله نفس خندان
دست زبانش تمام این شعر خوانان قدم باز گردانید که نه سرو شمشاد با نواند تبارک چه قامت است این
نقامت است که است این است این که قامت است این
قصه که این جانچه حاصل

زیر قدرت هزار جان است
تا این که همین جانچه و بخل در سجده
اینجا که چین صفت شعر و سخن گرم بود روح و عقل نفس و شیطان هر یک بقدر استعداد خود که ولطیفه میگفت
نیخاند شور این هجوم خلائی که یکبارگی رسید می تو هم شدند که چه غوغا است اول نفس سینه عثمان سجایا
دوان جوان درسی آمد و دید آنچه دید باز پوش کجا که سلامت باز گردید جان پرستین مظهر بودند که نفس چه نسیا
نفس را معامله چنان قناد که
بیا عقل هم که خود را بسیار عاقل و مقطع و خوش تقریری دانست استهسته بنا بر استخفاف بر اثر شکر
تا درسی رسید چون این عقل ظاهر را در بارگاه حضرت عشق می نگاه باز نیست خصوصاً در وقتیکه عشق در کما
چنین حسن تقوی می باشد که گفته
هر کجا سلطان عشق آمد کماند
فوت بازوی لغو از محفل
این عقل نفس که هر دو مادر مسجد رسیده نقش یوار و مبهوت شدند مگر روح که آخر روح از عالم
دیگر بود از غایت استقامت از جای خود بر نش نکرد الا حضرت عشق که فی الجمله پیش قدم
فرموده بر روح کاری و اثری نمود بی اختیار این شعر از روح بر آید
بمانا که یار آمده بر درم
که دل می پند خود بخود در برم
این فریاد که از شتری دانست ازین شعر که از روح بر آمد
کرد که مطلب حاصل شد و عشق خود کار کار خود نمود تا این که نفس هم بخود و بلایه این شعر خوانان مسجد
دیو ام صورتی که نتوان گفت
بوالعجب کوی که نتوان گفت
عقل هم که بنویزی جمله نفس خندان
دست زبانش تمام این شعر خوانان قدم باز گردانید که نه سرو شمشاد با نواند تبارک چه قامت است این
نقامت است که است این است این که قامت است این
قصه که این جانچه حاصل

خرامان و ابرق بر رخ مسجد در آید و عجب باز و انداز بطرفی نشست بیشتر زعم خود چیزی گردانسته
بکمال ارادت هضد مسجد نموده بود اینی که محوم زبان هر قسم طر حدار و اکثر را بیشتر یک صحت ^{خطا}
هم دید و دانست که حال صحت آخیره را رده است که آن رنگ صحت و غیره که هر کس درین بر چهار کس تا کجا
خاموشی هرگز نیست از گوشه چشم و ابرو کار میگرفت اینجا این بر چهار تن جان قالب بیجان بطاهر
خود را جمع کرده در همان مذاکره و اختلاط شعر و سخن بطایر صرف شد و مکرر روی ال کجا بود هر شعر
که اراده خواندن می کند چیزی دیگر از زبان بر می آید آخر آن کهنه گرگ فریاد که چیزی می گوید و تند آید
باین شعر کنایه کرده که **برقه بردار از خسار که دیدن داری** قامتش نه اعوس کشیدن داری
عقیده دانست که اشاره جانب کسیت خیال کرده که اگر خاموش می مانم منافی این صحت است چیزی
باید گفت قطعاً خاموشی هم نباید نشست لاجرم این شعر بدید بر خواند که **اگر من بده بردارم فتنه**
آسمان غنچه غایب که این رخ رشده محشر از کجا شد بر زمین پیدا نه بجز در شنیدن چنین شعر همه ارباب صحت گوید
استادند که همین صورت گوش و چشم نیست در خانه اگر کسی هست فهمید شعری باید خواند نفس
عنان بی محابا موقوع موقوع چه می فهمد بی محابا بر او که **یا اگر اند نظر در بر شدن** باشد
این گل عارض بدست بوسه چیدن باشد عقیده که همچو مضمون محابا خلاص تانت شنید لا اله
التفات و خطا نه استه جوانی گفت نفس محابا که یله شده بود باز بر خواند که **مستمستم**
مستمستم دل در طلب و صلواتیستم گونیز من عاشق دیوانه تویی منکر نتوان بود که
این شعر که اران هم خوش غلاف بود عقیده که جواب التفات نکرد مگر این قدر گفت که اگر جای عاشق
دیوانه احمق دیوانه می بود مناسبت چنین مقام اولی تر بود روح و پیر فریاد فهمید که صحت این
ناگوار این نازک مزاج است نفس را زجر باز داشته جان عقل توجه کرد که شعری مناسبت مقام مانده
اینجا که پازاب عقل مشتیر شده بود درین صحت ندانند صاف صاف عام فهم خواندن میباید

اصطلاحات حکیمانه و قاعده نجویان چه می رسد که ای آنکه خبر و لا تخبر فی هاتین است طوطی
 که هیچ عرض ندارد میان است کردی به بطن نقطه موم موم و او نیم بسین بطل کلام حکیمان باین است
 روح گفت که اندکی حواس دست کرده شعری است بآدراکل رباب صحبت باید خواند باز از طهر چه بخواند
 بسطل قاعده نجویانست و درین که باثبات و نفی است کنون جای سخن عقیده کشیدند
 و فمید که کارش تمام است و در خود نمانده است به قسم و کنایه و آهنگ را بر خواند که سبحان الله
 مهمل شراق قمارین زرقاق برآمد فرغام کند تا که زوار بوق نقم را به یعنی لغات کا و اگر شهود
 و غیر مانوس سخوانی مگر عقل را بل شد این قسم و کنایه و استهزا غیب چه قیامت بود که عقل در کنایه
 روح را هم نشتر آه بیکر شکست و چگونه ضبط خود توانست بی اختیار شعری از طهر از زبان برآمد
 که شدم آه در از زویت هلاک بیای اهل زود روحی فداک این تیر آه و این شعر چنان
 بنود که خالی میرفت بطرف دیگر هم تا پر برهون نشست لب معشوق شده کار کرده رفت که بی اختیار
 و بی خواست از زبان عقیده هم برآمد که هر جا که بیل است فدای رخ گلست این بویا
 که گل به تناسی بیل است بعد شنیدن همچو مضمون صاف صاف که قطره آماده چکیدن بود نظری
 کی تاب ضبط بود بی اختیار از روح برآمد که شدم فرقیه نازین طبع طبع کجا نماز و کجا زور
 و کجا تبیح چنان تلاوت قرآن و نمود اثر که فارع است لم از طول و تلوح چون این خندک
 دو طرفه عشق اول بر خندک افکن می شنید بعد نوبت بر نشانه میر از طرف بیشتر کار خود کرده بود
 که عشق از پرده عصمت برون آرد زلتی را به عقیده هم که عاشق معشوق سما بود بر عایت نیاز شوقا
 بر خواند که خوبان دل و جان تبلا بخوانند زخمی که زنده مر جامی خواهند این قوم لقم
 چشم بدو در این قوم به خون میریزند و خون بهامی خواهند روح در مقام امتحان بر خواند که
 حاضر سرم اینت ازین بر چه حال لبم ادا اگر شد بوسیدن لبش در دل حوتوی تیر زین سوزن

Marfat.com

ترسم که سواد از سر تیور دل چون بهره طرفین بدولت عشق کشا بود عقیده هم بی تکلف خواهد که
 یک بوسه بقدر جان لسان بند آنچه که سهل است مشکل ندی از بوجی نسبت که از خاست بخیل
 عاشق شده باشی مگر دل بند روح هر چند دل داده بود مگر چون و را از کاس جان بازاری هم
 می دست بجان کج این که شاید این همه شعار بقام و فیرتی ال کشی خوانده است که در عالم کتساب
 ز کشتی پیشه انقو هم است بدین گمان این شعر بر خواند که گواشتانست پرمایز هم بدست هم
 هر یک بود بهتر مگر ما نیز هم بدیم عقیده هم که طرز بیان فهمید بر خواند ولی پرده بر خواند که عشاق
 بفساد گندم بسیار شنیده ام هزاران مردم گریه که شکم خراط گندم بر خوت الوقت گریخت
 کنایه لفظ بر دستم که صاف یچ بود و خالی از حسن نفسی بی تکلفی نبود روح نسبت که مگر ما را هم
 زمانه عاشق عرض با توفیق خلا گندم فهمیده است بدین خیال ما فی الضمیر خود پرده این شعر و اگر
 دنیا جرم را قیصر و خاقان را دورخ به بدان بهشت مزیکان تسبیح و شکره راضفان
 جانان با روحان جانان ازین مضمون عقیده هم فهمید که همه خود را فدای من کرده است مضمون
 ساجد است لاجرم او هم بر خواند که فی قصرونه بتان جبین منجم فی ناله آرشین
 می خواهم خواهم ز خدای خویش کنجی که دو من ششم و آن کسی که من منجم
 چون سخن بدینجا کشید و طرفین ثابت شد که ساخت نسبت کار بد لها اقتاد است روح
 هم صاف صاف بر خواند که گریار راضی است بگو باز و حیرت است عقیده هم فوراً فی
 بر خواند که کی خوف قاضی است بگو باز و حیرت است هر گاه همین پرده شعار بمبه قول
 و عهد و پیمان و نجات و نجات و قبول طرفین بواقعی واقع شد که آخر کلام نخبم کلام
 بر خواند که وصل جانان کرانه می باید یک چشمه کربانه می باید عقل
 ای پیشه کار و عاقلانه می باید اکنون پرسند که میان روح و حسن فوس

بن غایت کشید و کار بانتهار سینه عقل نفس و پیر فر تو است هم شریک این صحبت خاص بود و بدکار
کام چندین گفتگوی وح حسن اینها دم بخود شسته جوی کردند که در پیح جابجی مرتبه اول از جانب اینها
رفی و سخنی و شعری تشنیده شد و چنین یاد شد که آن کهنه گرگ میدید و می فهمید که در پرده عشق مجاز
طلب و خوبی تمام خاطر خواه خود بود حاصل میشد و چرخل میداد و زیرا که عشق مجازی نام قدیم او و محض
بجو مقام است این فر توت که بدین تصور خاموش و خرم تماشای دید و شنید و دیوانه که بهوت و
ر خود بود مگر تماشای عقل دیدنی است او که از شیر از نام عشق با تراب کرده بود نفس حسینه که باقی است
مان شعر حکیمانه و خوبان که بالا گذشت بکار برد هر گاه آن حسن محکم عقیده هم کرده این شعر به نفسی بر خواند
که شعر مهمل و منجبت شوق قاریق و بیجان نام آن نفس چند باقی مانده هم فدای این بکیت هم شد از انو
عقل مثل مرده متحرک چه خبر است چه می فهمد که به بلبل چه گفت گل چه شنید و صبا چه کرد
میان عاشق و معشوق ز فرسیت کراما کا تبین را هم خبریت مگر پیر تر توت که همه می بد
وی شنید فهمید بعد هم کلام روح حسن این یک شعر جانب حسن بچه پوش دیده بر خواند تا نداند که
این پیرم مثل و یکیران هیچ نفهمیده است شعر است که کند خدنگ که صید دل بزیر نقاب
که خوب باز گله پوش میرو و بشکار و نفس هم با شماره چشم چشم روی و مبارک با گفت که عشق مجاز
کار تو خاطر خواه ساخته و پرداخته است خاموش باش اکنون اندکی تماشای عقل نموده صحبت تمام
باید کرد و التماس که بعد هم نه همه مقدمه روح و نفس که همه اهل صحبت مخاطب جانب عقل شدند که تو بسا بقیا
مجب می آرشی و منطوق می باقی این وقت چرا از در خاموش نشسته و حرفی ندانم بگوئی عقیده
باشه گفت که لقمان وقت چرا خاموش نشسته اند عقل که در مضمون غامض همان شعر که عقیده خوانده
خود را باخته در همان فکر خیال از خود گم شده بود در عالم بخودی با چه بهره می جاود و موز و سنی
طبعی که باقی بود فقط عقل ایل شد و بدینگونه بهمان وزن قافیه جوی سیرد که بجز وزن قافیه از معنی

تنبی از اشعار جمله بی معنی که عقل در حالت نزول عقل در عالم خود

می خواند

افراخته خورشید فیض چشم علم را پوشید بچنان عدم روی کند
 تاروی زمین کرد ز افلاک قدم ای قضیاتی تیغ اجل را کنی قدر
 ز خام اما لایق ترا حرا شود دو نزدیک کند صوت زراق عدم
 افتاد ز لرز لرز افلاک ح قلم را تا صوت آینه جبهت سبکین
 افراخته چون گل سر خورشید افلاک تا زاع کمان آینه صوت خم را
 در عرصه گیتی چه کند دستم قچاره موقوف الوق بهوت
 الغرض از همین قسم چه بهره ها گفته نقل مجلس شد هر کس که طبع و کن
 و استهرا واه واه می کرد بار بار بر خاسته سلام میکرد خوش گفت که خوش سخن کلام است و این هم بار
 سلام می کند و خوش میشود و میداند که مثل مرثیای عری حاضر طبع بدیده گو بر روی زمین نخورد بود و هر حال
 این سخن مغرور را همین جا گذاشته از اصل مطلب سخن میرود اکنون آن سخن بحکم عقیده کار خود
 پرداخته و کار روح تمام کرده و عقل چهاره را بسپار کرده نوعی که آمده بود همان باز و انداز بر خاسته افتد
 پشت چو بر خاست قیامت بر خاست و هنگام بر خاستن این شعر گوید آن شد که
 حی و نعمه مسلم حوصله که قدح کش کردش نشود خجسته سبکسری آن قدرت که دماغ جنون ده تر نشود
 امروز که صحت تمام شد و هر یک کجایی خود آمدید روح که بیامی خود رسید و عجب اندیشه های دور و دراز
 یک عقل که مشیر لیسوز بود چنان خود را در باخت هر گاه باصل کار نظرش میرفت می گفت که همان نفس کار
 می کند و هر گاه تقاضای نفس از نضاح فریاد در باب لقمه سنگ نفس بیادش می آمد باید با بستری
 تو شکستنش آسان بنمود و هر گاه گفتگوی صحبت عقیده بیادش می آمد همه انرا موش کرده میخواند که
 صبرتی که از عشق سپهر زمین بختی نه که با دوست بیامیزم من پایی که از میان بگریزم من

Marfat.com

تنی که با قضا و آرزو من مخفی صباد که اینهمه شاعری و نگینی و ستان سرانی خارج محبت
 ی ضیافت طبع اکثر طبایع و استان پسند بوده است و اکثر قطعات اشعار و ابیات نیز هر جمله
 بعضی طبایع پذیرد داخل کرده شد که غالباً نسبت قصص و حکایات بافته کلید و من و طوطی نام
 رک چنین گفت و شغال چنان گفت بنمایید که انهم سخنان حکمت بدان آمده بود است و اینها کلمات
 حرفت و حقیقت بدین است مگر طبایع عقلا که عشق مجازی امراض از خون نام نهاده اند و آری
 حقیقت هم فساد گندم سگونی و اسحق که بچنانست کی بود ستان سر اینها گوش می نهند و حجت معقول
 و موجه می بیند که مرض فساد گندم را بگوشه نهاده است معقول با بدگفت که مگر ام تقیر عاقل سنج
 و عقل را گرفتار دام زور ابلیس کرد و در هر گاه بجله مرض عشق زوال عقل ثابت کرده شد باز گرفتار
 روح ساده که خود هم گرفتار همان مرض است چه کار دارد لهذا انهم تیره روح و عقل را با اجتماع عقل و حواس
 پیر کیا و آوردن میا بیکه مرض مجنون را بجز زوال عقل گرفتار دام تلپیس کردن که خود اسیر مرض عشق
 است چه کار دارد و عاقل کی تسلیم خواهد کرد و در شرم دستار او میدان کارزار زور قوت بازو
 مغلوب کردن کار دارد و نه زور و سحر و سکرات لاجرم اینوقت روح با همه پریشانها صحت عقلیه
 با اجتماع عقل و حواسش سر زور می آید ابلیس خنجر تانیر صحت عقلیه او را برود استغناء و خیال و
 كما قال عز وجل مثل الشيطان اذ قال لا اله الا الله انك كافر فلما كفر قال
 الى بري منك ابي انخاف الله رب العالمين روح نیز که عقل و حواس او بود و
 اینوقت صحبت آن فوره را صحبت شیطانی نام کرده بود مگر تقاضای نفس شهوانی البته بی اختیار
 کرده بود که در صورت چنین اکل و شرب اجزای امینهای نذر و نیاز عقل هم غلبه تقاضای نفسانی
 را قبول میکند هر گاه ابلیس روح را همچنان بنگ اول و در باز بر تلپیس آید که تقاضای نفس را بر
 غالب و یقینی میداندست و عقل هم البته زور زور فرود داشت پس هر گاه روح و عقل از همان ابلیس

آدم رو تیر کار بست آن ملعون در پرده صلاح دبی بیاس نامحشوق و آمده گفت که ای روح
 همه ترک دنیا گفته و همه گذاشته قدم درین راه دوی و بگوشه عبادت نشسته و در همه عالم دنیا
 به ترک دنیا و مردانگی نام بر آوردی اکنون که برای یکدم شهوت مدت العمر اسیر زن شده باز
 خواهی رفت و بدستور بکار و بار دنیا مبتلا خواهی شد اول بنیذگان چه خواهند گفت دوم آخرت
 پابندی مشغولیها که هیچگونه از آن نجات نیست بدستور موجود و در انحال حکم ضروریات و نیوی هرگز
 نفس در طلب معاش و غیره این حفظ و احتیاط باقی نخواهد ماند باز نفس کشی که جانمذبل کمال نفس در
 پس چه کنی بتدریج و فهمیده اولی تر نیاید آئینده تو و الی که خود عاقلی این سخن که بطاهر موافق طبیعت و
 بیان و حق معقول نماند عقل هم پسند کرد و نفهمید روح گفت که آنچه اندیشه و تر و در او بود تو خود بیان
 کردی باری بفرما که علاج دور شدن هوا پس جسمانی چیست ایس گفت که سخن سهل است و عقل
 قبول میکند که اگر سنگ عقور گرسنه هیچگونه عفت نمیکند و عو عو میکند همین که لقمه پیش انداختی سگ
 وساکت میشود و هر قدر که از لقمه باز میداری تو بوعم خود این را نفس کشش نام کرده و آن طرف که گرسنگ
 او می افزاید زیاده تر شود و تقاضای کند و اوقات ترا مشغول میدارد پس در هر لحظه دهن این سگ
 بلقمه و وضق میباید روح گفت باری بفرما که طریق دفع کردن تقاضای سگ نفس چیست ایس گفت
 که اصل مایه هوای نفسانی همین تقاضای شهوانی است که دل پر دم همین طرف و همین خیالات را
 مستغرق میماند و همین غنمای مایه نفوت عبادت است هر گاه این تقاضا دفع شد باز هیچ فتور و
 مشغولی در عبادت نیست روح گفت که هر چند صریح و بجاست مگر دفع کردن این تقاضا هم می آید
 گناه کبیره صورت پذیر معلوم نمیشود و بدنامی و مطعون خلایق علاوه و اگر نکاح کرده شود باز همان
 آفات مشغولی دنیا که بالا مذکور شد موجود است که در آمدن و بر آمدن از دنیا هر دو مشکل بقول
 علیه الرحمه اگر دنیا نباشد در دستم و گریاشد بهر شس باری بنده

درین جهان آشوب تر نیست که رخ خاطر است از هست نیست باقی ماند صورت ثانی شهرت
 بیاحت صبح واروی مطعون خلایق بلکه خون احتساب حد شرع دولت علاوه دوم گناه کبیره
 تقرّبوا لیل الله کان فاحشاً وساء سبیلاً لم یسیر گفت
 بن هر دو قباحت علاج پذیراند و تدارک آن آسان بخلاف پابندی دنیا که درآمدن بر آمدن
 ن و از آن هر دو دشوار گماز کتبه انفا روح تحیر شده پرسید که باز آن تدبیر آسان چیست
 زافات دنیا و وبال عقی آسانی نجات شود و لم یسیر گفت که حفظ از مطعون خلایق و احتساب
 شرع صبح است که احتیاط و احتیاج کار رود هر گاه کسی نمی نشد کسی دعوی نکرد و اگر دعوی هم کرد
 نبات آن بیخ شرعی صورت نیست که بس شوار است باز گنجایش این مخافات که ماند روح گفت
 خوف دنیوی چندان باید ترسیده بوده است و حفظ از آن نیز نوعی گفته آسان است مگر مواخذ
 خودی را چه علاج با او چه کنی که یک یک میداند که گفته اند در نسبت بروی خود مردم
 عیب نگسترند ما را در نسبت چه سود عالم الغیب و دانای نهان و شکار ما به لم یسیر نیز بخندید که
 روح این وقت کجایی او پیش حواس و عقل کجا گردی که سخن ابلهان و ناواقفان و نافرمانان
 کولی اینقدر است که دماغ خالی کردم و بصوص قطعیه و اقوال مسلم الثبوت از مرتبه توبه و شان مغفرت ترا
 آگاه کردم و تو هم تسلیم نمودی بلکه در مقام ابتدای گفتگو نفس را از مرتبه توبه آگاه کرده و باز این وقت
 چنین سخن مبهوتانه میگوئی مگر ندانی که توبه برای چه قرار داده اند و چرا در توبه فقط آنه باز داشته اند و نفس
 و شیطان و گندم را چرا فرزند و بر آدم مسلط کردند و فقط برای اظهار شان تو ابی که عبارت
 از توبه پذیرفتن است چه اهتمام به کار بردن و مفهوم معنی ابی اعلم چه بوده و وعده
 تو ابی و مغفرت در صحیف عزیز هر قدر که بتواتر بپوست خود معلوم داری و خود در مقام تسلیم نفس
 بالابیان کرده مگر فقط همچو گناه خاص که زمانا مش نهادند اگر عدا بصورت دفع تقاضای
 نفس

و رفع مشغولی خاطر بطور قضا حاجت مرکب شود صورت تدارکش خاصه جداگانه او خود بیان کرد
 که **إِنَّمَا اتَّقِي ظَنًّا لِّدِينِكَ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشُّرُوءَ بِجَهَالَةٍ أَن يَأْتِيَهُمْ غَمٌّ مِنْ قُرْبٍ**
فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ إِنَّهُمْ لَنُذُرِينَ لَكَ رَبِّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا الشُّرُوءَ بِجَهَالَةٍ أَن يَأْتِيَهُمْ غَمٌّ مِنْ قُرْبٍ
لَا تَقُولُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنَحْنُ لَا نَعْلَمُ غَيْبَ شَيْءٍ مِنْ شَيْءٍ و این خود به نصیحت نفس گفته و میدانی که تا سه ساعت بلکه شش ساعت پیش
 بدی منتظر توبه بیباشد و غنوب بگرد و نیز عرصه بعد دفع حاجت توبه نمیتوانی کرد این سخن عابد و
 چنان نبود که عقل هم قبول نمی کرد خصوصاً در چنان وقت که تقاضای نفسانی در پرده قوت شهوانی
 باین غایت کشیده باشد و در زیر سابق هم نرم کرده باشد و الحق که ضبط در چنین مقام کارشده
 تکلیف که چنین به ضلالت از خوف مواخذه اخروی هم به نصوص موکده باین اظهار توبه مستطاف
 کرده باشد معامله حضرت یوسف علیه السلام خود معلوم است که هر گاه غموم معنی و لفظ
بِهِ وَهَوَّ بِهَا قَرِيبًا سَيِّدًا وَجَانًا جَالٍ حَمِيدًا وَغَنِيًّا خَيْرًا خَيْرًا خَيْرًا یوسف نبود که خود را از زنجیر
 میداشت تا آنکه دفعه حکم **إِنَّمَا أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ** مدغوبی چنانکه رسیدم است که من مان
لَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ أَهْلِ الْقُرْآنِ رِجَالًا مِمَّنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ يَأْتُونَهُم بِالْحَقِّ وَأُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ
كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ الشُّرُوءَ وَالْفَحْشَاءَ از اینجا است که پیشتر در مقام فیصله اول
 عقل سلیم به نفس گفته است که اگر معاون تو بلیس مرد دوست معاون روح خود خالق ارواح است که گفته
إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ از همین مقام خبر میدهد از اینجا توان دانست
 که نوع بشر با اختیار خود اسکان ندارد که بی تابند از روی از کما بد نفس و شیطان محفوظ تواند ماند و
 حفظ خود از شر نفس بنور مجاهده و تقوی خودش گمان برد آن احمق خود در فریبش گرفتار است
 نفس و شیطان در همین پرده کار خود میکنند از اینجا است که او تعالی شانه میفرماید **فَلَا تَرْكَبُوا**

سگه هوا علم کبریا تقی ادم بر اصل سخن چون ابله سخن بدینجا رساند و غلبه
 وانی همچنان بکار خود و پایی عقل چاره درین غلبه نفس از پیشتر نزل و خود طاهر که عقل طاهر درین
 آتون را اختیار می کند و قبل ازین هم هنگام هجوم خلافت و کثرت آمدنیهای بهر قسم توجه نکردن
 بر باطن طاهر از عقل همین جلوه می داد که انسان اینهمه ریاضت و زهد و تقوی سخن برای اخذ و صبر و طریقت
 می کند اینجا که بچگاه گوشه نشینی بجانب هیچ نقد و جنبش نبوده است و هیچ قول و فعل از عبادت و اجتناب
 و قال الهدی قال الرسول خالی نبوده است باز بد اعتقادی از جانب چنین شکمزدکی عقل حکم می کند و روح
 صیر محض که خود طن المؤمنون خیر بود و درین چند صحبت با هم چگونه در گفتار و کردار امری منکرند و بر سر شینند
 نیز موجه و مدلل شنیدیم چند محض منکر بود و الا با منی بایست که هنگام ما و ایلات خلافت شریعت معا
 آیات قرآنی فوراً تفسیر شده لاجل سخن و اندوان عقل نور معرفت که حکم اول ما خلق الله العقل
 خبر از اول ما خلق الله نوری میدهد و حکما همین را عقل اول میگویند و عقل سابع عبارت ازین
 خود در اینجا نبود که حاشا در حکم انبیا طاهر خواهد شد انشا الله تعالی لاجرم همچو وجود روح عقل را در
 چنین وقت بجز اطاعت ای سرمدلات در باب لقمه سنگ نفس را بی چاره نماند و برای این کار باره
 توبه توبه بعدگاه مضمون مخصوصه این مذکوره راضی شد فقط تا اینجا که حال روح مجردی شد که
 حرفی چند از حال آن محسن عقیده هم شنیدنی دارد که آن اسم با سیم بر صوت از زر و نعمت مایل
 و دولت و همیای بودن سیم سامان عشق و عشرت سیر و پر بود اگر برای همچو امور عشق و عشرت قصد
 در سبب صحبت فقرای آن مدینجانه پیشستان اهل دل مسرت اینها همین تلاش آمده بود که شاید
 کسی باشد درین صحبت سجد که بدیده عقل هر یک او دید و سنجیده اجنانکه بودند شناخت نفس راست
 لا اله الا فضل محض و انت عقل بخاره راد و پیشگاه حضرت عشق بکار محض یافت و پیر فوت ابجد
 خواندن شعر اول شناخته بود که ذات شریف اندوان فرتوت که بنه گری هم دانسته بود که این زن

عالم فریب بر چند نظام در زمره معنیات است مگر بحث عقل است و بسیار دور
 دیده باید که چه اتفاق افتد و روح را هم عقیده این قدر دانسته بود که البته درین خانه
 مگر در صحبت با جنس فراموشی است چنین گرگ کهنه سیر است خدایش نجات بخش از
 عقیده بود و هر یک را چنانکه بودند شناخته دم خود بجای خود رسیده نظام هر یک از خود
 بوده باطن گوی شغل بجای شوح داشت که این روح اگر در قابو آید لا یوصف است اصحاب که در
 همین صید به تجاہل نظام شسته بود و آن طرف سیر بخبر روح گفت که باری چه اراده داری
 هست که شبت تار است روح گفت که همان اراده ام آنون که بصورت تقسیم نفس متفرد شده
 سیر گفت که صورتش چه اراده روح گفت که من حج و انعم ازین اادی محض ناید واقع شده ام
 بدایت برای کدام روز میباشد اینهم صورت بدایت است که بمن سیری از آن معروض خطر جلبد
 نایت تو انم شد سیر گفت که هر چند ما را هم بر تو رحم میاید که مرید صالح هستی مبادا که در دست
 شوی مگر باین شوقش و عالم سیری را هم حجاب می آید خود حیرانم چکنم روح گفت بهر حال هر چه
 بچو کار چنین احتیاط که پرده از روی کار بر نه افتد بخیر حضرت سیر و مرشد کار گری نبوده است
 و این عذر سیری در از لیشی هر چند جای است مگر در عالم ظاهر پرده هم به این منباشد که بسبب
 چنین نظام سیری را گمان هم چنین امر متکبر نخواهد بود و بی ضلالت که ارباب همین کار بود و خدا
 می خواست مگر بطایه منت با بر روح نهاده بدین کار آگاه شده گفت که باری چه باید کرد
 و کجا باید رفت روح گفت من چه انعم سیرم تو مایه خویش را تو دانی حسابم و مشرا
 ابلیس گفت که اینهمه برای تقسیم نفس است باری مگو که نفس را بجانب کدامین راغب
 میانی که بدن بافتن تقیم مرغوب این سنگ از تقاضا باز نخواهد است او این همچون بر همان یک
 روح طعیده بود بخیر عقیده که امید نیست بلیس که بیشتر از جانب عقیده متوهم بود و او را بسیار

ست علاوه اصل جان روشن روانی چنان بود که نفس و روح و عقل که هر سه یک جسم مرکب
 و شیرین و همراه روح بود اندکی با رگی چنان ابتدای سخت که عبارت از زمانی مخصوصیت قبل
 از مهلت توبه هم نیاند و عین در وقت کارش بود هر قدر با او و ارثان مخصوصه کرده کامل میل فی
 حال نموده و بد که همان حال گرفتار و قتل شوند و مهلت توبه نیاند و من عین در آن حالت قتل
 هم که اکنون آن مفهوم شویم و چون از قیاس چه شد فقط لایحه بدن خیال آن ملعون گفت
 قیله زن مشهور و بازاری نام بر آورده است و از من تو هم بومی صورت شناس شده است
 این مردم که همین شیر و از زخوف فشا چه بلکه خود فخر جا بجای تکلف می گویند و فشاها
 می کنند پس در صحبت چنین س عده مطلق که خوف مطعون خلاق دولت با هست کجا
 باقی می ماند خلاف مستورات پرده نشین که کس آنها شنا شنده آنها کس احرف افشا بلکه
 رنج نیز گردون آنها نهند و سر دهند و حسن جمال آنها را اگر به بنید امثال عقیده باز
 که این آنها را بر بگو است آن آب حیوان در پرده ظلمات است این وظایف هر فریبی چنان بود که نفس
 و عقل هر چند عقیده روح باخته بودند پس در دین و عین خاطر روح خطور کردند که این پیر می توانست
 بسیار درست و مناسب و کامیاب در دنیا جان عقیده با بر می هر جانی که مردم هجوم عام در خانه
 می باشد نایبیت اینها یک نگرید شنید و فهمید و خجید که آن علیم و خیر در هر حال بر جان
 نگران از عواقب امور آگاه مگر شیطان تا همین جا منتهی است و مگر آن خیر الما گیرین بر آموزند خیریت
 سبقت دارد از نیجاست که میفرماید **وَمَا كَرُّوْا مَكْرًا**

وَمَا كَرُّوْا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرْنَ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْرِمِينَ
 و تو تعالی که روح و نفس را از سر تا پا چار و در دست این دشمن قدم گرفتاری دهد و هر یک تقدیر

طافت خود از آن ملعون مباحثه کردند و عمده بران شدند و آخر کار نوبت سوح با این غایت کشید که آن ملعون
خسیر که همین انجلم کار از پیشتر سید است بطوری که روح را هم خیرش باید دید که چگونه برای حفظ روح عقلا
بلکه نفس هم تقدم با حفظ نمود که مثل عقیده اراشتر شناسا چه بلکه فدای روح گردانید حتی که آن ملعون
تلمیحین هم نفس بلکه مفید عای خود دانستند صحبت غیبی عقیده که بلا اراده و بلا اهتمام ایس مرتبه
واقع شده بود و حال غنیمت تانید خود دانست از اینجا بطف این بیان لطف حاصل باید کرد که کید شیطان
راضیف می نماید **كَيْدُ الشَّيْطَانِ كَانُ ضَعِيفًا** و کید خود را همین میگوید که است
کیدی متین درین مقام با معان نظر ملاحظه در کار که در بادی النظر که ایس تا کجا بحد کمال رسیده
بود مگر کید متین او و تعالی سید است که روح را بگناه و ناچار می دید با حفظ روح بر آن بقت و متانت داشت
که آن ملعون هم بقا و کلا **شَعْرُونَ** بر آن شعر شد معنی کید متین اینست و لطفش آنیده در صحت عقلا
ظاهر خواهد شد از اینجا است که اراشتر فرموده است **ان عبادي ليسوا لي** و علم هم سلط
ادم بر اصل سخن روح مجرد را که آن علم و خیر پیشتر با عقیده شناسا و مال برای سخن روز کرده
بر سخن عقل فریب و که ظاهراً عقل هم پسند کرده بود و نفس هم منظور نموده بود خیال نکرده جواب آن ملعون
بعقولیت و زحی گفت که الحق انهم قباح ظاهری ملاقات عقیده ظاهراً و صریح مگر یک سوح و اعرض بازار
با جازت اطلاع سر کار حاکم علانیه ارسودا اگر نامی مشهور خریدن که اگر ظاهراً هم شود سامع خیر این
نتواند گفت که معادالمدین سوح و الالوق چنان شتری نبود و مواخذه اخروی هم مثل زناهای محصنه نبود
است در صورت توبه و استغفار امید مغفرت است که در حالت رضامند طرف تانیه و گرفتن اجورد ^{خاط}
حق عباد ساقط است همین حق الله که باقی ماند باقی به و استغفار بر این باقی است مفتوح است
زناهای محصنه بفرض اگر هر گونه حفظ و احتیاط و اخفا بدولت حضرت پیر صورت است رضای او
اجرت هم عمل آمد مگر قبول توبه بدون رضا و اجازت شوهر او چگونه ممکن که حق العباد است آری

حضرت پیر و مشر رضا و عفو شوهرش هم ندیده خود گیرند و مرا از پیشتر برین مطنین کرده و
 تا سبحان الله به ازین اهی و صورتی نسبت اینک بخوشی حاضر و راضی ام بهر خانه و محل که زید بجا
 منت پذیرام اینجور را که در حقیقت جواب پذیر نیست نفس و عقل هر دو معقول است شکیم کرده و سر فرود
 کردند و ان ملعون هم چنان فرودماند که مفهوم فیهت الالذی کفر نمایان شد چون حج الی سافیت در اول
 خود اندیشید زیاده اگر که مشوق تقریر و حجت درین امر خاص کرده شود نشود که چنان صید عاقل ناره
 بدام توحش شود و درم خورد و لاجرم آسته آسته نرم باید کرد و آخر کجا خواهد رفت باری همین طریق
 بنای کار انداخته آید مضایقه حسیت بدین تصور گرفت که بهتر ما را هر گونه رعایت خویش نفس شما مقدم
 است باری پیش عقیده هم همین هیئت بی تکلف مثل دیگر او باشند شهر بی پرده علانیه رفتن غالب
 که شما هم پسند نکنند زیرا که او ما و شمار ادران صحبت با مقام برسد تقوی دیده به ارادت آمده بود و اکنون
 که چنین حال بر دروازه خود چنین سوال خواهد دید چه خواهد گفت اینجور از روح هم پسندیده تبدیل
 ظاهر و تبدیل لاس و تبدیل وضع رفتن صلاح وقت نمود بهر حال ابلیس آن وضع حیثه دستار مسجد
 تبدیل داده نوعی که دستور این مردم است بل باس او باشند آمده مقدار معین بدست عقیده سینه
 و دباغت معقول نموده هر دو را در خلوت یکجا کرده خود بر دروازه بنگهبانی استاد و منتظر وقت شده
 روح هم مقتضای مصلحت وقت ریش فروخته را به تحت انحرک بالابسته به تبدیل وضع و
 لباس فکر کار عجز اول شد مفهوم این شعر که فقط کارم نه از بوس و کنار است مطلب ام از کار کار
 بیان لطیفه ادراغی انون که روح و عقل و نفس هر سه پس باشد ایستادم ایستادم ایستادم ایستادم
 خط و نجات در عالم ظاهر ظاهر نماید مگر از آنجا که روح در اصل اوده بدل کاره و ما چار و محور بود و با
 کار هم بنا چارمی نیست توبه برای بازداشتن سنگ نفس خط نفس تر و داده بود لاجرم مبنی
 الاما رحم کبری وقت مدغمی در رسید صورتش در عالم ظاهر چنان ظاهر شد که عقیده از پیشتر

و آن در عالم
 منصف
 بنیاد

هنگام آمدن پر ضلالت تا اینوقت جمیع حرکات و سکنات خلاف دستور او باشند زمانه نیست
 خیال کرد که شاید مرد جنبی از دیار دیگر باشد مگر دلش بر بنیم نیشست تا آنکه هنگام گرمی صحبت و خست
 آن تحت الخنک فرو کشید و پرده را بر روی از روی کار بر انداخته در خود شناخت و متعجبانه باو
 و در استاده گفت که ای حضرت روح خیرست با من تقوی و طهارت و تقدس و انزوا و ترک دنیا این
 چه عمل است من هر چند همین کار و پیشه دارم نه برای مثال شما که **اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هُوَ**
اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هُوَ معاذ الله ان تقوی و طهارت و زهد شما کجا رفت که این قدر اس
 نفس شدند روح گفت که هر چند این همه قبائح این گناه کبیره من هم میدانم مگر چون هیچگونه
 خطرات نفسانی که مخل عبادت بود نجات نیافتم و صلاح پیر طریقت ناصح مشفق بهم بدلائل
 شرعی و عقلی و نقلی همین افتاد و لهذا دفع تقاضا و ارتکاب این حرکت ضرور شد که باب توبه
 و بحر مغفرت وسیع است عقیده گفت چه عجب که آن پیر طریقت ابلس باشد و الا دلائل شرعی
 بر زنا می صریح که کبیره مخصوص است چه جا داشت مگر عقل هم شریک حال تو بود که فوراً بحر شنید
 دلائل شرعی و تاویلات خلاف حکم شارع در معانی آیات کلام الله لاجول گفته کنار میگرد
 و آنکه ترا بر این اراده و اوثق کرد و بصورت نیکو و عذر توبه بر دولت آراسته کرد چه عجب که از فریب
 نفس باشد باری همین عجب است که ترا همین جا آورد و بزنا می محصنه تر عنیب نکرد روح گفت که
 پیر بر همین اصرار داشتند و عقل و نفس هم همین را پسندیده بود مگر من خود همچو غدر منظورند شتم عقبت
 گفت که سبحان الله باز در شناخت آن پر ضلالت چه شبهه ای ماند چرا فوراً لاجول نگفتی و گنا
 نکردی مگر عقل ندستی آیا کار پیران و مرشدان همین باشد باز پرسید که آنکه از طرف تو مع اجرت
 پیشتر پیش من آمده بود که ام بود روح گفت که همان پیر صاحب عقیده خنده متعجبانه بل متاسفانه
 گفت که تا هم آن ملعون را بشناختی این کار شیطان است یا کار پیر طریقت معاذ الله کجایی و

عقل تو کجاست باز گفت که آن روز که من در صحبت تو رفتم بودم آن پیر مرد که اول کتبایه و شماره
 حری باه انگیز خوانده بود که ام بود روح گفت که همان پیر طریقت بود عقیده گفت معاذ الله
 طریقت همچنان می باشد که با شعار مبهی تر غیب نامبرو این کند باز پرسید که این وقت آن پیر صفا
 بجا گذاشته آمده مگر در همان مسجد بوده باشد روح گفت که نه بل بر همین دروازه نگهبان و محافظان است
 است عقیده باز استخاضه نموده لاجول خوانده گفت که لا تتبعوا خطوات الشیطن
 که وعد و مبین زیاده ازین فریب نفس و شیطان چه خواهد بود که بچگونه راجیان سهل
 رده بصورت نیکو بردت آرست آفرین زین لعل سو علمها فراه حسنا
 بزخیر و مغبه شو و هوشن بجا کن همین را خطوات شیطان و فریب نفس میگویند هنوز در توبه بازو
 مهلت استغفار باقیست لاجول بخوان فقط هر گاه بدین پرده مفهوم لولا ان را برهان
 زبده بود اگر دیده و عینی چنین حید در رسید که از مشیتر عقیده را درین صحبت رسانیده همین
 کار را سخ نموده بود روح هم کیارگی از خواب غفلت بیدار شد و بسیار متنبه و متاثر شده
 هسل کار نگریست و عقل هم بر حساب و انتباه آمده پذیرفت و نفس هم چاک
 خود بسیار متزلزل شد که کدام جانب اختیار کند پیش روح و عقل که جرات حضوری نداشت
 و پرده از روی کار خود و مربی خود بر افتاده دید هنوز بجز جانب ابلیس مفری ندید بهر حال
 روح و عقل بسیار ممنون عقیده گردیده و توبه از سر گرفته متاثر شده لاجول خوانده برخاست
 و عقیده را بجلدوی چنین انتباه بلکه بدایت آن همه جوره معینه معاف نموده و مقداری دیگر
 بر آن افزوده لاجول گویان برخاست و قصد بیرون رفتن نمود که عقیده دفعه برخاسته
 دست برداشش او بخت که کجا میروی من کجا میگذارمست ما را هم همراه بیرون نگشت تخیر
 بدان گرفت که این چه میگویی و چگونه میتواند معاذا شد مراد در خلق رسوای کسی در هر

آن شعر باه انگیز است
 این شعر باه انگیز است
 این شعر باه انگیز است

کرده گمراه می کنی همان قباحت که می گفتمی تصریح تر و قوی تر می کنی عقیده گفت خیرست چه می گوی منو
 بهوش من آمده سبحان الله آن قباحت نبود که بفریب شیطان براده حرام دشتن اکنون که من را
 حلال دارم و انیک تو به کرده با تو نکاح میکنم درین قباحت دمی عالی مگر منور نفس و شیطان بکار خود اندرانی
 که من انیک تو به کرده از گناهان پاک مشوم و همه منونت اکل و شراب ضروریات ترا که مایه پریشانی خاطر
 و مشغولیهاست بنده خود میگیرم و ترا بجز نادانیه کاری و تعلقی و مشغولی نمی ماند و حاجت تو بحلال
 میشود و باز مانع عبادت مایه پریشانی خاطر تو چه تواند بود روح هم که مبارکت و زیر عقل تا مل کرد
 رای از همه صلح و بیوج جانب قبح درین بیافت باشد رعیت هم موافق یافت بسم الله گفته و
 عقیده گرفته بیرون حجره قدم نهاده آن بیرون و واضح که بر وجه نگهبان استاده بود و رنگ دیگر در
 متحیر و متعجب شد عقیده فوراً الاحول بر خوانند که البیس از زید و دانست که حال صیبت چون از تو
 لاحول میگویم چه مجال سخن بیافت گریزان گریزان با روح گویان بود که آخر بفریب ن در یک دم
 و نضاح مدت دراز ما را که همه موجه مخصوص و معقول بود و بیساعت فراموش کردی ندانسته که
 را اول تعالی لفظ ضعیفاً تعبیر فرموده و مگر زینان اللفظ عظیماً و این وقت بر تو امتحان
 آن کید عظیم بر تو خیان کار کرد که ترا سکار کرد و انا لله و انا الیه راجعون مراراً تبارک و تعالی
 می آید که مرد دریرینه بودی از زینار از قرن بد زینار و قنار بتاعداً البس
 روح که چنین مضامین و نصوص قطع در باب غلبه کید زینان شنید و منور با عقیده هم معامله نسیاده
 استخانی بهم رسانیده و نیز احتمال داشت که یک بدن و فتنه همه خانمان مال و دولت و اما
 خود گذشته بکنیز می منونت اطاعت من چگونه خواهد بست پروای امثال من چه دار
 عقل هم همچو خیالات را قوت میداد که البته قریب بعقل بوده شاید اینهم از عقل کید
 باشد بدین خیالات فی الجمله برین سخنان اندکی گوش استاده که عقیده از چشم و ابرو رنگ

این روح زبور گرفته بخود در شید که انهم از خطوات شیطانست با این جلدی غافل شد عقل تو کجاست
 اندیشی که این نکویان نکو لفظ کند کن که مخصوص در زبان صراحت است که آخر کار قطع
 بدین منتهی شد ان کئی بکد همن علیهم من مقام تخصیص دارد و مقابل آن تعریف
 علی العموم وارد است که لیس الذکر کا الاتی او شرف ما بدیگه منت می نهد و خلق لکم
 من انفسکم ازواج التکلف الیها وجعل لکم مودة ورحمة مگر در ان کئی
 اعید هابک و ذریتها من الشیطان الرجید نسبت بزین آمده است یا فسوب مرد
 فقبتکها رجا بقبول حسن و انتها نباتا حسنا هم مرتبه حسن قبول نسبت بزینست یا من
 از مردان فرعون بود که دعوی خدائی کرده انار لکم الاعلی گفته بود و زین را چنان مرتبه
 که میفرماید امرات فرعون اذ قالت کتب ابنی لعنک الله و الجنة علاوه
 معنی اصطفی البیت علی البیتین خود معلوم است زیاده از حج خواهد بود که حسب او
 صلی الله علیه و آله و سلم در تمام نعامی عالم همین و خیر است پس فرمود که الطیب و النساء و صله
 شریک فرمود که از اقره عینی فرمود باری بگو که در باب شیطان هم در تمام قران بجز رحمت و لعنت
 ابدی و تکفیر و تروید و استکبار و استعاذه و پیر کردن از مکاید او و عدد و تکثیرش جای نشنا
 مدح هم آمده است و زیاده برین مدح زمان در سوره عمران و سوره نساء باید دید انهمه ابیک سخن
 املیس فراموش میکنی روح این همه را شنیده باز متاثر و متغیر شده بهوش آمده توبه و استغفار و استعاذه
 نموده لاجل خوانند که املیس را مجال توقف نماند خاک بر سر کنان گر سخت عقیده گفت که اگر این ملعون
 شیطان نبود چه المجر و لاجل فرار کرد و بارای توقف نشد و جواب سخن جبرش نقتاد بهر حال
 عقیده روح را از قابوی خود بدر رفتن نداد و در هر سخن محجوب و معقول و متاثر می کرد و آن طرف املیس
 حیران بریشان با نفس اماره صلاح پوست که حاله علاج وجه تدبیر اکنون گنجایش اغوا و

خطرات نفسانی و شهوانی و باطنی و باطنی و باطنی هم باطنی همانند آن عقیده تائب همه را متکفل شد که گفته اند
 زن نیک و خوش سیرت و پارسا کند مرد و در ویش را با و شامد و اینطرف روح که صدمه تازه از
 نفس و شیطان برداشته بجز حاصل کرده مرتبه عداوت را با نفس شیطان قوی تر کرده بود و عقل
 هم که از پیشتر تقاری با نفس و هشت معین تر شد و عقیده میبونت و اهتمام همه ضروریات تا تخلی متکلف
 شد روح را بجز یاد الهی کاری و نفس را در اعلی نماید لاجرم ریاضات و ذکر هم از ترک لذات و
 تقلیل طعام و خواب و نوافل صوم و صلوة بر عبادات مکتوبه افزود تا اینکه نفس اماره عاجز شد
 شکایت پسین آیس بر دو چاره کار بست آیس که از مزاجه قضا و قدر پیشتر خایف و لرزان بود
 این فریب تلخیص بکار برده بود که پیش زلفت اکنون که باز بهمان مزاجه کار افتاد و فرموده و نفس
 را هم جز آن رو بکاری همچو محکم نمی شد و محتاج مختار بود و بجز آیس کسی را لایق مختاری چنین محکم نیست
 آیس دید که اگر مختاری قبول نمیکند اعتبار و محبت خود پیش نفس هم باقی نمی ماند و اگر قبول میکنند و آن
 محکم دخل و گذر چگونه ممکن که رانده همانجا است آخر بدین خیال که اگر در آن محکم گذر نخواهم یافت سرود
 عذری معقول بدست خواهد آمد و از آفات رو بکاری و جوابدهی که بگونه معرض خطر است نیز محفوظ خواهد
 بود و کار کردن به وقت نامردی و کم جز آنی یافته میشود چار و ناچار همچو تصورات قبول کرد تا اینکه
 اماره حجت های مزاجه که پیش عقل سلیم اظهار کرده بود با چند حجت های دیگر که آیس تعلیم کرده بود مثل
 ریاضتهای شاقه و تکالیف مالا یطاق سوای عبادات مکتوبه که جز از بهایب میدیدد افزوده خود را
 و روح را سپا و نطف حسب اصطلاح زمانه قرار داده تصدیق مختار نامه نموده سوال گذرانید و مقصد
 بحکم قضا و قدر بر افه دایر کرد و اکنون این فصد چنان محکم دیدنی و شنیدنی و سنجیدنی و دل
 نهادنی بلکه دل دادنی است **اللَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٌ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ**
 بفرمانت گفتیم این گفتار به نزل بگذارید از و بردارید در اینجا اندکی تا مل در کار است که هر فردی را که

اندکی هم از تعلقات عالم غفلت خاطر خود فارغ کرده سترنجیب مراقبه فرورده چشم اعتبار کشاید
همین معامله و محاسبه و مناظره و محاکمه با روح و نفس و عقل و شیطان در هر حال موجود است
فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ تصفیه این مقدمه از روی انصاف و رعایت جان منتهای
کار از محکمه قضا و قدر و مستند شرع محمدی قرار یابد همان معامله هر نوع بشر را باید که بمیان روح و
لحوظ و معنی دارد تا کار بمنزل سده آدم بر بیان حکم اخیر بود اندکی گوش بر کلام **يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفْرَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلِبْهُمُ إِنَّمَا جَاهَدُ عَنكَ**
يَا الْحَكَمُ الْحَكِيمُ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ و **يَا كَالِقُ افِي هِ**
يَخْتَلِفُونَ فَلَحْمٌ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ آن عالم البصر و الخفيات که از تمهید و بکاری و تفریبات طرفین و
جهت های مرافعه آگاه چه بلکه خود خالق همه افعال شد گمانت **وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ**
مگر اطهار از زبان اهل معامله هم شرط عدالت است تا گنجایش عذرو انکار باقی نماند لهذا دانسته بر
و سوره عدالت فیصله اولی و جهت های مرافعه را بواقعی ملاحظه فرموده مختار طلب شد مختار معلوم
که رانده همین کجیری بود جرات پیش قدمی و حکم بار نیافت ناظر محکمه نداد و او که قال **أَخْرَجَ**
مِنْهَا مَذَّةً وَمَا مَذَّ حُورًا از جانب حاکم علی حکم رسید که قال **فَأَخْرَجَ مِنْهَا**
فَأَذَى رَجِيمُونَ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَةَ الْيَوْمِ الدِّينِ
آن ملعون بجای آداب چشمش رنجیده بود از پیشتر همین دانست و از روز اول همین طوق لعنت گردن
داشت خائب و خاب بر آمده چها تفهیمات و دبا غنبتا که نفس نموده و هیچ قوت منفعلانه داشت نفس که بیشتر
تمیززل بود اکنون تمیززل تر شد و در دل اندیشید که در شرک است این ملعون منتهای فتح من نیست که
همراه خود روح را هم بدوزخ بر نه انیکه خود را از دوزخ و اربا نام بخلاف شرک است و تبعیت روح که او را فایده
قطبیک تو به حفظ از دوزخ و دخول در دوزخ منتهای منتهای منتهای منتهای منتهای منتهای منتهای منتهای منتهای
ایمانی از است آن ملعون هر دو به صورت نفس ارضی و همانند که با سستیهای حکام شریعت محمدی

Marfat.com

بسیار نبوده است با روح در سازد که دفعه حکم طلب بالاصالت از محکم قضا و قدر در رسیده
 سخن بندگی همیشه انکه بلیس لعین قطعاً از رحمت و مغفرت حق محروم و ملعون از ان
 بخلاف نفس که هر چند اماره و محکوم بلیس باشد مگر در هر حال سبک تو به امانت استحقاق عفو و
 غفران دارد و در صورت اطاعت و تبعیت روح لیاقت مطمئنه و مراتب بالاتر دارد و لهذا نفس بالاص
 حکم باریافت و روح مجرب که همین مقصود بود از پیشتر موجود بود مگر از بسکه نفس از پیشتر ترسان لرزان
 بود جرئت سخن بندگداشت و بهین جهت بلیس اختیار کرده بود اکنون که حال اختیار ملعون جان
 هر چند پیاس حکم حاضر شد مگر بسیار خائف ترسان هوش و حواس بیجا نداشت کار گزاران محک
 قضا و قدر به لیت نرمی و دلاسا و استمال تمام استفسار حالش کردند و اظهاراتش گرفتند
 بچگونه سخن و محبتی و عذر بد و حواسی ماتی نماند هر گاه نفس بچو رعایت غیر مترقبه بحال خود دید اصرار
 در ادنی استمال فریه شد و از خوف تنگ گیری مطمئن شده هیچ دقیقه از گفتگو زیادت و بیعت
 و عجز و ابتلا و تفکرات و تعلقات و مشغولی بیچارگی و حکمات شاقه روح و قدر بر خواند تا این
 که رویان ملا را علی و کار گزاران محکم قضا و قدر هم او را حاضر ولی اختیار داشتند مگر پیش آن عا
 بذات الصدور عالم الغیب و الشهاده همه سر و علن و فریب باطن آشکارا بود که **وَإِنْ تَبَدَّلَ مَا
 أَنْفُسِكُمْ أَوْ تَخَفُوا لِيَجْأَسِبَكُمْ بِهِ اللَّهُ** میفرماید الا بنابر تمام محبت و قانون عدالت
 اظهارات بنیانی اهل عالم قلمبند کردن شرط بود بعد از این رعایت دستور عدالت از روح نیز که حاضر بود
 بود سوال شد که تو چه میگوئی او چه گفت جز اینکه بیان حال دل هرگز زبان قال تواند چه جاد و خد
 که او ناگفته میزند علاوه خط خود را خوب میخواند و بسنده به خود نوشت **لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ** است
خَوْشِ عَمَّا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ **هُوَ الَّذِي خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ** و انقدر البته عرض داشت که اگر
 سرشته عدالت از زبان من هم اظهار شرط است تا همه اظهار من همان است که پیشتر از نفس سوا

بطور فصیح و فہم کرده ام و آن همه بتامہ شامل مثل مقدمہ است فوراً رعایت قانون عدالت مثل مقدمہ
 زحکہ اولی طلب شد و حسب دستور ملاحظہ فرماید بعد از ملاحظہ روح را حکم شد کہ خبردار خاموشی و نفس
 بلا واسطہ پیشگاہ جاہ و جلال جلت قدرتہ و تعالی کہ بر بارہ طلب شدہ بشریف چنین خطاب شد
 ردید کہ امی نفس گوچہ تکلیف مالا اطاق روحہ ریاضت شاقہ بر تو نہادہ ام کہ روح انچه حکم شرع
 ترا تکلیف میکند انہما احکام ماست بر امی ذات خود کہ غیر تکلف مرفوع القلم نمودہ پس ماچہ تکلیف
 شاق زیادہ از وسعت طاقت تو بر تو روا داشتہ ایم کہ محال و دشوار و مانع ہمہ کار و احکام
 شرعی است بلکہ در ہمہ کار و بار و معاملات دنیوی ہم اگر موافق شرع بعمل آری عبادتی و اجرعی فرا
 دادہ ایم و ما جعل علیکم فی الدین من حرج ہمین کہ ما را واحد و لا شریک
 در دل عقیدہ داشتند و بعثت و نشر و بہشت و دوزخ و ملائک و انبیاء و کتاب سماوی را بر حق دانستند
 و پنج وقت نماز ادا کردند و در تمام سال یکبارہ روزه داشتند و در تمام عمر یکبار حج کعبہ کردند و در عمل و
 یکروپیہ بعد یک سال از کوفہ دادند پس درین حجت و محنت و چہ مشقت و چہ ریاضت و چہ مجاہدہ و چہ حرج کار
 و بار دنیویست کہ اینقدر ہا بر تو شاق است در ہمہ نیز اول فوائد دنیوی نیکر بعد با ساینہا و کمال
 تسہیل پسین بعدہ اجر اخروی کہ انتہائی ندارد و ملاحظہ کن اول ما را واحد و لا شریک و احکام ما را حق
 دانستن کہ مراد از ایمان توحید است درینچہ مشقت و چہ محنت و چہ تکلیف و چہ مجاہدہ است کہ از صلوات
 قبلی نیست فوائد دنیا صریح کہ وقعت و غرت اعتبار و تدبیر و امانت داری ایمان را بر قدر کہ
 اہل نیابت است محتاج بیان نیست و این معنی لایہ ہرگونہ فوائد دنیوی است ہر کس از ایمان در کار ہا
 سیکرد و مشاہرہ میدہد و لعن باللعن و آسانیش خود ظاہر کہ بیچ مشقتی و محنتی نمی خواہد فقط عقیدہ
 درست و ایمان کامل و صدق و یقین از قلب در کار است کہ اقرار باللسان و تصدیق بالقلوب
 و اجر اخروی خود دانی کہ حدی ندارد و وہم نماز گزاردن کہ ہر وقت بدیہت با طہارت مانن

Marfat.com

ضرورتاً و این هرگونه دفع بلیات و آفات و آسیب خباثت و اجنبه و شیاطین است و آسان است
 در این ظاهر که بشیر طاق است بدنی و نبودن عذر شرعی ادای فرایض مکتوبه خود سهل و آسان است
 و در صورت عذر بر رعایت هر عذر احکام آسانی جدا جدا موجود و مخرج اگر آن مسیبت
 یا عذر یا چیزی یا ضرری استعمال آیت متقین داری فیتموا صعباً طیباً علی زبدا و زبدا
 بهم بر رعایت هر عذر بقدر ساعت طاق احکام جدا جدا موجود است که استاده نوشته
 و پشت بر فراموش گذشت حتی که منتهای کار باشد از چشم هم رویت لبس علی الاعمال
 حرج و لا علی الاعمال حرج و لا علی المریض حرج و اگر در سفر باشد
 و آن هم قصر است پس در این صفت و چه صیبت است که بت با این استغاثه و مرفعه رسانیده و فرمود
 او در دنیا و اجرا و در آخرت چه گفته آید که ظاهر است ان الصلوات تها عن الفحشاء
 و المنکر و البغی و در دنیا اگر کسی بقول تو پنج تنگه بدو از صبح تا شام ترا ببرد و وی گرفته یکدم ترا از مشقت
 شاقه و حکم نجات ندهد بران پنج تنگه اینهمه مشقت باگور میکند و بچگونه مجال عذر و انحراف
 از حکم او نمیتوانی کسی که ترا از عدم بوجود آورده اینهمه ر بومیت و پرورش و حیانت با
 نموده بی منت رزق میرساند یک اونی حکم او که اینهمه محض مصالح و فواید دینی و دنیوی حالاً
 و مالا برای تست بان آسانی و عذر پذیری با که بیان کرده شد از تو نمیشود و این تکلیف نالان
 بوده و شاق میدانی سووم صوم که محض تبدیل اوقات طعام است پس چه تبدیل اوقات که نسبت
 اوقات سابق نیکوتر از اوقات دیگر معناد اوقات طعام دو با شعاع است و ایام صیام سه بار که
 افطار دوم غنا سووم سحر حتی بینین لکم الحیط الابيض من الحیط الاسود
 در دنیا فواید بدنی طباط با هر که نمیرد سهل است اختلاط فاسده تمام سال تحلیل میکند و هیچ مشقت
 و ریاضت میخواهد و در هر حال نشستن استادن رفتن و رفتن گفتن سکوت کردن داخل عبادت

اینک مصباح دنیوی است و ساینها نیز ظاهراً آن گنتم بر لُصْباً او علی سفر فَعْدَةٌ
 آیات و آقا و قضا و کفاره هم در صورت عذر جائز و هر گوز آساینها و سیرای تو در هر حال
 صل که بِرِئْدِ اللَّهِ بِكُمْ الْبَسْرَ وَ لَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعَسْرَ پس اینچه مشقت
 کلیف شاق است که تاب نیآورده نوبت باین غایت رسانیده و ثوابات اخروی و معلوم است
 بی بر عبادت اجری معین است و اجر صوم بذات خود موقوف و شسته ایم که بر وقت ظاهر خواهد
 بارم در تمام من العمر یکبار حج فرض کرده ایم انهم شر و طشیر و طها من استطاع الیه
 سببلا ه بعد قطع همه عذرات حظ و نیوی ارسیر و تماشا و عجائب بلدان و غرائب بریا
 خود ظاهر و آساینها در صورت قطع عذری استطاعتی نیز ظاهر و اجر اخروی چه توان گفت که تو
 معلوم است مَنْ حَجَّ مِنْ بَيْتِهِ مَحْجَرًا إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ تَوَدَّرَ لَهُ الْمَوْتُ
 فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ط و اگر عذری استطاعتی قطع نشد مغذور هم خواهی بود
 مکرمیت و اراده را سخ من العمر شرط است پس درین چه آفت و مصیبت است که بار و بخیگ در
 پیوستی مدعیان پیش آمدی تخم زکوة در چهل درم بگردم پس در مقدار چه نقصان و چه حرج
 تو میشود که چهل تنوار زانی داشت بنام او یک نمیدهی فائده دنیوی خود ظاهر که مال مزرکی نقصان
 نمی پذیرد و همیشه و تیرتی وارد و آسانی هم صریح که در چهل یک دادن پس آسان و انهم در حاکم
 از همه ضروریات اخراجات پس انداز باقی ماند در تمام سال یکم تیر به اجر اخروی چه توان گفت
 که محتاج بیان نیست این هم در آن وقت که مال جمع کرده صان قضا و اذ لیس فلیس
 پس انتقد چه ریاضت و چه مشقت چه کلیف مالا یطاق است که در خود نبوده و الیس ربعا و
 گرفته اینقدر طول داده از جامه پرون میشود انهم که نکالیف شرعی است هر نوع بشر بدان مکلف
 و برای هر یک علی قدر حال و عذر مسمو و قضا و کفاره هم آمده است باقی آنچه از نوافل

و حسنات و خیرات و صدقات و انفاق بر انبیا و ائمه و مؤمنان بر خوشی و مرضی است و بجز
 نه تکلیف هر چه خواهی کرد برای خود خواهی کرد و **مَنْ تَطَّقَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لِّهٖ** هر چه خیر است
 از خیرات و حسنات که ترا یاد و خیال هم نموده باشد برای تو مهیا نموده است و **مَا تَقْدِرُوا**
لَا تَفْسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَحْتَدُّوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا و اینکه ترا شتر محض
 آمر بالسور آفریده ایم و هو حسن نفسانی و رغبت بطرف معاصی و عریض بر ممنوعات و کاره و
 کابل در عبادات سرخیزانسان تر باشد انبیا و خصال و همه در تو نهاده ایم و **بَيْنَ عَيْنِ رِبِّنَا**
 به او ایامی نفسانی و شهوانی معاون و محرک گردانیده ایم و تو از رغبت حتم و نفسانیت انبیا
 حکمت محض و مصلحت مر الفهمید تحت غلبه و معذور خود و آرزوی و همچو جهت ما روح مقابل
 و مبارزه بلکه مجادله مسکنی و اقوال ما را مثل **لَا أَقْلِكَ لِنَفْسِي** و **وَمَا أُبْرِي نَفْسِي** و **وَمَا**
أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ سندی از می حتی که بر انبیا هم خود را بدین جهت
 غالب می نهی و از رغبت سفاقت کردن که بر دعوی بلند می کنی اکنون شنود و آگاه باش
 و گوش فرادار که ما البته انبیا و شرور و معاندان تو سرشته ایم و ترا عاجز و دیده **بَيْنَ عَيْنِ رِبِّنَا**
 تو گردانیده ایم و باو هم فرموده ایم که **أَنْتَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ** و انبیا را هم بر تو اختیار عا
 که بران دعوی گزند بخشیده ایم برین مصلحت و حکمت ماکه ادراک نداری گردن بر می افرازی مگر
 نفهمیدی که جواب این معنی هم در پرده بیان شرح معنی ای **أَعْلَمُ بِشَيْءٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ** تو
 رسانیده ایم باینکه روح را هم برای اصلاح همه شرور و فسادات تو و فرود کردن و مغلوب
 رام نمودن و محکوم داشتن تو آفریده ایم تا انبیا به او ایامی نفسانی ترافرو و محکوم نموده کار برین مشغول
 و او و بنی و گرتی است به کارهای من ترارغب کند تا از اماره بمقام مطمئن ترقی مانی
 ازین است که مرتبه انسان را از ملائک در گذرانیده ایم و ابوالبشر را مسجود ملائک گردانیده ایم

بشر و عبادات همچو نه بر ملک فاتق نمیتواند بود و در غلبه و ترجیح او بر ملک همین است که مثل ترازی بر کرده
 فسادات ترا با صلاح آورده کار من مصروف میدارند ازین است که روح را در هر حال مغذ و رزق
 و استغفار اومی پذیریم و عفو می کنیم و گناهایان می بخشیم و سبب است محو کرده جنات بدل می نم
 که روح غلبت نفس و شیطان در گناه مغذ و رست و ترا هم بدولت اطاعت روح با روح شریک
 ه از ملائک بالاتر میگذرانیم که قول ما را در افتخار خود بیان می کنی **يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ**
جِئِي إِلَىٰ رَبِّكِ إِنَّهُ سَعِيدٌ مَّن تَعَىٰ اگر شیطان است معین روح منم شرط که تبعیت تو نکند و در زیر کن
 ام نموده آن تو مجاهده بکار برد که گفته ام **وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا**
 که روح بدین جهاد مصروف نباشد و چه ترجیح او بر ملائک مایه تقریب این ما چه تواند بود و بر این
 سببه تو سر سنی **إِنِّي أَعْلَمُ دُرُوقَاتِ** که خارج از بحث می نمود از زبان جان و پوشش او اکنانند ام
 آنوقت نه فهمید بودی که نوبت مرافعه بی پردگیها تا بارسانیدی و ظاهر و صریح که اگر چه شور و در تو نیاید
 روح شریک نگردانیدی روح را بدست تو بحال خود شش است می عبادت روح را که همین عبادت
 است چه ترجیح بر ملائک می بود مثلا کسی لعبتی از چوب سازد و در وی صنعتی تعبیه کرده باشد که گاهی آسنا
 شود و گاهی نشیند و گاهی نیم خم گاهی از گون شود و در هر حرکت او آوازی معین که لعبت گردان
 تعبیه کرده باشد بر آید و هیچ نخورد و نه آسنا مد که اگر سنگ و سنگندار و از انوار نماز و روزه چه خواهد
 هر چند همه حرکات و سکناات و کردار او با نماز و روزه می ماند که عبادت است نه عبادت پس حال
 عبادت ملائک هم که نفس و شکم ندارند نیز چنین است که **لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَعْلَمُونَ**
مَا يُؤْمَرُونَ صفت شان است که همین صفت و همین کار مخلوق و محمول اند ازین است که گناه هم
 ملائک کمتر آید که ماده گناه ندارند انی که ما با امانت را بر زمین و آسمان خیال عرض فرمودیم همه
 بالاتفاق انکار کردند و رسیدند و انسان سینه سپر شده بی اندیشه ولی نامل سر درین کار نهاد و

برواشت این محض بزور عین نفس کش بود انا عرضنا الامانة على السموات
 والارض والجبال فابدين ان يحملنها وحملها الانسان انه كان ظمورا
 جهولا پس رتبة ملائک باين درجه کی تواند رسيد از اينجا است که از زبان یکی از بزرگان
 که صاحب اين مقام بود بر آورده ام و پيشتر بنام مطارحة عقل با ابليس بگوشتش تورسانيده
 نه ملک است ميسر فلک را داوند آنچه در سر سويدای بنی آدم ازوست آمده
 که اينهمه شرف و تزيح بشر بر ملائک محض بهين سبب است که هر تو غالب آيد و ترا محاکم
 و مغلوب که ده بکار ما فراداد که او را بر تو حاکم و ترا محکوم و مطيع او سرشته ایم
 عبارت از بچنين انسان کامل است والايح حيوان ذی الروح متحرک بالارادة خالی از
 نيست مزنی تو اگر ابليس است مزنی روح مايم که ان عبادي لیس لك علة
 سلطان از عين عبارت است اگر تو هم اطاعت روح کردی مرتبه تو هم برابر روح ميسر
 و صفت اماره ترا بطنه بدل میکنم و اگر روح اطاعت تو کرد او را با تو بمقام تو باسفل است
 ميسر نام با صفت او چنان گفته بوديم که انا خلقنا الانسان في احسن تقويم
 يا بسبب و نفس کارش بدنيا کشيد که گفته شد تورد دناه اسفل سا فلير
 آدمی زاده طرفه معجون است از ملائک سرشته و ز حيوان گر کند ميل اين سرشته
 بدزين و ر کند ميل آن شود به ازان من عمل صالحا فلنفسه ومن
 اساء فعلاها برو و با طاعت روح باش و اگر عذری داری باز نما چون
 گفتگو با نفس بچشم حاکمانه و تخويلت نبود بلکه حجت و دلائل و تفهيمات موجه و معقول
 نفس را تا فی الحال عذر ناچاری و مجبوری و حکم حاکمانه مهيا نشود لاجرم نفس هم راضی
 شده بدل قبول و منظور کرد آخره بيشگاه جاه و جلال قریب طلب شد و دست نرفت

ح سپرده نفس را با طاعت و تبعیت فرمان برداری روح و روح را بر عبادت و
 ملاح و تربیت نفس و روان داشتن تکلیفات شاقه خلاف شرع زیاده از طاقت
 در صورت سرکش تادیب و رام کردن نفس تا کبید گردید روح عرض داشت که من خود زنده
 حکم شرع تکلیف نداده ام و نخواهم داد مگر اینکه نفس همان تکلیف شرعی را بر عبادت
 م کرده و زیاده از طاقت خود و نموده از کاره و شاکلی خواهد شد پس این چگونه معلوم
 و اندیشه که من درست میگویم یا او ناکه دستور العملی با تضباط احکام که چنین باید کرد
 چنان نباید کرد بصریح او امر و نواهی فرایزاده آید کاری نمیکشاید و بکافی کامل نه با بطور
 حاکم و محتسب باید تا بینا بحال برود و باشد و از هر جانب قصوری بیند تنبیه کرده حد شرع
 جاری فرماید و نیز عرض کرد که من از گلشن قدس بقول خود در افتاده ام که گفته
 بلبل شاخسار گلشن قدس او فتاده جدا از گلزاریم مرغ شاخ و دخت لا یومئ
 و بروج گنج اسراریم الخ اکنون از جنان مقام اعلی که احسن تقوی صفتش فرمود
 چنین مقام اسفل که خورد دانه اسفل سافلین گفته بشرکت هم نفس که
 آثاره با سوء در اصل جبلت واقع شده است تنها افتاده ام منی معین نفس آثاره چنان
 دشمن قوی که ابلیس نام دارد و اکنون سواهی آن عداوت موروثی عداوت تازه که ابلیس را
 خاصه بدین محاصمه شده است خود ظاهر و گراخوان شیاطین از شیطان اللانس و العال در آن
 زمره شیاطین عدو مبین هر دم حفظ و کفالت من که خواهد کرد برای حفظ و نجات من از
 شر و همچو دشمنان قوی و سرکش چه صوت قرار داده ارشاد شد که قریب بیابان گاه
 قریب رسید بطوری که بر دگران ظاهر نشود سینه بسینه ارشاد شد که در وقتیکه
 طاعت ابلیس اختیار کرده و عقل را پس با انداخته بفریب بگفته نفس در آمده در آن

تاریکی شب با عقیده در ساخته بودی و بیچ دقیقه باقی نماندسته بودی مفهوم لفظ همت با
 وهم بها قریب تر رسید بود در چنان وقت نازک کدام کس دفعه بعد و نور سید همه فساد
 بدل کرده بود و چنان فحشه بازاری الصلاح توبه نکاح و اطاعت تو انقدر محو کرد که همه خانه
 خود ترک گفت و قلب با همتش گردید و شیطان از توبه بحکم و الاحوال دور کرد و الایابی ثبات از
 لغزیده بود و در آن صحت مسجی که مع عقل و نفس بی برده و بی تکلف یا رخا و محکوم بلعبر بود
 صحت اشعار زندانه داشتی در چنان صحت عقلت برای حفظ تقدم همان روز و دقیقه و عشق
 بصوت عقیده که ام پیش تو فرستاده از پیشتر شناسای صوت و معنی بلکه عاشق بگذر که
 و هنگام ترغیب نامی محسنه که ابله مع چنان نیت داشت عقل و نفس هم برای همان ملعون
 پسندیده بود و در چنان حال همچو جواب موجه و معقول که عقل و نفس هم ساکت ماند و ان ملعون هم
 و قول برای ترا بلا فای عقیده مسلم داشت که ام کس مد تو کرده بود که اکنون در آنها و انمود
 امداد مایس منهای ندانی که هر جا که باشی اگر بقدر یک و حب یا من تریب میشود من بگذر
 قریب تر میشود انهم تا اثر خدیش محبت ماست که ترا محبت مایمی شود محبت ما در چنان
 سابق است که باعث محبت تو شده است ندانی که لفظ محبت هم بلفظ محبت مقدم
 اگر ازین زیاده از نعمت و محبت بهر میخواهی برود کتاب ظهیر الایمان بمقام خمسه
 منزل اول بیان اقسام محبت مبتدوی خد به عشق و قطعه حالیه صراط است تقیم نظری با معان
 پند از سرگروه و وجه بر آوردن مجموع ضامین حالیه از زبان جنان اول اخلیقه کس مهر س امنت تا
 از کماندار بینه از کمان زیرا که بی حقیقی کمان ظاهر است فهم من فهم پس انهم
 ظاهر و باطن در صحت زندانه مسجی و وجه هنگام ترغیب نامی محسنه و وجه هنگام خلوت با
 ما بود با کار آن فحشه بازاری چنانکه نفس را بان طاقت ماره بالسور پیدا کرده کس انجرا

برو اختیاری نه بخشیده ایم همچنان امداد خاص خود را هم مامور و متحصین کرده ایم که هر که استغفار
شیطان نموده رجوع نماید و سرگشته شیطان بر او نشود و امداد او با کار خود کند که فرموده ایم
سَتَعَذِّبُ اللَّهُ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ اللَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ

مَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ غلبه تسلط و دخل آن ملعون همان کسان است که با و دوستی
نفته ایم اما سلطان نه علی الذین يتولون و الذین همون مشرکون و اگر شاید

مقاصد نفس شیری از تو گناهی صادر شود ترا هم در گناه مخدور داشته ایم و برای حفظ و حیات
منعفت تو نیز تک حیل به خفیف و آسان قرار داده ایم که بیک سخن همه گماید و شمر و نفس نجات

یافته همه صفات و کبار سوای شرک عفو گردید آفریده میشود و مرتبه بلند بخت می یابی نام آن یک سخن
توبه و انابت است حتی که اگر مشرک و کافر هم از شرک و کفر باز آمده توبه کند می تخشیف المسلم

بما صدور گناه و تعلیم توبه از اول در طبیعت جدا اعلامی تو فایم کرده قبول توبه بعهده خود گرفته ایم
و پیشتر از این مرده بشارت داده بدین جمله ترا هم تعلیم توبه فرموده ایم که گفته ام قتل آدم

مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ و سوای قبول توبه و آمرزش و رفع
درجات فقط به بشیدن اکتفا نمی کنیم بسیار آجسات مثل سکیم که اقلت الامم

تَابَ وَاْمَرٌ وَعَمَلٌ صَالِحٌ فَارْتَدَّ لَكَ بِبَدَلِ اللَّهِ سَيِّئًا لَّهُمْ حَسَنًا
پس بدان که اگر همین طور بجایده نفس صرف خواهی ماند اما هم در هر حال شامل حال تو خواهد ماند

و دستور العمل و رهنما که برای انضباط و اجرای احکام سخوای ما از پیشتر نقل شده های توبه بارهاست
و رهنمای و صلاح جمیع کارهای تو با و می کامل را دستور العمل کامل حاوی جمیع او امر و نواهی

فرستاده ایم و در صلح است او را رحمت محسوم آفریده ایم و ارشاد هم با و چنان فرموده ایم که و ما
ارسلناك الا رحمة للعالمین و او را با طبع بر و ن و رحیم و مهربان بر مومنان

آفریده ایم و بدین عبارت خبر داده ایم که **وَلَقَدْ جَاءَكَ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ**
عَرَّبًا بَلِغًا عَلَيْهِ مَا وَعَدْنَاهُ الرَّحْمَنَ عَلِيمًا **بِأَلْمُؤْمِنِينَ رُفُوفًا رَّحِيمًا**
 بلکه نسبت مومنان از نفوس هم اورا اولی گفته ایم که **النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ**
مِنَ النَّفْسِ و اطاعت او را عین اطاعت خود گفته ایم که **مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ**
فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ تا اینکه محبت رضائی خود را موقوف بر تبعیت او داشته باشد
 این بشارت مومنان از زبان او فرموده ایم که **قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ**
فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ پس در پیش من جلیب ما که او هر گونه برافت محبت در حق
 ولایت بر عایت و تعلیم تو اتمام خواهد کرد و حکم اخیر این فیصله هم ازها بنا جاری خواهد
 موافق بمان حکم با نفس معاشرت باید کرد آخر روح مجرد دست نفس گرفته شادان و فرحان
 شرع محمدی صلی الله علیه و سلم حاضر شد و زمین خدمت رسید و اطاعت نفس همان شرع
 عرض داشت که حال و بکاری مکابره نفس و حکم مرفعه خود معلوم است اکنون شاد شود
 نفس سرکش چگونه معاشرت و معاملات نماید که مقام شکایتش باقی ماند و بر من الزام نکالید
 نشود از محکمه شریعت مصطفوی این چند شعر قول فیصل حکم اخیر بخوبی بشد که موافق این
 آماره معامله باید داشت تا نفس هم تکلیف نکند و کار هم بمنزل رسد **لَا يَكُنْ**
مِنْ مَرْكَبِ كُلِّ نَفْسٍ وَ مَرْكَبُ لِي رَا حَلَمَ كَمِ كَسِي مَنَزَلِ بَرَسَدِ آن رام چو شد کعبه گل
 وین رام چو شد کعبه دل برسد بر کس که یله نمود این مرکب را تا منزل مقصود بر شکل
 و زحمق چو در شفت بجاکشت محروم ز هر دو سوئی باطل برسد این رانه یله کند از جلال
 محکوم جو ماند خود بمنزل برسد **تَمَّ رَوْبَارِي وَ حَكَمَ آخِرِ قَوْلِ فَيَصِلُ دَرَبَابِ عَقْلِ**
 فرستد المؤمن اصلاح پذیرفته عقل سلیم میشود چنانکه آماره اصلاح پذیرفته مطمئن

ایچاکه مقدمه روح و نفس ختم شده بتراضی طرفین و اصلاح ذات البین حسب شرع شریف تصفیه یافت
 عقیده هم که از غیب لطیفه غیبی آمده بود و صحبت و راتی و حکم این فیصله موافق آمد بخوبی تمام صورت باز بود
 سایشن آمد که یکبارگی عقل فریاد بر آورد که من در حال شریک بودم تا اینکه بسبب شکست
 و شیطان دشمن من باده بر شده اند اکنون که روح و نفس هم گرم بر خوردند نفس چه تقار با من است و آنچه بگفتند
 سخت و دشت تئیل و توین بلکه تکفیر من که دست خود معلوم است پس اکنون در باب از حکم شریعت چه ارشاد
 ارشاد شده که شریعت محض عقل و حکمت است و هیچ حکم شرعی منافی عقل و حکمت است لاجرم عقل را باید که بد
 شریک و فوق و مقرب مصاحب روح بوده جمیع احکام شرعی معین روح و کار فرما بر باشد عقل باز است
 عرض داشت که این حکم صحیح و بجاست و من خود در حال حفظ احکام شریعت بالطبع مضروم و مگر مشکل غضب
 که این نفس ذات شریف هرگاه چند بمصاحبت و طاعت حسب مرضی موافق احکام شریعت بسر بردند
 همان مقام شریعت همیشه باشد با در کرده مرض خبط و جنون بهم رسانیده و نامش عشق نهاده و جاهها
 مزخرفات و شطحیات و کلمات کفر که بر زبان نمی آزد و روح ساده را هم همراه خود شریک خود شده عقل
 بچاره را دور ترمی اندازند و ابد نام عاقل نهاده اند گاهی آنالحق گاهی قوی با ذنی گاهی سنجائی
 ما عظم سنائی می فرمایند و بر احکام عقل و شرع طعن و خنده نمایند و ابد می گویند در جهان
 حکم عقل با حکم شریعت همانست که با منصوص حلاج و شمس تبریزی و سرمد و غیره بعمل آورد پس اکنون در مانع عقل
 چه حکم و چه ارشادست تفصیر معاف در جهان حال عقل را پس عایت نخواهد ماند هر چه با باد فوری حکم
 قتل جاری خواهد کرد و باین شرط و باین اختیار اگر شریک و مصاحبت روح عقل حکم داده آید
 نازد و الا از پیشتر ارشاد شود تا از عین جا کناره کنم فقط هرگاه عقل چنان سوال معقول پیش
 کرد جوایش سرسره نبود لبتاد در حکم شریعت چنان تجویز شده که عقل رسم نجا و معقول میگردد
 اگر این عقل طاهر در باب مجوسان علی العموم حکم داده خواهد شد چون در حقیقت معرفت باز دارد

همه ارباب حقیقت و معرفت و عشاق حقیقی ایست که بخواهد راند که داد و فریاد ما بنیاد هیچ نیست تا
بساحت لازم می آید و اگر حکم نداده آید تا درین کسوت خاص علمی چندیم درآمده همه احکام شرعی
را برهم زده از خودی و خدائی فرق نمی کنند اینهم مایه فتور عام است آخر جز این روی برای برای
نسبت که برای عقل هم یک دستور العمل بین جامع شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت قرار داده عقل
که در اصل جلیت سلیم الطبع و معقول افتاده نیست بواقعی همانند پیره شود و ما موافق همان دستور العمل
اطراف جوانب و حفظ مراتب طریقت داشته کاری کرده باشد انداختن او اولاً بیسگاه حکام شریعت
طلب نموده چنان فهمانید میشود که این شریعت اہم ظاهر باطن است ظاهر شریعت نام است و
باطن را سه درجه قرار داده اند اول طریقت دوم حقیقت سوم معرفت احکام ظاهر شریعت
همه موافق همین عقل ظاهر اند که تو داری و احکام باطن شریعت که عبارت از معرفت و حقیقت است
خلاف من این عقل ظاهر اند که باین عقل ظاهر در نمی آید و ارباب این عقل ظاهر که حقیقت بهترند از ارباب
حکم قائل میدهند نوعی که ارباب شریعت ظاهر از اعلی با آنها را مجنون و محبط و کافر میگویند آنها نیز ارباب
شریعت ظاهر خشک ابله می گویند و مفهوم معنی **أهل الجنة بلہ** درین مقام فرو می آید یعنی
ابله اند که همین بر مکان دل بستند از یکدیگر فارع نشسته اند و خود را عاقل بدین معنی قرار میدهند که مثل اهل
بر مکان دل بسته ایم بلکه بروای مکان نکرده بر یکدیگر دل بسته ایم و مفهوم معنی **ما زاغ البصر**
و **ما طغی** در مقام درست نشانند که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اہمہ عجائب سموات و
بہرشت بہشت اہمہفت کرده بازش تمام و بہر جور و قصور از برین زمین تمام آریست بیسگاه
نظر جلوہ دادند و آن عاشق یکس گویستہ می بینیم چہ جانب نفرموده کہ **ما زاغ البصر**
و **ما طغی** اشارہ باین معنی است تا اینکه کمال تہ فایز کردید کہ مفهوم **تو دانی** از فتدلی
فکان قاب قوسین أو أدنی ازین مقام خبر میدہد این در حقیقت باطن شریعت است

این مقام که این عقل شریعت ظاهراً با نیست لاجرم حکم همین با فہمی با با ارباب شریعت ظاہر شریعت
 باطن کہ عبارت از حقیقت انعمتہ تا حق و اعتدال و طریق سوار السبیل است کہ ہر روز بمقام خود
 تسلیم شدہ باطن باطن و ظاہر اظہار حق دارد تا البتہ مرتبہ عقل سلیم و مسلم می باشد کہ ہر روز
 مقام را بجای خود مسلم میدارد یعنی ظاہر خود را ہمیشہ شریعت ظاہر کہ با عقل ظاہر موافق است در
 داشتہ باطن باطن شریعت کہ حقیقت است در دہدیرا کہ این شریعت ظاہر عملاً و اول و آخر را
 فرا گرفته است یعنی ابتدا ہم بخیر صراط استقیم شریعت ای منبرل مقصود نبوده است کہ سالک
 این راہ گفتہ است **ع** محال است سعدی کہ راہ صفا توان رفت جز در پی مصطفی خلافت
 پیگیری و گزید کہ ہرگز منبرل نخواہد رسید و انتہای ہم کہ منتہای کار بقا بعد الفناست
 نیز درین عالم ظاہر بخبر برودہ شریعت ظاہر حکم سیر بر دست ہر کہ از کم ظرفیہا ضبط خود توانستہ این
 ظاہر شریعت برآمد بجز کشف از مثل منصور و سیر نیز باز ایانہ شریعت محمادی تعذیر و یاد یافت
 پس تا کہ این ہر دو مرتبہ ظاہر و باطن را بجای خود تسلیم ندارد مرتبہ عقل سلیم نمی ماند و اگر فقط بر عین عقل ظاہر
 شریعت اتکا کردہ از باطن آن کہ حقیقت است قطعاً انکار دارد و در سالی و محال مرتبہ او شریعت اجنت
 و حور و قصور نبودہ است لاجل الطعنہ نفس است آید کہ این عقل را در پیشگاہ معرفت و حقیقت باز نہاید
 کہ عین عقل ظاہر است دیدہ باطن ندارد و الحق ای عقل اگر چنین عقل ظاہر نمی بودی چرا نوبت باطن طول
 تقریر رسانیدہ آخر کار با ابلہ در می ساختی کہ فریب باطنش اموافق عقل ظاہر یافته بودی آخر کار بجز
 نزول سلطان عشق فرار کردی علی نہایت بقاضای عین عقل ظاہر صلاح ہی البیس را در باب نامی محصنہ
 با عقل ظاہر موافق یافتہ پسند کردہ بود و اگر بہرہ عقل سلیم و عقل باطن می آشتی نوبت گفتگو و استدلال
 با ابلہ کی می رسانید فوراً مثل عقیلہ لا حول و استعاذہ می کردی از پیشگاہ عشق مجازی گریختی روح را کہ
 سادہ می آشتی اورا کہ فی حلقہ مدوی از جانب عقل باطن بود دیدی کہ مقابلہ حسن و عشق مجازی ہوش و حواس

نه باخت و بر عایت موقع وقت عبوس هم نشست و با همه نقابست جوابات عقیده جقدر در دست
که کلمی الناس علی قدر عقولهم علی ذلک انما تم غیبنا می محضه چه جواب معقول و درست
به ابلیس داد که تو هم ساکت شدی و پسندید و الا بیشتر زنا می محضه از روی عقل ظاهر امون
و الله لو بدو هر گاه ابلیس ملعون در معانی آیات کلام الله تاویل و تحریف خلاف حکم شارع بدلا
عام فریب نمود تو هم بران گوش می نهادی و بعقل ظاهر موافق دیده تسلیم می کردی پس نه
رسائی این عقل ظاهر تو تا همین جا هست بر همین عقل حکم قتل ارباب حقیقت معرفت بی اندیش
می دبی آنچه در عقل تو نه آید راست "تو ندانسته مگر که خطاست" چو بشنوی سخن اولاد
ملوک خطاست "سخن شناس نه جان من خطا اینجا است" لاجرم از محکم شریعت تجویز
که دستور العمل به حکم سوار الطریق جامع بین الشریعت و الطریقت بعقل سپرده شود که طریقت
راه اختیار کند و کسی اسپنی رساند تا بر تبه عقل سلیم سیده نفس اماره را بمقام مطهرت رساند
لیندا حکم شد قناعت کن فقط بر شریع گرد دنیا و دین خواهی "که اهل الجنة بدین
عبارت از همین باشد" و گر چیزی دیگر خواهی بیاد و عالم دیگر که آنجا عشق در کارست عاقل اینچنین
جان هم یک مکان باشد برود لبستن از حقوق است "بود اهل خدا عاقل که مشتاق نکین باشد
اگر چه عقل و حکم شرع ساقط بنده از و که عقل شرع ظاهرین و عقلش دور بین یقین علم البصیرین علی النقای
انتبائی و مقام عشق زین بر بود حق یقین باشد چو عاشق کم درو شد بر که شاع حکم فرماید بجز با هو و یا من
نه آن باشد ناین باشد بود در شرع هم تکلیف تا باشد خود باقی خود هم چون کم شد چه تکلیف ناین باشد و لیکن در چهار
اینجا پرده می بید که این بس خطرناک است شیطان در کین باشد ز حد شرع گریزون قدم دوام ابلیس است "خو اینجا فر
از بدیعی همین باشد نمید که بر تریست از مقصود او آدنی در انجام همین سلوک راه شرع دین باشد که عشق از
دارد و ظاهر ادباید که تقدیم بر محبوبت العالمین باشد بطاهر شرع می باید که بر ظاهر بود حکمش "بیاید

سوالک اینچنین باشد و وقوع فعل و ظاهر را بنحیثی که در آن تصور ایجاب کند به الله اندرین باشد
 حقیقت است او باشد بود کتمان واجب برتی است و این در شرح متین باشد جو فانی کشت و عقلش رفت مرفوع القلم باشد
 از فانی جو باقی ماند در شرح همین باشد غرض است که باید چنان دانست که برین نه آن که باطن هم بغفلت میفریند که با
 محسوب در فی هذا اعمی جوشنی هذا اعمی اعقبی بالیقین باشد چنانچه آن که فرط طاعت ن مگر اعمی
 ز دیدار ال عالین باشد ز اهل الجنة بله عین آن بود مقصود نه آن احمق معاذ الله که از بنسب الفسین باشد
 مضمون محاسبه نفس که در اینجا مناسبت است ای مقام و مفید عام بر خاطر نیت است معالک نشسته و نشسته و پدید
 که بر نوع بشر در هر حال و مقام هر از هر عقوبت پیش و بجزیره راه بجا میسریدین اندکی سرفکر بجیب قبه فرود
 بحال رخ نگاه کند که بیستم و گنجایم و چه میکنم و بر حسی آمده ام و گنجایم رفت چه در پیش آستان حال چه
 و تخریش شود خصوصاً مقام خاصتی مرفوع بشر ناگزیر اند و بسیار سخت اول هنگام سکرات دوم هنگام
 سوال بگیرین قبر سوم هنگام بعث و نشودین بر حال اول سوال ایمان است و قیامت تیرا نیکه در عین بر
 خاص اظهار ایمان معین بوده است که لَوَيْكُ يَنْفَعُ الْإِيمَانَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ لَمَّا يَدْعُونَ التَّوْبَةَ كَدُّوا
 و بموقع مقبول بوده است که لَيْسَتْ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِحَالِهِمْ خَصَرًا حَلَدُ
 الموتُ قَالَ أَيْ تَبَّتْ لَأَنَّ ابْنِكُمْ خَدَّ مَقْبُولٌ نَيْسَتْ لَقَرْنِ جَوَابٌ نَمُوذُ نَفْسٍ جَدِيدًا كَنَجَائِشِ عَذَابِ
 در چو واقع بهم میرسد جو اسم و عند الله جدا گانه تا عفو است و عذاب در صورت شکل است نصرتش اندکی واضح تر گویم که
 بنحیثی شنید یعنی در دنیا که پیش کی از ادنی حاکم وقت یکبار مواخذه طلب میشود هر چند آن حاکم در روز قوت هم
 و عقل و شرافت و اگر اعتبارات شخصی من بعد از کثرت و حجت جو ابلی هم پیش خود دو دارم و از الزام مواخذه
 عند الله و عند النفس پس ای مقام معذرا از بیعت خوف پیش آن بمنشکل خود مجال سخن کمتر می باشد و لرزه بر
 سام مواخذه می شد و سخن بر یک میکنم و گناه ناکرده مزم میشود فلیکن کان کذا که پیش خدا حکم احوالکین در چنان وقت جلالت و جبروت
 اولو العزم اول برزده اول و حجت جو او عذر گناه ندارد بلکه تا بسیار که مزم و مجرم ام یا هنگام سکرات سوال بگیرین

لاجرم نفس را گنجایش غدر بدهم میرسد که در چنین حال عاقلان جامنی باشد سخن بجواب مثل کلام محنون بدین
 نیست پس اینجا چه مشکل است که اگر اظهار ایمان درست و توبه و انابت کند اینجا مقبول نیست
 یاس است و اگر لغزش در جواب کرد و نفس را غدر بدو عاقلی جدا و از انطرف سخت گیری جدا
 وجه تدبیر آخر جز این به جای نمیرسد که در همین زندگی دنیا که صحت نفس و ثبات عقل و هوش و عاقلان در
 و زبان گوید دارم و آن مخاطرات روح فرسا مثل سکرات موت و عذاب قبر و هول قیامت
 مواجده حاکم ضرورت ندارم نه آن ناپذیرانی از طرف حاکم است که توبه بهم قبول و ایمان بهم
 نفس را غدر بدو عاقلی و بهوشی پس در چنین حال که وقت خوش است چرا تجدید ایمان و توبه نمی
 بروفت تا سموع می گذارم در مقام ایمان و توبه که انوقت غدر خوف یاس و ناشنوایی
 منقطع است بلکه اسد قبول لغنی است که من یعمل سوء او یظلم نفسه ثم یسئد
 یجد الله غفورا اگر حیجا باقی ماند غدر نفس که در آن میرسد مقام خاص غدر هول قیامت
 سلب عاقلان و دباری اکنون که زنده هستم هوش و عاقل و ادراک درست و زبان
 دارم نه سکرات موت نه عذاب قبر نه هول قیامت آن حکم احکام من با جلال و جبروت که
 موعود موعود است چشم سرمی منم تا از بهیبت آن مجال سخن نباشد پس در چنین حال اگر در مقام انصاف
 با نفس خود محاکمه کنم چه جواب است چه سخن است چه حجت است برای چه آمده بودم و چه کرده
 چه کرده ام باید و چه میکنم اینجا که غدر بدو عاقلی بود اینجا چه غدر است بر اطاعت و عبادت که خلق شده
 و مکلف بودم آن اگر از خیر طاقتم فرین بود بارگناه میکردم پس در مقام که بدین حجت و بدین تصور
 سنگ گرفته شود چه جوابی بدو چه حجت می آید اگر نفس شرم محض و خجسته است و بومی از شرکند اگر
 بر می خیزد و انکار از بعثت و نشر میکند که ان هی الا حیواتنا الدنیا نموت و نبعث و
 سخن میگوید تا این پس اگر معاذ الله نفس را بدین مقام باید در خطاب و محاسبه است بدانند که

ی لقمه دوزخ سرشته است و قودها التامر والحلزة عبارت ازین است همچو نفوس
 ی القلوب که محض برای کفار و مشرکین تخصیص دارند که اعدت للكافرن عبارت از است
 سواء علیهم اندازند هم اهل تندرهم لا یؤمنون آری کسیکه بخدا و رسول او بعثت و
 ایمان آورده باشد و از انصاف هم بهره یافته باشد کی چنین برینچه در محال بجز عجز و اعتراف و ندامت
 و انابت جوایی نخواهد گفت و از هر طرف بسته بکار خود عاقر و مضطر و حیران فرود خواهد ماند و دست یابد
 خواهد شد که چکنم چه چاره سازم پس هرگاه نفس خود را بدین مقام متنبه و متاثر و بر سر حساب آید این انانیت
 نام است این مقام بر خدا اول مایست مگر بس بلند است و انیبی الی الله و اواه عنیب و
 الیه انیب از همین مقام مراد است و بر آئین مقام تعظیم و عظیم فرماید که ربنا علیک
 توکلنا و الیک انجنا و الیک المصدیر هرگاه در مقام نفس قائم و متاثر شد در چنین حال
 اگر جانب کدام دعایهای مانوره و صحیفه کامله و حصن حصین و مناجات اهل ایمان بقدر استعداد خود نظر
 یعنی خوانده چنان تصور کرده آید که گسائیکه معصوم از گناهای بزرگزدگان و مقبران بارگاه کبریا بود
 حال و حال آنها در مقام انابت و استغفار و عجز و بیچارگیها چنان بود که چنین مناجات داشتند
 فقط بدین تصور آنچه در چنین وقت مضمون مناجات بر دل کار خواهد کرد و خود طاعت است البته در چنین حال
 طبیعت بی اختیار و سرشار و اشک ندامت از دیده و ان خواهد شد هرگاه بدین مقام رسیدند
 تری اعینهم تفیض من اللمع فارش اکنون درین حال با نفس گفته شود که هنوز
 بعنایت الهی در توبه باز است و ایمان مقبول که وقت باس نیست پس چرا چنان موقع وقت از دست داده
 توبه ابر فردامی نهی ان فردان به همین فردامی قیامت است که آنرا هم اکثر غافلان که ایمان هم بقیامت
 بعید سهل میدانند بلکه فردامی تو همان است که اجل فرار رسد که نه آن وقت توبه تو قبول گوید توبه باز
 باشد نه ایمان تو معتبر که وقت باس است کما ذکرته انفا و ان اجل می روم و هر حال بر سر تو موجود

Marfat.com

وقتی خاص معین بداند که توبه را بقرب آنوقت نموده شود و نه کسی بران علم که بکند و پیش
از آن توبه کرده شود و ما تدری نفس بآی ارض نموت و فعه و بقعه علی العقلت
می آید همین بر سر رسید مهلت یکدم نمی دهد که توبه کرده شود و خود توبه چنان وقت احتضار و هم
ایمان آنوقت نامعتبر است پس همین وقت توبه نمیکنی و این توبه کردن از زبان توبه گفتن است همه میگویند
بلکه انابت و تاثیر وقت قلب کار است و جعلت قلوبکم از همین معنی خبر میدهد بهر حال ترا که
اینوقت از غایت انابت و ندامت عین مقام حاصل است باقی مانده طریق توبه آن خود متعارف است
انچه بر خاطر کاتب بختند سه طریق آن کجایی خود در کتاب طهیر الایمان شرح داده شد بر خیز و توبه
که همین یکدم فرصت وقت است پس سه مافات مضی و ما سیاتیک فاین، قهر
فَاعْتَمِرِ الْفُرْصَةَ بَلِّغِ الْعِلْمَ مَعِي و اینهم خیال انصاف بدل کرده شود که اگر همه طاعت
عبادات امتثالی اجتنابی که مراد از او امر و نواهی است چنانکه در کتاب متعارف است بجا آورد تا هم انچه
حق طاعت است چگونه از نوع بشردا تواند شد که ما للذرات و رب الاشیاء تا اگر زیر بجز عذر نقص
طاعت و اعتراف توبه چاره نخواهد بود و خود ظاهر که مرتبه حقوق معبود حقیقی بان علو اعلی الاعلی مقام عبد
چنان اسفل الاسفل پس حق طاعت بن اعلا از جنین اسفل چگونه ادا تواند و انچه بقدر طاقت خود ادا
هم شد آنات غنی از آن هم مستغنی ولی نیاز ناگزیر بهیچ حال بجز عجز و اعتراف و توبه این المفر اختصاص
الوری مغفرتک عجز الواصلون عن صفیک، نب علینا فإنا بشر ما
عرفناک حو مع فتک چون آن حکیم مطلق عجز ولی اختیار می مجبور این نیست حال و
نفس و شیطان مسد است و رحمت و مغفرت او مخصوص است ای این امت مرحومه از آن سبقت کرده و لهذا
بیشتر از رحمت و مغفرت سید قرار داده رحمت و محبت فرموده همه اسجد قرار داده حکم کرده هر
ارسلنا الی الائمة للعالمین و این بل شفاعت است شافع الذنوبین است شفاعت زنده

Marfat.com

باید کرد که یا حقیقتاً **أَلَا خَدَّ بَيْدٍ مَا لِعَجَبٍ** یا سؤا **سُئِلْتُ** الخ المدعا بگاه
 خلوت دست بدست و افتاده بهر حال که باش عین حیات بخاطر نقش بسته محو تصور و تفکر باشد که خود
 انابت و ندامت و بگاوشن ساری عارض حال خواهد شد و کاش آنوقت معین گیرین التبیح و الفجر باشد
 و وجدی و لذتی که خواهد یافت دلش خواهد دانست عین بصورت او انابت اگر خواهند مراقب نام
 نهند یا محاسبه نفس بکنند یا تفکر قرار دهند براتی مانند گمان نفس عاجز بخت غرق معاصی به ازین تفکری
 بخاطر نمی شنید هنوز از خود مکی نجات است که بفرقت عجایب صنایع و قدرت او در کار تحیر غرق باشم که بجز
 حیرت و شجوه دره بجای نمی رسد کار افتاده گفته **شبهه** شسته درین بر کم که حیرت که وقت استیم
كَمْ تَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ صفت حال شان **وَمَا خَلَقْتَهُمْ هَذَا بَاطِلًا**
 وقت و قال شان است و قبل از چند تفکر و تصور تجدید و توثیق ایمان هم شرط است یعنی دل در پیش وقت
 خود حاضر است لجرم بحضور قلب موقنا بگوید و نظیر معنی باشد که از او را ما توره خاص آنحضرت **صَلَّى اللهُ**
وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عالم الغیب و الشهادة
ذُو الْمَجَالِ وَالْأَكْرَامِ فَإِنِّي أَعْمَدُ إِلَيْكَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَأَشْهَدُكَ وَكَفَى بِكَ شَهِيدًا إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا
أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَكَ الْمُلْكُ وَلَكَ الْحَمْدُ وَأَنْتَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ وَأَشْهَدُ
أَنَّ وَعْدَكَ حَقٌّ وَوَعْدُكَ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا
وَأَنَّكَ تَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ باقی تصریح این که درازست در مقدمه
 ظهیر الایمان واضح تر است از نخب توان دانست که در همین حیات دنیا توشیح
 و توكید ایمان شرط است تا وقت اخیر کافی و معتبر باشد و الا محض در عین وقت احتضار

فانده نمی بخش که فلم یک یفصهم ایما نهم لمارا و با سنا آمده است و آنچه در مقام
محاسبه نفس سابقین نوشته اند که همه افعال و حرکات و سکناات و معاش خود را نگاه کنند که کدام کدام از
ترک اوامر و ارتکاب مناهیه در تمام مدته اعمرو واقع شده است تا بتلافی و کفارت و استغفار آن مشغول
شده تدارک نماید و در اینجا که عجز کرده میشود و چگونه به جای نمیرسد اول علم و احاطه بر تمام معاش خود
دوم تدارک و تلافی آن شوار تر سوم اگر زرع خودش فی الحمله کفارت و استغفار تدارک هم نمود
را بجای خود زرع فاسد میشود که از عهد معاصی در بی پایک شده ام پس بهر تصور غرور نفس کار خود
و آن مرتبه عجز و ندمت و انابت از دست میرود و کار مشکل می کشد که فلا تزکوا النفس که هو
بمن اتقى و هم از اینجا است که میفرماید **مَنْ زُكِيَ سَوْءُ عَمَلِهِ فَرَّاهُ حَسَنًا** اندکی حساب
باید کرد که از چو گناه مجسم او ای حقوق حسن خالق بی نیاز گمان دین بینی چه بپردازد خود را از عهده حقوق او
بری نمیدان چنانست است ناگزیر در چنین مقام نخر عجز و بیچارگی و اعتراف توبه انابت چهار صفت که کار
شتر از گفته برین استان عجز و سکینیت به زطاعت و شستین سنیست لاجرم در مقام
که در حاضر است گناهان بجد و حساب و عمر را بد و شمار و حساب کردن در فکر و تدارک و کفارت نماید
کار بد شواری انداختن اوقات خود و پریشان و ضایع کردن می نماید و در رکعت نماز که بصدر ایشان و
بیدارها خوانده میشود که مصداق **قَوْلِ الْمَصَلِّينَ وَمَا يَهْدِيهِمْ حِجَابِ بَسْمِ الْبُكَاهِ** چه
که خود گناه است **اِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى** امصدق حال ما مردم است و صورت
که بهر کار و شوار که آهسته آهسته عادت کرده شود و آخر بر دلها سهل و ترک آن شاق و گران بسیارند تا اینکه
مثل افیون و تنباکو که ابتدای آن تلخ و ناگوار و مایه اعضا شکنی بلکه زهر قاتل است مگر هر گاه آهسته آهسته
عادت میشود بدون آن قرار نمی باشد و گذشتن بس شاق و گران می نماید بخلاف نماز و فرائض مکتوبه که
يَكْمَلُ لِي كَلْفُ اللَّهِ نَفْسًا أَلَا سَعًا همچو به شقت و دشواری نبوده است بلکه مایه آسایش

سانی و طهارت است با نیتها اگر چه العبادت کرده شود مکن نیت نفس بچگاه کا با و کسالت
شد و اگر چه حکم و خط عبادت قائم هم کرده تا هم دل کجا و زبان کجا بخلاف اگر کارهای دنیوی هر چند عبادت
هم نباشد مگر چاشنی خاطر و سر و غیرت نفس پیدا باشد که کمتر سهو و خطا واقع میشود و نماز با نیت عبادت است
تر از سهو و نسیان خانی است اینکه حال عبادت است فکیف است معانی که بجای خود دلیل موجب کوشش
مردم در مکافات گنہ می کشند ما را از عبادت همه خوف و خطر است زیرا که گنہ را چون گنہ دائم
خود توبه کنیم نظر به عصیان گنہ است : و توبه نشد نصیب تا هم خیر است یعنی که هنوز رگنا هم نظر
لیکن عبادتی بغفلت که مر است : ترسم که گنہ به بندگی مستتر است : هر که گنہا خوش گذشت هم
و نگاه خیال توبه هم دور است : این محض گنہم از ره کم زدنی : بن حجت مقبول در حق است
ای وجهت و جبهی بر ردیم : روی دل من مگر بسوی گنہ است : بر روی خیر محبوبت بدو غ
دینم دانم که جمله او را خبر است : وین طرزه غضب طاعت این ادا نم : زین تیر تیر گد ام عصیان گنہ است
چون همچو گناه عبادت دانم : کی توبه کنیم که خط و دیگر سیر است : این بر عن صلواتهم ساهون است
زین و کلام صلیان بقرآن خبر است : ای ای را بکس نمازش این است : پس تا گنہا هم چه رسد انحر است
علی برادر جمع عبادات مکتوبه اگر اه و بیدلی با طاهر است آنچه عبادت است و مشقت و صرف بخوابد خاطر
چنانست پس آنچه عبادت هم نباشد و مشقت و صرف مجاهده هم بخوابد حال شرح باشد اینکه حال عبادت است
پس گناه را چه گفته آید از آنجا حساب شمار و تعداد کرده آید ناگزیر بجز اعتراف انابت و عذر و توبه و عجز
و استغفار هرگز چاره نبوده است و اگر توبت بحساب سد بهمان سخن است که سعدی گفته عجز و توبه و استغفار
این محال که در حقوق است که ادا شدن شوار و بدون توبه و استغفار هرگز چاره نبوده است در
صوت توبه و استغفار و عده های عفو و مغفرت هم توار سوخته که محتاج بیان نبوده است و من
کعمل سوء او یظلم نفس تو لیستغفر الله یجد الله غفوراً رحیماً مافی ما ندر حقوق عبان

از توبه و استغفار معاف نمیشود که حق تلفی بندگان است و خلاف الت اگر حق دیگری از سر تو
ساقط فرمود آخر ترا هم بر کسی حتی و دعوی و خصوصیتی داده باشد انهم واجب الاطلاق می شود در بعضی
حق تلفی همه بندگان لازم می آید این ظلم بر عباد است نداد در سالی لاجرم در مقام اگر انسان بی معامله آید
چندان شوار نمی نماید اما حق این چون ادای حقوق الله محال نبوده است بجز توبه و استغفار چاره نباشد
اندکی خوش معاملگی و راست بازی ترک نفسانیت شرط است کسی از بندگان با جان کسی مخصوصی
نمی باشد و اگر تقاضای جثت نفس کسی با جان خوش معامله خصم می بماند و آنرا خود عند الله سماعت نبوده
و در باب ق الدین اهل و عیال و ذوی القربی و ذوی الارحام و دوستان و همسایگان برادران میزند
که تفصیل آن بسند از است آنچه در قدر کتب اخلاق نوشته اند که از کسی ادای تو اند شد مره العمر نوع
بدان کفایت نتواند کرد جان سخن بحد قید پس است بد معاملگی و فریب و دغا و خافت و عذگی با کسی روا
نداشت آید و از خود تا امکان کسی بر نیاید و بقدر استطاعت و مقدور خود مراعات با ساری
حفظ مراتب یک بقدر حال و ملحوظ و از خود راضی دارد و عند الله و عند النفس و عند الاضاف
امر از کسی شرمند نباشد مطلب حاصل است بر اینهم اگر از نا انصافیها کسی نال و شکایت کند که چرا همه
و آمدنی و مایه بصاعت و تنهایی بخشیدند و چرا همه خامان و ترک گفته خط غلامی بمن نوشته دادند همچو
و حقوق شکایت هیچ با سماعت نیست که داخل حقوق عباد نبوده است با آنچه در حقوق والدین است
کی از کسی ادای تو اند شد بر فقط رضاجوی و اطاعت تو آن بیچارگان رضی و خوشنود اند که از ازل
محبت تو چنان لبای شان را گرفته است که بر اکثر شرارت تو هم راضی می باشد در صورت اطاعت و رضای
تو کی فردا دست خصمیت بد تو خواهند زد و سوختن جگر باره خود بدو رخ کی پسندد و گورا خواهند کرد
اگر خلاف شمع اطاعت خواهند فلا تطعمها آمده است کسی رضی و بد معاملگی بد عهد و خونریزی
یا زردی کسی ده یا فریب داده البته از خصمیت مواخذه آن بمن مینشاید چون با صحت راجع بعقبی بد گذشت اما مکان

لی دنیا اصلاح و بخل و عذر و تدارک و بیتان ملحوظ داشتن اولی و آسان است و عاقبت گذشتن کار
 کل خواهد گشت پدیدان حال اصلاح و بیت و تدارک آن با اختیار خود نخواهد بود و اگر سلامت بودی بر است مملکت
 ساینست عادت های کرد خود نسبت به محاسن خود سید باقی ماند ادائیگی و یون بر همه مقدم است پس استقامت
 آن اگر بنا چارسی ضرورت کفالت عیال است به گام قدرت امکان آن کنی یا بعد گرفتن نسبت
 اندازی البته در صورتی خاصیت مدعی احتمال اخذ است اگر نسبت ادای اوق داری از بی استطاعتی
 چگونه ادائیگی آن صورت نسبت البته امید از خداست که اول ترا از دنیا و ضرر بر ندارد و خود بخود
 صورت ادائیگی فرضه تو در دنیا بر آرد که تجربه کاتب هم در آمد و الاد عاقبت امید است که ترا معذور
 صورت ضامی خصم تو و استغفالی آن کمال گرم خود بر آرد که میفرماید فمن عفو و اصله فاجره عفو
 الله و اکثر اعمده ثوره خواه آیات لی اگر سبب استعدا خواه غفلت پشانیها هنگام تلاوت نظر
 معنی نباشد تا هم خالی از اجر و ثواب ده است بخلاف مناجات که در دل حال گفتن است این رسم اگر
 بهمان غفلت نظر بر معنی ناکرده مثل طوطی یا فقط از زبان گفته و آنچه کار می یابد که ثواب هم نیست
 لاجرم در جهان وقت حضور قلب نفس از محاسن تنگ گرفته بر حساب آمده رجوع شود و مضمون مناجات حالیه
 صاف صریح الفهم از دل کاتب بصورت نظر بر آمد و وقف قلم است بر قدر که دل مساعت کند وقتی که نفس
 حساب نظر معنی اختیار حاصل است **بشنوی مناجات حالیه** آنچه از دل خیزد بر دل ریزد
 آن گویی که گفته شد **سَبَقَتْ عَمَّتِي عَلَى غَضْبِي** منکه شک نیم تویی غفار گریختی می آید بر روز شمار
 چه تعجب شان غفاری مگر اینست سخت سوار که چونیم مرا حسم حشیش باز یاد آورم معاصی
 در مقامی غم محال بود زین امت چگونه حال بود عیش جنت و بال خواهد بود حقد و انفعال خواهد بود
 اینکه در حال مغفرت است و برود عکس این احوال است بی عمل تکیه بر کرم بیجا است **لَا تَغْرِبُوا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهَا**
 اگر چه باران بود موثرتر دانه افکنان است شرط مگر مزرع عاقبت بود دنیا گزین کارم چه بر خورم بخا

تا وقوع فعل بظاہر بر خیالات نفسانی محاسبه و مواخذہ نخواهد فرمود زیرا کہ این حکم شریعت ظاہر
 نیاست کہ اگر کسی در قتل کسی بجا طر گذراند تا وقوع نیارد و محض اراده قلبی عند الشروع حد و قصاص
 لازم نمی آید مگر آن عالم بذات الصدور کہ یکتہ ہر و مخفی نبوده است چنان میفرماید و ان تبدلوا
 قی انفسکم او تخفوه یحاسبکم بہ اللہ لاجرم تدارک صلاح آن مرض نفسانی ضرورتی
 بخندہ آن نجات نیست آن مرض اینست کہ بگاہ از انسان کہ ام کار خیر از حسنا و خیرات و مبرات و عبادات
 اتفاق بر چہ شد صداد میشود لاجالہ بر لاش میگذرد کہ ہر کار خوبی نیک کہ وہ ام در همچو خیال بجا چاہ
 وہ ہست ہرگز اختیار نمی آرد کہ همچو خیال تصور در خاطر خود آمدن بد مگر آنکہ فوراً فہمیدہ و ناموشد
 استغفار و استعاذہ از خاطر دفع کند و ان حال چنان دل می نشیند کہ خوب کردم کہ ناموشدہ استغفار
 مردم بگاہ همچو خیال آمد ہمان مرض دلپسندی تبدیل صورت عجمان موجود و کار خود کرد پس دو صو
 زین مرض و مینی نجات نیست بعضی نام و عبادات و خیرات و حسنا بسیار اخفا و حیل میکنند تا کسی نیند
 و نہ اند کہ ریابافتہ شود و ظاہر ہم عامیانی می آری تا کسی نماند کہ عابد و متقی است تا اینکہ عبادات
 در پردہ گناہ می پوشند چنانکہ حضرت امام حسن بصری علیہ الرحمہ در ماہ مبارک رمضان جوانی را
 شناسی راہ سفر بربت یادید کہ شبیشہ شراب دست و امر و در غوش کہ چہ جوعہ از ان می کشد و سہا
 بربت و خسار آمد می زند و داد و عیش و نشاط و ناسی و نوش ان ماہ رمضان میدرد و با از بلند میگوید کہ ہی
 انا لله لا اله الا انا فاعبدوني ان حضرت بر خاطر خطرہ وارد شد کہ بدتر از نیک کتشر کسی در عالم بودہ
 باشد آنحضرت در عین تصور بود کہ یکبارگی چہ می بیند کہ شتہ بدر یا غرق میشود و کسی ان کشتی بدریا
 افتادہ دست و پامی زند و قریب المرگ اند کہ دفعۃ این نہ صورت غوطہ بدر یا زودہ دو کس از ان ور
 عمیق مجاہدہ تمام بر آورده بر کنار رسانیدہ لکاهی بجانب حضرت حسن بصری علیہ الرحمہ تیز نمودہ گفت
 کہ اسی غافل بصری منکہ از بہر بترام دو کس بطوری دیدی ندہ از غرق بر آوردم تو کہ از من بہتر

یک کس تو هم در آرزو خود معلوم است که روزه در سفر قضا آمده است و چه ضرورت است که در شب
 نحر باشد و چه حال است که این طفلک بپرمن نباشد و آیه کلام الله که می خواندم کلمه کفر در آن مضمون
 و عداوت دل خود و آراسته بدگمانیها میکنی مگر در کلام الله خوانده که در وادی امین از شجره طور بحضرت موسی علی
 السلام چه آواز آمده بود آن آیه را کلمه کفر در آن شب بدگمانیها کردی در قرآن خوانده که إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ
 إِتْرَابٌ وَتُخَوِّدُهُ إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئاً بهیچ بدگمانیها جهان بر مراد است این حرف
 گفته و غوطه زده آن عرقه سیومی بهم بر کنار رسانیده عبرتی و امنوده غائب آمد عالم بعضی درم چندین
 گناه عبادت را پیشتر گذرد چنین حال هم آن ض نفس را گنجایش باقیست بدل میتوان گشت که عبادت
 با خفا کرده بر خدا احسان کند که کس را خبر نیست همین که چنین خیال بخاطر گذشت نفس کار خود کرد و اگر متنبه
 استغفار و استعاذه نموده تا همان ض بصورت دگر تبدیل شده کار خود کرد چون هیچ حال ازین بجات
 لاجرم علاج چنین کار است بنامی این مرض اصل منقطع شود و اصل وجودش باقی نگذاشته آید یا گنجایش
 تغییر و تبدل مرض باقی نباشد پس علاج قطع بنیاد این مرض نیست لکن انسان هر حال بدیده بصیرت و انصاف و خاطر
 خود ملاحظه کند که هر حسنت و نجات عبادت ریاضات و انفاق غیره که میکنیم همه کار خود و مطلب خود و غرض فائده
 آن غنی بی نیاز را پروا می ستنا و عبادت من حلیست کدام غرض او عبادت من متعلق است و الحق که در حقیقت
 همین حال است گفته شده عبادت و حسنتی که هست در آفاق برای خود همه باشد نه مطلق رزاق
 برینهم ارب در رزق و اجر رحمت است و گرنه هیچ برود و عویم ناستحقاق پس هرگاه همچو خیال در حال بر خاطر ارا
 کرد چون بیان واقعی و مستحق است فوراً بر دل خواهد نشست و محیط خواهد شد که کار افتاده شیرازی فرماید
 منت مننه که خدمت سلطان همی کنی منت پذیر ازو که بخدمت بداشت است هرگاه همچو مضمون مردم
 بر خاطر مستولی و مسلط ماند باز گنجایش دخل آن مرض نفس کجا ماند که کار خود می کند کار دگری که برود
 احسان نهد من عمل صابحاً فلنفسیه لها ما کسبت و علیها ما اکتسبت اینک حال

ات و حسنات خود است که کار خود میکند کار او مقام منت پذیرسی است منت گذارنی نیم از جانب او
 فضل و ترقی ملاحظه کردنی است که همه حسنات بنده در حقیقت فعل خداست که مَا أَصَابَكَ مِنْ
 نِعَةٍ فَمِنَ اللَّهِ عبارت ازین است بمقابلت این همه افعال و سیئات از جانب نفس خود است که مَا
 أَصَابَكَ مِنْ نِعَةٍ فَمِنَ لِنَفْسِكَ پس درین صورت راه معامله و شرط انصاف این است که
 عمل نفس که سیئات است نفس را بدل و مکافات سد و بر حسنات که فعل او است نفس را استحقاق اجر و
 عیبی چه که فعل نفس نبوده است ازینجا بکمال فضل و رحمتش توان رسید بر فعال حسد و نفس را جر و
 بخش و چه ثواب عَشْرًا مِثْلَهَا اقل مرتبه او است بر سیئات که فعل نفس است هرگونه عفو
 اغماض و در گذشت و در صورت توبه استغفار سوائی عفو و مغفرت همه سیئات را بجا بدل میفرماید
 مِيفْرًا يَدْرُ الْاَمْرَاتِ وَاَمِنْ وَعَمَلٍ عَمَلًا كَافًا وَلِعَلَّكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِكَ تَهْوًا
 حَسَنَاتٍ لَّا جْرَمَ لَهَا انك تصور همچو مضامین بدل نموده شد فوراً بر خاطر جامی کند و شن
 که همه واقع صبح و بیداری است چگونه بردن نشیند که از دل خود بخود بر آید بدی من میکنم آنرا فقط از
 توبه می بخش نکوی خود کنی اجرش من چند موعود است کجا عدل است فضل و حلم و عفو و
 محض است همین لطف و کره بابت مرا گستاخ فرمود است در حالیکه بهیچ خیالات تصور او او
 بر دم و بر حال محو مستغرق اندان ض خود بینی و خود پسند را که مرضی و او از غرور نفس بود کجا گنج
 ماند که بنیاد او از اصل قطع شد من کار او نمیکنم بلکه کار خود میکنم و او هم کار من باین لطف و رحمت میکند
 كَمِثْلِ حَبَّةِ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ ط الخ پس هرگاه که بهیچ خیالات
 بر نفس قرار گرفت نفس هم صبح و بیداری دیده بر خود پسندیده انصاف تسلیم کرد آن ض خود بینی و
 خود پسند قطعاً منقطع شد و نفس هم بر حساب آمده متاثر شد و چنین حال آن خیالات مجازات نفس که
 بالا مذکور شد بدل آنرا کند و قدرت حق و لطف و لذت این حال این مقام ملاحظه کند که چه حظ

و جدانی در پی یابند تا اینکه القدر محدود و اله این لذت بوده درین ستغرف دست خواهد شد که تمام لذات دنیا
 مایه باحتی که جنت حور و فصوص هم در نظر بندش خواهد آمد از اینجا است گفته اند که اسبخت بنانده و
 ترا چه عیشهاست که در ملک جان مهیا نیست جانچه صوت مناجات این مقام که با خدا در چنین وقت چه گفته
 و چه مناجات کرده آید چنان خاطر نیت که یارب یارب یارب منکام محاسبه و بکاری بندگار
 سه وقت خاص معین یکی هنگام مسکرات دوم وقت سحر و سیمین سبوم روز شنبه درین سه جا نفس
 عذری خود می سلب و پیش تو ایمان تو بر این اوقات معتبر و نفس گنجایش و مهلت اصلاح و مدارک با تو
 نیست که چر اعمال در این اوقات قطع میشود و اختیار اعمال بر تویی یکفایت محتاج زندگانیست پس لا محاله
 همین وقت حال کدام وقت است که در گذشت فردا امید چیست مافات مضی و ما سنی
 فاین قرفاعنم الفرصت بیکر العد ماین آه آه بوقت حال که اینهمه عذرات قطع اند
 هم باز ایمان هم قبول نفس نیز عذر سلب و خودی نیست مهلت وقت هم بر اعی خیرات حسنات
 مافات خوبی حاصل که اجراء عمل منقطع بوده است در چنین حال و چنان وقت که بجانب اعمال خود نگاه میکنی
 ره بجائی نمی بری چیر نم چکنم حال خاصا و مقربان که مصداق لا خوف علیک و لا هم یخزون
 بوده در این مقام چنین بود که عاجز و مضطرب و دست ناچهره فریاد کنان دست بدامن جیب ترازه فریاد
 میکنند که یا حبیب الله خذ بیدی الخ تا اینکه آخر کار مضطرب و عاجز شده دست استغاثه
 عروۃ الوثقی از ده استغاثه می کنند که استغیثوا العاجز المصطر الخ چون حال عجز مقربان
 خواص در این مقام نیست پس ای عجز محکوم نفس در چنین حال چه مجال سخن و چه مناجات است که
 اینکه دست استغاثه بدامن عجز استغیثان خاص زخم زیرا که دست شکسته خود را لایق این نمی
 که تا آن دامن جلال ساسی داشته باشد الا اینکه سلسله بسلسله بجائی که منتهی شود دست استغاثه
 زخم حاشا که نفس خود را لایق این هم نمی یابم که الا انسان علی نفسیه بصیرة باز چه چاره

باز آخر کار بجان منتهی میشود که هر قدر گنامان من زیاد تر در عفو آن ظهورشان توالی زیاد تر
 از بر بعد توبه و استغفار جز این چاره نماند که همین جنس عصیان را به تناسلی نقد از سرش
 پیش کشیده فریاد میکنم که چه جو محض از پی اطلب ارشان عفارسی برای حسم
 خطا خلقت بشر باشد هر قدر که گنامان من زیاد تر اند ظهور مغفرتش هم زیاد تر با
 جو بر گناه شد اظهار مغفرت موقوف ضرورت شد که سوئی توبه هم نظر باشد و گرنه توبه
 که مغفرت بدان ماند از خلقت هم مقصود است زیرا باشد بعد از این اشعار مشهوری منسوب
 این هم لا اوتیتم الله فی احدی من ذنوبی الا انی اذنبت خطی و جدا بخشد موقوف نظر بر معنی ندن او اینها
 ای که توفیق توبه هم از دست بی تو آید ز من چگونه دست من ضعیفم نفس خود مغلوب
 ضَعِفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ سَنَدٌ مَجْبُورٌ اخْتِيارٌ تَرْتِيبٌ لِيَفْعَلَ لَللّٰهِ مَا لِيَسْأَلُ كَوَاهِ اسْت
 فعل هم از تو اجر هم از تو عفو هم از تو جر هم از تو عمل و توبه را بده توفیق
 نما بعد از این ره تفتیق خود عمل کن ز دست من امروز جو کن آن روز از جزا فیروز
 بر سوالی که میکنم از تو اینهاست توبت بول هم از تو هب لنا من لَدُنْكَ يَا وَهَّابُ
 تَبَّ عَلَيْنَا فَإِنَّكَ التَّوَّابُ الْمُدَّعَا لُهُ وَحِينَ مَقَامٍ لَعْدَانِيْمَهُ غُورٍ تَامِلٍ جَزَائِنِ يَا هِي وَ
 سیله نظری آید که بمن خود را بجزو چارگی و در ماندگی در داده محو استغفار و انابت
 و ندامت باشد که صاحب حال میگوید برین آستان عجز و مسکینیت شد از طاعت و خویش
 بینیت مناجات اخصل الحواص در مقام اینست فکیف ابانت اگر نظر بمعنی خوانده خیال کند
 که جان بچار با حال در مقام چنان است فکیف حالی فی الحال اثری حالی پیدا میشود که
 من دانم و دیده تر من مصرع اول و آخر ابیجایی خودم قوم است یا حنیب
 اَللّٰهُ خَدُّ بِيْدِيْ مَا لِعَجْرِيْ سِوَاكَ مُسْتَدِيْ كُنْ رَحِيْمًا

لِدَلِيلِي وَاشْفَعْ يَا شَفِيعَ الْوَرَى إِلَى الصَّهْدِي عَيْدُ عَزْوَالِي لَيْسَ فِي الْمَلُوكِ
 لَعَلِّي ذَيْلِ مُعْتَدِي اِعْتِصَامِي سَوِي جَنَابِكِ لِي لَيْسَ يَا سَيِّدِي
 إِلَى الْاِحْدِي صَلَوَاتِي عَلَيْكَ فِي الدَّارَيْنِ كَانَ مَتَجَاوِرًا عِزِّ الْعَدِي
 وَعَلَى اَهْلِ بَيْتِهِ طَرًا وَعَلَى اِلَهِي الْاَبْدِي وَعَلَى الصَّبِّ كُلِّهِمْ اَجْمَعِ
 هُوَ مَجْمُومُ الْهُدَاةِ وَالرَّشْدِي وَعَلَى التَّابِعِينَ هُوَ كَانُوا مَحَامِدِ
 الشُّدَادِ كَالْوَدِّ اسْتَغِيثُوا الْعَاجِزَ مُضْطَرِّ شَرِّهِ اذْ يُلْكُمُ إِلَى الْمَدَدِ
 حَامِلِي طَبِيعِ زَاوِ مَصْنُفِ عَالِي طَبِيعِ اَحْمَدِ عَلِيٍّ حَلْمَةِ لَعْدِ عِلْمِهِ وَعَلَى عَفْوِهِ بَعْدَ قَدْرِ تَيْبِهِ

وعلی نعمایه الشامله و الاله کامله سبحانک لعلنا الاما علمنا انک انت العليم حکیم جدا کار فرمای قضا و قدر حکم قضا و قدر
 علم القلم علم الانساب العلم از زبان قلم حسین لایعلم بر صده طریقه و کتب از اینجا که مجموع مضامین بدیهای قضا و قدر و احوال
 در هر حال خطوی میکنند و چون معاضات روح و نفس که با موجودی که شیطان معاون نفس و عقل سلیم معاون روح از ازل است
 و حضرت عشق هم در پرده حسن صورت در مجاز و حسن سیرت و حقیقت که کثور روح و نفس تا تحت زده آن یکی را در عالم حقیقت
 بمقام شمس نیز و منصوبی است این گوی بمقام نجابت و تقوی از برای آرزو بدین جمله از مقام صراط المستقیم شریعت است و در
 برآورده در معرض خطر می اندازد لاجرم بنابر ما در روح و حفظ نفس و طریقه سوار السبیل که در حکم اخیر این فیصله قضا و قدر از
 مستند شریعت نبوی صلی الله علیه و سلم شرف مضایق بر نفس بشر را در گامی باشد تا روح و نفس و عقل را بمقامات خود با دست
 و طریقت و حقیقت و معرفت ثابت قدم داشته بمنزل مقصود رساند از آنجا که سهو و خطا از لورم بشری است لاجرم امید از تابنده
 چنان است که حکم خدا صفا و روح ماکر بر سهو خطای لفظی است و مصنف نظر نموده نظر بر معنی است نه بر لفظ و در اوردن او
 مراد با التعمیر و کرامات این عجاایه الوقت که بنا بر استدر اک خواستش از با معنی بنجامه سپرده در مطبع او ده گزرت که بنوعی
 گوئی غلام حسین بن تمام تاجر با نام شیخ فادح بن جبار بن محمد بن سید کبیر طبع گزرت که بنوعی شده در صورت استدر جوهر است
 صاحب دلان روزگار است استدر با تحاف قطعه صراط المستقیم که از سر رر روحانی است و در قطعات حالیه و حالی که
 بر دلهای صفا لان کاری کنند ضیافت طبایع صفا طبعان اسطرار باب و اراطیج بعمل خواهد آمد مگر کار بر دلهای
 در این حال می باشد که دل جمع باشد و این با اختیار کس نموده است آنچه در احکام مرا فقه قضا و قدر سپرده شده است
 کس نفس و روح است و ما توفیقی الا بالهدی و الیه التوفیق فقط
 بالجیب

تاریخ های طبع کتاب معرفت مملوین طبع زاد کار پردازان مطبع او در کتب

محمد بن نسیب واقف مؤرخ و جلی حال نشی محمد حسن علی صاحب متخلص به ساس

کماش بر و ن احسابی بود
در ششده بل آفتاب بود
که سر شعر او انتخاب بود
که گفت طبع معنی کتاب بود
مفسر حدیث خطا بود
درین باب از وی کتاب بود
نه بر سر سوال و جواب بود
که مطبوع بهر شیخ و شاک بود
قصه او قدر لاجواب بود

کتاب مملوین
سپهر سخن راست ماه قیصر
سب اهل سخن بلکه معجزان
چنان لطف و شکرش بود قتل
چنان عالم علم دین را دوست
تاریخ که سداست با نفس روح
درین محکم نص حدیث
مراقبه قضاوت در نام دوست
چنان گفت ساقی ز تاریخ طبع

وله

رسالة بحقیقت شده رقمی مثل
که این مرافعه با او یک قلمی مثل

درین مانده رضی طبع سید احمد
بدهد مصرع تاریخ ساقی گفت

عقل و روح و نفس و ان مخصوصه
طبع کرد اندید به ارتفاع خاص عام

طوبه شری در بیان گفتگوی خاتمین
شیخ قادر بخش تا جبر پانهران است تمام

این سحر کامل به امضا به الله بود
عطا حسین صاحب خوش نویس مشاعر عطا

که تو میداری حریف اندیشه تاریخ او
صفای این صاحب ترین ساسید عطا

شری است عطا صورت آینه صاف
سجده خصایل حمیده او صاف
نیکوست مرافعه بعد از انصاف

در علم مکاشفه صفات طبع
خوش صفت طبع زویر آن قادر است
عکس افکن طبع من طبع شده

مشهوری قابل از متفکره حافظ محراب صاحب خوش نویس مخلص با

بجز افکار تازه کار طبع
خوش اسلوب طبع گردیده
سال تاریخ طبع امی بافت

بسمه الهام و واردات ضمیر
خوب و مرغوب طبع گردیده
گفت دل کلب قصه و قدر

فکر عظیم النظیر امیر خان صاحب مصلح سنگ مخلص امیر
نگار نامه تازه رشم قصه وقت
امیر مصیر عه تاریخ طبع وی شبت
ذکاوت و کایمه ذکا میا نجی فدایین صاحب معین صحت مخلص

طهر شری قبول لها باطن نمود الشیا
شایسته خاتم مدائن حکامه المعی الکیا مولوی محمد رضی صاحب مصلح

سنین طبعش فدا بقفا همه کلام طهر سا
که اندر انش بک چمن چمن چمن
چرا این مرافقه و فصله حسین است

بفایده خوب ایامی حسن باریب
بنام نامی او جمع و لفظ جلیل
لطیف طبع و شگفته بین خندان و
سخن و نیست فصیح و بلیغ کامل فن
اگر چه موطن او مشهریت بود
سن تمامی طبع رساله نیکاست
عجب سالتی مثل مشعر عرفان
مکاشفات ضمیر بیر الانشا مست
زنی و بی عطار و نظر باریکین
خوشامساعی پیش از شمار قاجار خوش
رموز غیب که مظهر بوده اندران

که هست خم برودوسی حفظ الغیب
نخست محسن و تانی علی است تالی
بود مرخ و مرخان بیان سیرت
بمه متانت و شوخی و نازکی بسخن
ولی چون نقش از و نامور نگین بود
درین خصوص حصول رضای مستی
که مشتهر به قصه او قد با شدان
مثال خضرت برایت خالق فرماست
ظلمت وین مستین نامم ظلمت الدین
و طبع آن همه منت گزار قاجار
مناسب است سن طبع در سن عوین

طرقه مرافقه قضا و قدر
تاریخ طبع طهر انصاف و
نبت پادشاه

در علم معرفت سخن کامل این بود
مفید جان چون نابل این بود